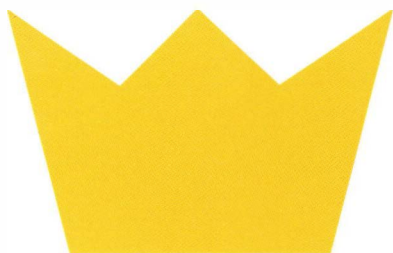

MARTIN BROTHÉN

I kontakt med omvärlden

*Riksdagsledamöterna och
internationaliseringen*

SNS FÖRLAG

I kontakt med omvärlden

Riksdagsledamöterna och internationaliseringen

Till Sol-Britt och Bernt Brothén

Martin Brothén

I kontakt med omvärlden

Riksdagsledamöterna och internationaliseringen

SNS Förlag

SNS Förlag
Box 5629
114 86 Stockholm
Telefon: 08-507 025 00
Telefax: 08-507 025 25
E-post: order@sns.se
Hemsida: www.sns.se

SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle – är ett fristående nätverk av ledande beslutsfattare i privat och offentlig sektor med engagemang i svensk samhällsutveckling. Syftet är att skapa underlag för rationella beslut i viktiga samhällsfrågor genom forskning och debatt.

SNS bedriver samhällsforskning med forskare från universitet och högskolor i Sverige och utlandet, ger ut böcker på eget förlag samt arrangerar konferenser, kurser och lokala medlemsmöten. SNS är en allmännyttig ideell förening som finansieras genom medlemsavgifter, forskningsanslag, bokförsäljning och konferensavgifter samt genom årsavgifter från företag, myndigheter och organisationer.

Kopieringsförbud

Detta verk är skyddat av upphovsrättslagen! Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt Bonusavtal, är förbjuden.

Avhandlingen ingår som nr 75 i serien Studier i politik/Göteborg Studies in Politics, Bo Rothstein (red). Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

I kontakt med omvärlden
Riksdagsledamöterna och internationaliseringen
Martin Brothén
Första upplagan
Första tryckningen

© 2002 Författaren och SNS Förlag
Typografi: Kerstin Gidsäter
Omslag: Patrik Sundström
Tryck: Kristianstads Boktryckeri AB, Kristianstad 2002
ISBN 91-7150-867-8

Innehåll

Förord 7

1 Parlamentarikers internationella kontakter 9

Internationaliseringsbegreppet 13 • Vad vi vet om parlamentarikers internationella kontakter 17 • Forskningsuppgiften 20 • Spridningen av internationella kontakter 21 • Internationella kontakter och representativ demokrati 26 • Bokens disposition 33

2 Att studera parlamentarikers internationella kontakter 35

Operationalisering av nationella parlamentarikers kontakter 42 • Operationalisering av nationella parlamentarikers internationella kontakter 45 • Under- och överskattningsproblematik 47

3 Internationella kontakter bland svenska parlamentariker över tid 55

Internationella kontakter över tid 57 • Elitgenskaper och internationella kontakter över tid 61 • Effekten av elitgenskaper över tid 80

4 Kulturell gemenskap för ökat kontaktutbyte? 89

Internationella kontakter bland Nordens parlamentariker 93 • Specifikt nordiska kontakter? 95 • Elitgenskaper och internationella kontakter i Norden 97 • Effekten av elitgenskaper i olika nordiska länder 104 • Visst, men svagt stöd 113

5 Ett institutionellt arrangemang prövas 115

Nationella parlamentarikers internationella kontakter inom EU 122 • Institutionella arrangemang och elitfaktorers betydelse för förekomsten av internationella kontakter 128 • Inte heller institutionella arrangemang utgör en lösning 133

6 Internationellt orienterade parlamentarikers åsiktsrepresentativitet 135

Åsiktsrepresentativiteten utifrån parlamentarikers internationella kontakter 142 • Åsiktsrepresentativiteten i nationella och internationella frågor 150 • Internationella kontakter ökar inte åsiktsavstånden 155

7 Glokala parlamentariker? 159

Parlamentarikers kombination av nationella och internationella kontakter 166 • Parlamentarikers kombination av lokala, regionala och internationella kontakter 174 • Parlamentariker kan kombinera kontakter på olika territoriella nivåer 178

8 I kontakt med omvärlden 181

Litteratur 191

Summary 209

Förord

Nu sätter jag punkt. Gustaf von Platen skriver i boken *Att få börja ett nytt liv*: "Tre punkter i rad är en väg till evigheten, två punkter, som placeras vertikalt, öppnar för tal och repliker. En enda punkt innebär slutet på historien." Den här bokens sista punkt innebär slutet på historien om min resa på forskarutbildningens ibland krokiga bana.

Att jag nått fram har jag många personer att tacka för. Främst går mitt tack till Peter Esaiasson som på ett inspirerande och konstruktivt sätt handlett detta avhandlingsarbete med en aldrig sinande entusiasm och kreativitet. Ett särskilt tack riktas också till Peter för att han en gång i tiden rekryterade mig till statsvetenskaplig forskning. Sören Holmberg har hela tiden fungerat som biträdande handledare. Han har med kritiskt och noggrant öga nagelfarit texter från min penna och varit en viktig inspirationskälla i arbetet. Det har varit fantastiskt roligt att få vara doktorand till Peter och Sören. De har varit utmärkta handledare och arbetsgivare som alltid tagit sig tid. Båda har generöst delat med sig av sitt stora kunnande och sin smittande arbetsglädje. Stort tack!

Mikael Gilljam har varit en stimulerande samtalspartner vars ömdöme jag alltid satt stor tillit till. Det är därför mycket värdefullt att Mikael i slutskedet av avhandlingsarbetet läste manuskriptet i sin helhet. Värdefulla och viktiga kommentarer på mitt slutmanuskript har jag också fått av Rutger Lindahl och Hans Hegeland. Stort tack för det engagemang ni alla lagt ned.

Som innehavare av riksdagens särskilda forskarstipendium och som extra föredragande i riksdagen har jag fått möjligheten att arbeta i den miljö som mitt avhandlingsämne handlar om. Alla i min omgivning vet hur mycket jag uppskattade detta. Jag vill särskilt framhålla den sammanhållning och kontakt som finns inom stipendiatkretsen. I riksdagen är det dessutom flera personer som på ett påtagligt sätt entusiasmerat och inspirerat till fortsatt forskning och avhandlingsarbete. Tack till er alla.

Jag har under forskarutbildningen haft den stora förmånen att få vara engagerad i flera intressanta och givande forskningsprojekt. Bland dem märks det av Peter Esaiasson ledda forskningsprojektet *Riksdagen och den representativa demokratin inför 2000-talet*, det av Peter Esaiasson och Sören Holmberg ledda forskningsprojektet *Politisk representation i EU*, samt det av Peter Esaiasson och Knut Heidar ledda Norden-komparativa projektet *Nordic Legislatures and Legislators*. Här vill jag också nämna utvärderingsarbetet kring 1998 års val, där Sören

Holmberg och Tommy Möller var drivande bakom arbetet med en gemensam bokpublikation. Tack också till Staffan Kumlin, Johan Martinsson och Åsa Westlund som i egenskap av biträdande forskare hjälpt till i forskningsprojekt jag varit knuten till.

Anna-Gun Andersson, som inte längre finns bland oss, var i många år till hjälp i stort och smått med praktiska sidor av arbetet. Per Hedberg har frikostigt givit råd om och ibland också hjälpt till med databearbetningar. Tack också till Kerstin Gidsäter och alla andra som på olika sätt underlättat och hjälpt till. Kerstin Gidsäter har stått för redigeringen av boken och Anders Widfeldt för översättningen av sammanfattningen till engelska.

Ett stort tack riktas också till Hans Hegeland, Sophie Johansson, Petra Krantz Lindgren, Annika Pruss och Charlotte Rydell som alla betytt mycket för den sociala trivseln i vardagen. Ett varmt tack också till alla er som bidragit till gemenskap och arbetsglädje på Göteborgs universitet, på Högsolan i Halmstad och i riksdagen.

Vidare vill jag rikta ett tack till de institutioner och fonder som på olika sätt beviljat mig välkomna bidrag under resans gång. Tack går till Adlerbertska stipendiefonden, Adlerbertska forskningsfonden, Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, Kungl och Hvitfeldtska Stipendiestiftelsen, Letterstedtska föreningen, Paul och Marie Berghaus donationsfond, Stiftelsen Siamon, samt Svensk-norska samarbetsfonden. Med ekonomiskt stöd till tryckningen av boken har Letterstedtska föreningen, Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet samt Samhällsvetenskapliga Fakultetsnämnden vid Göteborgs universitet bidragit.

Mina föräldrar har i alla stunder varit mitt allra största stöd. I med- och motgångar har de funnits där med all sin uppmuntran och uppbackning. Som ett tack för all den omtanke och kärlek de givit mig tillägnas boken Sol-Britt och Bernt!

Var passar bättre att sätta punkt för en bok om parlamentariker om inte i den svenska demokratins hjärta – plenisalen i Sveriges riksdag? Punkt.

Allmänhetens åhörarläktare
Sveriges riksdag den 4 februari 2002
Martin Brothén

Kapitel 1

Parlamentarikers internationella kontakter

”Snabbheten, komplexiteten och internationaliseringen riskerar naturligtvis att öka avståndet och främlingskapet mellan väljare och valda. Här står vardagsdemokratin inför utmaningar som partierna inte alltid klarar att hantera.” Så dramatiskt beskrev statsminister Ingvar Carlsson, i sin sista partiledardebatt i januari 1996, de förändringar som hade ägt rum sedan han tog plats i riksdagen drygt trettio år tidigare.¹ Därmed gav han uttryck för den bland statsvetare vanliga uppfattningen att det föreligger en konflikt mellan internationaliseringen och det demokratiska styrelseskick som vi känner som det representativa. Internationaliseringen är en av den moderna demokratins verkligt stora utmaningar.²

Statsvetare menar att internationaliseringen och den traditionella representativa demokratin är svåra att förena. Den representativa demokratin har länge haft nationalstaten som bas. Det märks inte minst genom att demokratins institutioner har nationalstaten som den viktigaste ramen. Den demokratiska rösträtten är till exempel knuten till ett nationellt medborgarskap. Parlamentarismens princip reglerar förhållandet mellan folkförsamlingen och regeringen inom en stat samtidigt som politiska partier, intresseorganisationer och massmedier är i huvudsak nationellt baserade.³

¹ Riksdagens protokoll 1995/96:44. Jfr. Carlsson 1990:374. Det ökade internationella beroendet var en av sammanlagt fem förändringar som Carlsson ansåg problematiska för den representativa demokratin att hantera. De övriga fyra förändringarna var: tempot, komplexiteten, politikerföraktet och det massmediala trycket.

² Held 1991; 1993; 1995; 1997; 1999a; 1999b. Jfr. Hansson & Stenelo 1990; Sannerstedt & Jerneck 1994:13; Allardt 1999:33; Giddens 2000; SOU 2000:1, s. 62 ff. Robert Dahl menar till exempel att internationaliseringen ställer demokratin inför en förändring som är fullt jämförbar med omvandlingen från direkt till indirekt demokrati när den representativa demokratin fick genomslag på bekostnad av direktdemokratiska idéer. Då överfördes demokratiidéerna från stadsstaten till nationalstaten; direktdemokratiska stadsstater ersattes av representativa nationella demokratier. Den nu förestående transformeringen innebär möjligen, enligt Dahl, en övergång från en nationell representativ demokrati till ett övernationellt demokratisystem (Dahl 1989:317 f. Jfr. Jerneck 1994:230 f.).

³ Dahl & Tufte 1973; SOU 1990:44, s. 382; Held 1991:197 ff. och 209; Schmitter 1993; Jerneck 1994:215; Petersson m.fl. 1997a:10 ff.; Østerud 1999a.

Numera förverkligas dock folkstyrelsen på flera nivåer. Politiska beslut fattas på många olika territoriella nivåer, såsom på kommunal, regional, nationell, europeisk och global nivå.⁴ När den representativa demokratin inte längre gör halt vid nationsgränserna innebär det svårigheter för nationalstaten och dess representativa institutioner. Den norske maktutredaren Øyvind Østerud har gått så långt som att hävda att "nasjonalstaten og dens representative institusjoner [blir] levninger fra en forgangen tid".⁵

Det finns två huvudsakliga sätt att förhålla sig till utvecklingen. Företrädarna för det ena förhållningssättet – det *optimistiska* – menar att internationaliseringen kan hanteras inom ramen för den representativa demokratin och att farhågorna om internationaliseringens hot mot nationalstaten är kraftigt överdrivna.⁶ Optimisterna tror vidare på möjligheten att skapa demokratiska institutioner på global nivå. David Held anser till och med att det på längre sikt kan bli aktuellt att upprätta en direktvald global församling.⁷ Det motsatta förhållningssättet – det *pessimistiska* – tror inte att den nationella demokratin kan ersättas med demokrati på övernationell nivå. Försöken att konstruera demokratiska institutioner i internationell skala är dömda att misslyckas. Enligt pessimisterna utgör internationaliseringen istället ett allvarligt hot mot nationalstatens autonomi och därmed mot demokratin.⁸

Oavsett vilket förhållningssätt som är det riktiga är det rimligt att tro att nationalstaten och dess institutioner kommer att fortleva som centrala beslutsinstanser för överskådlig tid framöver.⁹ Eftersom politikens villkor redan nu i allt högre grad bestäms av förhållanden i omvärlden

⁴ Petersson m.fl. 1997a:14.

⁵ Østerud 1999a.

⁶ Hirst & Thompson 1996.

⁷ Två sätt har förespråkats: antingen som ett alternativt parlament vid sidan av FN eller som FN:s andra kammare (Petersson m.fl. 2001:78).

⁸ Barber 1996; Boyer & Drache 1996; Guéhenno 1995; Horsman & Marshall 1994. Jfr. Jönsson 1999; Jerneck & Gidlund 2001. Parallellt med diskussionen om internationaliseringen och nationalstatens framtid förs en intensiv diskussion om huruvida globaliseringen är positiv eller negativ. Diskussionerna tangerar varandra men bör rimligen hållas åtskilda. Till de som ser positivt på globaliseringen och dess effekter räknas sociologen Anthony Giddens (1990) och statsvetaren James Rosenau (1997). Mer negativt inställda till globaliseringens effekter är sociologen Zygmunt Bauman (1998) och journalisterna Hans-Peter Martin och Harald Schumann (1997).

⁹ Jfr. Petersson m.fl. 1997a:14; 2001:18. Demokratirådet skriver: "Utan att förneka betydelsen av tendenserna till globalisering, europeisering, regionalisering och kommunalisering är det [därför] mest realistiskt att utgå från att den statliga ramen för politiskt beslutsfattande kommer att bestå under överblickbar tid" (Petersson m.fl. 1997a:14).

bör vårt statsvetenskapliga fokus därför läggas vid nationalstatens förändrade roll, oavsett vart utvecklingen slutligen leder.¹⁰

Frågor om bland annat handel, valuta, terrorism, internationell brottsbekämpning och miljö anses redan globala och gränsöverskridande. Nationella beslut måste beakta internationella eller mellanstatliga överenskommelser respektive påtryckningar, eller så fattas redan nu beslut om förhållandena inom ett land på internationell och överstatlig nivå. Praktiskt taget samtliga politiska sakområden och beslutsnivåer påverkas av utvecklingen, om än olika mycket. Därmed påverkar internationaliseringen också samtliga aktörer i den nationella demokratin såsom regeringskanslier, förvaltningsmyndigheter, politiska partier, massmedier och intresseorganisationer.¹¹

I denna studie skall intresset riktas mot konsekvenserna av internationaliseringen för den institution i det representativa systemet som måste sägas vara den mest centrala – det nationella parlamentet.¹² Vi skall dock inte snävt begränsa studien till Sveriges riksdag utan mer generellt tala om nationella parlament och parlamentariker.

Fortfarande saknas en allmänt erkänd teoretisk modell av internationaliseringen och dess konsekvenser för den traditionella formen av representativ demokrati och nationellt folkstyre.¹³ Därmed saknar vi

¹⁰ Jfr. Jönsson m.fl. 2001:18.

¹¹ Se till exempel Goldmann (1993:93) och Karlsson m.fl. (1997:16 och 55). Internationaliseringen av regeringskansliet i Sverige har till exempel behandlats i Karvonen & Sundelius (1987), Sundelius (1990) och Petersson (1989, kap 9). För en internationell studie på samma tema, se till exempel Aberbach m.fl. (1981). Om internationalisering och europeisering av statsförvaltningen, se till exempel Ds 1993:44, Jacobsson (1993; 1997), Ekengren (1996) och Jönsson (2001). I Rosén (1994), Johansson (1999) och Petersson m.fl. (2001:41 ff.) finns en diskussion om kommunerna och internationaliseringen. De politiska partiernas internationalisering och europeisering har behandlats i bland annat Jerneck (1990), Gidlund (1992), Johansson (1997) och Heidar & Svåsand (1997). Alexa Robertson (1999) och Stig Hjarvard (2001) diskuterar medierna och internationaliseringen. För en studie om hur organisationer ökar sitt engagemang utomlands, se till exempel Engberg (1985).

¹² Att framhålla nationella parlament som den representativa demokratins mest centrala institutioner är föga kontroversiellt. Den svenska riksdagens ställning som den representativa demokratins främsta institution framgår av grundlagen. Regeringsformens 1 kap. 4 § lyder: "Riksdagen är folkets *främsta* företrädare" [min kursivering]. Därmed framgår "att medborgarna regionalt och lokalt kan ha andra företrädare" (SOU 1972:15, s. 121; Holmberg & Stjernquist 1980:49). Som den representativa demokratins främsta institution presenteras också riksdagen i regeringsformen före statschefen (RF 1:5) och regeringen (RF 1:6). Riksdagen omnämns också före kommunerna (RF 1:7), domstolarna (RF 1:8), förvaltningsmyndigheterna (RF 1:8), partierna (RF 3:1) och intresseorganisationerna (RF 7:2).

¹³ Goldmann 1999:11; Pierre 1999:37.

vägledning för hur en studie om konsekvenserna av internationaliseringen för nationella parlament skulle kunna utformas.

Statsvetare har dock utgått från att internationaliseringen minskar nationalstatens och de nationella parlamentens makt. I litteraturen har till exempel europeiseringen, som en aspekt av en mer allmänt spridd internationalisering, medfört ett särskilt intresse för det så kallade demokratiska underskottet i Europeiska unionen och de nationella parlamentens reducerade inflytande.¹⁴

Att nationella parlament har förlorat makt är ingen ny tes. Den lanserades redan 1921 av James Bryce. Med europeiseringen och den vidare internationaliseringen har den omdebatterade *The decline of parliaments-tesen* åter aktualiserats.¹⁵

Internationaliseringen kan dock inte enbart begränsas till en fråga om inflytande och makt. Den som tar internationaliseringen på allvar måste beakta att processen inte bara handlar om en försvagning hos nationalstaten och därmed hos de nationella parlamenten. Den utgör en mer genomgripande drivkraft för nationalstatens och parlamentens politiska och institutionella förändring.¹⁶

En gemensam utgångspunkt för en sådan uppfattning är att internationaliseringen påverkar parlamentens samtliga arbetsuppgifter och funktioner.¹⁷ En minst lika viktig uppgift som att undersöka parlamentens eventuellt minskade inflytande i den representativa demokratin är därför att undersöka de nationella parlamentens funktionssätt i en internationaliserad omgivning. Vad som då bör stå i fokus är hur nationella parlament och parlamentariker fungerar i en internationaliserad

¹⁴ Litteraturen om de nationella parlamentens roll i EU och om det demokratiska underskottet är omfattande (Williams 1990; Boyce 1993; Neunreither 1994; Dehousse 1995; Weiler m.fl. 1995; Laffan 1996; Newman 1996; Chrysoschoou 1998; Sjövik 1999). Om den svenska riksdagen och Europeiska unionen, se Hegeland (1999a; 1999b; 1999c), Brothén (1999b) och Riksdagskommittén (2001).

¹⁵ Sannerstedt & Sjölin 1994:101 ff.; Petersson m.fl. 2001:114. En redogörelse för debatten om den ursprungliga tesen återfinns i Sannerstedt & Sjölin (1994:101 ff.) och Sjölin (1991; 1993).

¹⁶ Amoore m.fl. 1997; Evans 1997; Pierre 1999; Payne 2000.

¹⁷ Forskningsdiskursen om vilka uppgifter som skall tillskrivas nationella parlament är stor och någon gemensam uppfattning om vilka dessa uppgifter är finns inte. En ofta utnyttjad indelning av parlamentens funktioner utgår från statsvetarna Michael Mezeys, Gehard Loewenbergs och Samuel Patersons trefunktionsindelning. Enligt den har parlamenten till uppgift att dels initiera och formulera politiska alternativ, dels fatta beslut och stifta lagar och dels övervaka genomförandet av politiska beslut (Loewenberg & Patterson 1977; Mezey 1979). För en diskussion om tidigare funktionsindelningar i litteraturen om de nationella parlamentens roll, se till exempel Holmberg & Esaiasson (1988:250 ff.) och Esaiasson & Holmberg (1996:237 ff.).

omgivning, dels när det gäller relationen till det omgivande internationella samhället, dels när det gäller relationen till medborgare och väljare i det egna landet. Att fokusera på dessa relationer är också bokens övergripande syfte.

I det följande avsnittet skall vi med hjälp av en precisering av det diffusa internationaliseringsbegreppet närma oss frågan hur internationaliseringen påverkar de nationella parlamentens och parlamentarikernas funktionssätt, framförallt i betydelsen samspelet mellan parlamentens och därmed parlamentarikernas uppgift att ha kontakter såväl internationellt som med medborgare och väljare i ledamöternas egna valkretsar.

Internationaliseringsbegreppet

Statsvetaren Kjell Goldmann gör en åtskillnad mellan tre varianter av internationalisering. Han skiljer mellan *problem-*, *besluts-* och *samhällsinternationalisering*.¹⁸ Alla tre varianterna av internationalisering påverkar funktioner hos nationella parlament och skulle därför kunna bidra till förståelsen av hur nationella parlament fungerar i en internationaliserad omgivning.¹⁹

Internationaliseringen av problemen – *probleminternationalisering* – innebär att frågor på ländernas politiska dagordning i ökande utsträckning kommer utifrån. Allt fler frågor och problem som behandlas av parlamentarikerna har sin grund i händelser som inträffat eller åtgärder som vidtagits utanför det egna landet. Detta påverkar parlamentens funktion att initiera och formulera politiska alternativ.

Några exempel kan vara illustrativa. Riksdagens socialutskott måste till exempel beakta att den ökade internationaliseringen och Sveriges medlemskap i Europeiska unionen påverkar den svenska alkoholpolitikens utformning.²⁰ Ledamöterna i kulturutskottet har ställts inför problematiken att språkvården i ett internationaliserat samhälle står inför utmaningar och konstitutionsutskottets ledamöter har bland annat haft

¹⁸ Goldmann 1999:17 ff.; 2001:8 ff.

¹⁹ En del författare skiljer globalisering från internationalisering och transnationalisering (McGrew 1995:29 ff.; Østerud 1999b:108; Goldmann 1999:12 ff.; 2001:17 ff.; SOU 2000:1, s. 64). I det följande görs inte någon sådan åtskillnad. Globalisering och internationalisering används som utbytbara termer för samma begrepp.

²⁰ 1999/2000:SoU04 Vissa alkoholfrågor.

att hantera yttrandefrihetsfrågor i samband med den fortgående internationaliseringen av medielandskapet.²¹

Att besluten internationaliseras – *beslutsinternationalisering* – beror på att beslut om förhållanden inom ett land i ökande utsträckning fattas på internationell nivå. På senare tid har det blivit vanligare att internationella beslut fattas multilateralt i internationella organisationer och att beslutsfattandet är överstatligt. Besluten i den senare – överstatliga – formen blir därmed bindande även för stater och nationella parlament som motsatt sig besluten. Beslutsinternationaliseringen påverkar därför parlamentens uppgift att fatta beslut och stifta lagar.

Det kanske tydligaste exemplet på hur parlamentariker kommer i kontakt med beslutsinternationaliseringen är genom Europeiska unionen och den EG-rätt som har direkt tillämplighet i landet utan att medlemslandets parlament formellt deltar i beslutsprocessen. Enligt EG-fördraget skall en förordning inom EG:s sekundärrätt vara allmänt tillämplig samt bindande i sin helhet och direkt tillämplig i varje medlemsstat. Härmed avses också att den har direkt effekt och skapar rättigheter för enskilda som nationella domstolar måste skydda.²²

Med *samhällsinternationalisering* menar Goldmann ökade förbindelser av olika slag över nationsgränser genom personliga kontakter och utbyte av information, varor, kapital, tjänster, information och idéer. Kontakter både ökar i omfattning och breddas såväl inom det civila samhället som inom statens förvaltning och hos regering och riksdag.²³

Det praktiska riksdagsarbetet illustrerar innebörden i det Goldmann benämner samhällsinternationalisering. Som institutioner märker nationella parlament tydligt av en tilltagande sådan samhällsinternationalisering. Det gäller inte minst den svenska riksdagen: "Riksdagens internationella kontakter fortsätter med samma intensitet" utgör till exempel inledningsmeningen i ett avsnitt om det internationella parlamentariska arbetet i riksdagsförvaltningens årsredovisning för 1998.²⁴

Mot bakgrund av bokens övergripande syfte att undersöka hur nationella parlament fungerar dels i förhållande till det omgivande internationella samhället, dels i förhållande till det egna landets medborgare

²¹ 1999/2000:KrU02 Bibliotek, litteratur och kulturtidskrifter (förnyad behandling); 1999/2000:KU07 Personuppgiftslagens överföringsregler.

²² Allgårdh & Norberg 1999:83 ff.; Holmberg & Stjernquist 2000:169 ff.

²³ Jfr. Lindberg 1998:25.

²⁴ Riksdagens förvaltningskontor 1999:39. Jfr. Riksdagskommittén 2001:53 ff.; Petersson m.fl. 2001:118 f.

och väljare finns det anledning att stanna upp vid den aspekt av internationaliseringen som Goldmann benämner samhällsinternationalisering.

Det är en i statsvetenskapen väl förankrad tanke att internationaliseringen står för ökade kontakter över nationsgränserna.²⁵ Erik Beukel har till exempel i *Statsvetenskapligt lexikon* beskrivit internationaliseringen och globaliseringen som "en intensifiering i global skala av de ekonomiska, kulturella och politiska förbindelserna över statsgränserna".²⁶ Även tidigare norska och svenska maktutredningar argumenterade i termer av att internationaliseringen innefattar en ökning av kontakterna över statsgränserna. Med internationalisering avsågs till och med i de båda maktutredningarna "processer som manifesterar sig i en framväxt av olika slags nätverk av kommunikation, transaktioner och organisation över statsgränserna".²⁷

Det finns ytterligare exempel på definitioner av internationaliseringsbegreppet där betoningen av internationella kontakter är tydlig. Ledaren för den senaste norska maktutredningen, Øyvind Østerud, använder till exempel följande definition av globaliseringsbegreppet: "[Globalisering] innebærer at økonomier, kulturer og samfunnsformer løsrives fra sine territoriale rammer, overskrider nasjonale og statlige grenser, vever verden sammen i et nettverk av nye *kontaktformer* [min kursivering], aktørgrupper, avhengighetsrelasjoner og selvfortolkninger".²⁸ Janerik Gidlund och Magnus Jerneck har också tagit fasta på internationaliseringsprocessens tendens att väva "staternas politiska system och ekonomier allt tätare samman. Detta sker genom ökade flöden av varor, tjänster och valutor, men också genom *kontakter* [min kursivering], avtal och långsiktiga åtaganden".²⁹

Jerneck har också utvecklat begreppet *partidiplomati* för att sammanfatta partiernas och riksdagsledamöternas utomnationella aktivite-

²⁵ David Held skriver till exempel: "The rapid growth of complex interconnections and interrelations between states and societies – often referred to as the process of 'globalization' – along with the intersection of national and international forces and processes pose questions that remain largely unexplored" (Held 1995, s. ix.).

²⁶ Beukel 1997:97.

²⁷ NOU 1982:3; Underdal 1984:4; Hansson & Stenelo 1990:7; SOU 1990:44, s. 382. Jfr. Ds 1993:44.

²⁸ Østerud 1999a.

²⁹ Gidlund & Jerneck 1996:17. Tankegången att internationaliseringen står för ökade kontakter över nationsgränserna återfinns även i den svenske statschefens tal till svenska folket nyårsafton 1999: "Idag är Sverige en del av ett världssamfund där länderna binds allt hårdare samman i ett nätverk av internationella kontakter." (H.M. Konung Carl XVI Gustaf 1999).

ter. Med detta begrepp avses utlandsvistelser, självständiga kontakter och egna erfarenheter i syfte att följa internationella makt- och beslutsprocesser.³⁰

På det teoretiska planet är det tydligt att olika försök att definiera och precisera internationaliseringsbegreppet leder till bedömningen att internationella kontakter och förbindelser över nationsgränserna är centrala. Lika tydligt har det varit i litteraturen att det finns anledning att empiriskt närmare fokusera på internationella kontakter som en ny och viktig aspekt av politik och politiskt arbete.

Tanken att internationaliseringsprocessen innebär en förändring som får praktiskt genomslag även bland enskilda parlamentariker har bland statsvetare vunnit allmänt gehör.³¹ Gunnar Sjöblom förutspådde till exempel redan i slutet av 1980-talet att politikens "internationella kontakter kommer att öka i betydelse".³²

För nationella parlament, som för alla institutioner som är föremål för en förändringsprocess, bör uppmärksamhet riktas mot just individerna i den egna institutionen eller organisationen. Genomslagskraften i institutionella förändringar likt internationaliseringen är nämligen starkt relaterad till de enskilda individerna i institutionen.³³ Det är därför rimligt att fokusera den aktuella studien på de *enskilda parlamentarikernas internationella kontakter*.

Huvudskälen för att studien kommer att inriktas på enskilda parlamentarikers internationella kontakter är två. Innebörden i internationaliseringsbegreppet i den betydelse Goldmann benämner samhällsinternationalisering motiverar, för det första, att studien orienteras mot

³⁰ Jerneck 1990; 1994; 1996; 1997. Jag väljer i det följande att tala om parlamentarikers *internationella kontakter*.

³¹ Goldmann 1993:84; Sjöblom 1989; Sannerstedt & Jerneck 1994; Karlsson m.fl. 1997. Jfr. Goldmann 1994. Anders Sannerstedt och Magnus Jerneck skriver att internationaliseringen och det ökade omvärldsberoendet inom en rad politikområden har lett till "en kraftig expansion av internationella och transnationella kontakter på alla plan" (Sannerstedt & Jerneck 1994:13). Ingemar Karlsson m.fl. menar att internationaliseringen "inte bara [handlar] om att de gränsöverskridande kontakterna blir fler och fler, i form av meddelanden, resor eller kapitaltransaktioner. Summan av alla gränsöverskridande fenomen har därutöver skapat ett nytt tillstånd som kallas "globalisering". (Karlsson m.fl. 1997:16). Philippe Schmitter går längre än att enbart hävda ett ökat behov av internationella kontakter. Han lägger fram ett långtgående förslag om en s.k. *reciprok representation* i syfte att underlätta kontakterna mellan valda representanter i olika länder. I en internationaliserad demokrati anser han att kraven på rättvisa och jämlikhet bäst tillgodoses genom att olika länder ger varandra ett antal platser i sina respektive nationella parlament (Schmitter 1997:303 ff. Se också Petersson 1996:144; Petersson m.fl. 1997a:133 f.).

³² Sjöblom 1989:67.

³³ Polsby 1968; Sinclair 1989.

internationella kontakter. Att genomslagskraften i förändringsprocesser likt internationaliseringen avgörs av institutionens egna individer motiverar, för det andra, att undersökningen orienteras mot enskilda parlamentariker. En undersökning av enskilda parlamentarikers internationella kontakter borde därför kunna säga något intressant om bokens övergripande syfte, det vill säga om hur nationella parlament fungerar dels i förhållande till det omgivande internationella samhället, dels i förhållande till det egna landets medborgare och väljare.

Vad vi vet om parlamentarikers internationella kontakter

Även om internationaliseringsbegreppet teoretiskt definierats i termer av ökade internationella förbindelser och även om betydelsen av sådana kontakter lyfts fram i litteraturen finns det fortfarande få empiriska studier om parlaments och parlamentarikers internationella kontakter.

Forskningsfältet är dock inte helt utan exempel på undersökningar av elitgrupper och parlamentarikers internationella kontakter. En växande – och näraliggande – litteratur har på senare år valt att studera de *politiska partiernas* internationalisering och internationella kontakter.³⁴

Litteraturen om partiinternationaliseringen säger att politiska partier i och för sig alltid har varit internationellt orienterade och involverade. Det nya är, enligt Knut Heidar och Lars Svåsand, omfånget och graden av institutionalisering. Det internationella partisamarbetet involverar numera fler personer och omfattar dessutom allt fler politiska sakområden. Det är också mer regelstyrt och organiserat inom ramen för formella organisationer. Genomförda undersökningar i Norden har visat att samtliga partier fått ökade internationella kontakter och att dessa involverar fler personer.³⁵

Partierna tycks således ha anpassat sig till internationaliseringens krav på ökade internationella kontakter. Det vore därför rimligt att tro att partiernas vidgade internationella kontakter avspeglas i ökade kontakter också hos *enskilda parlamentariker*.³⁶

³⁴ Bland de viktigaste bidragen på senare år återfinns Heidar & Svåsand (1997). Boken ger samtidigt en god överblick av forskningsläget vad gäller transnationellt partisamarbete. Jfr. Gidlund 1992; Johansson 1997.

³⁵ Heidar & Svåsand 1997:21 f. Jfr. Gidlund 1992; Karlsson m.fl. 1997:178.

³⁶ Riksdagsledamöternas internationella kontakter är dock intressanta oavsett hur de politiska partierna har valt att organisera sina utomnationella kontakter. Partiorгани-

Huruvida enskilda parlamentariker till följd av internationaliseringen har fått ett ökat antal internationella kontakter vet vi dock ganska lite om. Karaktäristiskt för den omfattande litteraturen om partiernas internationalisering och partiernas internationella kontakter är nämligen att den samtidigt lämnar de parlamentariska, och särskilt de individuella parlamentsledamöternas, internationella kontakter obeaktade. Magnus Jerneck har till exempel förtydligat denna avgränsning genom att markera att undersökningen inte "specifikt betonar de parlamentariska kontakterna. De registreras allmänt och kommenteras när de direkt kan belysa de principiella aspekterna på partiernas utomnationella verksamhet".³⁷

Litteraturen om enskilda parlamentarikers internationella kontakter är därför inte lika omfattande som den empiriskt inriktade litteraturen om partiernas internationalisering. Det är främst som en aspekt av parlamentarikers allmänna kontaktnät som internationella kontakter får någon uppmärksamhet i litteraturen. Därför kan vi inte vara helt säkra på om partiernas vidgade internationella kontakter avspeglas i ökade kontakter också för enskilda parlamentariker.

De få empiriska undersökningar som finns om utvecklingen av enskilda parlamentarikers internationella kontakter pekar i en och samma riktning. Trots att internationaliseringsprocessen är allmängiltig och gemensam för samtliga parlamentsledamöter är det endast ett begränsat antal parlamentariker som har utvecklat internationella kontakter och nätverk. Peter Esaiassons och Sören Holmbergs slutsats måste exempelvis anses vara ganska nedstämmande för de som förväntat sig att parlamentariker har ett omfattande internationellt kontaktutbyte: "[W]eakly developed international contacts should be added to the list of features characterizing the networks of elected representatives".³⁸

Andra statsvetare har kommit till samma slutsats.³⁹ SNS Demokratiråd summerar till exempel kunskapsläget om partiernas gränsöverskridande nätverksbyggande på följande sätt: "[d]et är en begränsad, om

sationerna som institutioner med egna internationella kontakter behandlas inte i den kommande framställningen. Att vi här har att göra med en situation som inte kännetecknas av vattentäta skott bör naturligtvis hållas i minnet.

³⁷ Jerneck 1997:130. Jfr. Jerneck 1990; 1996.

³⁸ Esaiasson & Holmberg 1996:270.

³⁹ Jerneck 1990:173; 1997; Petersson m.fl. 1997a:104 ff.; Brothén 1999a; 2000.

än växande, krets parlamentariker och partiaktiva som medverkar i de informella nätverken”.⁴⁰

Förklaringen till de begränsade internationella kontakterna hos nationella parlamentariker har bland annat sökts i bristen på resurser, partiets storlek och det låga meritvärdet av internationellt arbete. Esaiasson och Holmberg menar att de internationella kontakterna främst förklaras av ledamöters position i riksdagen, utskottsplacering, kändis- och senioritet. Vidare sägs yrkes- och uppväxtbakgrund, tillsammans med den ekonomiska situationen i den egna valkretsen, vara faktorer som påverkar graden av regelbundenhet i ledamöters internationella kontakter.⁴¹

Slutsatsen att det är en *begränsad elit* inom parlamenten som har internationella kontakter är den kunskap vi hittills har om de nationella parlamentens funktionssätt i en internationaliserad omgivning när det gäller ledamöternas relationer till det internationella politiska systemet respektive medborgarna. Det är *få* ledamöter till antalet som har internationella kontakter. Samtidigt har dessa ledamöter framträdande *elitdrag*. De är resursstarka såväl socialt, ekonomiskt som parlamentariskt.⁴²

Resultaten med en begränsad elit som har internationella kontakter ger oss alltså anledning att tro dels att det finns hinder mot att internationella kontakter blir allmänt spridda bland fler ledamöter, dels att parlamentariker med internationella kontakter, som andra elitgrupper, avviker från övriga parlamentariker i viktiga avseenden och kanske är mindre representativa för väljarna. Frågan är om det behöver vara så eller om det finns mekanismer som kan göra internationella kontakter till ett allmänt och egalitärt spritt fenomen bland parlamentariker.

⁴⁰ Petersson m.fl. 2001:57.

⁴¹ Esaiasson & Holmberg 1996:275. Jfr. Goldmann 1993.

⁴² Kanske är det sociologen Zygmunt Bauman som starkast argumenterat för den vidgade klyftan mellan den elit som gynnas av internationaliseringen och de människor som missgynnas. Erik Allardt skriver följande: "Zygmunt Bauman ... vägrar för sin del att se någonting positivt i globaliseringen. Enligt honom är globaliseringens konsekvenser segregering och utstötning av fattiga, svaga och illa utbildade. Elitkulturen gynnas och elitens toppenheter blir också på sikt isolerade – 'hybridization of top culture'. Att vara provinsiell, anknuten till lokalsamhället blir ett tecken på utslagning. De fattiga är bundna till sina orter och saknar alla möjligheter till både geografisk, social och tankemässig rörlighet." (Allardt 1999:22).

Forskningsuppgiften

För att undersöka de nationella parlamentens funktionssätt i en internationaliserad värld är det två tankegångar i den internationaliseringslitteratur som berör nationella parlament som jag tar fasta på: Dels tanken att det är få ledamöter och en elit bland ledamöterna som har internationella kontakter, dels tanken att parlamentariker med internationella kontakter likt andra elitgrupper är avvikande i viktiga representativa avseenden.

Utifrån allmänna föreställningar borde man kunnat förvänta sig att internationella kontakter bland parlamentariker är frekvent förekommande och egalitärt utbredda. Detta med anledning av att internationaliseringen anses allmängiltig och sagts beröra nästan samtliga politiska sakområden och beslutsnivåer. Därmed borde den beröra det stora flertalet parlamentariker och inte bara en liten begränsad grupp med tydliga elitdrag. Som redogörelsen i föregående avsnitt utvisat pekar dock tidigare forskningsresultat på motsatsen.

Internationaliseringslitteraturen gör därtill antagligt att det nationella representativa styrelseskicket skulle vara svårförenligt med internationaliseringen. Inte minst tidigare forskning om att det är en liten elit bland ledamöterna som har internationella kontakter får oss att tro att det kan vara en risk att klyftan mellan väljare och valda ökar i och med att parlamentariker utvecklar internationella kontakter. Parlamentariker med internationella kontakter kan komma att brista i representativitet.

Den fråga man kan ställa sig är om det behöver vara så. Behöver det vara en begränsad elit inom parlamenten som har internationella kontakter? Finns det mekanismer som underlättar för parlamentariker att ha internationella kontakter och gör dessa mer jämnt fördelade över olika grupper av parlamentariker? Finns det fog för farhågorna om att den representativa demokratin påverkas negativt av att parlamentariker har internationella kontakter och att parlamentariker med sådana kontakter är mindre representativa för väljarna än andra ledamöter?

I det första avseendet kommer parlamentarikers internationella kontakter att studeras som beroende variabel utifrån generell diffusionsteori. I det andra avseendet kommer parlamentarikers internationella kontakter att användas som oberoende variabel och med utgångspunkt i teorier om representativ demokrati. Det specifika tillvägagångssättet för studierna och de teoretiska utgångspunkterna kommer att diskuteras

ras mer utförligt i nästa avsnitt. Mer konkret är det följande två frågeställningar som kommer att analyseras i boken:

Finns det spridningsmekanismer som underlättar att internationella kontakter blir allmänt spridda bland ledamöter i nationella parlament?

Är nationella parlamentariker annorlunda i representativa avseenden beroende på om de har eller inte har internationella kontakter?

Spridningen av internationella kontakter

Bokens första frågeställning kan delas upp i två led: Dels om det behöver vara få – i motsats till många – parlamentariker som har internationella kontakter, dels om dessa kontakter behöver vara koncentrerade till en elit – istället för att vara jämnt spridda – inom parlamenten.

Frågeställningen handlar om de hinder som finns för att internationella kontakter får en mer allmän spridning bland parlamentariker, dels för att fler parlamentariker får internationella kontakter, dels för att internationella kontakter får en jämnare spridning i nationella parlament. Frågeställningen tar sikte på hur en sådan spridning skall kunna åstadkommas och den kan studeras med hjälp av *generell diffusionsteori*.

Diffusion har av Lauri Karvonen definierats som en process varigenom innovationer sprider sig till medlemmar av ett socialt system eller från ett system till ett annat. Det objekt som är föremål för diffusion beskrivs i den teoretiska litteraturen som en *innovation*. En innovation kan vara en produkt, ett föremål, en samhällsreform, en idé eller som i detta fall ett agerande eller beteendemönster.⁴³ I vår undersökning är det beteendet hos parlamentariker att ha internationella kontakter som kommer att betraktas som en innovation som är föremål för spridning och diffusion. Det är spridningen av förekomsten av sådana kontakter inom det sociala system som ett parlament utgör som kommer att undersökas.⁴⁴

⁴³ Karvonen 1981:7. Jfr. Rogers & Shoemaker 1971:12; Schmidt 1986:27; McAdam & Rucht 1993:59; Uhlin 1995:33 ff.

⁴⁴ Diffusionsforskningen är mycket omfattande. Olika delar av forskningen har relevans för vårt specifika undersökningsperspektiv. Det är på intet sätt självklart vilka

Parlamentariker har i och för sig alltid haft internationella kontakter. Under 1700-talet var det till exempel inte ovanligt att riksdagens ledamöter knöt internationella kontakter eller att andra länder knöt sådana kontakter med riksdagsledamöterna. Svenska riksdagsledamöter mutades helt öppet av andra länder i syfte att ledamöterna skulle rösta som dessa länder ville i viktiga ekonomiska och utrikespolitiska frågor.⁴⁵ I syfte att *förhindra* riksdagsledamöter att ha internationella kontakter lät Gustav III riksdagen sammanträda ute i landsorten och i mindre städer.⁴⁶ Det är det starkt ökande behovet av att utveckla internationella kontakter som följer av internationaliseringen under sent 1900-tal som i den här studien motiverar att internationella kontakter betraktas som en innovation i diffusionsforskningens mening.⁴⁷

En central uppgift för diffusionsforskningen har varit att identifiera skillnader mellan sändargrupp och mottagargrupp. Någon svarar för att en innovation sprids; andra möts av innovationen som mottagare. I det nu aktuella sammanhanget, studiet av hur beteendet att utveckla internationella kontakter sprider sig bland nationella parlamentariker, återfinns sändare och mottagare inom samma sociala system, det nationella parlamentet.

Diffusionsteorierna förutsäger att skillnader förekommer mellan sändare och mottagare. Personer som tidigt anammar en innovation skiljer sig i personliga egenskaper, beteende och strukturella positioner från personer som senare anammar samma innovation.⁴⁸ Då diffusion sker mellan två aktörer eller system med olika prestige eller utvecklingsnivå sker diffusionen vanligen från ett mer utvecklat system till ett mindre utvecklat, alternativt från aktörer på högre nivå till aktörer på lägre. Diffusionsprocessen kan i det perspektivet sägas vara hierarkisk. Stephan Schmidt har i boken *Pionjärer, efterföljare och avvaktare* gjort

urvalskriterier vi bör använda oss av för att söka konkreta teoretiska utgångspunkter för vår undersökning i den stora mängd diffusionsforskning som finns (Jfr. Karvonen 1981:10).

⁴⁵ Schück m.fl. 1992:148; Lindqvist 1998:273.

⁴⁶ Lönnroth 1986; Esaiasson & Holmberg 1996:278.

⁴⁷ Karvonen för – utifrån Rogers & Shoemaker – ett liknande resonemang om att en innovation inte behöver vara ny i en "objektiv mening", utan ny i förhållande till den omgivning som studeras (Karvonen 1981:7).

⁴⁸ "Earlier adopters differ from later adopters in personal characteristics, communications behaviour, and social structural position" (Frey 1973:396; citerat i Karvonen 1981:14).

gällande att innovationer, särskilt under de inledande stadierna, sprids efter en socio-ekonomiskt hierarkisk spridningsmodell.⁴⁹

I det parlamentariska sammanhang där spridningen av internationella kontakter skall studeras måste hänsyn tas till att hierarkier kan ha sin grund såväl i den personliga, sociala och ekonomiska bakgrunden som i den parlamentariska ställningen. Inom nationella parlament kan därför spridningen av innovationer förväntas ske utifrån såväl socio-ekonomiskt som positionsmässigt bestämda grunder. De parlamentarikerna som borde vara först att anamma nymodigheter inom parlamenten är, enligt diffusionsteorierna, de ledamöter som har en gynnad social och ekonomisk bakgrund eller har ledande positioner.

Diffusionsteori och hittillsvarande forskningsresultat om parlamentarikers internationella kontakter säger sålunda samma sak. I ett inledningsskede och när ett fenomen är nytt, som beteendet att ha internationella kontakter, är det parlamentarikerna med vissa egenskaper som går före. Andra parlamentarikerna följer efter, och agerandet sprider sig. För det nu aktuella studieobjektet – parlamentarikers internationella kontakter – har det hittills varit en relativt liten grupp välutbildade och välplacerade parlamentarikerna som gått först i ledet.

”Time is the key to diffusion research” konstaterade tre ledande amerikanska diffusionsforskare redan i början av 1960-talet.⁵⁰ Diffusionsteorin utpekar alltså sedan dess *tiden* som en viktig faktor för möjligheterna att ett fenomen, likt parlamentarikers erfarenheter att ha internationella kontakter, låter sig spridas eller anammas av ett flertal parlamentarikerna, också av parlamentarikerna som är mindre socialt och parlamentariskt exklusiva. Över tid sprids erfarenheterna att ha internationella kontakter från eliten till samtliga parlamentarikerna. Processen får därmed drag av automatik över sig. Betydelsen av att tillhöra eliten minskar efterhand.

Generell diffusionsteori talar ganska ensidigt om tiden som den mekanism som bidrar till innovationers spridning. Det finns dock anledning att inte bara stirra sig blind på tiden som spridningsmekanism. Naturligtvis kan man tänka sig andra mekanismer som underlättar de internationella kontakternas spridning.

Närheten och likheten mellan två sociala system eller länder är en sådan spridningsmekanism som påverkar diffusionen av en innovation.

⁴⁹ Schmidt 1986:30 ff. Jfr. Walker 1969.

⁵⁰ Katz m.fl. 1963:252. Jfr. Karvonen 1981:8.

En allmän slutsats i nästan all diffusionsforskning är nämligen att närhet och likhet mellan berörda samhällen främjar diffusion mellan dem.⁵¹

Länder kan ligga nära varandra i olika avseenden. Länder kan ligga nära varandra geografiskt, men också kulturellt. Diffusion gynnas såväl av geografisk närhet som av kulturell likhet mellan länder.⁵² Förutom genom geografisk närhet och kulturell likhet i form av politiska, historiska, kulturella och strukturella likheter kan närhet och gemenskap mellan länder även frammanas genom specifika institutionella arrangemang.⁵³ Institutionaliserade arrangemang mellan olika länder gynnar möjligheterna till diffusion.⁵⁴ Två alternativ till *tiden* som spridningsmekanism för diffusionen av internationella kontakter kan därför provas i denna bok. I det följande benämns dessa *kulturell gemenskap* och *institutionella arrangemang*.

En bidragande faktor till spridningen av internationella kontakter skulle alltså kunna vara en kulturell gemenskap mellan folk från olika länder. Hela globaliseringsdiskussionen handlar om en framväxande kulturell konvergens. Det är en allmänt spridd uppfattning att kontaktnät, samarbetsformer och kommunikation är något som gynnas och förstärks mellan aktörer som har likartade erfarenheter, gemensam historia, kultur, språklig samhörighet, rättstraditioner, lagar och institutioner.⁵⁵ Språklig samhörighet gör det enklare att kommunicera med andra personer vilket i sin tur underlättar kontaktskapande, såväl muntligen som skriftligen.⁵⁶ Även likartade erfarenheter, historia och kultur underlättar möjligheterna att utveckla och upprätthålla kontakter. Förekomsten av en kulturell gemenskap, såsom den i Norden, kan förväntas bidra både till en ökad kontaktnivå i allmänhet och till en

⁵¹ Frey 1973:394; Rogers & Shoemaker 1973:14 f.; Karvonen 1981:16.

⁵² Pilcher m.fl. 1968:387 ff.; Walker 1969; Collier & Messick 1975:1301 ff.; Schmidt 1986:29 f.; Karvonen 1981:25. Att innovationers spridning gynnas av geografisk närhet omtalas i viss diffusionsforskning som grannskapsmodellen (Hägerstrand 1970; Karvonen 1981).

⁵³ Geografisk närhet implicerar till och med ibland likhet vad gäller strukturella och institutionella arrangemang (Gray 1973; Harisalo 1982; Schmidt 1985:31).

⁵⁴ Walker 1969; McAdam & Rucht 1993:64.

⁵⁵ Karlsson m.fl. 1997:63 f.

⁵⁶ Karlsson m.fl. 1997:60 f.; Petersson 1995:181 f.; Brothén 2000. Internationaliseringen medför, enligt statsvetaren Gunnar Sjöblom (1989:67), att färdigheter i något av de stora världsspråken kommer att vara en framtida viktig egenskap för parlamentariker (Jfr. Jerneck 1997:163). Kunskapsläget om utvecklingen av parlamentarikers språkkunskaper är dock relativt bristfälligt (Jfr. Petersson m.fl. 1997a:118 f.).

mer egalitärt bestämd fördelning av internationella kontakter bland nationella parlamentariker.

Ett annat tänkbart sätt att underlätta spridningen av en innovation är institutionella arrangemang. Internationaliseringen har starkt bidragit till framväxten av olika institutionella arrangemang för internationellt samarbete. Sådana arrangemang mellan olika länder, institutioner och organisationer erbjuder möjligheter till kontakter över nationsgränserna också för enskilda personer.⁵⁷ I så måtto kan institutionella arrangemang medverka till en diffusionsprocess där internationella kontakter får en såväl större som jämnare och mer egalitär spridning bland parlamentariker. Institutionellt skapade strukturer, där Europeiska unionen kanske är det mest välutvecklade institutionella arrangemanget för kontakter och beslutsfattande mellan olika länder, kan alltså fungera som en alternativ spridningsmekanism vid sidan av tiden.⁵⁸

Sammantaget har vi således identifierat tre olika mekanismer för diffusion och spridning av internationella kontakter till en större, och mindre elitorienterad, grupp parlamentariker. Vi kan förvänta oss att tid, kulturell gemenskap och institutionella arrangemang bidrar till en ökad internationell kontaktnivå bland parlamentariker och till en jämnare fördelning av de internationella kontakterna.⁵⁹ Analyserna i följande kapitel får avgöra om dessa teoretiska resonemang har någon bäring i det empiriska materialet.

De tre diffusionsmekanismernas förmåga att bidra till en spridning av internationella kontakter bland parlamentariker måste empiriskt undersökas i tre olika kontexter. Riktigheten i påståendet att tiden bidrar till spridningen av innovationer kan endast prövas på ett tidsjämförande material. För att tid skall visa sig vara en mekanism för diffusion bör internationella kontakter ha fått en större, jämnare och mer egalitär spridning inom nationella parlament över tid. Dels skall fler parlamentariker jämfört med tidigare ha utvecklat internationella kontakter, dels skall de internationella kontakterna vara mer spridda utanför elitskikten jämfört med tidigare.

Norden är ett exempel på ett geografiskt område som präglas av en stark kulturell gemenskap. Starka skäl talar därför för det rimliga i att

⁵⁷ Mörth 1996; Jacobsson & Sundström 1999; Heidar & Svåsand 1997.

⁵⁸ Walker 1969.

⁵⁹ Studien gör inte gällande att detta skulle vara de enda mekanismerna för spridning av internationella kontakter bland parlamentariker.

på nordiska parlamentariker pröva påståendet att en kulturell gemenskap befrämjar framväxten av internationella kontakter. Vi bör för det första kunna förvänta oss att nordiska parlamentariker har relativt omfattande utomnationella kontakter inom den kulturella gemenskapen. För det andra bör vi förvänta oss att dessa kontakter är mer jämnt spridda bland olika grupper av parlamentariker. En allmänt spridd nordism, internationalism, och långtgående strävanden efter jämlikhet i politiken och ekonomin har varit kännetecknen för de nordiska länderna, vars språkliga, kulturella och historiska likheter också gör regionen och området lämpligt för att testa hypoteser om den kulturella gemenskapens betydelse för utvecklandet av internationella kontakter.

För att avgöra om institutionella arrangemang kan vara en spridningsmekanism för internationella kontakter kan kontaktmönster hos parlamentariker inom Europeiska unionen undersökas. De institutionella arrangemangen inom EU-samarbetet har delvis vuxit fram i syfte att underlätta ett ökat internationellt kontaktskapande. Det är därför ingen främmande tanke att EU:s institutionella arrangemang ökar möjligheterna för nationella parlamentsledamöter att utveckla internationella kontakter. Om ett institutionellt samarbete likt EU bidrar till en spridning av internationella kontakter bland nationella parlamentariker bör vi kunna avläsa det i en högre internationell kontaktnivå och en jämnare spridning av kontakterna inom EU:s ursprungliga medlemsländer. Där har återverkningarna av de institutionella arrangemangen haft störst möjligheter att verka och få genomslag.

Med dessa tre mekanismer för spridning av fenomenet att ha internationella kontakter kan vi empiriskt pröva förutsättningarna för att internationella kontakter blir allmänt spridda bland ledamöter i nationella parlament. Därmed ges också svar på bokens första frågeställning.

Internationella kontakter och representativ demokrati

Statsvetare menar att internationaliseringen ställer nationella parlamentariker inför ett svårlöst dilemma. I den internationaliserade omgivning där parlamentariker verkar krävs internationella kontakter. Samtidigt riskerar parlamentariker med internationella kontakter att fjärmars från folket på ett sätt som hotar den representativa demokratin. Det var innebörden i citatet av Ingvar Carlsson som inledde detta kapitel. I

bedömningen att klyftan mellan väljare och valda kan öka till följd av internationaliseringen instämmer flera statsvetare.⁶⁰

Man behöver naturligtvis inte gå så långt som att säga att internationaliseringen och den representativa demokratin är oförenliga, eller ens svårförenliga. Det räcker att säga att internationaliseringen, med dess tydliga krav på parlamentariker att ha internationella kontakter och ta internationella hänsyn, har en påverkan på den representativa demokratin och på hur nationella parlament fungerar i relation till sin internationella omgivning och till det egna landets medborgare.

Ingen ifrågasätter påståendet att parlamentarikers olika typer av kontakter har en påverkan på den representativa demokratin.⁶¹ Att specifikt internationella kontakter har en sådan påverkan måste därför också kunna förväntas. Bokens andra frågeställning gäller internationaliseringsprocessens och de internationella kontakternas påverkan på den representativa demokratin och möjligheten att förena internationalisering och representativ demokrati. Vad händer med parlamentariker som utvecklar internationella kontakter? Fungerar den representativa demokratin parlamentariker annorlunda beroende på om de har eller inte har internationella kontakter? Frågeställningen avser att problematisera påståenden om att parlamentariker med internationella kontakter riskerar att fjärras från de egna väljargrupperna.

Den av såväl Ingvar Carlsson som statsvetare påtalade risken för ökade klyftor mellan väljare och valda kan preciseras i två avseenden. De påstådda riskerna för den representativa demokratin handlar dels om en *åsiktsmässig* klyfta mellan väljare och valda, dels om en *kontaktmässig* klyfta mellan väljare och valda. Innan vi i det följande ser hur parlamentarikers internationella kontakter skulle kunna medföra sådana åsiktsmässigt och kontaktmässigt vidgade klyftor kan det dock vara på sin plats att något kort beröra hur dessa typer av klyftor i så fall skulle utgöra ett hot mot den representativa demokratin.

Att valda representanter skall vara någorlunda representativa för sina väljare vad gäller ideologisk hållning och uppfattningar i politiska sakfrågor – det vill säga stå relativt åsiktsmässigt nära sina väljare – är

⁶⁰ Dahl 1989; Jerneck 1997:163. Esaiasson & Holmberg skriver: "In the new internationalized information society, by contrast, the relation between voters and representatives may change dramatically" (Esaiasson & Holmberg 1996:319).

⁶¹ Petersson m.fl. 1996:75.

något som flertalet demokratiuppfattningar ställer sig bakom, om än med olika betoning.⁶²

På samma sätt har nära kontakter mellan väljare och valda politiker ansetts vara en viktig komponent i teorier om representativ demokrati.⁶³ Dessa kontakter har ansetts väsentliga och nödvändiga för de nationellt valda parlamentariskernas representation av den egna valkretsen. Genom olika former av kontakter har den egna valkretsen och de egna väljarna kunnat representeras nationellt. Representanternas kontakter med väljare, myndigheter och partiorganisationen i den egna valkretsen har varit ett viktigt sätt att fullgöra den representativa uppgiften som länk mellan nationen och det lokala respektive regionala. Folkvalda politiker representerar också i modern tid ett geografiskt område och förväntas vara aktiva där och föra fram den regionens frågor.⁶⁴

Åsiktsrepresentation och *valkretskontakter* är således två centrala komponenter i den representativa demokratiteorin. Ett sätt att undersöka om den representativa demokratin påverkas av att parlamentariker utvecklar internationella kontakter är därför att avgöra om parla-

⁶² Pitkin 1967; Manin 1997; Holmberg 1999b:48. Jörgen Westerståhl och Folke Johansson har tidigare uttryckt detta på följande sätt: "De valda skall vara åsiktsrepresentativa för sina väljare och genom denna åsiktsrepresentativitet skall folkstyrelsens överordnade mål, folkviljans förverkligande, främjas" (Westerståhl & Johansson 1981:20). Ingemar Karlsson m.fl. skriver med hänvisning till David Held (1993): "Idéer om kongruens i relationerna mellan väljare och valda, mellan «folkviljan» och de politiska besluten, spelar en viktig roll i 1900-talets teoretiska modeller om demokratin." (Karlsson m.fl. 1997:156). Det är inte bara i teorin som åsiktsrepresentativitet anses vara en viktig uppgift för folkvalda parlamentariker; en stor majoritet av de folkvalda politikerna delar själva uppfattningen att det är en ganska eller mycket viktig uppgift att avspejla väljarnas åsikter (Holmberg & Esaiasson 1988:254; Holmberg 1999b:48). Det hindrar inte att diskussionen om åsiktsöverensstämmelsens roll som ett demokratiskt värde är omfattande (Lewin 1970; 1977:103 ff. och s. 157; 1996; Helander & Ståhlberg 1973; Holmberg 1974:62 ff.; Westerståhl & Johansson 1981:20; Eriksson 1984:132; Petersson 1987:143; Boström 1988; Holmberg & Esaiasson 1988:80). För den internationella diskussionen om åsiktsöverensstämmelse, se Miller & Stokes (1963), Pitkin (1967), Achen (1977; 1978), Dalton (1985), Converse & Pierce (1986), Arnold (1990), Thomassen (1991), Herrera m.fl. (1992) och Huber & Powell (1994).

⁶³ Fenno 1978; Jewell 1985:101; Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996.

⁶⁴ Larsson 1986; Pierre 1986; Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996; Esaiasson 1999. I Roth (1996) och Valen m.fl. (2000) behandlas mer utförligt frågor om geografisk representation. Att folkvalda politiker också i modern tid representerar ett geografiskt område framgår inte minst av att riksdagsledamöterna i riksdagens kammare sitter placerade efter valkrets. Den geografiskt bestämda placeringen av riksdagsledamöterna framgår av riksdagsordningens tilläggsbestämmelse 2.3.1: "Ledamöterna tager plats i plenisalen valkretsvis. Särskilda platser skall finnas för talmannen och vice talmännen samt för statsråden."

mentariker med sådana kontakter är annorlunda jämfört med andra parlamentariker. Stora åsiktsmässiga och kontaktmässiga klyftor skulle kunna utgöra ett hot mot den representativa demokratin.

Vad som empiriskt kommer att undersökas är om parlamentarikers internationella kontakter har någon påverkan på hur representativa ledamöterna är. De beroende variablerna i denna delundersökning – graden av representativitet hos nationella parlamentariker – operationaliseras utifrån två viktiga representativa demokrativärden: åsiktsrepresentation och valkretskontakter. Undersökningens oberoende variabel – parlamentarikernas internationella kontakter – har sin bakgrund i internationaliseringsbegreppets betoning på internationella kontakter.

Gapet mellan parlamentariker med omfattande internationella kontakter och väljarna borde vara större än gapet mellan andra parlamentariker och väljarna. I fråga om åsiktsrepresentation och valkretskontakter skall således parlamentariker med internationella kontakter vara mindre åsiktsrepresentativa och ha färre medborgarkontakter än andra parlamentariker om vi skall återfinna något stöd för tanken att den representativa demokratin är svår att förena med internationaliseringen.

Åsiktsrepresentationen och valkretskontakterna betraktas som två fall av hur representativa parlamentariker är i den internationaliserade representativa demokratin. De är valda därför att vi på teoretiska grunder bör kunna förvänta oss en påverkan i dessa avseenden. Nya impulser till följd av internationella kontakter kan göra åsiktsgapet mellan internationellt orienterade parlamentariker och väljarna större. Bristen på tid kan göra det svårt för parlamentariker med internationella kontakter att upprätthålla omfattande valkretskontakter. Vi har därmed gjort det relativt gynnsamt för tesen att internationaliseringen och de därmed sammanhängande internationella kontakterna påverkar parlamentets och parlamentarikernas funktionssätt vad gäller relationen till väljarna.

Resonemanget tar sin utgångspunkt i idén om välvillig tolkning och välvilliga fall.⁶⁵ Den teoretiska utsaga vi önskar pröva – att parlamentarikers internationella kontakter påverkar hur representativa parlamen-

⁶⁵ Den engelska termen är "most-likely case". Se Eckstein (1975; 1992), George & McKeown (1985), Bennett & George (1997), Bennett (1999) och Uhrwing (2001:60) för en diskussion om välvilliga fall och deras motsats, icke välvilliga fall. I en svensk metodbok för statsvetare talas om "gynnsamma omständigheter" (Esaïasson m.fl. 2002).

tarikerna är – ställer vi inför omständigheter som är så gynnsamma som möjligt. Vi prövar teorin där det är störst chans att utsagan stämmer. Om inte utsagan stämmer ens i detta välvilliga fall är det rimligt att anta att den inte heller stämmer i andra, mindre välvilliga fall.⁶⁶ Den teoretiska utsaga vi önskar pröva har inte tidigare utsatts för empirisk prövning. Just därför väljer vi att utsätta teorin för så gynnsamma förutsättningar som möjligt. Det gäller att avgöra om den teoretiska utsagan har något värde överhuvudtaget. Vi gör det således så svårt som möjligt att falsifiera utsagan.⁶⁷

I båda fallen – om någonstans – borde vi kunna se en påverkan av parlamentariskernas internationella kontakter och att klyftorna mellan väljare och valda är stora. Magnus Jerneck har formulerat det på följande sätt:

”...Dessutom befolkas dessa nätverk [de internationella] av en relativt begränsad krets internationaliserade politiker, vars ömsesidiga relationer kan vara mer frekventa och *vars intresse- och idégemenskap kan vara mer uttalad än vad som gäller nationellt* [min kursivering]; partiinternationaliseringen skapar en ny sorts politisk elit, *vars kontakter med den politiska hemmabasen kan bli svåra att upprätthålla* [min kursivering].”⁶⁸

Det är ett internationellt belagt mönster att parlamentariker i allmänhet inte återspeglar åsiktsopinionen bland väljarna särskilt väl.⁶⁹ Internationaliseringen har gjort det rimligt att studera åsiktsrepresentationen bland parlamentariker utifrån ett nytt perspektiv. Det är relevant att ställa frågan hur åsiktsrepresentativa de internationellt orienterade parlamentarikerna är i förhållande till väljarna. Är internationellt

⁶⁶ En bra liknelse är den om att se utsagan som en frusen sjö, vars is man önskar pröva för att se om den håller över huvudtaget. Genom att pröva isen på det ställe där man kan anta att den är som tjockast, väljer man ett välvilligt fall. Om isen inte håller där kan man anta att den inte bär på andra ställen heller (Uhrwing 2001:60).

⁶⁷ Om intresset istället är inriktat på att stärka trovärdigheten hos en teoretisk utsaga bör man välja icke välvilliga fall, vars engelska term är "least-likely case". Då gör man det så svårt som möjligt för den utsaga man önskar stärka. Isen prövas på det ställe där den kan antas vara som svagast. Om isen håller där kan vi anta att den håller på alla andra ställen också (Uhrwing 2001:60).

⁶⁸ Jerneck 1997:163 f.

⁶⁹ Holmberg 1996; 1999a; 1999b; 1999c; 2000a; Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996.

orienterade parlamentariker mer eller mindre representativa för väljarna än andra parlamentariker?

Internationella kontakter ger nya intryck och idéer. Internationellt orienterade ledamöter kan, vilket redan Platon noterade i *Lagarna*, utveckla annorlunda åsikter än sina kolleger med mindre utvecklade internationella kontaktnät.⁷⁰ I internationella frågor har dessutom åsikts- och opinionsbildningen specifika kännetecken. Några av dessa talar för att åsiktsrepresentativiteten är särskilt utsatt och känslig för internationaliseringen.

Internationellt orienterade parlamentariker kan till exempel inte räkna med att väljare har samma intresse för internationellt orienterat arbete. Tvärtom. Väljare är föga intresserade av internationellt orienterade frågor. Det avspeglas i väljarnas mediekonsumtion; ett större intresse tillmätts nyhetsartiklar med lokal eller nationell orientering (inrikesnyheter) jämfört med nyhetsartiklar som är internationellt orienterade (utrikesnyheter).⁷¹ Även generellt sett är väljare mindre intresserade av utrikes- än inrikespolitiskt orienterade frågor, och internationellt orienterade valfrågor tillhör inte heller de frågor som tillmätts störst vikt av väljarkåren och är inte avgörande för hur väljare bestämmer sig för att rösta.⁷² Utrikespolitik och internationellt samarbete är därför sällan valrörelsefrågor i västliga demokratier.⁷³ I frågor där diskussionen uteblir tenderar åsiktsöverensstämmelsen dessutom att vara låg. Internationellt orienterade parlamentarikers möjligheter att representera väljarnas åsikter och ideologiska uppfattningar är mot en sådan bakgrund bekymmersam. Det engagemang och intresse som finns på elitnivå saknas i stora väljargrupper.

Det har ibland också talats om en *opinionseftersläpning* i internationella frågor där parlamentariker och andra elitaktörer går före breda befolkningsgrupper.⁷⁴ Mellan internationellt orienterade parlamentari-

⁷⁰ Platon skriver: "Staternas förbindelse med varandra är av den art, att den medför en blandning av olika slags åskådningar: den ene främlingen överför nyheter till den andre" (Platon 1924:630).

⁷¹ Johansson 1998.

⁷² Almond 1960; Rosenau 1961; Converse 1964; Petersson m.fl. 1989:113 ff.; Bjereld & Demker 1995; Gilljam & Holmberg 1995. Jfr. Dahl 1999:68 ff. Statsvetarna Ulf Bjereld och Marie Demker visar, med hänvisning till bl.a. William R. Caspary och Olof Petersson, att denna uppfattning har varit omstridd. Deras egen undersökning utvisar att utrikesfrågorna inte styr väljarnas partival i någon större utsträckning (Bjereld & Demker 1995:77).

⁷³ Goldmann m.fl. 1986; Jerneck 1987; Gilljam & Holmberg 1993. Jfr. Brandorf m.fl. 1996.

⁷⁴ Morse 1970; Jerneck 1987; 1990; 1994:227 ff. och 244; Dahl 1999:67 ff.

ker och väljare i allmänhet kan opinionseftersläpningen antas vara särskilt uttalad. Därför kan parlamentarikers internationella kontakter förväntas ha en negativ effekt på åsiktsrepresentativiteten och den ideologiska representativiteten. Internationellt orienterade parlamentariker kan antas vara mindre representativa för väljarna än parlamentariker utan omfattande internationella kontakter.

Om det är ett internationellt belagt mönster att parlamentariker i allmänhet inte återspeglar opinionen bland väljarna särskilt väl gäller motsatsen representanternas kontakter med väljare och med den egna valkretsen. Dessa kontakter är i allmänhet väl utvecklade.⁷⁵ Den egna hemvalkretsen utgör grunden för återvalet, vilket gör att folkvalda parlamentariker i alla fall har strategiska skäl att upprätthålla kontakten med den egna valkretsen. Eftersom väljare anser det internationella arbetet vara föga meriterande kan vi förvänta oss att också de mest internationellt orienterade parlamentarikerna försöker upprätthålla lokala och regionala kontakter i syfte att garantera sitt eget omval.⁷⁶

Mot resonemanget att parlamentariker med omfattande internationella kontakter skulle ha utvecklade valkretskontakter talar det faktum att parlamentariker är en mycket upptagen grupp.⁷⁷ Utrymmet för både internationella och lokala respektive regionala kontakter är därmed begränsat. Det gör att vi kanske snarare bör förvänta oss att parlamentariker med täta internationella kontakter inte har lika väl utvecklade lokala och regionala kontakter som andra parlamentariker.

I takt med internationaliseringen är det relevant att undersöka i vilken utsträckning internationellt orienterade parlamentariker upprätthåller lokala och regionala kontakter. Frågan är alltså om internationellt orienterade parlamentariker har fler eller färre kontakter med den egna hemvalkretsen och väljarna än parlamentariker med mindre utvecklade internationella kontakter. Kan det globala och lokala kombineras eller är parlamentarikernas tid så begränsad att en sådan *global* kombination ter sig omöjlig?⁷⁸

⁷⁵ Christoffersson 1986; Larsson 1986; Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996. För internationella studier på samma område, se Bogdanor (1985) och Kornberg & Mishler (1976).

⁷⁶ Bjereld & Demker 1995; Jerneck 1987:142; 1990:181 ff.

⁷⁷ Christoffersson 1986.

⁷⁸ Nej, det är inte tryckfelsniss som varit i farten. Svenskans *global* står för kombinationen av det globala och lokala och är ett nyttkommet ord för att illustrera de parallella utvecklingslinjer som internationaliseringen/globaliseringen och decentraliseringen/lokaliseringen inneburit (Petersson m.fl. 1997a:105; Petersson 1998). På lik-

Vad gäller åsiktsrepresentation och valkretskontakter tycks således särskild anledning finnas att ställa sig frågan om parlamentariker som utvecklar internationella kontakter riskerar att bli mindre representativa och utvecklar färre valkretsnära kontakter. Om det däremot inte kan återfinnas någon påverkan i dessa båda avseenden, där vi annars har störst anledning att finna en sådan påverkan, är det svårt att tro att det överhuvudtaget är så att parlamentariker med internationella kontakter är annorlunda i representativa avseenden än andra ledamöter i samma parlament. Åsiktsrepresentationen och valkretskontakterna betraktas som *kritiska fall* i undersökningen; om inte några skillnader återfinns här, är det inte sannolikt att några avgörande skillnader finns någon annanstans heller.

Bokens disposition

Innan vi i bokens fem empiriskt orienterade kapitel söker svar på de två frågeställningarna skall vi i nästföljande kapitel diskutera det material som analyserna vilar på. Avsikten med nästa kapitel är att ge en presentation av hur man praktiskt kan gå tillväga för att undersöka de två frågeställningar som boken reser. I kapitel 3, 4 och 5 kommer sedan bokens första frågeställning om det finns mekanismer som underlättar att internationella kontakter blir allmänt spridda bland ledamöter i nationella parlament att analyseras. De tre identifierade spridningsmekanismerna – tid, kulturell gemenskap och institutionella arrangemang – ägnas vardera ett kapitel.

Bokens andra frågeställning behandlas i kapitel 6 och kapitel 7. Där studeras om nationella parlamentariker fungerar annorlunda vad gäller representationen av åsikter och vad gäller kontakter med valkretsen beroende på om de har eller inte har internationella kontakter.

I avslutningskapitlet kommer vi dels att dra ihop trådarna från de empiriskt orienterade kapitlen och relatera resultaten till den teoretiska ramen, dels att ge utrymme för en friare diskussion om hur nationella parlament och parlamentariker påverkas av internationaliseringen.

nande sätt har Roland Robertson argumenterat. Enligt Robertson utesluter inte det lokala och det globala varandra, utan det lokala måste betraktas som en aspekt av det globala. Robertson föreslår till och med att globaliseringsbegreppet ersätts med "glokalisering", ett ord som således bildas av "globalisering" och "lokalisering" (Robertson 1995. Jfr. Beck 1998). Ordet *glokal* finns belagt genom en artikel i Svenska Dagbladet från 1993 (Svenska Akademiens ordbok, SAOB Arkiv).

Därmed kan avslutningskapitlet ge underlag för både en inomvetenskaplig och utomvetenskaplig diskussion om hur nationella parlament och parlamentariker fungerar i en internationaliserad omgivning, dels när det gäller relationen till den internationella omgivningen, dels när det gäller relationen till medborgare och väljare.

Kapitel 2

Att studera parlamentarikers internationella kontakter

Naturligtvis innebär det svårigheter att närma sig riksdagen utifrån. Det gäller all forskning där forskaren närmar sig en specifik institution eller organisation utan att själv vara medlem, anställd eller på annat sätt en del av densamma: "To write about an institution without having been a member of it is a dangerous business and it is essential to check both one's facts and one's feelings against the experience of another who knows it well from the inside".¹ För mitt eget studieobjekt, nationella parlament och parlamentariker, finns preciserade kriterier för medlemskap. Den möjlighet jag haft att närma mig riksdagen har varit som besökande forskare och opolitisk tjänsteman.

Till skillnad från många andra parlamentsforskare har jag haft möjlighet att vara en del av den institution jag undersöker. Genom riksdagens forskarstipendium och extra förordnanden var jag anställd av och arbetade i riksdagen från augusti 1996 till och med december 1997.² Därmed har jag i någon mån försökt komma tillrätta med problemet att jag står utanför den institution jag studerar.³

En större utmaning än att närma sig parlamentet som institution kan tyckas ligga i själva forskningsuppgiften att undersöka nationella parlamentarikers internationella kontakter dels *över tid*, dels *inom en kulturell gemenskap*, dels för ett *institutionellt arrangemang*. Att i en och samma bok sammanställa och analysera material för parlamentarikers internationella kontakter i Sverige över tid, i samtliga fem nordiska

¹ Griffith 1974:9, citerat efter Gahrton 1983:74.

² Riksdagens forskarstipendium inrättades 1990 och står öppet att söka för doktorander i statsvetenskap. Stipendiet ger bland annat möjlighet att tjänstgöra vid utskotten, kammarkansliet och riksdagens utredningstjänst. Se Mattson & Wängnerud (1997) för en presentation av stipendiet och några av dess innehavare. Stipendiet har givit ett antal forskare möjlighet att – under en begränsad period – vara en del av den institution forskningen berör. En internationell förebild på området är David R. Mayhew. Hans bok *Congress, the Electoral Connection* (1974) bygger på forskning Mayhew genomfört som stipendiat i den amerikanska kongressen.

³ Det bör naturligtvis påpekas att det även kan vara en fördel att ha viss distans till ett studieobjekt. En klassisk avhandling om riksdagen – *'Riksdagen representerar svenska folket'* (Holmberg 1974) – skrevs till exempel utan att författaren någonsin hade besökt riksdagshuset.

länder vid ett tillfälle och i samtliga EU-länder vid en tidpunkt hade varit en närmast övermäktig uppgift om inte andra forskare ställt sitt primärmaterial till mitt förfogande.

I det här kapitlet berörs två viktiga aspekter av det som utgör bokens empiriska material. Dels diskuteras det tillvägagångssätt jag använt mig av för att samla in relevant och generaliserbar information om parlamentarikers kontakter i olika kontexter, dels diskuteras hur jag i detalj konstruerat det instrument som utnyttjats för att studera och mäta parlamentarikers kontakter.

Att utröna på vilka territoriella nivåer och hur regelbundet parlamentsledamöter har internationella kontakter är svårt att göra på något annat sätt än genom frågor till parlamentsledamöterna. Särskilt som jag också vill kunna undersöka kontakternas eventuella samband med andra egenskaper hos parlamentarikerna, såsom sociala och politiska elitegenskaper respektive uppfattningar i olika politiska frågor.

De alternativ som står till buds förutom att ställa frågor direkt till parlamentarikerna är med största sannolikhet inte lika valida. Ett alternativt angreppssätt skulle till exempel kunna vara att registrera och kartlägga parlamentarikernas kontakter genom in- och utgående *post*. Det är dock inte möjligt eftersom det för riksdagsledamöter saknas en diarieföring likt den som finns för den offentliga förvaltningen i övrigt.⁴ Med ett sådant tillvägagångssätt skulle inte heller telefonsamtal, besöksutbyte eller utrikes resor – viktiga aspekter av parlamentarikers kontakter – täckas in.

Ett annat tillvägagångssätt erbjuds genom studier av parlamentarikernas internationella och utomnationella *resor*, samt av tillhörande reserapporter. En svaghet med ett sådant tillvägagångssätt är att det är svårt att få en samlad överblick över samtliga utlandsresor, till exempel sådana som betalats av partiet, av partiets sidoorganisationer, av internationella organisationer eller av regeringen när ledamöter fungerat som valobservatörer eller ingått i internationella delegationer. Resor genomförda av utskotten eller som följd av personliga resebidrag är enklare att följa. Att helt förlita sig på parlamentarikernas resor är dock inte tillfredsställande. Resor och kontakter är begreppsligt sett inte samma sak; också kontakter via post, telefon och e-post är naturligtvis av intresse som indikatorer på informella kontakter. Därtill finns det inget material om parlamentarikers nationella resor att göra jämfö-

⁴ Reimers 1997.

relser med. Registreringen av parlamentarikers resor inom landet görs inte på samma sätt som för de utrikesrelaterade resorna.

Ett tredje tänkbart undersökningsalternativ skulle kunna vara *informantintervjuer*. Att be personer i ledamotens omgivning uppge vilka internationella kontakter en parlamentsledamot har är dock en känslig och osäker metod. Lika lite som de båda andra metoderna lämpar sig informantintervjuer heller inte särskilt väl för de omfattande länderkomparativa undersökningar inom Norden respektive inom EU som forskningsuppgiften förutsätter.

Tidigare studier av politikers kontakter har huvudsakligen arbetat kvantitativt och med hjälp av enkätundersökningar studerat olika elitgruppers kontakter utifrån självrapporterade uppgifter.⁵ Även mina frågeställningar kommer att besvaras med denna beprövade metod.

Postenkätmetoden har flera fördelar. Enkätundersökningar kan normalt göras kostnadseffektivt och med ett stort urval undersökningspersoner. Enkätmetoden medför till exempel en möjlighet att genomföra totalundersökningar bland parlamentariker som täcker in såväl ett stort geografiskt område som en omfattande tidsperiod. Både den undersökta tidsperiodens längd och antalet ingående länder i undersökningarna kan därmed maximeras.

I mitt fall har jag kunnat få tillgång till undersökningar gjorda bland samtliga parlamentariker i ett stort antal länders parlament samtidigt som jag haft möjlighet att utnyttja undersökningar gjorda i Sverige vid inte mindre än fyra olika tillfällen mellan 1988 och 1998. Trots att undersökningarna genomförts i ett stort antal länder och över en tämligen lång tidsperiod kan jag, genom utnyttjandet av standardiserade frågeformuleringar, vara tämligen säker på att frågor och svarsalternativ presenterats på samma sätt för samtliga respondenter.⁶

⁵ Aberbach m.fl. 1981; Damgaard 1982; NOU 1982:3; Christoffersson 1986; Holmberg & Esaiasson; 1986; 1988; SOU 1990:44; Esaiasson & Holmberg 1996; Petersson m.fl. 1997a; Wängnerud 1998.

⁶ Några av de vanligast återopade nackdelarna med enkätundersökningar har också kunnat undvikas. Det är till exempel inte så att jag känt mig begränsad i mitt utrymme att ställa frågor om parlamentarikernas kontakter. I samtliga undersökningar har kontaktfrågorna givits ett omfattande utrymme; oftast omkring en och en halv enkätsida. Bortfallet har också kunnat begränsas. Något större är problemen med bortfallet för de undersökningar som genomförts i andra EU-länder. Någon risk för att bortfallet är större i grupper med läs- och skrivsvårigheter, alternativt låg utbildning, föreligger inte för elitgrupper som parlamentariker. Genom ett utnyttjande av väl genomarbetade frågor och svarsalternativ, som prövats i tidigare undersökningar och provundersökningar, har också risken för att respondenterna ger svar som grundar sig på uppenbara missuppfattningar gjorts så liten som möjligt (Schuman & Presser 1981; Wärneryd 1990; Holme & Solvang 1992; Trost 1994; Ejlerstson 1996).

De följande analyserna bygger på ett unikt material som har insamlats inom ramen för flera olika forskningsprojekt. Det material som utnyttjas för tidsjämförande analyser av svenska riksdagsledamöters internationella kontakter kommer från den serie av riksdagsundersökningar som genomförts vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Vid inte mindre än sex tillfällen har olika forskningsprojekt genomfört enkätundersökningar med samtliga riksdagsledamöter (1969, 1985, 1988, 1994, 1996 och 1998).⁷ Svarsfrekvensen för de olika undersökningarna har varierat något, men i samtliga fall varit mycket tillfredsställande. År 1969 var svarsfrekvensen 93 procent; år 1985 97 procent; år 1988 96 procent; år 1994 97 procent; år 1996 90 procent och år 1998 94 procent.⁸ Inte i något annat land har det genomförts motsvarande tidsjämförande undersökningar om parlamentarikers internationella kontakter över tid.⁹

⁷ Den första riksdagsundersökningen genomfördes 1969 under Bo Särilviks ledning av Sören Holmberg och Per-Anders Roth (Särilvik 1969; Holmberg 1974; Roth 1996:20 f.). Ansvariga för riksdagsenkäterna 1985 och 1988 var Peter Esaiasson, Sören Holmberg och Bo Särilvik. Riksdagsundersökningarna 1994 och 1996 genomfördes av Peter Esaiasson, Sören Holmberg och mig själv. Samtliga dessa undersökningar har finansierats av Riksbankens Jubileumsfond. 1998 års riksdagsundersökning har genomförts inom ramen för forskningsprojektet *Riksdagskandidat 1998*, som bedrevs på uppdrag av Rådet för utvärdering av 1998 års val. Huvudansvarig för 1998 års kandidat- och riksdagsundersökning var jag själv. För de tre senast genomförda riksdagsundersökningarna 1994, 1996 och 1998, har jag själv haft det administrativa ansvaret för genomförandet av fältarbetet.

⁸ Det är ovanligt med undersökningar bland parlamentariker som nått svarsfrekvenser kring och över 90 procent som de svenska riksdagsundersökningarna. Vid tre tillfällen har dock *samtliga* norska stortingsledamöter besvarat motsvarande frågeundersökningar (Hernes 1971; 1977; Hellevik 1969; NOU 1982). Senare norska undersökningar har inte varit fullt så framgångsrika; i samband med forskningsprojektet *Nordic Legislatures and Legislators* nådde Knut Heidar m.fl. (1996) 88 procent. I Sverige har svarsfrekvensen i ett antal undersökningar stannat vid 80 procent (Boalt & Björkman 1985; Gustafsson & Jonsson 1984; Goldmann m.fl. 1986; Petersson m.fl. 1997a). Ulf Christoffersson (1986) nådde, på Folkstyrelsekommitténs uppdrag, en svarsfrekvens på 90 procent. Författningsutredningens riksdagsenkät från 1957 nådde 71 procent i första kammaren och 72 procent i andra kammaren (SOU 1963:19, s. 182 ff.). Motsvarande nivåer har uppnåtts i andra länder. Van Schendelen (1983) nådde omkring 90 procent i sina holländska parlamentsstudier. Converse & Pierce (1986) fick 81 respektive 66 procent av de franska deputerade att svara 1967 och 1968 (Jfr. Cayrol m.fl. 1976). I en dansk enkätundersökning nådde Erik Damgaard (1982) 67 procent. För ytterligare dokumentation av de svenska undersökningarna, se Särilvik (1969), Holmberg (1974), Holmberg & Esaiasson (1988), Esaiasson & Holmberg (1996), Esaiasson m.fl. (1995), Holmberg m.fl. (1998) och Brothén (1999c).

⁹ Ett stort antal uppgifter om riksdagsledamöterna utöver materialet i riksdagsenkäterna har insamlats. Uppgifter om riksdagsledamöternas bakgrund, ålder m.m. har insamlats från ledamotsförteckningarna, publikationen *Fakta om folkvalda* (Riksdagens förvaltningskontor 1989; 1995; 1999), samt de biografiska verken *Tvåkammarriksdagen 1867-1970. Ledamöter och valkretsar* (Norberg m.fl. 1985-1992) respektive *Enkammarriksdagen 1971-1993/94. Ledamöter och valkretsar* (Asker & Norberg 1996).

Mina analyser av nordiska parlamentarikers internationella kontakter – och betydelsen av den kulturella gemenskapen för utvecklandet av sådana kontakter – bygger på ett material insamlat inom ramen för forskningsprojektet *Nordic Legislatures and Legislators* (Nordleg). Projektet leddes av Peter Esaiasson och Knut Heidar.¹⁰ Inom loppet av ungefär ett och ett halvt år (1994-1996) genomfördes i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige enkätundersökningar med samtliga parlamentariker. I samtliga länder uppnåddes en tillfredsställande hög svarsfrekvens: 97 procent (Sverige), 88 procent (Norge), 70 procent (Island), 63 procent (Danmark), och 61 procent (Finland).¹¹ Som redaktörerna för projektets sammanfattande bok *Beyond Westminster and Congress* skriver är det ovanligt med så här genuint komparativt genomförda parlamentsundersökningar.¹²

För att analysera betydelsen av institutionella arrangemang för internationellt samarbete har jag också utnyttjat undersökningar genomförda bland nationella parlamentariker i EU:s medlemsländer. Det material jag utnyttjar inbegriper även *Riksdagsenkät 1996* som ursprungligen har insamlats inom ramen för forskningsprojektet *Political Representation in Europe*.¹³ Genom forskningsprojektet har nationella parlamentariker i elva av EU:s femton medlemsländer fått besvara likalydande enkäter. Svarsfrekvensen i undersökningarna har varierat från som bäst 90 procent i Sverige till som lägst 15 procent i Italien.¹⁴

Bokens frågeställning om parlamentariker fungerar annorlunda, och är mer eller mindre åsiktsrepresentativa, beroende på om de har eller inte har internationella kontakter förutsätter att vi kan jämföra åsikter hos väljare och valda vid ett och samma tillfälle. I analyserna kommer

¹⁰ Esaiasson & Heidar 2000.

¹¹ Följande forskare hade ansvaret för de genomförda undersökningarna: Torben Jensen (Danmark), Matti Wiberg (Finland), Ólafur Th. Hardarson (Island), Knut Heidar, Hanne Marthe Narud och Henry Valen (Norge) (Jensen 1995a; Wiberg 1997; Hardarson 1997; Heidar m.fl. 1996). Ett tack riktas till dessa personer för att de genom sina undersökningar gjort det möjligt för mig att analysera samtliga nordiska parlamentarikers internationella kontakter (Brothén 2000). Den svenska undersökningen för Nordleg – *Riksdagsenkät 1994* – har ovan givits en presentation.

¹² Esaiasson & Heidar 2000:11. Jfr. Karvonen 2001.

¹³ Katz & Wessels 1999; Schmitt & Thomassen 1999. Till forskningsprojektet var följande personer knutna med ledningsansvar för de nationella undersökningarna: Lieven De Winter och Patrick Dumont (Belgien och Luxemburg), Bernard Wessels och Achim Kielhorn (Tyskland), Michael Marsh (Irland), Louisa Gardella (Italien), Colette Ysmal (Frankrike), Jacques Thomassen (Holland), Lourdes Lopez Nieto och Irene Delgado (Spanien), Michael Kakepati (Grekland), Maria José Stock (Portugal) samt Sören Holmberg, Peter Esaiasson och Martin Brothén (Sverige).

¹⁴ För närmare diskussioner om materialet, se Katz & Wessels (1999:249 ff.) och Schmitt & Thomassen (1999:269 ff.).

vi att använda oss av till parlamentsundersökningarna parallellt genomförda medborgarundersökningar i form av *valundersökningar* och *SOM-undersökningar*.¹⁵

Totalt är det således ett statistiskt material från arton totalundersökningar bland nationella parlamentariker och några urvalsundersökningar bland medborgare och väljare som utnyttjas i boken. I tabell 2.1 finns en sammanfattande redovisning av de arton parlamentsundersökningarna. Av redovisningen framgår populationens storlek, insamlingsperioden, svarsfrekvens och huvudansvariga forskare för undersökningarna.

Samtliga genomförda undersökningar bygger på ett totalurval. I flera fall – det gäller särskilt de svenska och nordiska undersökningarna – är svarsfrekvenserna dessutom glädjande höga. Det kan därför vara på sin plats att något närmare diskutera det metodmässiga valet att i bokens olika delundersökningar använda sig av *statistisk signifikans* som ett kriterium för att testa de uppmätta sambandens styrka.

Signifikanstester görs normalt i vetenskapliga undersökningar där man önskar generalisera forskningsresultaten till en större population än den faktiskt undersökta; den statistiska signifikansnivån hjälper oss därvidlag att avgöra hur stor sannolikheten är att göra ett felslut när vi uttalar oss om den större populationen. I mitt fall arbetar jag med totalundersökningar där *samtliga* ledamöter av olika nationella parlament vid en given tidpunkt undersökts och intervjuats, om än med varierande svarsfrekvenser.

¹⁵ *Valundersökningarna* utgörs av en serie intervjuundersökningar med röstberättigade svenskar som Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet genomfört i samarbete med Statistiska centralbyrån vid alla ordinarie val sedan mitten av 1950-talet. Mätserien omfattar även folkomröstningarna 1957 (ATP), 1980 (kärnkraften) och 1994 (EU-medlemskapet), liksom valen till Europaparlamentet 1995 och 1999. Undersökningarna har sedan valet 1960 finansierats av riksdagen via anslaget till den officiella valstatistiken. Undersökningarna genomförs i huvudsak i form av besöksintervjuer. De svenska valundersökningarna startades av Jörgen Westerståhl och Bo Särllvik. Huvudansvariga har varit Jörgen Westerståhl (1956), Bo Särllvik (1956-1973), Olof Petersson (1973-1976), Mikael Gilljam (1985-1995) och Sören Holmberg (1979-). *SOM-undersökningarna* genomförs av SOM-institutet, en forsknings- och utbildningsorganisation vid Göteborgs universitet. Institutet drivs gemensamt av Förvaltningshögskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation samt Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Varje år sedan 1986 genomför SOM-institutet en riksrepresentativ frågeundersökning. Sedan 1999 omfattar undersökningen 6000 urvalspersoner. Undersökningen genomförs med en postenkät. SOM-institutet startades av – och leds fortfarande av – Sören Holmberg, Lennart Nilsson och Lennart Weibull (Holmberg 2000b:13ff.).

Tabell 2.1 Undersökningsmaterialets arton parlamentsundersökningar 1988–1998.

Projekt	Huvudansvarig forskare	Populationens storlek	Svarsfrekvens (%)	Fältarbete
Riksdagen, valen och den representativa demokratin				
Sverige ¹⁾	Sören Holmberg, Peter Esaiasson, Bo Särnvik	349	96	nov 88 – feb 89
Nordleg (Nordic Legislatures and Legislators)				
Sverige ²⁾	Peter Esaiasson, Sören Holmberg, Martin Brothén	349	97	nov 94 – april 95
Norge	Knut Heidar, Hanne Marthe Narud, Henry Valen	165	88	jan 96 – apr 96
Island	Olafur Th. Hardarson	63	72	mar 96 – aug 96
Danmark	Torben Jensen	179	63	apr 95 – jul 95
Finland	Matti Wiberg	200	61	okt 95 – feb 96
Political Representation in Europe				
Sverige ³⁾	Sören Holmberg, Peter Esaiasson, Martin Brothén	349	90	apr 96 – jun 96
Belgien ⁴⁾	Lieven De Winter, Patrick Dumont	150	58	jun 96 – apr 97
Luxemburg	Lieven De Winter, Patrick Dumont	60	47	jun 96 – feb 97
Tyskland ⁴⁾	Bernhard Wessels, Achim Kielhom	669	47	maj 96 – aug 96
Irland ⁴⁾	Michael Marsh	166	43	jul 96 – okt 96
Nederländerna ⁴⁾	Jacques Thomassen	150	43	apr 96 – jul 96
Spanien ⁴⁾	Irene Delgado, Lourdes Lopez Nieto	350	37	hösten 96
Frankrike ⁴⁾	Coletta Ysmal	577	25	jul 96 – jul 97
Portugal	Christina Leston Bandeira	230	24	jul 96 – aug 96
Grekland	Michael Kakepati	300	20	apr 96 – jul 96
Italien ⁴⁾	Louisa Gardella	630	15	jun 96 – okt 96
Riksdagskandidat 1998				
Sverige ⁵⁾	Martin Brothén, Sören Holmberg	349	94	okt 98 – jan 99

Kommentar: ¹⁾ Riksdagsenkät 1988, ²⁾ Riksdagsenkät 1994, ³⁾ Riksdagsenkät 1996, ⁴⁾ Avser undersökning i parlamentets underhus när tvåkammerssystem tillämpas, ⁵⁾ Riksdagskandidat 1998. *Källa:* Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996; Esaiasson m.fl. 1995; Holmberg m.fl. 1998; Brothén 1999c; Esaiasson & Heidar 2000:441 ff.; Katz & Wessels 1999:249 ff.; Schmitt & Thomassen 1999:269 ff.

Diskussionen om huruvida statistisk signifikans är motiverat att använda i samband med totalundersökningar är omfattande; någon gemensam uppfattning har man inte lyckats ena sig om.¹⁶

Min användning av statistisk signifikans kommer att utnyttjas främst som kriterium vid slutsatsdragning. Avsikten är inte att generalisera resultaten till exempelvis "alla tänkbara nationella parlamentariker"; i så fall borde jag gjort ett statistiskt obundet urval för den grupp av parlamentariker som jag önskat generalisera till. Snarare avser jag att kunna avfärda att iakttaga likheter och skillnader skall tillskrivas slumpfaktorer. Avsikten är att skilja systematiska avvikelser från osystematiska.¹⁷ Med statistiska signifikansnivåer kan jag också hjälpligt komma till rätta med eventuella mättekniska problem; den utnyttjade mättekniken är inte oproblematiske. Därtill kompletterar jag mina signifikanstester med en bedömning av huruvida de uppmätta avvikelserna är att betrakta som också substantiellt signifikanta.¹⁸

Operationalisering av nationella parlamentarikers kontakter

Kontakter mellan den representativa demokratins olika aktörer är av central vikt. Vi ser det som en självklarhet att nationella parlamentarikerna har omfattande kontakter med det omgivande samhället. Därigenom fullgörs mycket av den representativa uppgiften.

Utgångspunkten i de analyser som följer är därför att parlamentarikerna har rationell grund för sina kontakter. Detsamma gäller individer, aktörer och grupper med flera som tar kontakt med parlamentarikerna. Det gäller rimligen alla förbindelser mellan två individer i ett politiskt sammanhang. Oavsett om det gäller en formell eller informell kontakt betraktar vi den som en medveten åtgärd som är avsedd att ha viss effekt. Vilken form eller vilket innehåll kontakten har är inte avgörande. Avgörande är att den äger rum och att kontakten av parlamentarikerna, eller av den som tagit kontakt med parlamentarikerna, anses vila på rationella grunder. Det avgörande är inte heller vem som tagit den första kontakten. Kontakter, och särskilt rutinartade sådana, är ofta

¹⁶ Siegel 1956; Duggan & Dean 1968; Winch & Campbell 1969; Shively 1980:160 f.; Simon 1985.

¹⁷ Kastar vi en enkrona hundra gånger är det inte troligt att vi får som resultat exakt 50 klave och 50 krona. Hälften klave och hälften krona bör dock vara resultatet om vi kastar myntet ett oändligt antal gånger.

¹⁸ Jfr. Håkansson 1999:81.

effekten av en längre process där det egentligen saknar relevans vem som formellt tog initiativet. Viktigare är hur regelbunden och tät kontakten är.

Boken har en medveten koncentration på frågeställningar som gäller omfattningen av parlamentarikers internationella kontakter. Avsikten är att boken skall ge en bild av hur omfattande dessa kontakter är i den internationaliserade demokratin och vad som hindrar att internationella kontakter får en större spridning och omfattning bland nationella parlamentariker. Därmed har kontakternas frekvens bedömts vara viktigare än kontakternas innehåll och form, samt vem som tog initiativ till kontakten.

Kontakter kan vara av mycket olika karaktär. Det kan handla om i författningar föreskriven kommunikation, underhandsbesked, information eller kravframställan. Det kan också handla om mer informella kontakter som inte föreskrivits genom författningar. Kontakterna kan också vara antingen skriftliga eller muntliga. Initiativet till kontakten kan komma från parlamentarikern eller från den aktör som tagit kontakt med parlamentarikern. I denna undersökning har valts en så bred definition att parlamentarikers alla typer av kontakter inbegrips. Med kontakt avses telefonsamtal, brev och skrivelser, sammanträden och alla former av informella sammanträffanden. Undersökningen begränsas dock till att gälla kontakter som parlamentariker har i egenskap av sin roll som politiker.

I undersökningen har jag – som redan framgått – utnyttjat mig av ett kvantitativt tillvägagångssätt. Också tidigare studier av parlamentarikers och andra elitgruppers kontakter har huvudsakligen arbetat kvantitativt.

Frågetekniken har, vilket i sig måste betraktas som i det närmaste unikt, varit densamma i *samtliga* arton undersökningar jag använder. Undersökningarna bygger på ett frågematerial som utnyttjar *fasta fråge- och svarsalternativ*. Det är en relativt vanlig teknik i undersökningar av elitaktörers kontakter.¹⁹ Frågorna har därmed varit strukturerade och haft fasta svarsalternativ. Efter en allmänt formulerad fråga om att svarspersonen kommer att få uppge sin kontaktregelbundenhet med

¹⁹ Aberbach m.fl. 1981; Damgaard 1982; NOU 1982:3; Holmberg & Esaiasson 1988; SOU 1990:44; Esaiasson & Holmberg 1996; Petersson m.fl. 1997a; Wängnerud 1998. Jfr. Christoffersson 1986.

olika organisationer, grupper och myndigheter har följt en uppställning av sådana organisationer, grupper och myndigheter.

Kontakternas frekvens mäts med ett sammanfattande omdöme om hur ofta man under året haft kontakt med den aktuella aktören. Avsikten har varit att till varje fråga foga ett begränsat antal svarsalternativ som i så står utsträckning som möjligt skall vara jämförbara över tid och mellan olika länder. Också detta svåra krav har kunnat uppfyllas.

Svenska och nordiska undersökningar har baserat sig på en fråga med följande formulering: "Den här frågan gäller Dina kontakter som politiker med olika organisationer, grupper och myndigheter under det senaste året. Oavsett hur kontakten togs, hur ofta har Du under det senaste året haft skriftliga eller muntliga kontakter med nedanstående organisationer, grupper eller myndigheter?". Vid samtliga undersökningstillfällen har fem svarsalternativ från "aldrig" till "minst en gång i veckan" erbjudits. Svarsalternativen däremellan var "någon enstaka gång", "några gånger" och "en eller ett par gånger i månaden". Vid de olika frågetillfällena har ett tjugotal olika organisationer, grupper och myndigheter ordnats under olika rubriker.

De europeiska undersökningarna inom forskningsprojektet *Political Representation in Europe* har på samma sätt inletts med en allmänt formulerad fråga följt av en uppräkning av olika kontaktytor som nationella parlamentariker förväntas ha kontakt med. Två olika frågeformuleringar har utnyttjats. Den första frågeformuleringen – om parlamentarikernas kontakter med olika politiska institutioner – löd: "Under det senaste året, hur ofta har Du varit i kontakt med nedanstående grupper eller institutioner?". Den andra frågeformuleringen – om parlamentarikernas kontakter med olika intresseorganisationer – är densamma som den som ovan presenterats och använts i de svenska och nordiska undersökningarna.²⁰ Svarsalternativen var inte desamma i den svenska undersökningen som i övriga länder.²¹ Skälen för detta var

²⁰ I de europeiska undersökningarnas frågeformulär utnyttjades formuleringarna "How frequently are you in contact with the following:" respektive "How often do you have contact with the following interest groups?".

²¹ Svarsalternativen var i den svenska undersökningen: "minst en gång i veckan", "en eller ett par gånger i månaden", "några gånger", "någon enstaka gång" och "aldrig". I det internationella forskningsprojektets frågeformulär utnyttjades svarsalternativen "åtminstone en gång i veckan" (at least once a week), "åtminstone en gång i månaden" (at least once a month), "åtminstone varje kvartal" (at least every three months), "åtminstone en gång om året" (at least once a year), "sällan" (seldom) samt "aldrig" (no contact). Omkodningar av materialet har gjorts så att svarspersoner som angivit sina kontakter med någon organisation, grupp eller myndighet omkodats från "missing

dels att den svenska forskargruppen anslöt sig till ett internationellt forskningsprojekt som inletts tidigare, dels att det fanns önskemål om att kunna göra tidsjämförande undersökningar med hjälp av tidigare svenska riksdagsundersökningar.²²

Frågeformuleringen har medvetet givits en vid definition av parlamentarikernas kontakter. Den syftar till att fånga in såväl parlamentarikernas skriftliga som muntliga kontakter med ett stort antal aktörer på olika nivåer under det senaste året. Inom det internationella frågeområdet har också de olika aktörerna angivits inom en relativt vid ram. I frågan anges ett antal organisationer, grupper och myndigheter inom olika sfärer, såsom politik, myndigheter, organisationer och företag. Frågeformuleringen tar inte heller hänsyn till vilken part som tagit initiativet till kontakten. Vilka former kontakterna haft, vilket innehåll de behandlat eller vem som varit initiativtagare till kontakten har vi således inga uppgifter om.

Den valda frågeformuleringen är särskilt rimlig mot bakgrund av forskningsuppgiften att avgöra om tidigare forskningsresultat om få internationella kontakter bland parlamentariker äger fortsatt giltighet. Med den relativt öppna frågeformulering som parlamentarikerna haft att ta ställning till torde risken vara liten att några kontakter underskattas; ett resultat som visar att parlamentariker har få kontakter kan knappast tolkas på annat sätt än att parlamentariker verkligen har få internationella kontakter.

Operationalisering av nationella parlamentarikers internationella kontakter

Det vore felaktigt att tro att parlamentariker enbart har territoriellt bestämda kontakter. Tvärtom fördelas parlamentarikers tid på ett stort antal olika typer av kontakter, såsom väljarkontakter, organisationskontakter och myndighetskontakter. Mönstret är detsamma i de flesta internationella undersökningar som genomförts i västerländska demokratier. Det ligger inbyggt i den representativa demokratin att parla-

data" till "aldrig"/"no contact" på de övriga organisationer, grupper och myndigheter i samma frågesvit där svarspersonen inte avgett något svar.

²² Att svarsalternativen var annorlunda formulerade i det svenska projektet får till konsekvens att jämförelser måste göras utifrån principen om "minsta gemensamma nämnare". Hur vi i bokens analyser kan hantera de olika svarsalternativen för att uppnå jämförbarhet framgår av respektive analys.

mentariker har omfattande kontaktnät.²³ Dessa många typer av kontakter kan sorteras efter om de är sektoriella, funktionella eller territoriella.²⁴

När utgångspunkten tas i studiet av parlamentsledamöters territoriellt bestämda kontakter aktualiseras frågan om *vilka* territoriella nivåer som lämpligast bör undersökas. Låt oss utifrån tidigare forskning föra ett kort resonemang om vilka krav denna bok ställer i dessa avseenden.

SNS Demokratiråd har i *Demokrati över gränser* valt att undersöka den svenska maktelitens kontakter utifrån den kommunala, regionala, nationella, nordiska, europeiska och utomeuropeiska nivån.²⁵ Den svenska maktutredningen identifierade i *Maktens nätverk* sammanlagt åtta olika territoriella nivåer. Utöver de sex nivåer som Demokratirådet studerade undersöktes i maktutredningen den lokala och delkommunala nivån.²⁶ Den norska maktutredningen gjorde sina undersökningar kring förekomsten av territoriellt orienterade kontakter inom makteliten utifrån relativt få territoriella nivåer.²⁷ Peter Esaiasson och Sören Holmberg skiljer i boken *Representation from Above* ut de svenska riksdagsledamöternas lokala och nationella kontakter från de internationella kontakterna.²⁸ Sociologen Robert Merton har valt att utnyttja en dikotomi och skiljt mellan kosmopolitiska och lokala kontakter.²⁹ I en undersökning av partiernas internationella kontakter har en indelning gjorts som skiljer mellan nordiska, europeiska och andra internationella kontakter.³⁰

För vår del krävs för undersökningens genomförande främst att vi kan skilja parlamentariker med och utan internationella kontakter åt; en dikotomi är därför tillräcklig. Däremot behöver vi för de specifika analyserna om den kulturella gemenskapens betydelse för de internationella kontakterna kunna avgöra om parlamentarikerna har eller inte

²³ Fenno 1978; Jewell 1985:101; Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996.

²⁴ De *funktionellt* strukturerade kontakterna drar upp gränser mellan t.ex. lagstiftande, dömande och opinionsbildande funktioner. *Sektoriella* kontakter är inriktade på det politiska sakinnehållet och drar upp gränser mellan olika politikområden såsom jordbruk, hälso- och sjukvård osv. I en tid av tilltagande internationalisering och regionalisering har intresset ökat för den tredje sorterande principen, den *territoriella* (Petersson 1989:19).

²⁵ Petersson m.fl. 1997a:104 ff.

²⁶ Petersson 1989:31.

²⁷ NOU 1982:3.

²⁸ Esaiasson & Holmberg 1996:268 ff.

²⁹ Merton 1968.

³⁰ Heidar & Svåsand 1997.

har kontakter inom Norden. På samma sätt behöver vi för analyserna om de institutionella arrangemangens betydelse använda oss av en operationalisering som beaktar parlamentarikers kontakter inom det institutionaliserade samarbetet, vilket i vårt fall betyder EU-kontakter. Det förefaller därför lämpligt att utnyttja en indelning som skiljer mellan nordiska, europeiska och andra internationella kontakter. I de svenska och nordiska undersökningarna har därför tre specifikt internationella kontakter medtagits i frågeformuleringarna. Frågorna har gällt ledamöternas kontakter med politiker, myndigheter, organisationer och företag i Norden respektive inom EU.³¹ Även ledamöternas kontakter med internationella organisationer har efterfrågats.

Därtill behöver jag för forskningsuppgiftens genomförande kunna identifiera lokala, regionala respektive nationella kontakter, vilket också garanterats i frågematerialet. I de undersökningar som genomförts i EU:s medlemsländer har parlamentarikernas kontakter på nationell respektive europeisk nivå stått i fokus, vilket gjort indelningsgrunden dikotom.

De internationella kontakterna behöver inte innebära en faktisk territoriell förflyttning för enskilda parlamentarikers med den operationalisering som valts i boken. Det ligger i linje med att vi tidigare medvetet gav frågeformuleringarna en vid definition av parlamentarikernas kontakter.

Under- och överskattningsproblematik

Trots undersökningsteknikens många fördelar innebär det vissa problem att studera parlamentarikers faktiska beteende genom vad som uppgivits av dem själva som svar på frågor i ett enkätformulär. Risken finns att ledamöterna under- eller överskattar sina kontakter. Svarspersonerna kan också ha svårt att i efterhand göra en rättvisande bedömning av de egna kontakterna ett år tillbaka i tiden.³²

Det är ett generellt problem i samhällsvetenskapliga undersökningar att behöva förlita sig på självrapporterade uppgifter. Andra statsvetenskapliga områden där problematiken gör sig gällande är studier kring

³¹1988 löd den sistnämnda frågeformuleringen "politiker/myndigheter/organisationer/företag utom Norden".

³²Holmberg & Esaiasson 1988:62; Wallin m.fl. 1999:106.

människors *politiska aktivitet* och *medieanvändning*.³³ I den statsvetenskapliga parlamentsforskningen finns problematiken representerad i bland annat undersökningar som försöker belägga *parlamentarikers aktiviteter*.³⁴

Problematiken gör validitetskontroller önskvärda. Validitetskontroller som gjorts av politikernas aktivitetsnivå under valrörelsen visar till exempel att självrapporterade uppgifter innehåller ett mått av över-skattning när uppgifterna jämförs med objektiva aktivitetsmått.³⁵

Det finns därför anledning att reflektera något närmare över det egna materialets tillförlitlighet. Möjligheterna att genomföra validitetskontroller är dock begränsade.³⁶ Trots det skall jag i det följande redovisa olika typer av validitetskontroller av mina indikatorer på *parlamentarikernas kontakter*.

Fyra olika undersökningar av materialet har genomförts. Först och främst studeras det *interna bortfallet* på kontaktfrågorna. Därefter studeras *svarsstabiliteten* i de frågesvar som avgivits av ledamöter som deltagit i olika undersökningar vid olika tidpunkter. En tredje analys avser *sambanden* mellan parlamentariskernas internationella kontakter och utlandsresor. Avslutningsvis och som en fjärde möjlighet försöker jag med analyser av materialet utesluta att de avgivna svaren skulle vara relaterade till olika starka tendenser hos politikerna att avge *extrem svar* på enkätfrågor.

Ett första test av frågekonstruktionen erbjuder oss analyser av det interna bortfallet. Ett stort internt bortfall är en första indikator på att frågeformuleringen varit problematisk. För samtliga undersökningar är dock det interna bortfallet att betrakta som lågt för frågorna om parlamentariskernas internationella kontakter. I riksdagsundersökningarna 1988, 1994, 1996 och 1998, då frågekonstruktionen varit densamma, har det genomsnittliga interna bortfallet för de tre enkätfrågorna som högst varit 5,0 procent. Det interna bortfallet har minskat över tid.³⁷

³³ Martinussen 1973; Lafferty 1981; Rose & Waldahl 1982; Hellevik 1983; Togeby 1989 (*politisk aktivitet*); Cerha 1967; Weibull 1983; Hadenius & Weibull 1997 (*medieanvändning*).

³⁴ Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996; Brothén 1999d. Problemet hur man vetenskapligt skall hantera självrapporterat beteende diskuteras till exempel i Burton & Blair (1991) och i Sudman & Bradburn (1974).

³⁵ Holmberg & Esaiasson 1988:172 ff.

³⁶ Jfr. Wallin 1999:107.

³⁷ År 1988 var det interna bortfallet 5,0 procent; år 1994 4,2 procent; år 1996 2,9 procent och år 1998 1,5 procent.

En annan viktig validitetskontroll har kunnat genomföras tack vare att ett fyrtiotal riksdagsledamöter vid två olika tillfällen inom en tio-månadersperiod har besvarat samma enkätfråga om sina kontakter. De riksdagsledamöter som kan utnyttjas för validitetskontrollen är de ledamöter som ställde upp som kandidater i 1995 års svenska kompletteringsval till Europaparlamentet. De har nämligen ingått både i *EU-kandidatenkät 1995* och *Riksdagsenkät 1996*.³⁸

Genom att jämföra enskilda ledamöters svar i de båda undersökningarna kan en uppfattning om frågeteknikens användbarhet erhållas. Stabila svar kan tolkas till frågeteknikens fördel. I undersökningarna ingick samma fråga om svarspersonernas kontakter med 23 olika organisationer, grupper och myndigheter under det senaste året. Ledamöterna kan antingen ha uppgivit sig ha lika många, tätare eller glesare kontakter i den senare undersökningen jämfört med den första. Eftersom fem fasta svarsalternativ utnyttjas i frågekonstruktionen kan den maximala skillnaden för respektive ledamot och svar om de egna kontakterna uppgå till fyra skalsteg.

Givet att frågan ställts vid två olika tillfällen är det naturligtvis möjligt att resultaten återspeglar en faktisk förändring hos ledamöterna. En rättvisande tolkning av resultaten är därför inte helt enkel att göra. Å ena sidan kan ett resultat som visar på förändringar i ledamöternas kontakter under den aktuella perioden tolkas som en *faktisk förändring*. Å andra sidan kan samma resultat tolkas som *brister i frågetekniken*. Ingendera tolkning behöver nödvändigtvis vara felaktig. Alltför stora förändringar bör dock inte kunna återfinnas i resultaten om vi skall tillmäta undersökningstekniken någon trovärdighet. Framförallt bör svarspersonerna inte göra stora skalstegsförändringar när det gäller kontakternas täthet med respektive organisation, grupp eller myndighet.³⁹

³⁸ *EU-kandidatenkät 1995* var en enkätundersökning med samtliga kandidater i 1995 års svenska Europaparlamentsval. Undersökningen genomfördes av Peter Esaiasson, Sören Holmberg och mig själv med finansiering av Riksbankens Jubileumsfond. För en dokumentation av undersökningen, se Brothén m.fl. (1996). Det huvudsakliga fältarbetet för dessa undersökningar gjordes under tidsperioderna augusti-september 1995 (*EU-kandidatenkät 1995*) respektive april-juni 1996 (*Riksdagsenkät 1996*).

³⁹ Något självklart kriterium för vad som är stora och små förändringar i svarsstabilitet finns inte; särskilt inte som vi bör ha i åtanke att resultaten kan åskådliggöra en faktisk förändring. Redovisningen får därför mer ses som en fingervisning om vilket värde vi kan tillskriva det insamlade materialet. Något absolut och givet svar på frågan om indikatorn är lämplig eller inte kommer inte att kunna ges.

En första granskning visar att det finns ett samband mellan de svar som avgivits av ledamöterna i de båda undersökningarna. Det genomsnittliga sambandet för de tre internationella kontaktnivåerna uppgår till +.61 (Pearson's *r*). Sambandet är inte jättestarkt men är starkare än det genomsnittliga sambandet för samtliga kontakter som undersöks med enkätfrågan (+.45 Pearson's *r*). Sambandets styrka måste också relateras till de svagheter som finns när det gäller utnyttjandet av korrelationskoefficienter.⁴⁰

En mer förfinad analys ger samma resultat. I genomsnitt har 54 procent av ledamöterna avgivit *exakt* samma svar i de båda undersökningarna på respektive fråga; någon skillnad i dessa ledamöters svar har således inte uppmätts vid de båda mättillfällena. Viktigare är dock att om vi även räknar in de ledamöter som bara förflyttat sig *ett* skalsteg från den ena till den andra undersökningen uppgår den genomsnittliga andelen på respektive kontaktyta till 90 procent. Det är således inte särskilt många ledamöter som märkbart har ändrat sitt kontaktmönster mellan de båda mättillfällena.⁴¹

Vi har möjlighet att vidga analysen av svarsstabiliteten till att gälla en längre tidsperiod. Samtidigt som vi vidgar analysen i tid får vi dock än svårare att avgöra vad som är att hänföra till eventuella brister i undersökningens kvalitet respektive till faktiska förändringar i ledamöternas beteende. I det längre tidsperspektivet är det enkätfrågan om riksdagsledamöternas kontakter med "*internationella organisationer*", ställd bland annat i riksdagsundersökningarna 1988, 1994 och 1996, som kan utnyttjas för analysen. Svarsstabiliteten visar att sambandet (Pearson's *r*) mellan riksdagsledamöternas svar på frågan om sina kon-

⁴⁰ Achen 1977; 1978.

⁴¹ Man kan också vända på resonemanget och undersöka hur många kontaktytor som varje ledamot har avgivit samma svar på i de båda undersökningarna. Om vi med samma svar avser maximalt en skalstegsförändring mellan mättillfällena är det åtta av 31 ledamöter som avgivit samma svar på *samtliga* efterfrågade kontaktytor i undersökningarna. Samtliga 31 i analysen ingående ledamöter har svarat på samma sätt för minst 14 av de 23 kontaktytorna. Ett annat sätt att se på svarsstabiliteten mellan de båda mättillfällena är att studera den totala förändringen i ledamöternas svar som kunnat uppmätas mellan de båda tillfällena. Teoretiskt skulle den maximala avvikelsen mellan svarstillfällena kunna uppgå till 2852 skalsteg för de 31 undersökta ledamöter som besvarat samtliga 23 kontaktytor i frågan vid båda tillfällena. Av möjliga 4 skalsteg på 23 kontaktytor för 31 ledamöter får vi således teoretiskt som mest en avvikelse på 2852 skalsteg (4x23x31). Den faktiska avvikelsen uppgår till totalt 416 skalsteg, vilket endast motsvarar 15 procent av den teoretiskt möjliga avvikelsen. Analysen ger, som tidigare nämnts, ingen direkt vägledning vad gäller problematiken med underrespektive överskattningsvar. Det förefaller dock vara en hög svarsstabilitet som kunnat iaktas i de aktuella parlamentarikers självrapporterade uppgifter.

takter med internationella organisationer undersökningsåren 1988, 1994 och 1996 varierar mellan så höga värden som +.48 och +.64. Svagast är sambandet, som väntat, mellan de två undersökningarna med det längsta tidsavståndet, det vill säga 1988 och 1996 års undersökningar.⁴²

Ett annat tillvägagångssätt i syfte att utröna frågekonstruktionens användbarhet bygger på en serie analyser av *sambanden* mellan olika frågesvar om politikernas beteendemönster. En enkel kontroll går ut på att undersöka om parlamentariker med många *internationella kontakter* också uppger sig ha gjort många *utlandsresor*. Även om vi inte kan förvänta oss ett fullständigt positivt samband – utlandsresor och internationella kontakter är inte samma sak – skulle vi tvingas ifrågasätta materialet om *inget* samband kan uppmätas. Nu kan ett positivt samband konstateras mellan utlandsresande och internationella kontakter.⁴³ Parlamentariker som gör ett mycket stort antal utrikesresor har mer utvecklade kontakter på de tre internationella nivåer som vi efterfrågat. Sambanden är både tydliga och statistiskt signifikanta; ju fler resor till olika länder en parlamentariker redovisar, desto mer täta är kontakterna i Norden, inom EU och med internationella organisationer. Sambandet mellan de två indexen är +.42 (Pearson's r).

Även när analyserna specificeras för nordiska länder respektive för EU-länder kan positiva samband uppmätas. Sambandet mellan rapporterade resor till nordiska länder och kontakter med politiker, myndigheter, organisationer och företag i Norden uppgår till +.34 (Pearson's r). Motsvarande samband för kontakter och resor inom EU uppgår till +.37 (Pearson's r).

En annan möjlig väg att undersöka frågetekniken på är att studera ledamöternas utnyttjande av *extremvärden* på våra enkätfrågor. Resonemanget är enkelt. Ledamöter som rapporterar sig ha inga eller många kontakter utnyttjar just extremvärden i sina frågesvar. Om vi

⁴² Samtliga samband är signifikant skilda från 0 (95 procents signifikansnivå).

⁴³ Undersökningen är baserad på en analys av sambandet mellan ett index för internationella kontakter och ett index för utlandsresor. Indexet för internationella kontakter (0-12) kan variera från inga internationella kontakter överhuvudtaget (0) till maximalt antal internationella kontakter (12) på de tre internationella nivåer som vi efterfrågat. Indexet för utlandsresor kan variera mellan inga utlandsresor överhuvudtaget (0) till fler än en utlandsresa (2) till totalt 20 länder och områden. Frågan om utlandsresor hade formuleringen: "Hur många gånger under de två tre senaste åren har Du besökt följande länder och områden i arbetet eller privat?" Tre svarsalternativ erbjöds de svarande: "ingen gång", "en gång" och "fler än en gång". I indexet har svarsalternativen kodats som 0, 1 och 2.

för dessa ledamöter kan iaktta en tendens att även i andra frågor utnyttja extremvärden skulle vi eventuellt behöva tillskriva svaren en mindre tillförlitlighet; möjligheten finns då att vi har att göra med en effekt som är relaterad mer till hur svarspersonerna fyller i enkätfrågor än hur de faktiskt organiserar sina kontakter. En viss sådan tendens i ledamöternas frågesvar kan vi se; svarspersoner som utnyttjat extremvärden på kontaktfrågorna har en tendens att också utnyttja sådana värden i frågor dels om annat politiskt och vardagligt beteende, dels om politiska sakfrågor och politiska bedömningar.⁴⁴

Att helt föra upp dessa samband på frågeteknikens minuskonto låter sig dock inte göras. Vi vet fortfarande för lite om huruvida de eventuellt återspeglar ett faktiskt förhållande hos enskilda parlamentariker. Det kan inte uteslutas att vi i analyserna utläst en form av engagemangsgrad hos enskilda riksdagsledamöter. Ledamöter som i sina avgivna svar om egna kontakter och (politiska och icke-politiska) aktiviteter använder sig av extremvärden kanske också *är* mindre respektive mer intensiva och engagerade när det gäller politiska sakfrågor och bedömningar. Positiva samband behöver således inte åskådliggöra en mätartefakt.

Ytterligare validitetsanalyser vore önskvärda för att ge oss vägledning om huruvida frågekonstruktionen kan anses problematisk. Nu

⁴⁴ Samband har uppmätts mellan å ena sidan antalet extremvärden som utnyttjats för att rapportera egna kontakter och å andra sidan antalet extremvärden som utnyttjats på en rad andra enkätfrågor. De andra frågor där antalet extremvärden har beräknats gäller ledamöternas kampanjaktiviteter, fritidsaktiviteter, ställningstaganden i politiska sakfrågor, bedömningar av vilket samhälle som önskas, samt ledamöternas bedömningar av hur mycket olika partier gillas respektive ogillas. Med extremvärden avses svarsalternativens ytterligheter på respektive enkätfråga (fasta svarsalternativ utnyttjas på samtliga för analysen utnyttjade enkätfrågor). I 1994 års riksdagsundersökning är sambanden (Pearson's *r*) positiva i samtliga undersökta fall: +.07 (kampanjaktiviteter), +.20 (fritidsaktiviteter), +.16 (politiska sakfrågor), +.13 (framtida samhälle), +.20 (ogillar/gillar partierna). I 1998 års riksdagsundersökning, där vi inte kunnat undersöka lika många fall, har positiva samband uppmätts för kampanjaktiviteter (+.17) och politiska sakfrågor (+.06). Även i Nordleg-undersökningarna har vi undersökt parlamentarikernas utnyttjande av extremvärden i ett fall. Ett positivt samband mellan antalet extremvärden för parlamentarikernas kontakter och antalet extrema politiska uppfattningar (politiska sakfrågor) har kunnat uppmätas (+.17). Det är troligt att positiva samband mellan utnyttjandet av extremvärden för att beskriva beteende och politiska uppfattningar inte bara är ett elitfenomen. Samma mönster har kunnat konstateras bland medborgare i allmänhet. Sambandet mellan att utnyttja extremvärden på en rad beteendefrågor och frågor om politiska uppfattningar går igen även där; Pearson's *r* uppgår till +.18 när motsvarande analyser görs på ett material från 1998 års SOM-undersökning. Tillvägagångssättet har varit detsamma som för elitundersökningarna. Ett samband har uppmätts mellan antalet extremvärden som utnyttjats för att rapportera egna "fritidsaktiviteter" och antalet extremvärden som utnyttjats för att ange sin inställning till en rad politiska sakfrågor.

genomförda validitetskontroller ger dock inte anledning att ifrågasätta materialets användbarhet för den aktuella forskningsuppgiften. Den sammanvägda bedömningen av materialet ur validitetssynpunkt måste anses positiv för möjligheten att utnyttja det insamlade materialet för att besvara bokens frågeställningar. Materialet säger något om parlamentarikernas faktiska kontakter. Låt oss därför övergå från materialdiskussionen till den empiriska granskningen av vad materialet ger för svar på bokens frågeställningar.

Kapitel 3

Internationella kontakter bland svenska parlamentariker över tid

Olof Palme. Thorbjörn Fälldin. Carl Bildt. Tre exempel på tidigare statsministrar i Sverige, men också tre exempel på att sociala och parlamentariska elitegenskaper kan påverka vilka parlamentariker som utvecklar internationella kontakter. Olof Palme och Carl Bildt har haft omfattande internationella kontakter. Thorbjörn Fälldin har i mindre utsträckning gjort sig känd som engagerad i internationella nätverk.¹

Diskussionen om internationaliseringen av nationella parlament har inte enbart handlat om att det är en *social elit* som främst utvecklar internationella kontakter. Internationaliseringen har också påståtts skapa en ny politisk elit. I parlamentariska sammanhang åsyftas att internationella kontakter har blivit allt viktigare och att det främst är den *parlamentariska eliten* som utvecklar sådana och sedan befäster sitt inflytande genom dessa internationella kontakter.²

I det senare avseendet är Palme, Fälldin och Bildt lika. De kan alla tillskrivas parlamentariska elitegenskaper. Däremot är Palme och Bildt mer förknippade med många av de egenskaper som tillskrivs den sociala eliten och som antas utgöra fördelar när det gäller att utveckla internationella kontakter.³ Fälldin utgör i det avseendet en tydlig kontrast gentemot Palme och Bildt.⁴

¹ Det internationella engagemanget och de många och regelbundna internationella kontakterna går till exempel som en röd tråd genom böcker, tidnings- och tidskriftsartiklar av och om Carl Bildt och Olof Palme (Östergren 1984; Dagens Nyheter 1986; Haste m.fl. 1986; Strand 1986; Bildt 1991; 1997; Isaksson 1995; Ahland & Zachrisson 1996; Antman & Schori 1996; Elmbrant 1996; Fredriksson 1996; Gummesson 2001. Jfr. Elmbrant 1991; Fälldin 1998).

² Internationaliseringen har också sagts påverka rekryteringen av parlamentariker. Politiker från den sociala eliten har de för internationella kontakter rätta egenskaperna och gynnas därför vid rekryteringen (Jerneck 1997; Sjöblom 1989).

³ Till dessa kan till exempel räknas deras familjebakgrund, uppväxt i Stockholms övre medelklass och välutvecklade språkkunskaper. Båda har också bedrivit studier på universitetsnivå; Palme även i utlandet.

⁴ Med sin bakgrund från ett norrländskt jordbrukarhem, realskoleexamen som högsta utbildning och inte särskilt stora kunskaper i engelska eller andra internationella språk, är förväntningarna lågt ställda på utvecklade internationella kontakter hos Fälldin. I memoarboken *En bonde blir statsminister* ges bilden av att Fälldin hade enklare att utveckla kontakter inom än utanför Norden (Fälldin 1998. Se även Elmbrant 1991).

Hur parlamentarikers internationella kontakter varierar utifrån enskilda ledamöters sociala och parlamentariska bakgrund skall undersökas i detta kapitel. Den specifika fråga som detta kapitel, och boken i sin helhet, reser är om det finns mekanismer som underlättar att internationella kontakter blir allmänt spridda bland nationella parlamentariker. Tidigare har antagits att hinder mot detta återfinns i egenskaper både hos parlamentarikerna själva och i deras omgivning. Politiker från den *sociala* respektive *parlamentariska eliten* har antagits ha mer utvecklade internationella kontakter än politiker utanför samma eliter.

Utifrån diffusionsteoretisk litteratur kan *tiden* antas vara en faktor som bidrar till att fler parlamentariker utvecklar internationella kontakter.⁵ Nya fenomen, som att parlamentariker numera inte bara förväntas ha lokala och regionala kontakter utan även internationella, sprider sig inom institutioner först efter en tid. Utifrån ett sådant resonemang kan det förväntas att fler och fler parlamentariker utvecklar utomnationella kontakter allt eftersom tiden går. Processen sker mer eller mindre automatiskt; över tid sprids erfarenheterna att ha internationella kontakter från den sociala och parlamentariska eliten till samtliga parlamentariker. Parlamentariker med mindre exklusiv social bakgrund och parlamentariker utan framstående parlamentariska positioner tar efter de mer internationellt orienterade parlamentsledamöterna. Argumentationen går ut på att elitegenskapers betydelse för parlamentarikers internationella kontakter minskar med tiden; ju längre tid som förflyter, desto fler parlamentariker – och särskilt fler parlamentariker utan elitegenskaper – utvecklar internationella kontakter.

En tankegång med detta specifika innehåll kan prövas empiriskt. Utformat som en hypotes skall andelen parlamentariker med internationella kontakter öka över tid. Dessutom skall effekten av sådana faktorer som skiljer ut eliten bland parlamentarikerna avta över tid.

Hypotesen har således två led. Det ena ledet gäller den mer synliga aspekten av parlamentarikers internationella kontakter. Det handlar om hur många parlamentariker som har sådana kontakter. Det andra ledet täcker in en mer dold aspekt av parlamentarikers internationella kontakter; faktorer som strukturerar och påverkar vilka parlamentariker som utvecklar kontakter på det internationella planet. Båda leden måste beaktas om vi skall förstå hur internationaliseringen inverkar på nationella parlament och deras ledamöter.

⁵ Katz m.fl. 1963:252; Karvonen 1981:8; Schmidt 1986:27.

Genomförandet av en undersökning av detta slag förutsätter ett tidsjämförande material som beaktar såväl parlamentarikers elitbakgrund som förekomsten av internationella kontakter. Sverige utgör ett utmärkt fall för en sådan analys eftersom svenska parlamentariker i båda dessa avseenden kan jämföras över en tämligen lång tidsperiod. Fyra olika mättillfällen – 1988, 1994, 1996 och 1998 – kan ge besked om huruvida andelen ledamöter med internationella kontakter har *minskat*, *ökat* eller förblivit *oförändrad* över tid. Tre mättillfällen – 1988, 1994 och 1996 – ger oss besked om effekten av sociala och parlamentariska elitegenskaper har *minskat*, *ökat* eller förblivit *oförändrad*.⁶ Över tid bör vi utifrån diffusionsteoretiska antaganden kunna förvänta oss att andelen parlamentariker med internationella kontakter *ökar* och att effekten av sociala och parlamentariska elitegenskaper på parlamentarikernas internationella kontakter *minskar*.

Internationella kontakter över tid

Vi börjar med att undersöka hypotesens första led. Tabell 3.1 anger andelen parlamentariker med täta internationella kontakter hos riksdagen som helhet och inom olika partier. Med täta kontakter avses att ledamöten haft kontakter minst en eller ett par gånger i månaden. I tabellen kan vi följa andelen parlamentariker med sådana kontakter mellan 1988 och 1998. I tabellens nedre del redovisas andelen ledamöter som åtminstone haft täta kontakter på någon nivå. Tabellen ger därmed svar på frågan om internationella kontakter är så ovanligt förekommande som forskningen tidigare hävdade och om andelen ledamöter med internationella kontakter ökar över tid såsom diffusionsteorin förutsäger.

Som påpekats i kapitel 2 är nivåskattningar av parlamentarikers internationella kontakter osäkra som mått på ett faktiskt beteende. Det är därför svårt att uttala sig om nivåerna i tabellen skall tolkas som att det är en liten eller stor andel ledamöter i riksdagen som har internationella kontakter. Det är inte heller en primär uppgift för kapitlet. Vad fokus istället bör vara inställt på är förändringen över tid.

⁶ Anledningen till att antalet mättillfällen är olika beror på undersökningsmaterialet. För 1998 års riksdagsundersökning har inte lika mycket bakgrundsinformation om ledamöterna insamlats som i tidigare undersökningar.

Tabell 3.1 har också sitt främsta värde genom redovisningen av andelen ledamöter med internationella kontakter vid fyra olika tillfällen. Den möjliggör därmed en prövning av kapitlets diffusionsteoretiska antagande.

Tabell 3.1 Andel svenska riksdagsledamöter med täta internationella kontakter 1988–1998 (procent, index).

	Alla	Parti							Antal svar
		v	s	c	fp	m	kd ²⁾	mp	
Politiker/myndigheter/organisationer/företag i Norden									
1988	8	12	8	10	12	7	—	0	316
1994	17	10	8	19	27	32	29	18	321
1996	18	10	12	17	24	28	21	36	304
1998	12	2	11	33	13	18	5	0	320
Förändring 1988-98	+4	-10	+3	+23	+1	+11	—	+0	
Politiker/myndigheter/organisationer/företag inom EU									
1988 ¹⁾	8	12	6	8	12	7	—	6	316
1994	16	10	9	15	31	30	14	12	321
1996	17	0	12	13	32	25	21	29	304
1998	16	12	15	17	7	22	10	23	320
Förändring 1988-98	+8	+0	+9	+9	-5	+15	—	+17	
Internationella organisationer									
1988	11	6	5	13	19	13	—	28	316
1994	16	19	9	15	31	23	21	24	321
1996	18	10	9	17	32	22	21	64	304
1998	12	10	12	17	7	14	2	31	320
Förändring 1988-98	+1	+4	+7	+4	-8	+1	—	+3	
Åtminstone någon internationell nivå									
1988	14	12	12	13	19	13	—	28	316
1994	23	29	14	19	35	36	29	29	321
1996	26	15	17	22	40	33	36	64	304
1998	20	15	19	33	13	23	10	38	320
Förändring 1988-98	+6	+3	+7	+20	-6	+10	—	+10	

Kommentar: Resultaten visar andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter med politiker/myndigheter/organisationer/företag i Norden och inom EU, samt med internationella organisationer. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "minst en gång i veckan" och "en eller ett par gånger i månaden"). Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. ¹⁾ Frågealternativet var formulerat "politiker/myndigheter/organisationer/företag utom Norden". ²⁾ Kristdemokraterna var inte representerade i riksdagen 1988. *Källa:* Riksdagsundersökningarna 1988, 1994, 1996 och 1998.

Andelen ledamöter med internationella kontakter har varit i stort sett oförändrad under 1990-talet.⁷ Om det är någon förändring som går att härleda ur resultaten är det dock en begränsad ökning från 1988 till 1998.⁸ Andelen ledamöter som åtminstone har täta kontakter på någon internationell nivå har ökat från 14 procent 1988 till 20 procent 1998. Internationaliseringsprocessen har däremot inte medfört någon särskilt stor ökning och det är fortfarande en minoritet av riksdagens ledamöter som har täta internationella kontakter. Sätillvida har diffusionsteorin fått ett visst om än inte något kraftigt stöd av analyserna. Tydligare är stödet för det diffusionsteoretiska antagandet om vi ser till tidsperioden mellan 1988 och 1996. Då ökar andelen från 14 procent till 26 procent.

Mellan partierna är variationerna små. Några skillnader finns dock att notera. Till de mest internationellt orienterade hör ledamöter från folkpartiet, moderaterna och miljöpartiet. Andelen ledamöter i dessa partier som rapporterar täta internationella kontakter är vid flertalet mätillfällen högre än i riksdagen som helhet. Detsamma gäller centerpartiet och kristdemokraterna. Socialdemokraternas och vänsterpartiets riksdagsledamöter har i minst utsträckning täta internationella kontakter. Diffusionsteorins antagande om en ökning över tid av andelen ledamöter med internationella kontakter finner, när vi ser till ledamöter med åtminstone någon kontakt på internationell nivå, främst stöd hos centern, miljöpartiet och moderaterna. I dessa partier har procentandelen ökat med mellan 10 procentenheter (m/mp) och 20 procentenheter (c).

⁷ Nivåskattningarna kan jämföras med en undersökning som SNS Demokratiråd genomfört. Resultaten för åren 1996 och 1998 i tabell 3.1 är ungefär desamma som i Demokratirådets undersökning från 1997. Klart är att det är en minoritet av ledamöterna i den svenska riksdagen som har täta internationella kontakter. I Demokratirådets undersökning uppgav sig 23 procent av riksdagens ledamöter ha kontakter med politiker på nordisk nivå minst "någon eller några gånger i månaden"; 39 procent hade motsvarande kontakter på europeisk nivå. Andelen parlamentariker som hade månatliga kontakter med förvaltningstjänstemän, organisationsföreträdare, företrädare för företag samt med journalister på nordisk respektive europeisk nivå var betydligt lägre (Pettersson m.fl. 1997b).

⁸ Det rimliga är att jämföra valåren 1988, 1994 och 1998. Undersökningarna har då haft en helt igenom jämförbar uppläggning. Undersökningen 1996 gjordes däremot mitt i en mandatperiod. En annan aspekt att ha i åtanke är att fältningsstarten för 1994 års undersökning var förlagd till tidsperioden just efter folkomröstningsdagen. 1996 års undersökning var till hela sin uppläggning internationell. En betydande del av frågorna handlade om samarbetet inom Europeiska unionen. Undersökningen – vilket även framgick på omslaget till enkäten – ingick dessutom i ett europeiskt forskningsprojekt.

Sammanfattningsvis har analysen visat att andelen riksdagsledamöter med täta internationella kontakter inte har förändrats nämnvärt den senaste tioårsperioden. Trots en tilltagande internationalisering och trots att snart sagt alla politikområden sägs vara internationaliserade och globaliserade tycks andelen ledamöter med kontakter på nordisk och europeisk nivå respektive med internationella organisationer hålla sig kring tjugo procent, eller något över.

Det är tydligt att resultaten vänder upp och ned på invanda föreställningar. Långt ifrån alla ledamöter har alltså internationella kontakter trots att majoriteten av riksdagsutskotten handlägger internationellt orienterade frågor, trots att europeiska frågor fått ett ökat genomslag i utskottsbetänkandena under 1990-talet och trots att utskotten har en omfattande internationell kontaktverksamhet. Riksdagskommittén, som leddes av talman Birgitta Dahl, har sammanfattat dessa resultat på följande sätt: "[t]endensen till internationalisering av riksdagsarbetet är tydlig såväl i fråga om utbyggnaden av de institutionella kontakterna som beträffande innehållet i riksdagsarbetet. Ledamöternas kontakter har inte utvecklats lika påtagligt".⁹

Utredningens ledamöter är till och med förvånade över de resultat kring riksdagsledamöternas internationella kontakter som jag tidigare publicerat i en uppsats för Demokratiutredningen.¹⁰ Riksdagskommittén skriver om dessa resultat: "[v]i är något överraskade över att undersökningar visat att ledamöternas kontakter inte utvecklats lika påtagligt. Nedgången mellan 1994 och 1998 kan förvisso vara ett tillfälligt fenomen."¹¹

I jämförelse med Riksdagskommittén har forskare varit mer dramatiska i sina slutsatser om andelen parlamentariker med internationella kontakter. Andelen ledamöter med internationella kontakter är, enligt flera forskare, oväntat låg i förhållande till uppställda förväntningar.¹² Tydligt är i alla fall att internationella kontakter ännu inte har blivit

⁹ Riksdagskommittén 2001:36.

¹⁰ Brothén 1999a.

¹¹ Riksdagskommittén 2001:60. Enda sättet att avgöra om nedgången mellan 1994 och 1998 var tillfällig eller inte är att genomföra nya undersökningar t.ex. i samband med riksdagsvalet 2002.

¹² Jerneck 1990; 1997; Esaiasson & Holmberg 1996:270; Petersson m.fl. 1997a:104 ff. Det bör tydliggöras att min bok inte syftar till att avgöra om den internationella kontaktnivån är låg eller hög, eller ens om den är tillräcklig. Vi saknar en teoretiskt motiverad grund för att avgöra vad som är en låg, hög eller tillräcklig internationell kontaktnivå.

något allomfattande fenomen bland ledamöter i Sveriges riksdag, vare sig i riksdagen som helhet eller i något enskilt parti.

Elitegenskaper och internationella kontakter över tid

Att andelen ledamöter med internationella kontakter inte har ändrats särskilt mycket mellan 1988 och 1998 behöver inte betyda att effekten av elitegenskaper på parlamentarikers internationella kontakter har varit oförändrad. Vad som förklarar de internationella kontaktnivåerna kan ha ändrats även om nivåerna är oförändrade.

Därmed övergår vi till att analysera kapitlets andra huvudfrågeställning, nämligen om effekten av elitegenskaper på parlamentarikers internationella kontakter har avtagit över tid eller inte. Vi övergår därmed till att pröva den tidigare presenterade hypotesens andra led. Frågeställningen berör den diffusionsteoretiska förväntningen att effekten av parlamentarikers sociala, ekonomiska och parlamentariska bakgrund avtar med tiden när vi ser till förmågan att utveckla internationella kontakter.

I det följande skall undersökas hur ledamöters internationella kontakter varierar, över tid, utifrån olikheter i social och parlamentarisk bakgrund. Till vår hjälp för hur parlamentariker kan indelas efter social och parlamentarisk exklusivitet står den klassiska elitteoretiska litteraturen men också litteratur om parlamentariker som en social och ekonomisk elit.¹³

Parlamentariker utgör i alla länder en social elit. Gång efter annan har fastslagits att parlamentsledamöter inte proportionellt återspeglar samhällets olika grupper.¹⁴ Men också inom den socialt välbärgade krets som parlamentariker utgör kan skillnader som hänför sig till social ställning och status återfinnas. Vi tror att egenskaper av det slaget påverkar i vilken grad parlamentariker har internationella kontakter, såtillvida att parlamentariker med mer utpräglade elitegenskaper har mer utvecklade internationella kontakter.

Det är en rad olika faktorer som hjälper oss att identifiera eliten bland parlamentariker. Parlamentariker kan sorteras dels efter den

¹³ Hellevik 1969; Bottomore 1970; Parry 1970.

¹⁴ Eulau & Czudnowski 1976; Putnam 1976; Loewenberg & Patterson 1977; Aberbach m.fl. 1981; Holmberg & Esaiasson 1988:134 ff.; Esaiasson & Holmberg 1996:19 ff.; Petersson m.fl. 1996:61 ff.; Narud & Valen 2000.

ställning som de socialt och ekonomiskt hade vid invalet till riksdagen (*sociala och ekonomiska elitegenskaper*), dels efter den ställning som de har förvärvat som parlamentariker (*parlamentariska elitegenskaper*). I båda fallen tror vi att det är ledamöter med elitegenskaper som har mest utvecklade internationella kontakter. Låt oss se närmare på skälen till de förväntningar vi har om hur elitegenskaper påverkar parlamentarikers internationella kontakter. Vi börjar med de sociala och ekonomiska elitegenskaperna.

En självklar utgångspunkt för indelningen av parlamentariker efter social och ekonomisk bakgrund är *utbildnings- och yrkesbakgrund*. Litteraturen om makteliter och klasstrukturer framhåller regelmässigt utbildnings- och yrkesbakgrund som ett sätt att identifiera eliten i samhället. Elitaktörer och andra socialt välutrustade personer har generellt sett en högre teoretisk utbildning och tillhör oftare än andra tjänstemannayrken. Samma grupp har inte bara en högre teoretisk skolning; i större utsträckning än andra har elitgrupper också bedrivit studier utomlands.

Parlamentarikers utbildningsbakgrund och yrkestillhörighet kan tänkas ha betydelse för graden av internationella kontakter, såtillvida att högutbildade och högre tjänstemän kan antas ha mest utvecklade internationella kontakter.¹⁵ Gudmund Hernes och Kristine Nergaard har dock tidigare funnit att bakgrundsfaktorer som utbildning och yrke har begränsad betydelse för parlamentarikers kontakter med avseende på den verkställande makten.¹⁶ I detta kapitel kommer att undersökas om deras resultat är giltigt också för parlamentarikers internationella kontakter. Förväntningen är att parlamentariker som tidigare varit högre tjänstemän utvecklar mer omfattande internationella kontaktnät än till exempel arbetare, företagare och jordbrukare. Förväntningen om utbildningsbakgrundens påverkan går i samma riktning.¹⁷

¹⁵ Aberbach m.fl. 1981:215-227; Hernes & Nergaard 1989:196-219. Jfr. Esaiasson & Holmberg 1996:271.

¹⁶ Hernes & Nergaard 1989:197.

¹⁷ En social stratifiering av parlamentariker utifrån egen yrkesbakgrund kan utgå från tre kriterier som Max Weber urskiljt för att fastställa människors klasstillhörighet. Kriterierna tar fasta på om personen utför ett *manuellt* eller *icke-manuellt arbete*, är *anställd* eller *arbetsgivare* respektive graden av *kontroll* och *underordning* i den enskilda personens arbetssituation. En indelning efter dessa kriterier skulle till den sociala eliten hänföra parlamentariker som tidigare haft icke-manuella arbeten, som varit arbetsgivare och utövat kontroll över andra personer. I de följande analyserna kan därför *högre tjänstemän* och *storföretagare* skiljas från övriga yrkeskategorier. Indelningen har sin grund i en distinktion mellan anställda och företagare. Inom gruppen anställda görs skillnad mellan tjänstemän och arbetare. Arbetargruppen delas upp i

När det gäller utbildning kan vi ta ytterligare ett steg. Ett av internationaliseringens främsta kännetecken har varit utbildningens internationalisering. Ett allt större antal människor utbildar sig utanför Sverige. Det är inte särskilt djärvt att anta att parlamentariker som genomgått någon form av *utlandsstudier* har lättare att utveckla internationella kontakter än andra. Vi kan förvänta oss att ledamöter som tidigare studerat utomlands har tätare internationella kontakter än parlamentariker som inte studerat utomlands.¹⁸

Statsvetenskapliga studier av makteliter tar inte enbart fasta på analysenhetens egen bakgrund utan beaktar vanligen också de egna föräldrarnas sociala ställning och position.¹⁹ Parlamentariker som vuxit upp under en socialt och ekonomiskt gynnad familjesituation kan tänkas ha

industriarbetare och övriga arbetare medan tjänstemännen indelas med hänsyn till kompetenskrav och ansvarsposition i tre grupper (den lägre, den mellanliggande och den högre tjänstemannagruppen). Inom gruppen företagare görs skillnad mellan personer verksamma inom jordbruket och personer verksamma inom andra områden. Företagare kan indelas i småföretagare och större företagare. Den senare gruppen – storföretagarna – hänförs till gruppen högre tjänstemän. Det görs av två huvudsakliga skäl: dels är gruppen liten, dels är det teoretiskt svårt att göra skillnad mellan anställda företagsledare och företagsägare som leder det egna företaget. I bokens analyser är det således högre tjänstemän och storföretagare som avses med *högre tjänstemän*. De parlamentariker som inte hänförs till gruppen *tjänstemän* (ej högre tjänstemän) – och därmed inte heller till den sociala eliten – är *arbetare* (industriarbetare, övriga arbetare), *lägre tjänstemän* (lägre tjänstemän och tjänstemän i mellanställning), *jordbrukare*, *småföretagare*, *studerande*, samt *s.k. politikerproffs* (offentliganställda/partianställda politikerproffs eller intresseproffs). För en diskussion kring klassbegreppet se t.ex. Giddens (1973), Petersson m.fl. (1989), Goul Andersen & Munk Christiansen (1991) och Oskarson (1994). Bestämningen av riksdagsledamöternas yrkestillhörighet är gjord utifrån egenrapporterade uppgifter i publikationen *Fakta om folkvalda*, utgiven av Riksdagens förvaltningskontor. Indelningen i olika yrken har gjorts utifrån Valundersökningarnas yrkeskodning. För en diskussion kring undersökningens yrkesgruppsindelning, se Holmberg (1974), Petersson (1977:283 ff.) och Oskarson (1994:32 ff.). För ytterligare detaljer avseende yrkesindelningen, se t.ex. den tekniska rapporten för 1988 års valundersökning, vilken legat till grund för kodningen av parlamentsledamöternas yrkesbakgrund (Gilljam m.fl. 1991:326 ff.). Bestämningen av hur parlamentariker skall indelas efter social status och tillhörighet med hjälp av egen yrkesbakgrund är således inte oproblematiskt. Något enklare är indelningsproblematiken när parlamentariker skall kategoriseras i social status och ställning efter utbildningsbakgrund. Gränsen mellan *låg-* och *högutbildade* har satts vid studier på *universitetsnivå*. Riksdagsledamöter med universitets- eller högskolestudier har skilts från ledamöter med lägre utbildningsnivå (t.ex. folk-, yrkes-, grund-, eller realskolenivå, alternativt med treårigt gymnasium, tekniskt gymnasium eller handelsgymnasium).

¹⁸ Till kategorien parlamentariker med tidigare *utlandsstudier* förs inte bara ledamöter som från Sverige rest för att studera utomlands under kortare eller längre perioder. Till samma kategori hänförs också ledamöter som fått sin grundläggande högre utbildning/examen i ett annat land under en tid då de vuxit upp i eller varit bosatta i landet ifråga. Till utlandsstudier räknas inte enbart högskole- och universitetsstudier. Även folkhögskolestudier inräknas.

¹⁹ Petersson m.fl. 1996:63.

mer utvecklade internationella kontakter än parlamentariker som inte haft samma uppväxt.²⁰

Samverkan genom kontakter och nätverk ses ibland som något specifikt kvinnligt. Det är vanligt att hänvisa till kvinno-, miljö- och freds rörelsen som exempel på rörelser som arbetar gränsöverskridande och internationaliserat.²¹ Samtidigt är det vanligt att internationellt samarbete, internationella förhållanden och internationell politik betraktas som ett typiskt manligt policy-område.²² Två motstridiga tendenser gör sig således gällande. Det är därför svårt att uttala sig om vilken betydelse, om någon, parlamentarikers *könstillhörighet* har för utvecklandet av internationella kontakter.²³ Tidigare undersökningar av ledamöters internationella kontakter ger inte heller vägledning i detta avseende. Kvinnliga parlamentariker är varken mer eller mindre internationellt orienterade än manliga kollegor.²⁴

Vi tror att skillnader i territoriella kontakter återfinns mellan ledamöter som representerar storstäder respektive landsbygd. Torbjörn Larsson har till exempel i en intervjustudie kommit till slutsatsen att "[r]iksdagsledamöterna från Stockholms och Göteborgs kommuner förefaller t.ex. betona sin regionala eller lokala anknytning mindre starkt än övriga."²⁵ Peter Esaiasson och Sören Holmberg har visat att representanter från storstadsvalkretsarna Stockholm, Göteborg och Malmö är mindre engagerade i kontakter med lokala aktörer än ledamöter från andra valkretsar.²⁶ Det har till och med sagts att huvudstadsrepresentanter utgör ett, sanktionerat eller inte, motvärn mot alltför kraftiga försök att påverka politiken i riktning mot lokala och regionala intressen. Det kan därför antas att folkvalda ledamöter som representerar stora städer och huvudstäder har färre lokala kontakter än ledamöter från mindre städer och landsbygd. Omvänt skulle utrymmet för internationella kontakter kunna förväntas vara större för huvudstadsrepresentanter.

²⁰ Familjens sociala och ekonomiska situation under uppväxten brukar operationaliseras som faderns yrkestillhörighet. Indelningsgrunden i *högre tjänstemän* och *ej högre tjänstemän* är densamma som för egen yrkesbakgrund.

²¹ Karlsson m.fl. 1997:179.

²² Petersson m.fl. 2001:57. Män är t.ex. mer intresserade av politiska förhållanden ute i världen (Bjereld & Demker 1995:67 f. Jfr. Esaiasson & Holmberg 1996:276).

²³ Det är inte ens självklart att använda könstillhörigheten som en egenskap för att kategorisera den sociala eliten inom ett socialt system som nationella parlament.

²⁴ Esaiasson & Holmberg 1996:27; Brothén 1999a:307 f.; 2000:333 f.

²⁵ Larsson 1986:48.

²⁶ Esaiasson & Holmberg 1996:276.

Huvudstäder är dessutom traditionella mötesplatser för internationella konferenser, symposier och internationellt kontaktutbyte. Slutligen är samhällets sociala och ekonomiska elit oftast geografiskt starkt representerad i huvudstäder. Förutsättningarna är sammantaget mer gynnsamma för *huvudstadsföreträdare* än för andra ledamöter att utveckla internationella kontakter.²⁷

Sociala och ekonomiska elitegenskaper har att göra med ledamotens bakgrund före invalet i parlamentet. Sammanfattningsvis har i studien sex olika individegenskaper hänförts till kategorin *sociala och ekonomiska elitegenskaper*: utbildning, utlandsstudier, egen yrkesbakgrund, faderns yrkesbakgrund, kön och huvudstadsbakgrund.

Parlamentariska elitegenskaper är däremot relaterade till ledamotens ställning i parlamentet eller inom den egna partigruppen. Också dessa elitegenskaper antas påverka möjligheterna att utveckla internationella kontakter. Till kategorin parlamentariska elitegenskaper har fem faktorer hänförts: partitillhörighet, nationell partiledning, partigruppens ledning, ledande positioner samt tjänstgöringstid. Samtliga antas på ett eller annat sätt säga något väsentligt om ledamöters ställning i parlamentet.

Redan partitillhörigheten kan påverka utrymmet för internationella kontakter. Ett ökat intresse har på senare tid väckts för studier av internationaliseringen av politiska partier och för partiernas internationella kontakter. De flesta partier i Skandinavien har under den senaste tioårsperioden etablerat, befäst och utvidgat sitt internationella engagemang.²⁸ Den framväxande forskningen om det internationaliserade partisamarbetet har identifierat olika faktorer hos partierna som medför att graden av internationell orientering varierar. Det är möjligt att dessa faktorer också gör sig gällande på individnivå, och inte enbart på kollektiv partinivå. Faktorerna kan således ha betydelse också för enskilda parlamentarikers internationella kontakter.

Knut Heidar och Lars Svåsand menar att internationaliseringen kommit längst i stora partier. Enligt deras analys är det främst stora partier som har möjlighet att hamna i regeringsställning, har stora re-

²⁷ Till *huvudstadsföreträdare* räknas ledamöter som representerar Stockholms kommun eller Stockholms län. Övriga ledamöter har klassificerats som *landsortsföreträdare*. Som medfödd egenskap är det naturligtvis riskfyllt att förlita sig på parlamentariskernas valkretstillhörighet. Den behöver inte överensstämma med den egna uppväxtbakgrunden, men gör det i många fall.

²⁸ Heidar & Svåsand 1997; Jerneck 1997; Johansson 1997.

surser, identifierar sig med eller uppfattas som en del av en internationell grupp partier samt har en hög grad av institutionalisering och ett internationellt motiverat ledarskap.²⁹ Magnus Jerneck har för svensk del dragit slutsatsen att det är moderaterna och socialdemokraterna som är mest internationaliserade av den svenska riksdagens partier:

”[s]kall man försöka sammanfatta hur den partiinternationaliserade *profilen* ser ut för svenska politiska partier över tid och i rummet kan man notera att *socialdemokrater* och *moderater* varit ett slags *avant garde* i meningen att de tidigt och målmedvetet arbetat på flera fronter samtidigt, såväl geografiskt som organisationsmässigt. - - -. Det tycks vara helt klart att (s) och (m) är partier präglade av *stark* internationalisering. - - -. Totalt sett har de den i särklass största internationella kontaktytan av samtliga svenska partier ...”³⁰

Moderaterna och socialdemokraterna är stora partier och intar som regeringsparti respektive största oppositionsparti en särställning bland riksdagens partier. Partierna har beskrivits som de mest internationaliserade av de svenska riksdagspartierna; de är partier med välutvecklade internationella kontakter inom partifederationer och partinätverk. Detta kapitel kan besvara frågan om detta också gäller partiernas riksdagsledamöter. Har moderata och socialdemokratiska riksdagsledamöter tätare internationella kontakter än andra partiers ledamöter?³¹

Mot att det skulle förhålla sig på det sättet talar annan forskning. Peter Esaiasson har till exempel argumenterat för att ideologiska och organisatoriska skillnader mellan partierna inte kan förväntas påverka valet av geografiska och funktionella kontakter i samma utsträckning som valet av sektoriella kontakter. Utifrån hans synsätt bör således inte några skillnader återfinnas i internationella kontakter hos olika partiers representanter.³²

De mest framträdande positionerna inom den egna partigruppen är naturligtvis uppdrag i *partigruppens ledning*, det vill säga uppdrag i

²⁹ Heidar & Svåsand 1997:28.

³⁰ Jerneck 1997:148.

³¹ *Socialdemokratiska och moderata riksdagsledamöter kommer således att skiljas från andra partiers ledamöter (partitillhörighet II)*. Partierna kommer även att redovisa sig för sig (*partitillhörighet I*).

³² Esaiasson & Holmberg 1996:271.

partiets gruppstyrelse, förtroenderåd eller motsvarande.³³ Sådana uppdrag leder allmänt till omfattande kontakter. Det har till exempel visats att ledare för partigrupper i norska Stortinget oftare har kontakter med regeringens statsråd än "meniga" ledamöter av samma partigrupp.³⁴ Sådana uppdrag i den egna parlamentsgruppen kan också bidra till internationella kontakter.

I parlament är det vidare troligt att ledamöter som tillhör partiets nationella ledning rankas högre än andra parlamentariker. Uppdrag i nationella partiledningar är därför att betrakta som en parlamentarisk elitegenskap. Ett sådant uppdrag innebär omfattande kontakter lokalt och nationellt.³⁵ Tillhör man det egna *partiets ledning* på *central och nationell nivå* är det också troligt att man har fler internationella kontakter än om man inte har ett sådant förtroendeuppdrag.³⁶

Ledamöter kan också ha *ledande positioner* inom parlamentet som är relaterade till parlamentets arbete och organisation. Parlamentsledamöter med positioner som ordförande eller vice ordförande i riksdagsutskott, alternativt med position som vice talman, kan antas ha mer utvecklade kontaktnät såväl nationellt som internationellt än andra ledamöter. Åtminstone vet vi att det resultatet gäller i Sverige.³⁷

³³ Parlamentariker kommer i det följande att indelas efter om de har, eller saknar uppdrag i *partigruppens ledning*. Ordinarie ledamöter i partiernas gruppstyrelser/förtroenderåd anses ha sådant uppdrag. Följande olika beteckningar används av partierna: *gruppstyrelse* (socialdemokraterna), *förtroenderåd* (moderaterna, centerpartiet, folkpartiet, vänsterpartiet, kristdemokraterna) och *samordningsgruppen* (miljöpartiet). Antalet ledamöter i respektive partis gruppstyrelse/förtroenderåd har för vissa partier växlat något de olika undersökningsåren.

³⁴ Galtung 1966; Hernes & Nergaard 1989.

³⁵ Esaiasson & Holmberg 1996:270 ff.

³⁶ För att urskilja de ledamöter som har förtroendevalda styrelseuppdrag för sitt parti eller partiets sidoorganisationer på central nivå (nationell partiledning) har egenrapporterade uppgifter i publikationen *Fakta om folkvalda* utnyttjats. Skillnad har gjorts mellan ledamöter med och utan uppdrag för partiet på central nivå. I undersökningen har vidare parlamentariker som vid undersökningens genomförande uppgivit sig ha något förtroendevald styrelseuppdrag för partiet eller partiets sidoorganisationer lokalt eller regionalt skiljts från ledamöter som inte uppgivit sig ha något sådant uppdrag. Också denna indelning bygger på ledamöternas egenrapporterade uppgifter i *Fakta om folkvalda*.

³⁷ Esaiasson & Holmberg 1996:272. Till ledamöter med *ledande positioner* hänförs ordföranden och vice ordföranden i riksdagsutskotten samt de tre vice talmännen. Talmannen, som i riksdagen har ersättare, ingår inte i undersökningens population (Esaiasson m.fl. 1995; Holmberg m.fl. 1998). Tillsammans med partigruppernas ledare (gruppledarna) ingår utskottsordföranden, vice utskottsordföranden och talmännen i riksdagens ledningsorgan för det parlamentariska arbetet (Talmanskongressen). I Talmanskongressen diskuteras bl.a. riksdagsarbetet, riksdagens arbetsformer och de internationella kontakterna. Fr.om. den 1 juli 2000 har Riksdagsstyrelsen ersatt Talmanskongressen och Förvaltningsstyrelsen.

Mellan parlamentarikers tjänstgöringstid och position i parlamentet finns normalt ett starkt samband. Ledande positioner i parlamentet innehas av till tjänstgöringstidens längd erfarna ledamöter.³⁸ Internationell forskning har dock visat att parlamentarikers *tjänstgöringstid* i sig har betydelse för utvecklandet av kontakter.³⁹ Till tjänstgöringsåldern yngre ledamöter har i jämförelse med seniora ledamöter mer täta kontakter med den egna partiorganisationen, intresseorganisationer och medborgare på lokal nivå.⁴⁰ Av det förstår vi att utrymmet för internationella kontakter troligen är större för seniora ledamöter som inte har lika täta lokala och nationella kontakter. Även annan forskning visar att det kan antas troligt att nytillkomna ledamöter i parlamenten har färre internationella kontakter, och fler lokala, än etablerade ledamöter.⁴¹

Vad vi nu sett är att parlamentariska elitegenskaper har att göra med ledamotens position och ställning i parlamentet. Totalt har i studien sex olika egenskaper hos parlamentariker hänförs till kategorin *parlamentariska elitegenskaper*: partitillhörighet (där vi skiljer ut två olika sätt att se på partitillhörigheten), nationell partiledning, partigruppens ledning, ledande positioner och tjänstgöringstid.

Förutom social och parlamentarisk elitbakgrund skall också *parlamentarisk specialisering* studeras. Det är utskottens starka ställning i nordiska parlament som motiverar att arbetsdelningen medtas i analysen som ett komplement till mer renodlade elitegenskaper.⁴² Arbetsdelningen och placeringen i utskott och andra parlamentsorgan är samtidigt möjliga att till vis del betrakta som parlamentariska elitegenska-

³⁸ Hagevi 1995; 1998; Isberg 1999.

³⁹ Aberbach m.fl. 1981.

⁴⁰ Författarna drar följande slutsats: "In most parliamentary systems, especially where there is some measure of district representation, junior members are likely to specialize within their constituencies. More senior politicians seem to devote less time to such contacts" (Aberbach m.fl. 1981:227).

⁴¹ Aberbach m.fl. 1981:211; Hernes & Nergaard 1989:196; Esaiasson & Holmberg 1996:272. Parlamentariker kommer i det följande att indelas efter om de är *etablerade* parlamentariker eller *debuterande*. Med etablerad parlamentariker avses att ledamoten suttit i riksdagen också före det riksdagsval som närmast föregick undersökningen. Debuterande ledamöter är de som blivit invalda i det senaste riksdagsvalet. För 1996 års undersökning räknas också de parlamentariker som blivit ledamöter efter riksdagsvalet 1994 som debutanter.

⁴² Mattson & Strøm 1995; Holmberg & Stjernquist 1980:171 och 669; Hagevi 1998; Damgaard 1994. Nils Stjernquist har för svenskt vidkommande formulerat det på följande kortfattade sätt: "[i] den svenska riksdagens arbete intar utskotten en central plats och har gjort så av ålder." (Stjernquist 1966:198). I ett europeiskt komparativt perspektiv har dessutom det svenska utskottsväsendet visats vara särskilt betydelsefullt (Mattson & Strøm 1995).

per. Vissa utskott och parlamentsorgan är mer statusfyllda och önska-
de än andra utskott och parlamentsorgan.⁴³

Det är troligt att ledamöters utskottsplacering har betydelse för i vil-
ken utsträckning de utvecklar internationella kontakter. Sambanden
mellan parlamentarikers utskottsplacering och kontaktnät har tidigare
tillmätts betydelse i forskningen om kontakternas *sektoriella struktur*.
Tesen om den *segmentiserade staten* och om *järntrianglar* beskriver de
starka banden mellan några få berörda politiker, intresseorganisationer
och tjänstemän. I stort samförstånd antas parlamentariker i ett visst
utskott, tjänstemän från berörda departement och myndigheter samt
intresseorganisationer fatta beslut inom sitt gemensamma intresseom-
rådet. Teorin om den segmentiserade staten förutsäger att parlamenta-
riker främst sammanträffar och etablerar kontakter med till exempel
intresseorganisationer, tjänstemän, journalister och forskare inom det
egna utskottets kompetensområde.⁴⁴

Mindre uppmärksamhet har tidigare ägnats frågan hur utskottspla-
cering och arbetsdelning påverkar den *territoriella* organiseringen av
parlamentarikers kontakter. Ledamöter i olika utskott får antas vara
internationellt orienterade i varierande utsträckning. Ett första rimligt
antagande är att *utrikesutskottets* ledamöter är mer internationellt ori-
enterade än ledamöter i parlamentets övriga utskott.⁴⁵

Till följd av internationaliseringen är det dock inte bara utrikesut-
skottet som är internationellt orienterat. Magnus Jerneck har argumen-
terat för att den internationella orienteringen är mest framträdande i
jordbruks-, närings-, finans- respektive *utrikesutskottet*, om man med
internationell orientering avser andelen utskottsbetänkanden med in-
ternationell anknytning. Den svenska riksdagens bostadsutskott anses
vara minst internationellt orienterat enligt samma undersökning.⁴⁶

⁴³ Hagevi 1995; 1998; 2000.

⁴⁴ Holmberg & Esaiasson 1988:68ff; Petersson 1989:21ff; Hernes 1983:287ff;
1984:151ff; Damgaard 1981:396ff; 1982. Forskningsprogrammet *Riksdagen och de
organiserade intressena* vid Uppsala universitet har i ett flertal arbeten studerat de
sektoriella nätverkens former i Sverige (Lewin 1992; Rothstein 1992; Hermansson
1993; Bergqvist 1994; Öberg 1994).

⁴⁵ Esaiasson & Holmberg 1996:275. I det följande kommer en distinktion att göras
mellan *utrikesutskottets* ledamöter och övriga ledamöter i riksdagen (*utskottstillhörig-
het I*).

⁴⁶ Jerneck 1987. Jfr. SOU 1990:44, s. 386. Den rangordning utifrån internationell
orientering som Magnus Jerneck presenterar kan jämföras med den svenska maktut-
redningens rangordning av departementen utifrån deras internationella kontakter. Olof
Peterssons undersökning för maktutredningen visar att det är utrikes-, miljö- och energi-,
kommunikations- och jordbruksdepartementen som har mest intensiva internatio-

Med Sveriges EU-medlemskap har ytterligare en internationell dimension aktualiserats i riksdagen, där europeiseringen ibland har sagts vara en del av en mer allomfattande internationaliseringsprocess. Utskotten kan förväntas vara i olika hög grad internationellt orienterade utifrån EU-frågorna.⁴⁷ Hans Hegeland och Ingvar Mattson försöker gradera utskotten utifrån det antal kommissionsdokument som riksdagsutskotten får motta. Det kan sägas vara ett enkelt och inte helt oproblemiskt metodval men ger ändå ett visst mått på utskottens olika beröring med EU-frågor. I Hegelands och Mattsons gradering visar sig *jordbruks-*, *trafik-*, *närings-* och *utrikesutskotten* vara de fyra utskott som får motta mest EU-material. Bostadsutskottet är det utskott som får ta emot minst EU-material.⁴⁸

Det föreligger likheter mellan uppräkningsarna. Jernecks uppräkning och bedömning av vilka utskott som är mest internationellt orienterade bygger på en allmängiltig bedömning av vad som är innebörden i internationell orientering. Hegelands och Mattsons bedömning grundar sig på utskottens olika beröring med EU-frågorna och anger således olika utskotts orientering utifrån just den aspekten av internationaliseringen. Beroende på i vilket utskott en enskild parlamentsledamot har sin placering borde vi kunna förvänta oss en låg eller hög grad av internationell orientering.⁴⁹

Även andra institutionella forum där riksdagsledamöter tar plats kan påverka ledamöternas internationella orientering. Det är till exempel rimligt att förvänta sig att parlamentariker som har uppdrag för *Nordiska rådet*, *Europarådet* eller *Interparlamentariska unionen (IPU)* har mer täta internationella kontakter än andra ledamöter och kanske till och med mer täta kontakter än ledamöterna i utrikesutskottet. Anledningen härtill är att de förstnämnda uppdragen är *internationella i sig* och innebär direkta internationella kontakter medan utrikesutskottet

nella kontakter. Jämförelsevis liten internationell kontaktyta har däremot civil-, bostads- och justitiedepartementen (Petersson 1989:161 ff).

⁴⁷ Riksdagsordningen innehåller dock en generellt utformad regel om att *samtliga* utskott är skyldiga att följa arbetet i Europeiska unionen inom det egna arbetsområde (RO 10 kap. 3 §).

⁴⁸ Hegeland & Mattson 1997:79. Jfr. Hegeland 1999a:266; 1999b:50.

⁴⁹ Statsvetenskaplig forskning om utskottens olika beröring med internationella frågor och EU-frågor får ligga till grund för en distinktion mellan *internationellt orienterade utskott* och *mindre internationellt orienterade utskott (utskottstillhörighet II)*. Till kategorin internationellt orienterade utskott räknas ordinarie ledamöter i följande fem utskott: jordbruks-, närings-, trafik-, finans- och utrikesutskotten. Just dessa utskott är enligt tidigare forskning exempel på de mest internationaliserade utskotten (Jerneck 1987; Hegeland & Mattson 1997).

främst *bereder* ärenden om internationella frågor. Att det därför skulle kunna vara skillnader i förekomsten av internationella kontakter mellan parlamentariker med uppdrag för de olika riksdagsorganen är inte svårt att förstå. Också mellan Nordiska rådets, Europarådets och Interparlamentariska unionens delegater är det troligen möjligt att empiriskt belägga tydliga nivåskillnader i parlamentarikernas kontaktfrekvenser på olika internationella nivåer.⁵⁰

Litteraturen om partiernas internationalisering har bekräftat partiernas ökande deltagande i bilaterala samarbeten och i internationella organisationer.⁵¹ Som en följd av en tilltagande partiinternationalisering har enskilda parlamentariker erbjudits möjlighet att inneha *internationella partiuppdrag* för partifederationer och partiinternationaler, såväl för moderpartiernas sammanslutningar som för dess ungdoms- eller kvinnosammanslutningar. Exemplen härpå är många och omfattar representanter från flera olika partier.⁵² Partiernas internationella samarbetsorganisationer har för svenska riksdagsledamöter blivit värdefulla kontaktytor på senare år.⁵³ Internationella uppdrag för partiet närstående sammanslutningar och internationaler skapar i så måtto möjligheter att utveckla internationella kontakter också för egen del. Det vore därför förvånande om inte parlamentariker med sådana internationella partiuppdrag generellt sett har mer täta kontakter på internationell nivå än övriga ledamöter i riksdagen.⁵⁴

⁵⁰ I det följande kommer därför att undersökas dels om ordinarie ledamöter i Sveriges delegationer till Europarådet respektive Nordiska rådet samt ledamöter i Interparlamentariska unionen är generellt sett mer internationellt orienterade än andra ledamöter, dels om ledamöter i respektive organ är generellt sett mer internationella i sina kontakter än andra ledamöter.

⁵¹ Heidar & Svåsand 1997.

⁵² F.d. statsministern och moderatledaren Carl Bildt har till exempel varit ordförande i European Democratic Students och vice ordförande respektive ordförande för International Democrat Union. Socialdemokraten Anita Gradin var tidigare vice ordförande respektive ordförande för socialistinternationalens kvinnodelegation och senare också vice ordförande för socialistinternationalen. Moderaternas Anders Björck var åren 1968-70 president i Nordiska ungkonservativa unionen och vice president för Conservative and Christian Democratic Youth Community of Europe mellan 1970 och 1972. Michael Stjernström, kristdemokrat, har varit president för Kristen Demokratisk Ungdom i Norden. S-riksdagsledamoten Sture Ericson var en tid generalsekreterare i International Union of Socialist Youth. Evert Svensson, riksdagsledamot för socialdemokraterna, var en tid ledamot av styrelsen för The International League of Religious Socialists. Uppgifter i detta avsnitt bygger på publikationen *Fakta om folkvalda* och utgör bara ett axplock av den mängd internationella partiuppdrag som svenska riksdagsledamöter har haft.

⁵³ Jerneck 1987:140.

⁵⁴ Parlamentarikerna har klassificerats utifrån om de har *internationella partiuppdrag* eller inte.

Låt oss nu övergå till att studera i vilken grad parlamentarikers internationella kontakter varierar utifrån sociala och parlamentariska bakgrundsfaktorer. I fokus för analyserna står den diffusionsteoretiska förväntningen att effekten av sociala och parlamentariska elitegenskaper har minskat över tid. Vad som skall avgöras är om betydelsen av att tillhöra den sociala eller parlamentariska eliten minskar med tiden.

Andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter på internationell nivå kommer att studeras utifrån dels sociala och ekonomiska elitegenskaper, dels parlamentariska elitegenskaper. I en särskild analys studeras andelen parlamentariker med täta internationella kontakter utifrån olika uppdrag och engagemang till följd av utskottsplacering, arbetsfördelning och specialisering.

Effekterna av dessa faktorer kommer inledningsvis att studeras med hjälp av ett enkelt procentdifferensmått. Måttet utgör skillnaden mellan den andel parlamentariker som har täta internationella kontakter bland ledamöter som har en elitegenskap och bland dem som saknar densamma. Tolkningen är enkel. Stora procentdifferenser tyder på att elitegenskapen har betydelse för innehavet av internationella kontakter.

I tabell 3.2 inleds redovisningen med en analys av hur andelen riksdagsledamöter med täta internationella kontakter varierar utifrån sociala och ekonomiska elitegenskaper. Med täta kontakter avses som tidigare att kontakter förekommit åtminstone en eller ett par gånger i månaden. Graden av internationella kontakter bestäms utifrån kontakter ledamöter har i Norden och inom EU, samt kontakter ledamöter har med internationella organisationer.⁵⁵

Om vi till en början ser till de faktorer som främst bidrar till att påverka graden av internationella kontakter är de tre till antalet. Utbildning, faderns yrke och huvudstadsbakgrund ger för samtliga territoriella nivåer och samtliga undersökningsår signifikanta skillnader. Övriga faktorer ger inte lika tydliga utslag. Minst utslag ger könstillhörighet. I den mån skillnader finns är de ganska små; manliga ledamöter har dock fler internationella kontakter än kvinnliga.

⁵⁵ Analysen bygger inte på 1998 års undersökningsresultat. I den undersökningen har inte lika mycket information om riksdagsledamöternas bakgrund insamlats som i tidigare undersökningar.

Tabell 3.2 Sociala och ekonomiska elitegenskaper och andelen riksdagsledamöter med täta kontakter på olika internationella nivåer (procent).

	1988			1994			1996		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Kön									
Man	9	8	13	21	18	17	20	17	19
Kvinna	8	6	8	11	14	15	16	17	16
<i>Differens</i>	+1	+2	+5	+10	+4	+2	+4	±0	+3
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Utbildning									
Hög	13	12	16	20	20	21	21	21	23
Låg	5	4	6	11	10	9	14	11	8
<i>Differens</i>	+8	+8	+10	+9	+10	+12	+7	+10	+15
<i>Antal svar</i>	296	296	296	308	308	308	289	289	289
Utlandsstudier									
Ja	32	21	26	27*	20*	33*	21*	21*	21*
Nej	7	7	10	16	16	15	18	17	18
<i>Differens</i>	+25	+14	+16	+11	+4	+18	+3	+4	+3
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	300	300	300
Egen yrkesbakgrund									
Högre tjänsteman	17	14	19	19	20	19	27	23	26
Ej högre tjänsteman	5	5	7	17	16	16	16	16	16
<i>Differens</i>	+12	+9	+12	+2	+4	+3	+11	+7	+10
<i>Antal svar</i>	300	300	300	302	302	302	287	287	287
Faderns yrkesbakgrund									
Högre tjänsteman	11	11	20	29	29	29	25	23	28
Ej högre tjänsteman	8	7	9	16	14	14	19	16	16
<i>Differens</i>	+3	+4	+11	+13	+15	+15	+6	+7	+12
<i>Antal svar</i>	293	293	293	278	278	278	260	260	260
Huvudstad									
Huvudstadsföreträdare	18	16	19	30	28	26	25	31	27
Landsortsföreträdare	7	6	9	14	14	14	17	14	16
<i>Differens</i>	+11	+10	+10	+16	+14	+12	+8	+17	+11
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Totalt	8	8	11	17	16	16	18	17	18
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304

Kommentar: Resultaten visar andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter på respektive internationell nivå utifrån olika förklaringsvariabler. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "minst en gång i veckan" och "en eller par gånger i månaden"). * Antalet svars-personer uppgår till maximalt 15. Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. Differenser som är statistiskt signifikanta på 95 procentnivå har markerats med fet stil. *Källa:* Riksdagsundersökningarna 1988, 1994 och 1996.

Det är främst huvudstadsbakgrund som ger tydliga skillnader mellan ledamöter som innehar elitegenskapen och ledamöter som saknar den-samma. Även högutbildade ledamöter är generellt sett mer internationellt orienterade än lågutbildade ledamöter. Dessutom visar det sig,

helt enligt förväntningarna, att ledamöter som vuxit upp i högre tjänstemannafamiljer har mer täta internationella kontakter än andra parlamentsledamöter.

Också vad gäller tidigare utlandsstudier är resultaten någorlunda tydliga. Bland ledamöter med en sådan bakgrund är andelen ledamöter med täta internationella kontakter högre än bland ledamöter utan utlandsstudier. Resultaten är desamma om vi istället ser till egen yrkesbakgrund. Ledamöter som vid invalet till riksdagen var högre tjänstemän utvecklar i högre grad internationella kontakter än andra parlamentariker.

Om vi nu ser till förändringen över tid, vilket är huvuduppgiften för kapitlet, finner vi inget stöd för att skillnaderna skulle ha minskat. För de tre faktorer – utbildning, faders yrkesbakgrund och huvudstadsbakgrund – som ger statistiskt signifikanta skillnader samtliga tre år för samtliga tre territoriella nivåer kan vi inte se någon direkt minskning av skillnaderna. Effekten av sociala och ekonomiska elitegenskaper tycks alltså inte minska med tiden.

Hypotesen kan prövas på materialet i sin helhet. Med tre olika internationella nivåer och sex olika förklaringsfaktorer kan tesen om en minskad effekt över tid prövas på inte mindre än arton olika fall mellan 1988 och 1996. I tio av dessa arton fall, det vill säga i majoriteten av fallen (56 procent), kan ett minskat procentdifferensmått iakttas och ett stöd för hypotesen inräknas. Mot hypotesen talar åtta fall där skillnaden mellan 1988 och 1996 inte minskar utan ökar. Sammantaget minskar dock de totala procentdifferenserna.⁵⁶ Resultaten går därmed på en sammantagen nivå i hypotesens riktning.

När vi med tabell 3.3 övergår till att undersöka faktorer som är relaterade till parlamentsbaserade elitegenskaper är det egenskaper som ledamoten förvärvat som riksdagsledamot som står i fokus för undersökningen. Analysen tar fasta på partitillhörighet och uppdrag som ledamoten har inom partiets parlamentsgrupp. Likt tidigare analyser bestäms riksdagsledamöternas grad av internationell orientering utifrån tre territoriella nivåer och analyserna bygger på andelen svarande som uppgett sig ha täta, det vill säga månatliga, internationella kontakter.

⁵⁶ För samtliga sex förklaringsfaktorer på de tre territoriella nivåerna minskar procentdifferenserna från sammanlagt 171 till 138 mellan 1988 och 1996.

Tabell 3.3 Parlamentariska elitegenskaper och andelen riksdagsledamöter med täta kontakter på internationella nivåer (procent).

	1988			1994			1996		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Partitillhörighet I									
Vänsterpartiet	12	12	6	10	10	19	10	0	10
Socialdemokraterna	8	6	5	8	9	9	12	12	9
Centerpartiet	10	8	13	19	15	15	17	13	17
Folkpartiet	12	12	19	27	31	31	24	32	32
Moderaterna	7	7	13	32	30	23	28	25	22
Kristdemokraterna	**	**	**	29*	14*	21*	21*	21*	21*
Miljöpartiet	0	6	28	18	12	24	36*	29*	64*
Partitillhörighet II									
Stort parti (m+s)	8	6	8	15	15	13	17	16	14
Litet parti (v+c+fp+kd+mp)	10	10	16	20	17	22	21	19	27
Differens	-2	-4	-8	-5	-2	-9	-4	-3	-13
Antal svar	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Nationell partiledning									
Uppdrag	19	16	17	34	30	32	26	30	23
Ej uppdrag	6	6	9	13	13	13	16	13	16
Differens	+13	+10	+8	+21	+17	+19	+10	+17	+7
Antal svar	315	315	315	321	321	321	301	301	301
Partigruppens ledning									
Uppdrag	18	20	20	25	27	25	36	29	29
Ej uppdrag	6	5	9	15	13	14	15	14	15
Differens	+12	+15	+11	+10	+14	+11	+21	+15	+14
Antal svar	316	316	316	321	321	321	291	291	291
Ledande positioner									
Ledande position	21	21	21	36	39	33	41	38	38
Ej ledande position	7	6	10	15	13	14	16	15	16
Differens	+14	+15	+11	+21	+26	+19	+25	+23	+22
Antal svar	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Tjänstgöringstid									
Etablerad ledamot	10	9	11	22	22	20	25	22	24
Debuterande	2	2	9	6	4	8	10	10	9
Differens	+8	+7	+2	+16	+18	+12	+15	+12	+15
Antal svar	303	303	303	321	321	321	294	294	294
Totalt	8	8	11	17	16	16	18	17	18
Antal svar	316	316	316	321	321	321	304	304	304

Kommentar: Resultaten visar andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter på respektive internationell nivå utifrån olika förklaringsvariabler. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "*minst en gång i veckan*" och "*en eller par gånger i månaden*"). ** Partiet representerades inte i riksdagen. * Antalet svarspersoner uppgår till maximalt 15. Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. Differenser som är statistiskt signifikanta på 95 procentnivå har markerats med fet stil. *Källa:* Riksdagsundersökningarna 1988, 1994 och 1996.

Differenserna är överlag något större än inom gruppen av sociala och ekonomiska elitfaktorer i föregående analys. Det får oss att tro att internationaliseringen, i betydelsen internationella kontakter, är mer av ett parlamentariskt än socialt bestämt fenomen.

Faktorer relaterade till det som utmärker den parlamentariska eliten påverkar enskilda parlamentarikers internationella kontakter. Att till-

höra den nationella partiledningen, att tillhöra partigruppens ledning eller att inneha ledande positioner i parlamentet ger fler internationella kontakter jämfört med att inte inneha samma parlamentariska elitegenskap. Skillnaderna för dessa tre faktorer är för samtliga tre territoriella nivåer signifikanta samtliga undersökningsår.

Samtliga faktorer inom gruppen parlamentariska elitegenskaper utfaller i enlighet med uppställda förväntningar. Det finns egentligen bara ett undantag. Parlamentarikers partipolitiska hemvist ger inte förväntade utslag.

Andelen socialdemokratiska och moderata riksdagsledamöter som har täta internationella kontakter är inte högre än i andra partier, vilket kunde förväntas utifrån forskningen om partiernas internationalisering. Analysen pekar snarast i motsatt riktning; företrädare för moderaterna och socialdemokraterna har generellt sett lika hög, eller något lägre, andel täta internationella kontakter än andra partiers företrädare. Socialdemokraterna har under hela mätperioden tillhört de partier som uppmätt lägst andel ledamöter med täta internationella kontakter; moderata ledamöter har på senare år ökat sitt internationella deltagande.

Resultatet är intressant men behöver inte innebära att tidigare presenterade forskningsresultat om partiernas internationalisering behöver omvärderas. Partiinternationaliseringen har partier som analysenhet medan vi i detta kapitel har enskilda parlamentariker och individer som analysenhet. Moderaterna och socialdemokraterna kan fortfarande vara de mest internationaliserade *partierna*.⁵⁷ Däremot behöver inte deras *ledamöter* uppmäta de högsta internationella kontaktfrekvenserna.

För övriga faktorer kopplade till parlamentariska elitegenskaper faller resultaten ut i enlighet med förväntningarna. Som väntat har ledamöter som är engagerade i en nationell partiledning och ledamöter som är ordinarie ledamöter i riksdagsgruppens ledning mer utvecklade kontakter på det internationella planet än sina övriga riksdagskollegor. Bland parlamentariker som är ordförande eller vice ordförande i något av riksdagens utskott, eller som är vice talman, är andelen ledamöter

⁵⁷ I absoluta tal är det, i kraft av att vara stora partier, socialdemokraterna och moderaterna som mestadels har flest ledamöter som har täta internationellt orienterade kontakter på samtliga tre internationella nivåer. Undantagen gäller 1988 då det var socialdemokraterna och folkpartiet som i absoluta tal hade flest ledamöter med kontakter inom EU och med internationella organisationer.

som har täta internationella kontakter på samtliga tre undersökta territoriella nivåer betydligt högre än bland parlamentariker som inte innehar någon sådan ledande position.⁵⁸

Den förväntning som fanns att nyvalda ledamöter skulle ha färre internationella kontakter än etablerade ledamöter visade sig stämma. På samtliga tre undersökta nivåer är andelen parlamentariker med täta kontakter större bland etablerade ledamöter jämfört med ledamöter som gör sin första mandatperiod.

Den för kapitlet avgörande analysen handlar om utvecklingen över tid. Där går det knappast att finna stöd för att differenserna skulle ha minskat. Bland faktorer vars samtliga skillnadsmått varit signifikanta under tidsperioden återfinns bara några enstaka minskade effekter.⁵⁹

För materialet i sin helhet är det frånvaron av minskade effekter som lyser igenom. När vi undersöker de femton möjliga tillfällen då effekten kunnat minska får hypotesen endast stöd tre gånger. Därtill, och helt i strid med hypotesen, ökar effekterna i elva av dessa femton fall. Totalt summerar procentdifferenserna för de fem undersökta parlamentariska elitgenskaperna till 140 för 1988 års riksdagsledamöter och till 216 för 1996 års ledamöter. Det motsvarar en ökning och inte en minskning som hypotesen gör gällande.

Avslutningsvis skall vi i denna del av kapitlet studera variationen i internationell kontaktorientering utifrån parlamentarikers specialisering i olika riksdagsutskott och riksdagsorgan. Vi ser då om arbetsdelningen i moderna parlament, vid sidan av olika elitgenskaper, har något att göra med hur ledamöter utvecklar internationella kontakter.

Teoretiskt är det möjligt att inte ha internationella kontakter även om man som ledamot placerats i ett utskott eller organ med direkt internationell specialisering och verksamhet. Ledamöter i utrikesutskottet behöver inte ha personliga kontakter på internationell nivå för att bereda internationellt orienterade ärenden. Svårare är det för ledamöter i Nordiska rådet och Europarådet att inte ha internationella kontakter; verksamheten i dessa specialiserade organ innebär *de facto* att man som ledamot vid olika tillfällen kommer i kontakt med representanter för andra länder.

⁵⁸ Som tidigare angivits ingår inte talmannen i våra undersökningar. Precis som i riksdagen ersätts talmannen i riksdagsundersökningarna av den ledamot som är ersättare i riksdagen.

⁵⁹ Effekten av att tillhöra en nationell partiledning minskar mellan 1988 och 1996 för kontakter inom Norden och för kontakter med internationella organisationer.

Vi skall i det följande undersöka om ledamöter som har en internationell placering och specialisering i riksdagsarbetet verkligen också är mer internationella i sina kontakter än andra ledamöter. Det görs i tabell 3.4 genom att riksdagsledamöter med olika specialisering jämförs med avseende på grad av internationell orientering.

Specialiseringen och arbetsfördelningen är långt driven i nordiska parlament, även i den svenska riksdagen. Det är tydligt att internationellt orienterade uppdrag för med sig att också ledamöter i dessa riksdagsorgan får mer utvecklade internationella kontakter än andra ledamöter. Nästintill samtliga skillnader är mycket påtagliga och statistiskt signifikanta.

Att vara ledamot i utrikesutskottet leder till täta internationella kontakter. Bland ledamöter i utrikesutskottet är det nära eller över hälften som uppger sig ha täta kontakter på olika internationella nivåer. Samtidigt säger analysen att också ledamotskap i andra utskott innebär omfattande internationella kontakter. Till de riksdagsutskott som vid sidan av utrikesutskottet och mot bakgrund av tidigare forskning antogs ha generellt sett mer internationellt orienterade parlamentariker hänfördes jordbruks-, närings-, finans- och trafikutskotten. Analysen visar att andelen ledamöter i dessa utskott som har täta internationella kontakter är högre än i andra utskott. Tidigare forskning kring internationaliseringens och europeiseringens betydelse för olika utskott i riksdagen får därmed stöd. Skillnaderna är dock inte lika påtagliga som skillnaderna mellan utrikesutskottets ledamöter och övriga utskottsledamöter i riksdagen.

Föga förvånande visar sig ledamöter i Nordiska rådet, Europarådet och Interparlamentariska unionen ha fler internationella kontakter än ledamöter utan sådant internationellt orienterat uppdrag. Ledamöter som ingår i någon av Sveriges delegationer till Nordiska rådet, Europarådet eller IPU får genom uppdraget internationella kontakter. Det vore därför ett förvånande resultat om dessa ledamöter inte hade mer täta internationella kontakter än sina kollegor. Analyserna visar också tydligt att ledamöter i dessa internationellt orienterade organ har mer täta internationella kontakter än andra ledamöter; procentdifferenserna är betydande.

Tabell 3.4 Arbetsfördelning och andelen riksdagsledamöter med täta kontakter på internationella nivåer (procent).

	1988			1994			1996		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Utskottstillhörighet I									
Utrikesutskott	38	50	62	53*	47*	53*	71*	64*	50*
Annat utskott	7	5	8	15	14	14	16	15	16
<i>Differens</i>	+31	+45	+54	+38	+33	+39	+55	+49	+34
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Utskottstillhörighet II									
Internationaliserat utskott	15	15	20	25	24	24	28	25	25
Ej internationaliserat utskott	6	5	8	14	14	14	16	15	16
<i>Differens</i>	+9	+10	+12	+11	+10	+10	+12	+10	+9
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Internationellt partiuppdrag									
Uppdrag	43*	43*	57*	44	56	35	40*	30*	10*
Ej uppdrag	8	7	10	15	13	15	18	17	18
<i>Differens</i>	+35	+36	+47	+29	+43	+20	+22	+13	-8
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	301	301	301
Internationellt uppdrag									
Uppdrag	37	27	30	29	32	29	67	62	58
Ej uppdrag	6	6	9	14	14	15	14	13	14
<i>Differens</i>	+31	+21	+21	+15	+18	+14	+53	+49	+44
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Nordiska rådet									
Ordinarie ledamot	31	6	19	41	24	24	79*	57*	43*
Ej ordinarie ledamot	7	8	10	16	16	16	16	15	17
<i>Differens</i>	+24	-2	+9	+35	+8	+8	+63	+42	+26
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Europarådet									
Ordinarie ledamot	67*	83*	67*	33*	50*	33*	80*	80*	100*
Ej ordinarie ledamot	7	6	10	16	15	16	17	16	16
<i>Differens</i>	+60	+77	+57	+17	+35	+17	+63	+64	+84
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Interparlamentariska unionen									
Ordinarie ledamot	22*	33*	22*	46*	46*	46*	33*	67*	67*
Ej ordinarie ledamot	8	7	10	16	15	15	18	16	17
<i>Differens</i>	+14	+26	+12	+30	+31	+31	+15	+51	+50
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304
Totalt	8	8	11	17	16	16	18	17	18
<i>Antal svar</i>	316	316	316	321	321	321	304	304	304

Kommentar: Resultaten visar andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter på respektive internationell nivå utifrån olika förklaringsvariabler. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "minst en gång i veckan" och "en eller par gånger i månaden"). ** Partiet representerades inte i riksdagen. * Antalet svarspersoner uppgår till maximalt 15. Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. Differenser som är statistiskt signifikanta på 95 procentnivå har markerats med fet stil. *Källa:* Riksdagsundersökningarna 1988, 1994 och 1996.

Den för kapitlet viktigaste analysen handlar om hur procentdifferenserna utvecklats över tid. Någon tendens till att effekten av specialisering och arbetsdelning inom riksdagen skulle minska över tid ser vi inte. Tvärtom finns inslag som pekar på motsatsen. Det använda procentdifferensmättet mellan ledamöter som har en internationellt orienterad specialisering och ledamöter utan en sådan ökar i många fall mellan 1988 och 1996.

Den diffusionsteoretiska förväntningen om minskade procentdifferenser kan i det här fallet provas på 21 empiriska situationer mellan 1988 och 1996. Endast i sex av dessa fall ser vi en minskad effekt; i hela fjorton fall är dock effekten större 1996 jämfört med 1988. Också på en sammantagen nivå ökar, snarare än minskar, procentdifferenserna över tid.⁶⁰

Analyserna visar att faktorer relaterade till såväl *social* som *parlamentarisk elit* har betydelse för i vilken utsträckning enskilda ledamöter utvecklar internationella kontakter. Framförallt har parlamentariska elitegenskaper tydliga samband med internationella kontakter hos riksdagens ledamöter. I flera fall gavs dessutom stöd åt tesen att internationella kontakter hänger samman med specialisering och arbetsdelning inom riksdagen.

Något stöd för att effekterna av sociala och parlamentariska elitegenskaper skulle ha minskat finns dock inte i materialet. Endast för sociala elitegenskaper kunde vi identifiera små tecken på minskade effekter över tid. För parlamentariska elitegenskaper och för specialisering var det snarare tal om ökade effekter.

Effekten av elitegenskaper över tid

Den teoretiskt viktigaste frågan i kapitlet handlar om huruvida olika förklaringsfaktorer har fått ett *minskat*, *ökat* eller *oförändrat* stöd under undersökningsperioden från 1988 till 1996. Diffusionsteorin förutsäger att betydelsen skall ha minskat. Hittills finns dock inget riktigt starkt skäl att tro på en sådan förutsägelse. De enskilda analyserna i föregående avsnitt avspeglar ingen tydlig tendens till en minskad effekt för enskilda egenskaper som analyserats.

⁶⁰ Om vi ser till procentdifferenserna för samtliga tre territoriella nivåer för respektive år uppgår dessa sammanlagt till 633 för år 1988, till 492 för år 1994 och till 816 för år 1996.

I det följande skall vi närmare granska den diffusionsteoretiska förutsägelsen. Med hjälp av regressionsanalyser skall vi uttala oss om olika faktorerers effekt på enskilda parlamentarikers internationella kontakter under kontroll för övriga faktorer som medtas i analysen. Med en tidsjämförande analys för de tre undersökningsåren studeras om effekten hos enskilda förklaringsfaktorer avtagit i styrka på det sätt som hypotesen förutsäger.

Förklaringsfaktorerna i tidigare tabeller har därför gjorts till föremål för en multipel regressionsanalys som presenteras i tabell 3.5.⁶¹ I tabellen redovisas för undersökningsåren 1988, 1994 och 1996 såväl den direkta bivariata effekten av respektive förklaringsfaktor som den direkta effekten under kontroll för samtliga andra variabler. Genom att samtliga variabler har dikotomiserats ökar möjligheten att överblicka materialet (*det pedagogiska skälet*) samtidigt som det blir möjligt att arbeta med mer förfinade statistiska metoder (*det analytiska skälet*).

Den beroende variabel som utnyttjas utgörs av ett additivt index som byggts utifrån riksdagsledamöternas självrapporterade kontakter på respektive internationell nivå. De tre territoriella nivåer som undersökts i detta sammanhang – Norden, EU och internationella organisationer – har summerats till ett index för ledamöternas *internationella kontakter* som kan variera från 0 (inga kontakter på någon av de tre internationella nivåerna) till 12 (intensiva kontakter på samtliga tre internationella nivåer).⁶²

En första sammanfattande slutsats är att tätheten i enskilda parlamentarikers internationella kontakter kan förklaras utifrån både social och parlamentarisk elit, samt parlamentarisk specialisering. Sett till riksdagen som helhet förklarar sammanlagt tretton orsaksfaktorer en

⁶¹ Samtliga faktorer medtas inte i analyserna. Till exempel ingår enbart variabeln *internationellt uppdrag* och inte variablerna *Nordiska rådet*, *Europarådet* och *Interparlamentariska unionen*. Den förstnämnda variabeln – *internationellt partiuppdrag* – inbegriper nämligen information om huruvida ledamoten är ledamot i något av Nordiska rådets, Europarådets eller Interparlamentariska unionens olika delegationer. Vad gäller partitillhörighet kommer enbart den dikotomiserade variabel som skiljer socialdemokratiska och moderata representanter från andra partirepresentanter att medtas (*partitillhörighet II*).

⁶² Samtliga undersökningsår uppvisar de tre internationella kontaktytornas starka samband med varandra. Genomsnittligt Pearson's r är 1988 +.64, 1994 +.86, 1996 +.72 och 1998 +.76. Cronbach's α för de genomförda undersökningarna uppgår till +.84 1988, +.95 1994, +.88 1996 och +.90 1998. Det betyder att variablerna kan göras om till ett additivt index. Indexet kan variera från 0 till 12, där värdet 0 innebär att ledamoten "aldrig" har kontakter på någon av de tre internationella nivåerna. Värdet 12 innebär att ledamoten uppgivit sig ha kontakter "minst en gång i veckan" på samtliga tre territoriella nivåer som undersökts.

knapp tredjedel av variationen i parlamentarikers kontaktfrekvenser med internationella aktörer.⁶³

Tabell 3.5 Förklaringsfaktorer till riksdagsledamöters internationella kontakter (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	Bivariata effekter			Multivariata effekter		
	1988	1994	1996	1988	1994	1996
Social elit						
Kön	0,01	0,49	-0,24	-0,15	0,75**	0,05
Utbildning	1,40***	1,04**	1,49***	1,25***	1,31***	1,06***
Utlandsstudier	1,70**	0,74	0,81	0,62	0,39	0,16
Egen yrkesbakgrund	0,72**	0,08	0,70	0,00	-0,29	0,27
Faderns yrkesbakgrund	0,65	1,10**	0,91**	0,27	0,71*	0,68*
Huvudstad	1,40***	1,42***	1,79***	0,57	1,41***	1,56***
Parlamentarisk elit						
Partitillhörighet II	-0,59*	-0,54	-0,62	-0,55*	-0,34	-0,46
Partigruppens ledning	1,58***	1,62***	1,42***	0,63	0,28	0,32
Ledande positioner	1,38***	2,16***	1,95***	0,28	1,56**	1,33**
Tjänstgöringstid	1,29***	2,34***	1,24***	1,07***	1,85***	0,62*
Parlamentarisk specialisering						
Utskottsplacering I	3,98***	3,20***	3,43***	3,06***	2,24***	2,44***
Utskottsplacering II	1,07***	1,32***	0,56	0,12	0,51	-0,05
Internationellt uppdrag	2,55***	2,19***	3,24***	1,63***	1,33**	2,62***
Konstant	—	—	—	1,42***	1,10*	2,96***
Justerad förklarad varians (R ²)	—	—	—	30	27	29
Antal svar	253	257	226	253	257	226

Kommentar: Internationella kontakter har mätts som ett additivt index vari inräknats riksdagsledamöternas kontakter med "politiker/myndigheter/organisationer/företag inom Norden", "politiker/myndigheter/organisationer/företag i EU/utanför Norden", samt med "internationella organisationer". I analysen ingår endast svarspersoner som besvarat hur regelbundna kontakter svarspersonen har på samtliga tre internationella nivåer. Indexet kan variera från 0 (inga kontakter på någon av de tre internationella nivåerna) till 12 (kontakter "minst en eller ett par gånger i månaden" på samtliga tre internationella nivåer). *** $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$, * $p \leq 0.10$. Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 1994 och 1996.

Vissa förklaringsfaktorer bidrar mer än andra till modellens förklaringskraft. Fyra variabler – utbildning, tjänstgöringstid, utskottsplacering och internationellt uppdrag – ger i den multivariata analysen signifikanta effekter på parlamentarikers internationella kontaktregulbundenhet samtliga tre undersökningsår. Bland faktorer med en signifikant effekt samtliga undersökningsår finns faktorer från samtliga tre

⁶³ Förklaringskraften har varit ungefär densamma de undersökta åren: $.27 \leq R^2 \leq .30$.

variabelgrupper. Av dessa är det särskilt placering i utrikesutskottet som har tydliga effekter på ledamöternas kontakter i internationella avseenden.

Vidare kan konstateras att ytterligare tre faktorer ger signifikanta effekter på parlamentarikers internationella kontakter vid åtminstone två av tre möjliga mätillfällen. Ledamöter med ledande positioner har till exempel signifikativt tätare internationella kontakter än andra ledamöter. Också faderns yrkesbakgrund är en faktor som har betydelse för i vilken grad enskilda parlamentariker är internationellt orienterade. På samma sätt är huvudstadsföreträdare mer internationella i sina kontakter än landsortsföreträdare.

Något stöd för att bakgrund i social eller parlamentarisk elit skulle ha blivit mindre betydelsefull över tid kan inte utläsas av analyserna. Inte heller har effekten av parlamentarikers specialisering minskat över tid. Effekterna, mätt med ostandardiserade regressionskoefficienter, har inte minskat på det sätt som kunde ha förväntats om det diffusionsteoretiska resonemanget skulle ha haft fullt genomslag. En del effekter har ökat medan andra har minskat.

En hård prövning av tesen om att effekterna bör minska över tid omfattar enbart de fyra faktorer vars effekter varit statistiskt signifikanta samtliga undersökningsår. Då minskar effekten för tre faktorer. Vi finner en *minskad* effekt för utbildning, tjänstgöringstid och utskottsplacering i utrikesutskottet. Minskningen är inte i något fall påtagligt stor och i två av fallen ökade också effekten mellan 1988 och 1994. För den fjärde faktorn – internationellt uppdrag – *ökade* däremot effekten mellan 1988 och 1996. Om vi istället prövar hypotesen under något mindre hårda villkor och på samtliga uppmätta effekter får vi totalt tretton tillfällen att testa hypotesen mot. I åtta av dessa minskar effekten mellan 1988 och 1996. I övriga fem fall ökar effekten. Resultaten går således delvis, om än inte helt, i hypotesens riktning.

Än kan inget definitivt sägas om vilka möjligheterna är att samtliga eller åtminstone fler parlamentariker utvecklar internationella kontakter om tiden bara tillåts gå. Den multipla regressionsanalysen gav inte något entydigt svar på den specifika frågan om effekten av parlamentarikers sociala och ekonomiska respektive parlamentariska bakgrund har *minskat*, *ökad* eller förblivit *oförändrad* över tid. I åtta av tretton fall *minskade* i och för sig effekten, men i inte mindre än fem av tretton fall *ökade* den.

För att besvara den för kapitlet avgörande frågeställningen skall en ytterligare analys genomföras där parlamentarikernas sociala och ekonomiska bakgrund, parlamentariska ställning och parlamentariska specialisering sammanfattas i tre index. Avsikten är att med indexens hjälp enklare kunna avläsa hur effekten av de tre variabelgrupperna har förändrats över tid.⁶⁴

Med indexens hjälp har varje parlamentsledamot kunnat få ett genomsnittligt värde för sin sociala och ekonomiska bakgrund respektive ställning i parlamentet, samt ett genomsnittligt värde som motsvarar den egna specialiseringen i arbetsuppgifterna som parlamentsledamot. Indexen utgör helt enkelt det genomsnittliga värdet på de i indexet ingående förklaringsfaktorerna, vilka varit dikotomiserade.⁶⁵

I tabell 3.6 redovisas en multivariat regressionsanalys med parlamentarikers internationella kontakter som beroende variabel och indexen för social elit, parlamentarisk elit och parlamentarisk specialisering som oberoende variabler. Analyserna har genomförts på samma sätt vid tre olika mättillfällen bland svenska parlamentariker. Effekten av de tre variabelgrupperna kan därmed studeras mer i detalj i syfte att undersöka om effekten har avtagit, ökat eller inte förändrats. I tabellen

⁶⁴ Härigenom ges också möjlighet att minska betydelsen av eventuell multikollinearitet i den multipla regressionsanalysen. Genomförda analyser i syfte att undersöka en eventuell förekomst av multikollinearitet har dock inte givit anledning till någon sådan misstanke. Inte i någon av de tre regressionsanalyserna har det funnits korrelationer mellan de förklarande variablerna som varit större än +.80 (Pearson's r). Inte heller har det funnits flera korrelationer som varit större än +.50 (Pearson's r). Inte heller variansinflationsfaktorn (VIF) indikerar att någon av de oberoende variablerna varit inblandad i multikollinearitet. Inget av de uppmätta värdena för variansinflationsfaktorn har överstigit 1,7 och det genomsnittliga värdet för respektive undersökningsår har varit omkring 1,3. En tumregel säger att värden över 10 indikerar att variabeln är starkt kollinear (Edlund 1997:84 ff.).

⁶⁵ Varje index kan således variera från 0 till 1, där 0 innebär att parlamentarikern på varje variabel som ingår i indexet har det minst exklusiva värdet. På motsvarande sätt innebär indexvärdet 1 att parlamentarikern på varje variabel som ingår i indexet har det mest exklusiva värdet. Indexen är således uppbyggda utifrån olika antal variabler och skalsteg. Det faktum att de omräknas för att gå från 0 till 1 förändrar inte detta; jämförelser av styrkan i effekten hos de olika indexen bör av detta skäl undvikas. Endast jämförelser över tid av förändringen i effekten hos ett och samma index är möjliga att genomföra; det är också den typen av tidsjämförelser som kan bidra till att besvara frågeställningen för detta kapitel. Också parlamentarikernas internationella kontakter kan variera från 0 till 1, där 0 skall utläsas som att ledamoten inte har haft några kontakter alls på någon av de tre internationella nivåerna. Samtidigt innebär värdet 1 att ledamoten på samtliga tre internationella nivåer haft intensiva kontakter, det vill säga uppgivit sig ha haft kontakter "*minst en gång i veckan*". Den beroende variabeln är således inte *dikotomiserad*, utan varierar mellan 0 och 1. Att den beroende variabeln gjorts kontinuerlig medför att resultaten kan tas fram och presenteras med linjär regression.

redovisas den direkta bivariata effekten av respektive index samt den direkta bivariata effekten under kontroll för de andra indexen.

Tabell 3.6 Social och parlamentarisk elit samt parlamentarisk specialisering som förklaring till riksdagsledamöters internationella kontakter (ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Bivariata effekter			Multivariata effekter		
	1988	1994	1996	1988	1994	1996
Social elit	0,31***	0,34***	0,34***	0,26***	0,40***	0,36***
Parlamentarisk elit	0,18***	0,31***	0,20***	0,10*	0,29***	0,15***
Parlamentarisk specialisering	0,34***	0,33***	0,32***	0,29***	0,29***	0,29***
Konstant	—	—	—	0,11***	0,08*	0,18***
Justerad förklarad varians (R ²)	—	—	—	21	27	18
Antal svar	253	257	226	253	257	226

Kommentar: Internationella kontakter har mätts som ett genomsnittligt index vari inräknats riksdagsledamöternas kontakter med "politiker/myndigheter/organisationer/företag inom Norden", "politiker/myndigheter/organisationer/företag i EU utanför Norden", samt med "internationella organisationer". I analysen ingår endast svarspersoner som besvarat hur regelbundna kontakter svarspersonen har på samtliga tre internationella nivåer. Indexet kan variera från 0 (inga kontakter på någon av de tre internationella nivåerna) till 1 (kontakter "minst en eller ett par gånger i månaden" på samtliga tre internationella nivåer). *** $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$, * $p \leq 0.10$. Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 1994 och 1996.

Parlamentarikers internationella kontakter söker till stor del sin förklaring bland individegenskaper som hänförts till deras tidigare sociala och ekonomiska bakgrund eller deras ställning och arbetsinriktning i parlamentet. I samtliga undersökta fall finns det en signifikant effekt av de tre indexen. Tillsammans svarar de i analysen använda indexen för mellan 18 och 27 procent av variansen i parlamentarikernas internationella kontaktregelbundenhet. Modellen är således någorlunda framgångsrik när det gäller att förklara regelbundenheten i svenska parlamentarikers internationella kontaktutbyte.

Förklaringskraft i all ära; kapitlets fokus handlar om effekternas utveckling över tid. När vi avläser tabellen med detta för ögonen finner vi att effekterna av respektive index i förvånande stor utsträckning är jämförbara vid olika mätillfällen. Den direkta bivariata effekten av

social och parlamentarisk elit, respektive av parlamentarisk specialisering är i det närmaste oförändrad. Sett över hela tidsperioden från 1988 fram till 1996 sker ingenting med dessa effekters storlek. Det samma gäller effekten av parlamentarikernas specialisering med kontroll för de två andra variablerna. Också effekten av att tillhöra den parlamentariska eliten är tämligen lika för de olika undersökningsåren, men något högre 1994 jämfört med 1988 och 1996.⁶⁶

Endast effekten av social elit tycks genomgå en förändring om vi ser till tabellens högra del. Från 1988 stiger effekten från +.26 till +.40 för att sedan falla tillbaka något till +.36 för undersökningsåret 1996. Förändringen går dock på tvärs mot hela idén om tiden som en faktor som minskar effekten av olika elitegenskaper.

Den sammantagna slutsatsen måste vara att det internationella inslaget i parlamentarikers kontaktverksamhet låter sig förklaras av olika faktorer. Det som ligger närmast till hands är att styrkan i dessa förklaringsfaktorer knappast har avtagit över tid. Snarast är det frånvaron av förändring som slår igenom i analyserna. Tiden tycks inte ha den modererande och förmildrande inverkan på elitegenskapernas betydelse som kunde förväntas. Fler parlamentariker, också de utanför den sociala respektive parlamentariska eliten eller de som inte har en specialisering mot internationellt samarbete, blir inte nödvändigtvis mer internationellt orienterade med tiden.

När tiden utpekas som en viktig faktor för att fler parlamentariker skall komma att utveckla internationella kontakter görs det delvis i strid med den empiriska utvecklingen. Tidsfaktorn har inte någon direkt förmildrande inverkan på graden av internationella kontakter bland parlamentariker. Effekten av de tre analyserade förklaringsperspektiven har inte minskat i styrka med tiden. Resultaten går förvisso i

⁶⁶ En specialanalys visar att varken den parlamentariska eliten eller den parlamentariska specialiseringen förklaras utifrån sociala elitegenskaper. Sociala elitfaktorer placeras i en sådan analys längst bak i orsakskedjan och illustrerar (medfödda) egenskaper ledamöterna haft med sig redan vid invalet som parlamentariker. I analysen har antagits att parlamentarisk specialisering föregår möjligheterna för enskilda ledamöter att ta plats i den parlamentariska eliten. Därför har parlamentarikernas specialisering placerats långt bak i orsakskedjan och före de parlamentariska elitegenskaperna. Det finns i materialet inte något signifikant stöd för att det huvudsakligen skulle vara parlamentariker från den sociala eliten som skulle nå framträdande och ledande positioner i riksdagen. På samma sätt förhåller det sig för parlamentariker med en viss specialisering. Effekterna av sociala och ekonomiska bakgrundsegenskaper på parlamentarikers internationella kontakter är därmed i hög grad direkta. För den skull är de inte ensamt avgörande för parlamentarikernas internationella kontakter. Också parlamentarikernas bakgrund i den parlamentariska eliten, respektive parlamentarikernas specialisering har effekt på den internationella kontaktnivån hos enskilda parlamentariker.

hypotesens riktning men knappast på ett så övertygande sätt att vi kan tillskriva tiden som spridningsmekanism de förmildrande egenskaper vi förväntat oss. Också andelen internationellt orienterade parlamentariker är ungefär densamma, om än något högre, efter omkring tio års intensiv internationalisering och globalisering. Tiden läker alla sår, men i riksdagssammanhang tycks det som om en viss brist på internationella kontakter består.

Kapitel 4

Kulturell gemenskap för ökat kontaktutbyte?

”Hos de nordiska folken finns en levande känsla av samhörighet”. Orden är Halvar G. F. Sundbergs och hämtade från hans bok *Den nordiska frågan*.¹ De beskriver en nordisk samhörighet och gemenskap som många, inte minst parlamentariker, vittnat om.² Riksdagsledamoten Elver Jonsson menar till exempel att det finns en samstämmighet och ett ”starkt kitt som håller de nordiska länderna samman trots att [de] är olika geografiskt, ekonomiskt, militärt osv.”³ Både Sundberg och Jonsson ger således uttryck för att det inte är fråga om någon fullständig gemenskap, men inte heller om länder utan betydande likheter och samhörighet.⁴

Globaliseringen sägs ibland driva fram en kulturell gemenskap i världen.⁵ Länder och människor kommer varandra närmare genom att likheter växer fram i det kulturella och politiska livet. I en globaliserad framtid kommer, enligt detta synsätt, samhörigheten att göra internationella kontakter vanligare. Om ett sådant antagande och synsätt är riktigt och om vi i framtiden kommer att få mer av kulturell gemenskap i världen bör vi redan nu kunna dra viktiga lärdomar om hur internationaliseringen påverkar samhället genom studier av befintliga kulturella gemenskaper.

Likheter i historiska, politiska och kulturella avseenden bidrar till att knyta samman länder och skapa kulturell gemenskap och samhörighet. Mot bakgrund av bokens syfte och i ett internationaliseringsperspektiv

¹ Sundberg 1941:47.

² När SNS Demokratiråd 1997 tillfrågade väljare och politiker om upplevelsen av en samhörighet med människor bosatta i Norden visade det sig att hela 61 procent av riksdagens ledamöter kände en sådan samhörighet. 34 procent av väljarna kände en motsvarande samhörighet med människor bosatta i Norden. Det kan jämföras med att 88 procent av riksdagsledamöterna och 50 procent av väljarna kände samma samhörighet med människor bosatta i Sverige (Petersson m.fl. 1997a:94 ff.).

³ Jonsson 1996:205.

⁴ I statsvetarliteraturen finns exempel på såväl fall där likheterna mellan de nordiska länderna betonats som fall där olikheterna lyfts fram. De nordiska likheterna betonas till exempel i Koch & Ross (1949), Rustow (1956), Allardt (1981), Arter (1984), Graubard (1986), Elder m.fl. (1988) och Damgaard (1992:11). Norden behandlas som olika fall i Rokkan (1975; 1981) samt i Esaiasson & Heidar (2000).

⁵ Petersson m.fl. 2001:69; SOU 2000:1, s. 64.

är den intressanta frågan om kulturell samhörighet över nationsgränser får konsekvenser för kontaktutbytet länderna emellan.

Allmänt antas stora likheter mellan länder leda till att enskilda individer utvecklar omfattande kontakter med andra aktörer inom den kulturella gemenskapen. Inom ekonomin används begreppet affinitet för att markera detta:

”Beslut att bygga kontaktnät, kommunicera och samarbeta har således en stark tendens att hålla sig till kända och besläktade kulturer, dvs. till samarbetspartner som ’talar samma språk’ i mer än en bemärkelse. När två länder eller territorier av annat slag har en hög inbördes tillgänglighet och dessutom gemensamma yttre barriärer, är släktskapen och samhörigheten generellt så stark att begreppet affinitet är tillämpligt. Ekonomisk affinitet mellan två regioner underbyggs av en gemensam historia och kultur, språklig samhörighet, tidigare migrationsströmmar mellan regionerna, likartade regelsystem, lagar och institutioner. Med denna lista borde man förvänta sig en särskilt markerad handelsbenägenhet mellan de nordiska länderna Danmark, Finland, Norge och Sverige.”⁶

Applicerat på parlamentsledamöter skulle resonemanget innebära att parlamentariker till följd av en faktisk eller upplevd kulturell gemenskap utvecklar omfattande kontakter med aktörer från skilda verksamhetsområden inom den kulturella gemenskapen.

Norden är ett exempel på en kulturell gemenskap. Likartade välfärdssystem och demokratiska styrelseskick med en tydlig folkrörelsetradition, samförståndsanda och pragmatisk beslutskultur är förhållanden som gärna tas upp som exempel på likheter mellan de nordiska länderna. Vad som ytterligare kännetecknar likheterna är en nästan tusenårig gemensam historia som ger sig till känna genom till exempel språket, dagliga seder och bruk, litteratur, samt religiös och rättslig utveckling.

Norden utgör alltså ett exempel på ett geografiskt avgränsat område med gynnsamma förutsättningar för kontakter mellan olika länder. Avsaknaden av vanliga hinder mot internationella kontakter gör det

⁶ Karlsson m fl 1997:63.

rimligt att förvänta sig att nordiska parlamentariker har mer utvecklade kontakter inom Norden än utanför.⁷ Dessutom antas parlamentariker utan elitorienterade individegenskaper ha bättre förutsättningar att utveckla kontakter inom ett geografiskt område där den kulturella gemenskapen är stor och hindren mot internationella kontakter små.

Nordiska erfarenheter, eller kulturell gemenskap om vi är mer generella, borde visa att det är möjligt för parlamentariker att ha omfattande internationella kontakter, i det här fallet inom-nordiska kontakter, och att ett internationellt kontaktskapande kan möjliggöras utan samtidiga krav på tillhörighet till en social respektive parlamentarisk elit. Om en kulturell gemenskap etableras mellan olika länder, som i Norden, minskar betydelsen av att tillhöra en social respektive parlamentarisk elit och betydelsen av parlamentarisk specialisering för parlamentsledamöternas kontaktregelbundenhet i länderna inom gemenskapen.

Om parlamentariker någonstans har utvecklade internationella kontaktmönster och om elitfaktorer någonstans är mindre avgörande för att etablera sådana kontakter – trots internationella forskningsresultat om att parlamentariker i allmänhet uppvisar få gränsöverskridande kontakter och om vikten av att ha elitegenskaper för att etablera sådana kontaktnät – borde det gälla nordiska parlamentarikers Nordenkontakter. I Norden, om någonstans, borde rätt förutsättningar finnas för handen. Det innebär att förväntningarna kommer att prövas med Norden som ett *kritiskt fall* med gynnsamma förutsättningar för teserna om hur kulturell gemenskap bidrar till internationella kontakter.

Valet att studera Norden som ett kritiskt fall tar sin utgångspunkt i idén om välvilligt valda fall. Den utsaga som skall prövas i kapitlet – att kulturell gemenskap gynnar internationella kontakter – har tidigare inte givits någon empirisk prövning. För att pröva hypotesen utsätter vi den för så gynnsamma omständigheter som möjligt. Vi prövar den där det är störst chans att vi får stöd för den. Om den empiriska prövning-

⁷ Litteraturen om partiernas internationalisering pekar till exempel ut den kulturella likheten och gemenskapen som en viktig bakgrund till partiernas nordiska förbindelser. Magnus Jerneck skriver: "Generellt sett kan man nog hävda, att alla svenska partier fortfarande ser ett egenvärde i de nordiska förbindelserna, även om de ingalunda är – eller varit – konfliktfria. Härigenom knyter man an till den gamla föreställningen om kulturell likhet och en gemensam historia, vilka kunnat binda ihop länderna och partierna i en sorts politisk ödesgemenskap." (Jerneck 1997:143).

en inte ger stöd åt utsagan ens i ett välvilligt valt fall får vi avskriva tesen. Det är knappast rimligt att anta att den då skulle få stöd under andra, mindre gynnsamma, förutsättningar.⁸

Genom att fokusera på två frågeställningar kan vi fullgöra den empiriska uppgiften att pröva en tes om att kulturell gemenskap bidrar till utvecklade internationella kontakter. För det första undersöks hur vanligt förekommande internationella kontakter är bland nordiska parlamentsledamöter. Stämmer förutsägelsen att avsaknaden av hinder mot internationella kontakter gynnsamt ändrar förutsättningarna för ett internationellt kontaktutbyte skall vi i det nordiska fallet finna täta kontakter över de nordiska gränserna. Kontakterna förväntas åtminstone vara mer välutvecklade med Norden än med andra delar av världen. För kontakter med länder utanför Norden är förväntningen att de nordiska parlamentarikerna skall falla in i det i forskningen konstaterade mönstret att parlamentariker har ett begränsat internationellt kontaktutbyte. Frågan som skall besvaras lyder därför: I hur hög grad har parlamentariker i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige kontakter på olika internationella nivåer, det vill säga både i och utanför Norden?

Den andra frågeställning som detta kapitel besvarar handlar om tesen att en kulturell gemenskap minskar styrkan i elitorienterade förklaringsfaktorer och innebär att parlamentariker utan elitegenskaper enklare kan utveckla kontakter med aktörer i länder inom den kulturella gemenskapen. Den frågeställning som kommer att besvaras är om det för folkvalda parlamentariker i Norden är någon skillnad i de elitorienterade individfaktorernas effekt på nordiska respektive utomnordiska kontakter. Är effekten av social och parlamentarisk elit samt av internationellt orienterad specialisering mindre på kontakter som parlamentariker har i Norden jämfört med kontakter som parlamentariker har utanför Norden?

För att empiriskt besvara frågeställningarna behövs ett material från samtliga länder inom den kulturella gemenskap som Norden utgör. Det kan tyckas i det närmaste ogörligt att undersöka internationella kontaktmönster hos samtliga nästan tusen parlamentariker i Danmark,

⁸ Resonemanget känner vi igen från tidigare kapitel i boken (Eckstein 1975; 1992; George & McKeown 1985; Bennett & George 1997; Bennett 1999; Uhrwing 2001:60; Esaiasson m.fl. 2002).

Finland, Island, Norge och Sverige.⁹ Icke desto mindre är det vad som gjordes inom ramen för forskningsprojektet *Nordic Legislatures and Legislators* (Nordleg). Analyserna i detta kapitel grundas på detta Norden-komparativa material. Inom forskningsprojektet har samtliga parlamentariker i Norden ombetts besvara en specifik fråga om sina muntliga och skriftliga kontakter under det senaste året med ett tjugotal specificerade aktörer lokalt, nationellt och internationellt.¹⁰

Internationella kontakter bland Nordens parlamentariker

Med hjälp av Nordleg-materialet skall vi i tabell 4.1 ta oss an den första frågeställningen. Med tabellen önskar vi avgöra om det är en större andel nordiska parlamentariker som utvecklar kontakter i Norden än som utvecklar kontakter utanför Norden.

I tabellen redovisas andelen parlamentariker i Norden som har täta internationella kontakter i Norden, inom EU och med internationella organisationer. Som tidigare avses med täta kontakter att ledamoten åtminstone haft kontakt en gång i månaden. Huvudfokus i analysen kommer att ligga på jämförelsen mellan andelen parlamentariker som har kontakter i Norden och andelen parlamentariker som har kontakter inom EU respektive med internationella organisationer.

Något starkt stöd för att folkvalda ledamöter i Nordens parlament skulle ha enklare att utveckla internationella kontakter inom den kulturella gemenskap som Norden utgör jämfört med geografiska områden utanför Norden föreligger inte. Andelen parlamentariker med täta kontakter i Norden är inte märkbart högre än andelen ledamöter som har täta kontakter inom EU eller med internationella organisationer. Det är 22 procent av Nordens samtliga parlamentariker som rapporterar sig ha täta kontakter inom Norden. Motsvarande andelar som har

⁹ Det exakta antalet folkvalda nationella parlamentariker i Norden vid ett givet tillfälle uppgår till 956: Danmark (179), Finland (200), Island (63), Norge (165) och Sverige (349).

¹⁰ En utförligare presentation av materialet ges i kapitel 2. Analyserna i det här kapitlet har genomförts i samband med författandet av ett bidrag till boken *Beyond Westminster and Congress* (Esaïasson & Heidar 2000), se Brothén (2000). I flera av de kommande analyserna saknas information avseende Finland. Det beror på att den finska riksdagsundersökningen inte inhämtat lika mycket bakgrundsinformation om riksdagsledamöterna som de övriga nordiska riksdagsundersökningarna.

lika täta kontakter inom EU och med internationella organisationer är 19 respektive 18 procent.

Tabell 4.1 Andel nordiska parlamentariker med täta internationella kontakter utifrån land och partitillhörighet (procent).

	Partigruppering									Antal svar
	Samtliga	Vänster-socialister	Socialdemokrater	Center-/bondepartier	Liberala partier	Kristna partier	Konservativa partier	Protestpartier	Miljö-/kvinnopartier	
Norden										
Norden	22	20	18	20	28	23	35	18	18	721
EU	19	11	14	17	33	17	32	29	8	721
Internationella organisationer	18	22	13	18	33	20	22	24	17	721
Danmark										
Norden	28	14	37	25	— ¹⁾	— ²⁾	21	29	60	102
EU	28	14	24	30	— ¹⁾	— ²⁾	26	43	10	102
Internationella organisationer	26	29	18	35	— ¹⁾	— ²⁾	21	29	10	102
Finland										
Norden	21	10	13	8	20	17	41	— ¹⁾	25	114
EU	20	10	20	8	20	17	47	— ¹⁾	25	114
Internationella organisationer	18	10	18	16	20	0	24	— ¹⁾	38	114
Island										
Norden	37	43	40	30	— ²⁾	— ²⁾	46	— ²⁾	— ¹⁾	43
EU	9	0	10	10	— ²⁾	— ²⁾	15	— ²⁾	— ¹⁾	43
Internationella organisationer	9	14	10	0	— ²⁾	— ²⁾	15	— ²⁾	— ¹⁾	43
Norge										
Norden	28	42	23	25	— ¹⁾	20	46	10	— ²⁾	141
EU	22	17	18	21	— ¹⁾	20	38	20	— ²⁾	141
Internationella organisationer	21	33	18	17	— ¹⁾	30	21	20	— ²⁾	141
Sverige										
Norden	17	10	8	19	27	29	32	— ²⁾	18	321
EU	16	10	9	15	31	14	30	— ²⁾	12	321
Internationella organisationer	16	19	9	15	31	21	23	— ²⁾	24	321

Kommentar: Resultaten visar andelen parlamentariker som uppgivit sig ha täta kontakter med politiker/myndigheter/organisationer/företag i Norden och inom EU, samt med internationella organisationer. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "minst en gång i veckan" och "en eller ett par gånger i månaden"). Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. ¹⁾ Antalet svarspersoner understiger fem (5), ²⁾ Inget parti inom kategorin finns representerat i parlamentet. *Källa:* Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (*Nordleg*).

Undantaget är Island. För isländska parlamentariker tycks förutsäggelsen stämma att en högre andel ledamöter har kontakter i Norden än inom EU och med internationella organisationer. Hela 37 procent av de isländska alltingsledamöterna uppger sig ha täta kontakter i Norden medan endast nio procent uppger sig ha täta kontakter inom EU eller med internationella organisationer.¹¹

Också om vi ser till åtta olika partigrupperingar i Norden är det ungefär samma andel parlamentariker som har kontakter på samtliga tre territoriella nivåer.¹² Inte inom någon partigruppering finns stöd för tanken att en kulturell gemenskap inom Norden gör det enklare för parlamentariker att utveckla nordiska kontakter än utomnordiska kontakter. Andelen ledamöter med nordiska kontakter är inte i någon enda partigruppering märkbart högre än andelen ledamöter med kontakter inom EU eller med internationella organisationer.

Specifikt nordiska kontakter?

De hittillsvarande analyserna har gjorts genom jämförelser mellan andelen ledamöter med kontakter i Norden och andelen ledamöter med kontakter inom EU respektive med internationella organisationer. Det behöver naturligtvis inte vara fråga om samma parlamentariker som har kontakter i Norden och inom EU respektive med internationella organisationer. Ett annat sätt att analysera samma frågeställning skulle därför vara att se hur nordiska parlamentariker kombinerar kontakter i

¹¹ Jfr. Heimisson 1996.

¹² Partierna har indelats efter Olof Peterssons (2000:39) uppdelning i kommunistiska och vänstersocialistiska partier (Danmark: Socialistisk Folkeparti och enhedslisten, Finland: Vänsterförbundet, Island: Folkalliansen, Norge: Sosialistisk Venstreparti, Sverige: Vänsterpartiet), socialdemokratiska partier (Danmark: Socialdemokratiet, Finland: Socialdemokraterna, Island: Socialdemokraterna och Peoples Movement, Norge: Arbeiderpartiet, Sverige: Socialdemokraterna), center-/bondepartier (Danmark: Venstre, Finland: Centern, Island: Framstegspartiet, Norge: Senterpartiet, Sverige: Centerpartiet), liberala partier (Danmark: Radikale Venstre, Finland: Svenska folkpartiet, Norge: Venstre, Sverige: Folkpartiet liberalerna), kristna partier (Danmark: Kristelig Folkeparti, Finland: Finlands Kristliga Förbund, Norge: Kristelig Folkeparti, Sverige: Kristdemokratiska samhällspartiet), konservativa partier (Danmark: Konservative Folkeparti, Finland: Samlingspartiet, Island: Självständighetspartiet, Norge: Høyre, Sverige: Moderata samlingspartiet), protestpartier (Danmark: Fremskridtspartiet och Jacob Haugaard, Finland: Landsbygdspartiet, Norge: Fremskrittspartiet och Fridemokraterna) och miljö-/kvinnopartier (Danmark: Miljøpartiet De Grønne, Finland: Gröna förbundet, Island: Kvinnolistan, Sverige: Miljöpartiet de Gröna).

Norden och inom EU. Då undersöks i vilken grad enskilda parlamentariker i Norden har kontakter både i och utanför Norden. Finns det, vilket borde vara det rimliga mot bakgrund av resonemangen kring kulturell gemenskap, parlamentariker som är utpräglat nordiska i sina kontaktmönster och som främst riktar in sig på att odla det nordiska?

Vi begränsar analysen till att gälla parlamentarikers kontakter i Norden och inom EU. På vardera nivå kan ledamöter antingen ha eller sakna täta kontakter. På logiska grunder kan därför nordiska parlamentariker indelas i fyra uttömmande kategorier. Parlamentariker kan ha täta kontakter "både i Norden och inom EU", "i Norden, men inte inom EU", "inom EU, men inte i Norden" alternativt "varken i Norden eller inom EU". Resultaten i tabell 4.2 visar hur nordiska parlamentariker fördelar sig på de fyra kombinationerna.

Tabell 4.2 Kontakter i Norden och inom EU bland nordiska parlamentariker (andel täta kontakter, procent).

	Alla	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Både Norden och EU	15	21	15	9	19	13
Norden, men inte EU	7	8	6	28	8	4
EU, men inte Norden	4	7	5	0	3	3
Varken Norden eller EU	74	64	74	63	70	80
Summa	100	100	100	100	100	100
Antal svar	721	102	114	43	141	321

Kommentar: Procentandelen ledamöter med täta kontakter anger andelen ledamöter som på frågan om regelbundenheten i sina kontakter i Norden och inom EU har svarat att de "en eller ett par gånger i månaden" eller oftare har haft skriftliga eller muntliga kontakter med "utländska politiker/myndigheter/organisationer/företag i Norden" eller "utländska politiker/myndigheter/organisationer/företag inom EU". Övriga svars personer har ansetts ha glesa kontakter eller helt sakna sådana. Källa: Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

Med undantag för Island är bilden entydig och överraskande. Det verkar inte finnas någon renodlat nordisk kontaktprofil bland parlamentariker i Danmark, Finland, Norge eller Sverige. Av samtliga parlamentariker i Norden är det bara sju procent som sätter fokus på enbart Norden i sina kontakter.

Island utgör dock ett tydligt undantag. En stor andel isländska parlamentariker har täta nordiska kontakter utan att ha täta kontakter inom EU (28 procent). Samma kategori uppmäter inte ens tio procent i

något annat nordiskt land. Med undantag av isländska parlamentariker är det vanligare att ledamöter har både kontakter i Norden och inom EU än renodlade kontakter på någon av nivåerna.¹³

Det stora flertalet parlamentariker är antingen orienterade på såväl nordisk som europeisk nivå eller inte alls internationellt orienterade. Det är till och med en majoritet ledamöter i samtliga nordiska länder som saknar såväl täta kontakter i Norden som inom EU. Mellan 63 procent (Island) och 80 procent (Sverige) har varken täta kontakter i Norden eller inom EU. Endast en mycket begränsad andel ledamöter väljer alltså att orientera sina kontakter åt antingen Norden eller EU.

Något empiriskt stöd för förväntningen att andelen parlamentariker med utpräglade Nordenkontakter skulle vara högre än andelen ledamöter som har kontakter utanför Norden återfanns inte i materialet. Endast sju procent av Nordens parlamentariker hade ett sådant utpräglat nordiskt kontaktmönster. Det verkar vara få nordiska parlamentariker som främst odlar ett nordiskt kontaktnätverk. Det är egentligen bara bland isländska ledamöter som en specifik nordisk kontaktprofil kan återfinnas.¹⁴

Elitegenskaper och internationella kontakter i Norden

Därmed är det tid att övergå till att analysera frågeställning nummer två. Då handlar det om att avgöra om effekten av social och parlamentarisk elit samt av internationellt orienterad specialisering är mindre på

¹³ Sambandet mellan att ha kontakter i Norden och inom EU är starkt. För Norden som helhet uppgår sambandsmättet Pearson's r till +.78. Som analysen i tabell 4.2 indikerar är sambandet något lägre bland isländska parlamentariker (+.63). I övriga länder är sambandet starkare +.74 (Danmark), +.72 (Finland), +.75 (Norge) samt +.83 (Sverige).

¹⁴ Resultaten blir ungefär desamma om analysen också beaktar kontakter med internationella organisationer. Resultaten av den nordiska analysen kan vidare jämföras med en tidsjämförande studie av svenska riksdagsledamöters fördelning på samma kategorier mellan 1988 och 1998 (Brothén 1999a:309 ff.). Inte heller i den analysen visade sig svenska riksdagsledamöter ha kontakter som är specifikt orienterade mot Norden eller mot EU; vanligare var att ledamöter hade täta kontakter både i Norden och inom EU. En ytterst liten andel riksdagsledamöter under tidsperioden 1988-1998 valde att specifikt orientera sitt kontaktnät mot den ena eller andra internationella nivån. Den absoluta merparten av ledamöterna hade dock varken täta kontakter i Norden eller inom EU.

kontakter som nordiska parlamentariker har inom Norden jämfört med kontakter de har utanför Norden.¹⁵

I tabell 4.3 inleds redovisningen med en analys av hur andelen ledamöter med täta internationella kontakter varierar utifrån sociala och ekonomiska elitegenskaper i Norden. Med täta kontakter avses att kontakter förekommit åtminstone en eller ett par gånger i månaden. Ledamöternas internationella kontakter bestäms utifrån de tre territoriella nivåer som vi tidigare utnyttjat oss av: kontakter i Norden och inom EU, samt kontakter med internationella organisationer.¹⁶

Vi ser att tendenserna från kapitel 3 står sig. Social och ekonomisk bakgrund är inte i något avseende särskilt starkt kopplad till ledamöters internationella kontakter. I den mån skillnader finns går de däremot i förväntad riktning. Mest enhetliga är resultaten för utbildning. Ledamöter med hög utbildning är i alla nordiska parlament mer internationellt orienterade än ledamöter med låg utbildning.¹⁷

Danska folktingsledamöter avviker från de generella resultaten för hela Norden. I Danmark är till exempel andelen kvinnliga ledamöter med internationella kontakter högre än andelen manliga ledamöter. Inte heller egen yrkesbakgrund stämmer in på det generella resultatet. Danska ledamöter som tidigare varit högre tjänstemän är inte mer – utan mindre – internationellt orienterade än andra ledamöter. Vi ser också att ledamöter hemmahörande i huvudstadsvalkretsen åtminstone vad gäller kontakterna inom EU och med internationella organisationer uppvisar lägre andelar än representanter för andra valkretsar.¹⁸

Kulturell gemenskap är inte avgörande för att minska effekten av olika sociala och ekonomiska elitegenskaper på parlamentarikers nordiska kontakter.

¹⁵ Resonemangen om olika förklaringsfaktorer och hur de förväntas påverka regelbundenheten i parlamentarikers internationella kontakter fördes mer utförligt i kapitel 3. I den mån inget annat sägs i detta kapitel gäller samma förutsättningar för operationaliseringar och förväntningar som i föregående kapitel.

¹⁶ Till skillnad från i kapitel 3 har det inte funnits möjlighet att undersöka ledamöternas erfarenhet av *utlandsstudier*.

¹⁷ På annat håll har jag med analyser av samma material visat på språkfaktorns betydelse för enskilda parlamentarikers internationella kontakter (Brothén 2000).

¹⁸ Det för analyserna insamlade materialet ger inte underlag för några vidare diskussioner om vad som föranleder de danska avvikelserna. Här är därför inte platsen att spekulera om sådana orsaker; framtida forskning får ge svaret på frågan varför Danmark avviker i ovanstående analyser.

Tabell 4.3 Sociala och ekonomiska elitegenskaper och andelen nordiska parlamentariker med täta kontakter på internationella nivåer (procent).

	Alla			Danmark			Finland			Island			Norge			Sverige		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Kön																		
Man	23	20	18	23	25	22	16	20	20	41	12	12	28	26	20	21	18	17
Kvinna	21	17	18	39	33	36	32	21	12	27	0	0	27	15	21	11	14	15
Differens	+2	+3	0	-16	-8	-14	-16	-1	+8	+14	+12	+12	+1	+11	-1	+10	+4	+2
Antal svar	717	717	717	102	102	102	110	110	110	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Utbildning																		
Hög	26	24	23	31	35	31	-	-	-	43	10	13	30	26	23	20	20	21
Låg	17	11	11	22	7	15	-	-	-	23	8	0	24	15	17	11	10	9
Differens	+9	+13	+12	+9	+28	+16	-	-	-	+20	+2	+13	+6	+11	+6	+9	+10	+12
Antal svar	593	593	593	102	102	102	-	-	-	43	43	43	140	140	140	308	308	308
Egen yrkesbakgrund																		
Högre tjänsteman	26	22	21	19	19	22	-	-	-	39	11	17	38	33	27	19	20	19
Ej högre tjänsteman	22	18	18	33	32	29	-	-	-	36	8	4	23	16	18	17	16	16
Differens	+4	+4	+3	-14	-13	-7	-	-	-	+3	+3	+13	+15	+17	+9	+2	+4	+3
Antal svar	585	585	585	102	102	102	-	-	-	43	43	43	138	138	138	302	302	302
Faderns yrkesbakgrund																		
Högre tjänsteman	33	26	29	29	29	41	-	-	-	46	0	0	39	29	36	29	29	29
Ej högre tjänsteman	22	18	16	29	28	24	-	-	-	32	14	14	25	20	16	16	14	14
Differens	+11	+8	+13	0	+1	+17	-	-	-	+14	-14	-14	+14	+9	+20	+13	+15	+15
Antal svar	553	553	553	97	97	97	-	-	-	41	41	41	137	137	137	278	278	278
Huvudstad																		
Huvudstadsföreträdare	31	21	24	30	10	10	-	-	-	50	10	20	20	13	27	30	28	26
Landsortsföreträdare	22	18	18	28	29	28	-	-	-	33	9	6	29	23	20	14	14	14
Differens	+9	+3	+6	+2	-19	-18	-	-	-	+17	+1	+14	-9	-10	+7	+16	+14	+12
Antal svar	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Totalt	22	19	18	28	28	26	21	20	18	37	9	9	28	22	21	17	16	16
Antal svar	721	721	721	102	102	102	114	114	114	43	43	43	141	141	141	321	321	321

Kommentar: Resultaten visar andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter på respektive internationell nivå utifrån olika förklaringsvariabler. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "minst en gång i veckan" och "en eller par gånger i månaden"). Analysen bygger enbart på svars personer som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. Differenser som är statistiskt signifikanta på 95 procentnivå har markerats med fet stil. *Källa:* Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

Något mildrar kulturell gemenskap men effekten av olika faktorer, mätt med ett enkelt procentdifferensmått, är inte genomgående mindre för kontakter i Norden jämfört med kontakter inom EU eller med in-

ternationella organisationer. Endast för utbildning är effektmåttet något lägre för kontakter i Norden jämfört med kontakter inom EU eller med internationella organisationer.

Hypotesen kan för varje land och för Norden som helhet prövas på tio situationer.¹⁹ I fyra av dessa ges för Norden som helhet stöd för den kulturella gemenskapens mildrande effekt på internationella kontakter. I Danmark stämmer tesen i sex av tio fall, på Island endast i ett av tio fall, i Norge i hälften av fallen och i Sverige i totalt sex av de tio undersökta situationerna.

Med tabell 4.4 övergår vi till att undersöka elitegenskaper som ledamoten förvärvat inom parlamentet. Analysen tar fasta på partitillhörighet och uppdrag som ledamoten har inom partiets parlamentsgrupp eller inom parlamentet. Likt tidigare analyser bestäms ledamöternas grad av internationella orientering utifrån tre territoriella nivåer och analyserna bygger på andelen svarande som uppgivit sig ha täta, det vill säga månatliga, internationella kontakter.²⁰

Som i kapitel 3 är det tydligt att parlamentariska elitegenskaper har en mer direkt påverkan på enskilda ledamöters internationella kontakter än sociala och ekonomiska elitegenskaper. Det innebär ändå inte att parlamentariska elitegenskaper har något avgörande inflytande på i vilken utsträckning enskilda ledamöter har internationella kontakter eller inte. Så tydliga och kraftiga är inte effekterna.

Inte heller nu övertygar materialet om att kulturell gemenskap underlättar det internationella kontaktskapandet för enskilda parlamentarikern.

¹⁹ Fem förklaringsfaktorer och möjlighet att jämföra procentdifferensen för kontakter i Norden med kontakter inom EU respektive kontakter i Norden med kontakter med internationella organisationer.

²⁰ Partivariabeln, *partitillhörighet I*, har inte varit helt enkel att operationalisera med tanke på att partierna inte har samma ställning i alla länder. Jfr. tidigare resonemang utifrån Petersson (2000:39). Operationaliseringen av *partitillhörighet II* är inte heller oproblematis. I den kommande analysen har ledamöter tillhörande socialdemokratiska partier skilts från övriga partier. Till den socialdemokratiska partigruppen har för Island räknats People's Movement. Variabeln har således inte operationaliserats på helt samma sätt som i kapitel 3.

Tabell 4.4 Parlamentariska elitegenskaper och andelen nordiska parlamentariker med täta kontakter på internationella nivåer (procent).

	Alla			Danmark			Finland			Island			Norge			Sverige		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Partitillhörighet I																		
Vänstersocialistiska	20	11	22	14	14	29	10	10	10	43	0	14	42	17	33	10	10	19
Socialdemokratiska	18	14	13	37	24	18	13	20	18	40	10	10	23	18	18	8	9	9
Center-/bondepartier	20	17	18	25	30	35	8	8	16	30	10	0	25	21	17	19	15	15
Liberala partier	28	33	33	— ¹	— ¹	— ¹	20	20	20	— ²	— ²	— ²	— ¹	— ¹	— ¹	27	31	31
Kristna partier	23	17	20	— ²	— ²	— ²	17	17	0	— ²	— ²	— ²	20	20	30	29	14	21
Konservativa partier	35	32	22	21	26	21	41	47	24	46	15	15	46	38	21	32	30	23
Protestpartier	18	29	24	29	43	29	— ¹	— ¹	— ¹	— ²	— ²	— ²	10	20	20	— ²	— ²	— ²
Miljö-/kvinnopartier	18	8	17	60	10	10	25	25	38	— ¹	— ¹	— ¹	— ²	— ²	— ²	18	12	24
<i>Antal svar</i>	721	721	721	102	102	102	114	114	114	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Partitillhörighet II																		
Stort parti (soc.dem.)	18	14	13	37	24	18	23	20	18	40	10	10	23	18	18	8	9	9
Ej stort parti (soc.dem.)	26	22	21	23	30	31	19	19	15	36	9	9	31	25	22	25	22	22
<i>Differens</i>	-8	-8	-8	+14	-6	-13	+4	+1	+3	+4	+1	+1	-8	-7	-4	-17	-13	-13
<i>Antal svar</i>	713	713	713	102	102	102	106	106	106	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Nationell partiledning																		
Uppdrag	34	24	27	27	20	20	-	-	-	42	0	8	-	-	-	34	30	32
Ej uppdrag	18	16	16	29	29	28	-	-	-	36	13	10	-	-	-	13	13	13
<i>Differens</i>	+16	+8	+11	-2	-9	-8	-	-	-	+6	-13	-2	-	-	-	+21	+17	+19
<i>Antal svar</i>	466	466	466	102	102	102	-	-	-	43	43	43	-	-	-	321	321	321
Partigruppens ledning																		
Uppdrag	33	26	29	27	33	33	-	-	-	42	8	17	32	26	29	33	28	30
Ej uppdrag	21	17	16	29	26	25	-	-	-	36	10	6	26	21	18	14	14	14
<i>Differens</i>	+12	+9	+13	-2	+7	+8	-	-	-	+6	-2	+11	+6	+5	+11	+19	+14	+16
<i>Antal svar</i>	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Ledande positioner																		
Ledande position	31	33	33	31	38	41	-	-	-	31	12	12	32	42	42	30	32	30
Ej ledande position	21	16	16	27	23	20	-	-	-	41	7	7	27	19	17	15	14	14
<i>Differens</i>	+10	+17	+17	+4	+15	+21	-	-	-	-10	+5	+5	+5	+23	+25	+15	+18	+16
<i>Antal svar</i>	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Tjänstgöringstid																		
Etablerad ledamot	30	26	23	32	29	29	26	24	16	44	15	15	36	27	23	25	26	24
Första mandatperiod	14	11	13	21	24	21	15	15	19	25	0	0	17	16	17	10	7	10
<i>Differens</i>	+16	+15	+10	+11	+5	+8	+11	+9	-3	+19	+15	+15	+19	+11	+6	+15	+19	+14
<i>Antal svar</i>	721	721	721	102	102	102	114	114	114	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Totalt	22	19	18	28	28	26	21	20	18	37	9	9	28	22	21	17	16	16
<i>Antal svar</i>	721	721	721	102	102	102	114	114	114	43	43	43	141	141	141	321	321	321

Kommentar: Resultaten visar andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter på respektive internationell nivå utifrån olika förklaringsvariabler. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "minst en gång i veckan" och "en eller par gånger i månaden"). Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. Differenser som är statistiskt signifikanta på 95 procentnivå har markerats med fet stil.¹⁾ Antalet svarspersoner understiger fem (5),²⁾ Inget parti inom kategorin finns representerat i parlamentet. *Källa:* Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

Procentdifferensmättet, som anger effekten av respektive faktor, är generellt sett inte lägre för kontakter i Norden om vi jämför med kontakter inom EU och med internationella organisationer.

Det är främst en av sex faktorer i tabellen, ledande position, som uppmäter lägre procentdifferenser för kontakter i Norden jämfört med kontakter inom EU och med internationella organisationer. För samtliga parlamentariker i Norden är differensen när det gäller kontakter inom kulturgemenskapen tio procentenheter. Samma differens för kontakter inom EU och med internationella organisationer är 17 procentenheter. Det visar att effekten av att tillhöra ett utskottspresidium minskar när vi befinner oss innanför den kulturella gemenskapen jämfört med utanför. Fortfarande har dock ledamöter i ledande ställning lättare än andra ledamöter att etablera och utveckla Nordenkontakter.

Vi kan som tidigare pröva hypotesen på samtliga fem parlamentariska elitegenskaper. Genom att jämföra procentdifferenserna för kontakter i Norden med differenserna för kontakter inom EU respektive för kontakter med internationella organisationer får vi tio situationer att pröva tesen mot för Norden som helhet och för varje nordiskt land.

För samtliga fyra undersökta länder får hypotesen i en sådan prövning stöd i tre av tio fall. Det är främst i Danmark som hypotesen får stöd: i sex av tio fall. På Island (tre av tio), i Norge (tre av åtta) och i Sverige (tre av tio) är stödet för hypotesen betydligt svagare.

Avslutningsvis skall vi analysera variationen i internationell kontaktorientering utifrån parlamentarikers specialisering i olika utskott och organ. Vi ser då om arbetsdelningen i moderna parlament, vid sidan av olika elitegenskaper, har något att göra med hur ledamöterna utvecklar internationella kontakter. Det görs i tabell 4.5 genom att ledamöter med olika specialisering jämförs med avseende på grad av internationell orientering.²¹

Föga oväntat påverkar ledamotens specialisering hur täta internationella kontakter ledamoten har. Andelen ledamöter med internationella kontakter är genomgående högre bland personer som har en utskottsplacering med internationell orientering eller likartad placering i något internationellt organ. Det är ett resultat vi känner igen från kapitel 3.

²¹ Till skillnad från i kapitel tre har inte de parlamentariska bakgrundsfaktorerna *utskottstillhörighet II* och *internationellt partiuppdrag* undersökts.

Tabell 4.5 Arbetsdelning och andelen nordiska parlamentariker med täta kontakter på internationella nivåer (procent).

	Alla			Danmark			Finland			Island			Norge			Sverige		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Utskottstillhörighet I																		
Utrikesutskott	47	47	44	25	33	33	-	-	-	40	20	20	62	69	54	53	47	53
Annat utskott	21	16	16	29	27	26	-	-	-	37	8	8	24	17	17	15	14	14
Differens	+26	+31	+28	-4	+6	+7	-	-	-	+3	+12	+12	+38	+52	+37	+38	+33	+39
Antal svar	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Internationellt uppdrag																		
Uppdrag	42	26	21	52	33	29	-	-	-	44	0	0	38	22	16	39	32	29
Ej uppdrag	19	17	18	22	26	26	-	-	-	35	12	12	23	22	23	14	14	15
Differens	+23	+9	+3	+30	+7	+3	-	-	-	+9	-12	-12	+15	0	-7	+25	+18	+14
Antal svar	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Nordiska rådet																		
Ordinarie ledamot	46	17	14	50	17	17	-	-	-	80	0	0	41	16	9	41	24	24
Ej ordinarie ledamot	20	19	19	26	29	28	-	-	-	32	10	10	24	24	24	16	16	16
Differens	+26	-2	-5	+24	-12	-11	-	-	-	+48	-10	-10	+17	-8	-15	+25	+8	+8
Antal svar	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Europarådet																		
Ordinarie ledamot	38	62	46	50	100	100	-	-	-	0	0	0	50	75	50	33	50	33
Ej ordinarie ledamot	22	18	18	28	26	25	-	-	-	38	10	10	27	20	20	16	15	16
Differens	+16	+44	+28	+22	+74	+75	-	-	-	-38	-10	-10	+23	+55	+30	+17	+35	+17
Antal svar	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Interparlamentariska unionen																		
Ordinarie ledamot	36	33	30	56	44	33	-	-	-	0	0	0	20	20	20	46	46	46
Ej ordinarie ledamot	22	18	18	26	26	26	-	-	-	40	10	10	28	22	21	16	15	15
Differens	+14	+15	+12	+30	+18	+7	-	-	-	-40	-10	-10	-8	-2	-1	+30	+31	+31
Antal svar	607	607	607	102	102	102	-	-	-	43	43	43	141	141	141	321	321	321
Totalt	22	19	18	28	28	26	21	20	18	37	9	9	28	22	21	17	16	16
Antal svar	721	721	721	102	102	102	114	114	114	43	43	43	141	141	141	321	321	321

Kommentar: Tabellen visar andelen riksdagsledamöter som uppgivit sig ha täta kontakter på respektive internationell nivå utifrån olika förklaringsvariabler. Med täta kontakter avses kontakter minst en eller ett par gånger i månaden (dvs. svarsalternativen "minst en gång i veckan" och "en eller par gånger i månaden"). Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. Differenser som är statistiskt signifikanta på 95 procentnivå har markerats med fet stil. *Källa:* Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

Ett resultat bör särskilt framhållas. Bland ledamöter som ingår i en delegation till Nordiska rådet är, helt enligt förväntningarna, andelen ledamöter med täta Nordenkontakter högre än bland ledamöter som

inte ingår i delegationen. När det gäller kontakter inom EU eller med internationella organisationer utmärker sig dock inte parlamentariker i delegationerna till Nordiska rådet. Andelen ledamöter med täta kontakter är ungefär densamma, eller lägre, för ledamöter i Nordiska rådet jämfört med andra ledamöter.²²

Hypotesen om att kulturell gemenskap minskar effekten av specialisering på förekomsten av internationella kontakter kan prövas mot tio empiriska situationer.²³ I hälften av dessa får hypotesen stöd när vi ser till resultaten för alla fyra nordiska länder. Stödet är ungefär detsamma i de undersökta länderna. I Danmark, Island och Sverige stöds hypotesen i fyra av tio fall, medan stödet i Norge är något svagare; endast i tre av tio fall får hypotesen stöd bland stortingsledamöterna.

Analysen ger oss anledning att tillskriva den nordiska kulturella gemenskapen en viss kraft att minska effekten av arbetsdelning och specialisering på parlamentsledamöters internationella kontakter. Effekten av arbetsdelning och specialisering är dock i stort sett densamma på kontakter i Norden som på kontakter inom EU och med internationella organisationer. I den mån kulturell gemenskap har någon betydelse är det i enlighet med de förväntningar vi ställt upp.

Effekten av elitegenskaper i olika nordiska länder

Den viktigaste frågeställningen i kapitlet är om sociala och parlamentariska elitegenskaper respektive faktorer kopplade till ledamotens specialisering har mindre effekt när det gäller att förklara kontakter i Norden jämfört med kontakter inom EU och med internationella organisationer. Förväntningarna på en kulturell gemenskap är att effekten skall vara mindre för kontakter inom den länderkrets som den kulturella gemenskapen omfattar. Analyserna har hittills inte indikerat något starkt stöd för tankegångar av det slaget.

²² För ledamöter i Europarådets delegation är bilden en annan. Nog för att andelen ledamöter med täta kontakter inom EU är högre bland ledamöter i Europarådsdelegationerna jämfört med andra ledamöter i samma parlament, men ledamöterna i Europarådsdelegationerna uppvisar också högre andelar ledamöter med täta kontakter både i Norden och med internationella organisationer om vi jämför med ledamöter utanför Europarådets nordiska delegationer.

²³ Fem förklaringsfaktorer och möjlighet att jämföra procentdifferensen för kontakter i Norden med kontakter inom EU respektive kontakter i Norden med kontakter med internationella organisationer.

Vi skall ge hypotesen ytterligare en chans. Med regressionsanalyser kan vi pröva olika faktorerers effekt på enskilda parlamentarikers internationella kontakter under kontroll för övriga faktorer som medtas i analysen. Vi kan jämföra effekten på kontakter i Norden med effekten på kontakter inom EU respektive med effekten på kontakter med internationella organisationer för vardera förklaringsfaktor i syfte att besvara frågeställningen.

I tabell 4.6 har samtliga förklaringsfaktorer i tidigare analyser gjorts till föremål för en multipel regressionsanalys.²⁴ I tabellen redovisas för kontakter i Norden, inom EU och med internationella organisationer såväl den direkta bivariata effekten av respektive förklaringsfaktor som den direkta effekten under kontroll för samtliga andra variabler. Samtliga oberoende variabler har dikotomiserats. De beroende variabler som utnyttjas i analyserna är parlamentarikernas självrapporterade uppgifter om sina kontakter på respektive internationell nivå. Dessa kan variera från 1 ("aldrig") till 5 ("minst en gång i veckan").

Precis som i den tidsjämförande analysen i föregående kapitel kan vi konstatera att tätheten i nordiska parlamentarikers internationella kontakter kan förklaras utifrån sociala och ekonomiska egenskaper, tillsammans med egenskaper som ledamoten förvärvat i parlamentet i form av positioner och specialiserade arbetsuppgifter. För Norden som helhet förklarar sammanlagt elva orsaksfaktorer ungefär femton procent av variationen i parlamentarikers kontaktfrekvenser i Norden, inom EU och med internationella organisationer.²⁵

Fyra av elva faktorer – utbildning, partitillhörighet, tjänstgöringstid och utskottsplacering – har i den multivariata analysen en statistiskt signifikant effekt på internationella kontakter i Norden, inom EU och med internationella organisationer.

²⁴ Samtliga faktorer medtas inte i analyserna. I analysen ingår endast variabeln *internationellt uppdrag* och inte variablerna *Nordiska rådet*, *Europarådet* och *Interparlamentariska unionen*. Vad gäller partitillhörigheten kommer enbart den dikotomiserade variabel som skiljer socialdemokratiska representanter från andra partirepresentanter att medtas (*partitillhörighet II*). I övrigt ingår samma variabler som tidigare använts i bivariata analyser i tabellerna 4.3–4.5.

²⁵ Modellens förklaringskraft är ungefär densamma för samtliga tre territoriella nivåer: $.14 \leq R^2 \leq .16$.

Tabell 4.6 Förklaringsfaktorer till nordiska parlamentarikers internationella kontakter (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	Bivariata effekter			Multivariata effekter		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Social elit						
Kön	0,08	0,18 *	0,03	0,08	0,16 *	0,02
Utbildning	0,32 ***	0,49 ***	0,46 ***	0,27 ***	0,44 ***	0,33 ***
Egen yrkesbakgrund	0,13	0,17 *	0,21 **	0,00	-0,03	0,04
Faderns yrkesbakgrund	0,26 **	0,27 **	0,30 ***	0,13	0,08	0,09
Huvudstad	0,33 ***	0,17	0,29 **	0,29 **	0,11	0,21 *
Parlamentarisk elit						
Partitillhörighet II	-0,28 ***	-0,36 ***	-0,45 ***	-0,17 *	-0,18 **	-0,29 ***
Partigruppens ledning	0,38 ***	0,43 ***	0,51 ***	0,11	0,17	0,23 **
Ledande positioner	0,21 *	0,37 ***	0,42 ***	-0,03	0,13	0,24 **
Tjänstgöringstid	0,54 ***	0,55 ***	0,38 ***	0,46 ***	0,48 ***	0,29 ***
Parlamentarisk specialisering						
Utskottsplacering I	0,59 ***	0,71 ***	0,74 ***	0,41 ***	0,57 ***	0,60 ***
Internationellt uppdrag	0,55 ***	0,21 *	0,24 **	0,42 ***	0,06	0,10
Konstant	--	--	--	2,15 ***	1,84 ***	2,08 ***
Justerad förklarad varians (R ²)	--	--	--	14	16	14
Antal intervjuade	538	538	538	538	538	538

Kommentar: Resultaten redovisas ovägt för Danmark, Island, Norge och Sverige. Finland ingår inte i analysen. Kontakter med "politiker/myndigheter/organisationer/företag inom Norden", "politiker/myndigheter/organisationer/företag i EU/utanför Norden", samt med "internationella organisationer" har mätts på en skala från 1 ("aldrig") till 5 ("minst en gång i veckan"). I analysen ingår endast svarspersoner som besvarat hur regelbundna kontakter svarspersonen har på samtliga tre internationella nivåer. *** $p \leq 0,01$, ** $p \leq 0,05$, * $p \leq 0,10$. Källa: Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

För frågeställningen i kapitlet är det avgörande hur effekten av olika faktorer skiljer sig åt när det gäller kontakter i Norden, inom EU och med internationella kontakter. Med den frågeställningen för ögonen ger analyserna inte något helhjärtat stöd för tanken att en kulturell gemenskap minskar effekten av social och parlamentarisk elit eller av specialisering.

Om vi av analyserna kräver att effekterna är statistiskt signifikanta är det tre faktorer som ger en mindre effekt på Nordenkontakter än på kontakter inom EU och med internationella organisationer. Det gäller utbildning, partitillhörighet och utskottsplacering. Om vi däremot sänker kraven något och ser till samtliga effekter är det fem av totalt elva

faktorer som har en mindre effekt på kontakter inom Norden jämfört med på kontakter inom EU och med internationella organisationer.

Totalt kan förväntningarna om lägre effekter testas på 22 empiriska situationer i tabell 4.6. Vi jämför då, för varje förklaringsfaktor, dels effektmått för kontakter i Norden med effektmått för kontakter inom EU, dels effektmått för kontakter i Norden med effektmått för kontakter med internationella organisationer. I fjorton av dessa fall får förväntningarna stöd och effekten är lägre för kontakter i Norden jämfört med på andra territoriella nivåer. I hela åtta fall är dock effekten högre för kontakter i Norden.

Att hypotesen får stöd i 14 av 22 undersökta fall, och direkt motsägs i de övriga åtta fallen, gör att vi får vara försiktiga att tillskriva den ett allmängiltigt stöd. Man kan inte utgå från framväxten av kulturell gemenskap som en lösning för att öka andelen ledamöter med internationella kontakter.

Analyserna i tabell 4.6 presenterades för Norden som helhet utan att någon vägning har gjorts av resultaten.²⁶ Det är delvis problematiskt eftersom svenska riksdagsledamöter därför väger tungt i analysen.²⁷ Vi skall i syfte att komma förbi den här problematiken studera resultaten i varje enskilt land. Tabell 4.7 redovisar samma analys som i tabell 4.6 men uppdelat på Danmark, Island, Norge och Sverige. I tabellen redovisas endast multivariata effekter.

²⁶ Finland har inte ingått i analyserna.

²⁷ Svenska riksdagsledamöter svarar för ungefär hälften av de 538 svarande i tabell 4.6 (265 svarande är svenska riksdagsledamöter).

Tabell 4.7 Förklaringsfaktorer till parlamentarikers internationella kontakter i Danmark, Island, Norge och Sverige (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	Danmark			Island			Norge			Sverige		
	Norden	EU	Int org	Norden	EU	Int org	Norden	EU	Int org	Norden	EU	Int org
Social elit												
Kön	-0,14	-0,03	-0,19	0,54	0,03	0,21	-0,13	0,13	-0,15	0,25*	0,21	0,14
Utbildning	0,40	0,89***	0,52**	0,68*	0,65	0,26	0,05	0,20	0,02	0,27**	0,36**	0,40***
Egen yrkesbakgrund	-0,27	-0,42*	-0,21	-0,34	-0,04	0,39	0,28	0,31*	0,32*	-0,05	-0,06	-0,12
Faderns yrkesbakgrund	0,00	-0,02	0,04	0,03	-0,28	-0,31	0,20	0,10	0,23	0,16	0,24	0,14
Huvudstad	0,04	-0,52	-0,34	-0,03	-0,13	0,05	0,24	0,12	0,13	0,44***	0,35**	0,42**
Parlamentarisk elit												
Partitillhörighet II	0,11	-0,03	-0,13	0,58	0,45	0,17	-0,06	-0,11	-0,26	-0,33	-0,28	-0,41
Partigruppens ledning	0,24	0,30	0,19	0,47	-0,39	0,02	-0,12	0,00	0,06	0,20	0,32*	0,37**
Ledande positioner	-0,11	0,10	0,29	-0,70**	0,01	0,07	0,04	0,35	0,53**	0,14	0,15	0,20
Tjänstgöringstid	0,11	0,30	0,39	0,50	0,44	0,15	0,32*	0,28	-0,08	0,54***	0,56***	0,34**
Parlamentarisk specialisering												
Utskottsplacering I	-0,51	-0,22	-0,18	0,20	0,55	0,56	0,84***	1,12***	1,03***	0,74***	0,74***	0,97***
Internationellt uppdrag	0,53**	-0,18	-0,08	0,66	-0,18	-0,26	0,13	-0,13	-0,10	0,53***	0,35*	0,48**
Konstant	2,67***	2,21***	2,35***	1,89***	2,01***	2,14***	2,54	2,08***	2,51***	1,88***	1,66***	1,84***
Justerad förklarad varians (R ²)	1	8	0	8	-7	-2	11	21	14	22	21	23
Antal intervjuade	97	97	97	41	41	41	135	135	135	265	265	265

Kommentar: Kontakter med "politiker/myndigheter/organisationer/företag inom Norden", "politiker/myndigheter/organisationer/företag i EU/utanför Norden", samt med "internationella organisationer" har mätts på en skala från 1 ("aldrig") till 5 ("minst en gång i veckan"). I analysen ingår endast svarspersoner som besvarat hur regelbundna kontakter svarspersonen har på samtliga tre internationella nivåer. *** $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$, * $p \leq 0.10$.
Källa: Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

Uppdelat på fyra nordiska länder blir resultaten i enskildheter lite annorlunda. Så är det till exempel färre faktorer som ger signifikanta effekter på samtliga territoriella nivåer. Huvudresultatet står sig dock.

Hypotesen får bara begränsat stöd. Genom att dela upp analysen på fyra länder provas hypotesen på sammanlagt 88 situationer.²⁸ I 43 av dessa situationer går resultaten i linje med antagandet om att effekterna skall vara lägst för kontakterna inom Norden. Inom de fyra nordiska länderna är resultaten ungefär desamma. Sju till tretton situationer, av i varje land 22 möjliga, ger resultat som går i linje med den teoretiska förutsägelsen. Det är knappast tillräckligt för att vi skall ändra slutsatsen från tidigare. Hypotesen om kulturell gemenskap tycks inte ha ett fullgott stöd.

Avslutningsvis och i avsikt att närmare granska den för kapitlet avgörande frågeställningen skall en analys genomföras där parlamentariernas sociala och ekonomiska bakgrund, parlamentariska ställning och parlamentariska specialisering sammanfattas i tre index.²⁹ Indexen hjälper oss att avläsa hur effekten av de tre variabelgrupperna skiljer sig åt för olika typer av kontakter.

Varje parlamentsledamot har med indexens hjälp kunnat få ett genomsnittligt värde för sin sociala och ekonomiska bakgrund respektive ställning i parlamentet, samt ett genomsnittligt värde som motsvarar den egna specialiseringen i arbetsuppgifterna som parlamentsledamot. Indexen har beräknats på ett enkelt sätt. De utgör det genomsnittliga värdet på de i indexet ingående förklaringsfaktorerna, vilka alla varit dikotomiserade.³⁰

²⁸ Elva faktorer gånger fyra länder och två icke-nordiska territoriella nivåer att jämföra de nordiska kontakterna med.

²⁹ Härigenom kan också betydelsen av eventuell multikollinearitet i den multipla regressionsanalysen minskas. Analyser genomförda i syfte att undersöka förekomsten av sådan multikollinearitet har dock inte givit anledning till någon sådan misstanke. Inte i någon av de tre regressionsanalyserna i det ovanstående har det funnits korrelationer mellan de förklarande variabelerna som varit större än +.30 (Pearson's *r*). Variansinflationsfaktorn (VIF) indikerar inte heller att någon av de oberoende variabelerna har varit inblandad i multikollinearitet. Inget av de uppmätta värdena för variansinflationsfaktorn har överstigit 1.3 och det genomsnittliga värdet har varit 1.1. Tumregeln säger att värden över 10 indikerar att variabeln är starkt kollinear (Edlund 1997:84 ff.)

³⁰ Varje index kan således variera från 0 till 1, där 0 innebär att parlamentarikern på varje variabel som ingår i indexet har det minst exklusiva värdet. På motsvarande sätt innebär indexvärdet 1 att parlamentarikern på varje variabel som ingår i indexet har det mest exklusiva värdet. Indexen är således uppbyggda utifrån olika antal variabler och skaltieg. Det faktum att de omräknas för att gå från 0 till 1 förändrar inte detta; jämförelser av styrkan i effekten hos de olika indexen bör av detta skäl undvikas. Endast jämförelser av effekten hos ett och samma index på olika typer av kontakter är möjliga att genomföra; det är också den typen av jämförelser som kan bidra till att

I tabell 4.8 redovisas en multivariat regressionsanalys med nordiska parlamentarikers internationella kontakter som beroende variabler och indexen för social elit, parlamentarisk elit och parlamentarisk specialisering som oberoende variabler. Avsikten är att undersöka om effekten på kontakter i Norden är mindre, större eller lika stor som effekten på kontakter inom EU respektive effekten på kontakter med internationella organisationer. I tabellen redovisas den direkta bivariata effekten av respektive index samt den direkta bivariata effekten av respektive index under kontroll för de andra indexen.

Tabell 4.8 Social och parlamentarisk elit samt parlamentarisk specialisering som förklaring till nordiska parlamentarikers internationella kontakter (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	Bivariata effekter			Multivariata effekter		
	Norden	EU	Int. org.	Norden	EU	Int. org.
Social elit	0,88***	1,10***	1,04***	0,95***	1,17***	1,10***
Parlamentarisk elit	0,68***	0,75***	0,56***	0,55***	0,71***	0,50***
Parlamentarisk specialisering	1,00***	0,68***	0,72***	0,92***	0,56**	0,64***
Konstant	--	--	--	2,08***	1,80***	1,88***
Justerad förklarad varians (R ²)	--	--	--	11	10	8
Antal intervjuade	538	538	538	538	538	538

Kommentar: Resultaten redovisas ovägt för Danmark, Island, Norge och Sverige. Finland ingår inte i analysen. Kontakter med "politiker/myndigheter/organisationer/företag inom Norden", "politiker/myndigheter/organisationer/företag i EU/utanför Norden", samt med "internationella organisationer" har mätts på en skala från 1 ("aldrig") till 5 ("minst en gång i veckan"). I analysen ingår endast svarspersoner som besvarat hur regelbundna kontakter svarspersonen har på samtliga tre internationella nivåer. *** $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$, * $p \leq 0.10$. Källa: Riksdagsenkäter i samtliga nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

Nordiska parlamentarikers internationella kontakter kan förklaras av individegenskaper som hänförs till parlamentarikernas tidigare sociala och ekonomiska bakgrund eller deras ställning och specialisering i

besvara frågeställningen för kapitlet. Parlamentarikernas internationella kontakter (i Norden, inom EU och med internationella organisationer) kan variera från 1 till 5, där 1 skall utläsas som att ledamoten inte har haft några kontakter på den specifika territoriella nivån. Samtidigt innebär värdet 5 att ledamoten haft kontakter "minst en gång i veckan". Det bör noteras att den beroende variabeln således inte är *dikotomiserad*, utan varierar mellan 1 och 5.

parlamentet. Tillsammans svarar modellen, nu sammanfattad i tre index, för en förklarad varians på omkring tio procent.³¹

Resultaten kan till viss del anses peka i riktning mot att Nordens kulturgemenskap mildrar effekten av social elit på kontakter inom just Norden. Effekten på kontakter i Norden är något lägre än effekten på kontakter inom EU och samtidigt något lägre än effekten på kontakter med internationella organisationer. Det är dock inte fråga om några stora skillnader. Det vore därför alltför djärvt att från dessa resultat dra slutsatsen att en kulturell gemenskap i Norden gör att behovet minskar av att tillhöra den sociala eliten när det handlar om specifikt nordiska kontakter. För övriga två faktorer, parlamentarisk elit och parlamentarisk specialisering, syns ingen skillnad i effekter på det sätt våra teoretiska förväntningar förutsäger. Effekten av parlamentarisk specialisering är till och med som högst för kontakter i Norden.

Också nu slår resultaten för svenska parlamentariker igenom på den sammantagna bilden av nordiska parlamentarikers internationella kontakter. Vi gör därför som tidigare en uppdelad analys på Danmark, Island, Norge och Sverige. Resultaten redovisas i tabell 4.9.

Bilden är ganska entydig i samtliga fyra undersökta länder. Effekten av social elit är lägre på kontakter i Norden jämfört med kontakter inom EU eller med internationella organisationer i samtliga länder utom Island. I Danmark stämmer hypotesen dessutom för faktorer kopplade till den parlamentariska eliten; det gör den däremot inte i något av de andra undersökta länderna.

Analyserna får oss inte att tro att en kulturell gemenskap är något som starkt bidrar till att minska effekten av sociala och parlamentariska elitegenskaper eller effekter av arbetsdelning och specialisering. Inom den kulturella gemenskap som Norden utgör är effekterna av dessa faktorer på ledamöternas kontakter inom Norden inte avgjort lägre än effekterna på ledamöternas kontakter inom EU eller med internationella organisationer. Det borde de ha varit om vi skulle ha tillskrivit hypotesen om kulturell gemenskap någon starkare förklaringskraft.

³¹ Förklaringskraften är nästan densamma för samtliga tre territoriella nivåer: $.08 \leq R^2 \leq .11$.

Tabell 4.9 Social och parlamentarisk elit samt parlamentarisk specialisering som förklaring till parlamentarikers internationella kontakter i Danmark, Island, Norge och Sverige (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	Danmark			Island			Norge			Sverige		
	Norden	EU	Int org	Norden	EU	Int org	Norden	EU	Int org	Norden	EU	Int org
Social elit	0,09	0,48	0,40	0,76	0,72	0,93**	0,76 **	1,29***	0,95**	1,42***	1,52***	1,47***
Parlamentarisk elit	0,32	0,46	0,76*	0,46	0,38	0,48	0,33	0,58*	0,19	0,85***	0,93***	0,53*
Parlamentarisk specialisering	0,28	-0,34	-0,15	0,20	0,06	0,04	0,79***	0,48*	0,32	1,32***	1,11***	1,44***
Konstant	2,74***	2,53***	2,38***	2,52***	2,16***	2,10***	2,34***	1,85***	2,11***	1,66***	1,46***	1,59***
Justerad förklarad varians (R ²)	-2	0	1	-1	-2	6	9	13	4	15	14	14
Antal intervjuade	97	97	97	41	41	41	135	135	135	265	265	265

Kommentar: Kontakter med "politiker/myndigheter/organisationer/företag inom Norden", "politiker/myndigheter/organisationer/företag i EU/utanför Norden", samt med "internationella organisationer" har mätts på en skala från 1 ("aldrig") till 5 ("minst en gång i veckan"). I analysen ingår endast svarspersoner som besvarat hur regelbundna kontakter svarspersonen har på samtliga tre internationella nivåer. *** $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$, * $p \leq 0.10$. Källa: Riksdagsenkäter i nordiska länder 1994-1996 (Nordleg).

I tabellen erbjuds vi möjlighet att pröva hypotesen på inte mindre än 24 fall. I en majoritet av dessa – fjorton fall – får hypotesen i och för sig stöd. Att helt avskriva hypotesen låter sig således inte göras. Visst stöd föreligger. Stödet föreligger främst vad gäller resultaten för effekten av sociala elitegenskaper på parlamentarikers internationella kontakter. I hela tio fall går dock resultaten i direkt motsatt riktning mot vad hypotesen och förväntningarna gör gällande. Effekten är i dessa tio fall högre för Nordenkontakterna jämfört med kontakter inom EU eller med internationella organisationer.

Visst, men svagt stöd

Med de nordiska länderna och deras mycket gynnsamma förutsättningar för hypotesen får vi svårt att säga att kulturell gemenskap har en påverkan på parlamentarikers internationella kontakter. Eftersom utsagorna om den kulturella gemenskapens gynnsamma påverkan på internationella kontakter prövades där utsagorna hade störst chans att få stöd är det svårt att tro att hypotesen har någon trovärdighet någon annanstans. Isen höll inte där den förväntades vara som starkast; då håller den rimligen inte någon annanstans heller.

En viss betydelse måste dock tillskrivas den kulturella gemenskapen. En eventuell ökad kulturell gemenskap i världen till följd av globalisering och internationalisering kommer däremot knappast påtagligt att påverka andelen ledamöter med internationella kontakter. Det kommer troligen inte heller att göra det mycket enklare för parlamentariker utan social eller parlamentarisk elitbakgrund, alternativt internationell specialisering, att utveckla internationella kontakter. Barriärerna är fortsatt höga.

Kapitel 5

Ett institutionellt arrangemang prövas

Under senare år har antalet institutionella arrangemang för internationell samverkan ökat markant i vår omvärld. De har inte sällan vuxit fram som ett svar på internationaliseringen. Olika institutionella arrangemang möjliggör ett internationellt samarbete i syfte att komma till rätta med gränsöverskridande problem. NAFTA, ASEAN, APEC och Europeiska unionen är bara några exempel på sådana institutionella strukturer.¹ Sammantaget har antalet mellanstatliga och internationella organisationer ökat kraftigt under hela 1900-talet.² Den fortgående internationaliseringen har sålunda gått hand i hand med en institutionalisering; fler och fler institutionella arrangemang växer fram som svar på internationaliseringsprocessen.

Att internationaliseringen starkt bidragit till framväxten av olika institutionella arrangemang för internationellt samarbete innebär naturligtvis inte att politikens institutionalisering är begränsad till internationellt samarbete. Politiska institutioner har på senare tid varit mycket omdiskuterade inom statsvetenskapen.

Det finns vitt skilda uppfattningar om institutioners natur och institutioner finns av flera olika slag.³ Att överbygga motsättningar som finns om institutioners karaktär genom att formulera ett generellt institutionsbegrepp är svårt. Här är inte platsen att närmare granska den stora teoretiska litteraturen om politikens institutionalisering. I denna bok, som avser att vara ett första försök att studera institutioners eventuella inverkan på internationellt kontaktskapande, tillåter vi oss att arbeta med en inte fullständigt utmejslad teoretisk definition av institutionsbegreppet.

¹ NAFTA (The North America Free Trade Agreement) omfattar USA, Kanada och Mexiko, ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) omfattar Brunei, Filippinerna, Laos, Singapore, Myanmar, Indonesien, Malaysia, Thailand, Kambodia, Vietnam och APEC (Asia Pacific Economic Co-operation) omfattar flertalet länder i Stilla-havsområdet.

² Från tidigt 1970-tal till mitten av 1980-talet mer än fördubblades antalet mellanstatliga internationella organisationer. Antalet internationella organisationer har ökat från 213 år 1909 till 52230 år 2000. Under det gångna årtiondet har antalet fördubblats. Endast organisationer som är verksamma i minst tre länder och som uppfyller krav på självständighet och permanens har medtagits i statistiken (Hobsbawm 1995:430. Jfr. Elmbrant 1997:26; Petersson m.fl. 2001:70 f.; Jönsson 2001:194).

³ Hall & Taylor 1997. Jfr. Petersson 1999:88; Rothstein 1996.

Institutioner har en viss permanens och ökar förutsägbarheten i människors handlingar. Institutioner kan vara formella och bygga på nedskrivna regler och stadgar och upprätthållas genom kollektiva organisationer. Institutioner bestämmer därigenom det mänskliga handlandet genom att öka sannolikheten för vissa handlingsalternativ och minska sannolikheten för andra. I den här studien är vi intresserade av hur sannolikheten för handlingsmönstret att utveckla internationella kontakter påverkas av ett institutionellt samarbete.⁴

Det är alltså inte bara den diffusionsteoretiskt motiverade *tiden* eller *kulturell gemenskap* som skulle kunna antas medverka till att internationella kontakter sprids bland parlamentariker eller att skillnaden minskar mellan olika grupper av parlamentariker som har respektive inte har internationellt orienterade kontakter. Institutionella arrangemang för internationellt samarbete mellan olika länder, institutioner och organisationer erbjuder möjligheter till kontakter över nationsgränserna också för enskilda personer.⁵ Institutionellt skapade strukturer kan därför fungera som en alternativ spridningsmekanism. Det är i alla fall det generella påstående som prövas i detta kapitel; institutionella arrangemang spelar roll för spridningen av internationella kontakter.

Frågan är dock om institutionella arrangemang med automatik skapar förutsättningar dels för en allmänt högre internationell kontaktnivå, dels för en jämnare spridning av kontakterna mellan olika aktörer. Det borde man kunna förmoda. Det är därför den hypotes som skall prövas i detta kapitel. På ett generellt plan är avsikten med kapitlet att undersöka tesen att institutioner för internationellt samarbete dels bidrar till utbredningen av internationella kontakter, dels bidrar till att minska inverkan av elitegenskaper på sådana kontakter.

Europeiska unionen är kanske det mest långtgående exemplet på ett institutionellt arrangemang för internationellt samarbete och gränsöverskridande kontakter.⁶ I detta kapitel representeras också det allmänna institutionsbegreppet av Europeiska unionen. Europeiska unionen är ett exempel på en institution med ett nedskrivet fördrag som vidmakthålls genom kollektiva organisationer som till exempel ministerrådet, kommissionen, EG-domstolen och Europaparlamentet.⁷ Ett

⁴ Jfr. Petersson 1999:87 ff.

⁵ Mörth 1996; Jacobsson & Sundström 1999.

⁶ Se t.ex. Østerud 1999b.

⁷ Andersson & Lindahl 1994; Tallberg 2001.

institutionellt arrangemang som Europeiska unionen kan därigenom bestämma det mänskliga handlandet genom att öka sannolikheten för vissa handlingsalternativ och minska sannolikheten för andra.

Inte någon annanstans har så utvecklade och gemensamma institutionella länderöverskridande strukturer etablerats. Europeiska unionen kan därför betraktas som ett *kritiskt fall* där hypotesen kan prövas under så gynnsamma omständigheter som möjligt. Om inte EU som institutionellt arrangemang innebär att utbredningen av internationella kontakter ökar och att elitfaktorer betyder mindre för utvecklandet av sådana kontakter är det inte troligt att hypotesen är giltig under mindre gynnsamma omständigheter heller.⁸

Vi bör kunna förvänta oss att ett medlemskap i EU innebär en höjd internationell kontaktnivå i allmänhet för landets nationella parlamentariker. Samtidigt förväntar vi oss att medlemskapet på långt sikt kan bidra till att minska skillnaden mellan vilka grupper av parlamentariker som har respektive inte har internationellt orienterade kontakter. EU-medlemskapet bör i det avseendet innebära en utjämning så att det inte främst är parlamentariker från en social eller parlamentarisk elit som utvecklar sådana kontakter. Utgångspunkten för kapitlet är således att institutionella arrangemang har betydelse för hur nationella parlamentarikers internationella kontakter utvecklas.

Problematiken som studeras i kapitlet behöver inte vara begränsad till nationella parlament, eller till Europeiska unionen. Internationella samarbetsstrukturer finns av många slag och statliga ämbetsverk, kommuner, politiska partier och intresseorganisationer är alla knutna till mer eller mindre välutvecklade sådana. I de följande analyserna står dock nationella parlament och parlamentariker i fokus.

Nationella parlament har under en längre tid ökat sitt institutionella deltagande i internationella nätverk.⁹ Riksdagskommittén beskriver till exempel hur internationaliseringen efter det kalla krigets slut har inneburit att nya institutionella forum för parlamentariskt samarbete i Europa har inrättats. Långt dessförinnan har dock svenska parlamentariker ingått i delegationer till Nordiska rådet och Internationella parlamentariska unionen samt i Europarådets parlamentariska församling. Sedan länge har också regeringen låtit riksdagsledamöter ingå i delega-

⁸ Resonemanget om gynnsamma omständigheter och välvilliga fall känner vi igen från tidigare kapitel i boken (Eckstein 1975; 1992; George & McKeown 1985; Bennett & George 1997; Bennett 1999; Uhrwing 2001:60; Esaiasson m.fl. 2002).

⁹ Riksdagskommittén 2001:36.

tioner som sänts till FN:s generalförsamling eller till olika FN-konferenser. Förutom en rad samarbetsdelegationer såsom parlamentarikersamarbetet inom EFTA, EES-delegationen och gemensamma parlamentarikerkommittén EG-Sverige räknar Riksdagskommittén OSSE-delegationen och observatörerna till Västeuropeiska unionen respektive NATO:s parlamentariska församlingar till de nya institutionella samarbetsdelegationer som tillkommit efter det kalla krigets slut. Flera institutionaliserade samarbeten på internationell nivå finns också mellan talmännen. Till de mer framträdande hör samarbetet mellan dels de nordiska parlamenten, dels Europarådets medlemsstater, dels EU:s medlemsstater. Också andra talmansnätverk på internationell nivå existerar.¹⁰

Det finns samtidigt en motbild. Nationella parlament och dess ledamöter har enligt den alternativa bilden kommit på efterkälken. Europeiska unionen är inte bara ett svar på internationaliseringen där nationella parlamentariker genom institutionella arrangemang får möjlighet att utveckla internationella kontakter. En vanlig statsvetaruppfattning är nämligen att nationella parlament förlorar i inflytande till följd av EU:s integrationsprocess. Den främsta anledningen härtill är att EU-politiken utgör ett samarbete mellan stater där beslutsmakten har förskjutits från parlament till regeringar.¹¹ Ytterligare en anledning är att politiken numera utformas i komplexa nätverk av aktörer där intressegrupper och experter får en mer central roll. Genom dessa nätverk integreras medlemsstaterna och nationella respektive europeiska institutioner och organisationer. EU-politiken växer fram genom vad som ibland kallas en förhandlings- eller nätverksliknande politik.¹² Parlamentariker sägs stå utanför viktiga nätverk och beslutsprocesser. Svein Andersen och Tom Burns befarar till och med att utvecklingen innebär att det folkliga inflytandet genom den parlamentariska processen riskerar att marginaliseras.¹³

Det är en närmast svindlande tanke som Andersen och Burns torgför. Enligt deras synsätt representeras omkring tre hundra miljoner väljare i Europeiska unionens medlemsländer av nära fem tusen natio-

¹⁰ Riksdagskommittén 2001:53 f., 60. Jfr. Jerneck 1987; Petersson m.fl. 2001:118 f.; Åberg 2001.

¹¹ EU:s s.k. demokratiska underskott diskuteras i Williams (1990), Boyce (1993), Neunreither (1994), Dehousse (1995), Weiler m.fl. (1995), Laffan (1996), Newman (1996), Chysochoou (1998), Sjövik (1999) och Hegeland (1999b). Jfr. kapitel 1.

¹² Jönsson 1999; Stenelo 1999; Held 1999:39.

¹³ Andersen & Burns 1996.

nella parlamentariker vars inflytande har minskat, och dessutom fortsätter att minska, genom EU:s alltjämt fortgående integrationsprocess.¹⁴ Men bara för att parlamenten sagts förlora inflytande behöver det inte innebära att enskilda parlamentariker har haft svårt att delta i det internationella samarbetet. Låt oss därför pröva hållbarheten i resonemanget att parlamentariker står utanför centrala och viktiga nätverk.

I kapitlet kommer två specifika frågeställningar att besvaras. Båda handlar om spridningen av internationella kontakter bland nationella parlamentariker. Kapitlets första frågeställning avser att fastställa hur utbredda dessa kontakter är bland parlamentariker i EU:s medlemsländer. Avsikten är att avgöra om deltagandet i ett institutionellt arrangemang för internationellt samarbete medför att andelen parlamentariker med internationella kontakter ökar. En ökad sådan andel måste vara något vi kan förvänta oss av institutionella arrangemang för internationellt samarbete. Därför förväntar vi oss att andelen parlamentariker med täta internationella kontakter är högst i länder som varit med i EU under längst tid.

Frågeställning nummer två gäller om institutionella arrangemang möjliggör att andra ledamöter än den sociala respektive parlamentariska eliten utvecklar utomnationella nätverk. Hypotesen säger att institutionella arrangemang har en utjämnande effekt och minskar skillnaden mellan olika grupper av parlamentariker så att de internationella kontakterna blir mer jämnt spridda.

För att besvara frågeställningarna hade paneldata om nationella parlamentarikers kontakter varit önskvärt. Med paneldata hade vi kunnat följa kontaktnivåernas utveckling över tid i ett institutionellt samarbete för internationella kontakter. Även om parlamentsforskningen inte är utrustad med ett sådant idealt material står vi långt ifrån hjälplösa. Med hjälp av tvärsnittsdata för ett stort antal EU-länder kan vi belysa frågeställningarna på ett indirekt sätt.¹⁵ Det kan vi göra ge-

¹⁴ Det exakta antalet folkvalda nationella parlamentariker i EU:s femton medlemsländer är vid ett givet tillfälle 4852 (beräkningen avser underhus i fall då tvåkammerssystem tillämpas): 150 (Belgien), 179 (Danmark), 200 (Finland), 577 (Frankrike), 300 (Grekland), 166 (Irland), 630 (Italien), 60 (Luxemburg), 150 (Nederländerna), 230 (Portugal), 350 (Spanien), 659 (Storbritannien), 349 (Sverige), 669 (Tyskland) och 183 (Österrike).

¹⁵ Det material jag utnyttjar har ursprungligen insamlats inom ramen för forskningsprojektet *Political Representation in Europe* (Katz & Wessels 1999; Schmitt & Thomassen 1999). Genom forskningsprojektet har nationella parlamentariker i elva av EU:s femton medlemsländer fått besvara likalydande frågor om sina kontakter på olika territoriella nivåer och med olika grupper, organisationer och aktörer i det omgivande samhället. Undersökningar har inte gjorts i Danmark, Finland, Storbritannien och

nom att materialet tillåter analyser för länder som varit med i EU-samarbetet under olika lång tid. Länder som varit med i EU i omkring fyrtio år borde ha dragit fördelar av de institutionella arrangemangen i enlighet med hur hypoteserna formulerats.

Den viktigaste åtskillnaden kommer i analyserna att göras mellan länder som varit med i samarbetet från början och länder som anslutit sig allteftersom. För analyserna innebär det att Belgien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna och Tyskland kommer att ställas mot övriga nio medlemsländer. Också inom de länder som anslutit sig efter EG:s bildande kan en åtskillnad göras; Finland, Sverige och Österrike får betraktas som nyblivna medlemmar av unionen medan Danmark, Grekland, Irland, Portugal, Spanien och Storbritannien varit medlemmar under en något längre tid. Det finns anledning att göra åtskillnad mellan dessa tre ländergrupper, det vill säga *ursprungliga*, *etablerade* och *nyblivna* EU-länder.¹⁶

När vi gör den indelningen av EU-länderna är det två förväntningar vi har på resultaten. Dels bör utbredningen av internationella kontakter vara *större*, dels bör elitfaktorernas betydelse för utvecklandet av kontakterna vara *mindre* i länder som varit med i EU-samarbetet från början jämfört med länder som anslutit sig senare respektive helt nyligen.

För att analysera nationella parlamentarikers kontaktmönster i EU:s medlemsländer har kontakter med ett trettiootal organisationer, institutioner och aktörer studerats. Forskningsprojektet har för varje organi-

Österrike. Såväl det svenska som det internationella materialet beskrivs mer utförligt i kapitel 2. Eftersom jag saknar paneldata måste viss försiktighet iaktas när resultaten analyseras och slutsatser dras.

¹⁶ Ett problem med jämförelsen är att endast svenska riksdagsledamöter ingår i den kategori som benämns nyblivna EU-länder. Undersökningar har inte gjorts i Finland och Österrike. Från kapitel 4, och jämförelserna mellan Sverige och Finland, medföljer dock ingen specifik misstanke om att Finland skulle avvika från Sverige i alltför hög grad vad gäller de internationella kontakter parlamentariker har. En mer teknisk sida av problemet att jämföra gruppen nyblivna EU-länder (dvs. enbart det svenska materialet) med övriga två grupper gäller svarsfrekvenserna i det jämförda materialet. Det svenska materialet är av mycket god kvalitet och har en svarsfrekvens på 90 procent. Svarsfrekvensen är betydligt lägre i flertalet andra länder som ingår i det undersökningsmaterialet som det svenska materialet kommer att jämföras med. Det ställer oss inför den för tillfället olösliga frågan om resultaten i undersökningen beror på svarandeeffekter eller den låga svarsfrekvensen i vissa av de undersökta länderna. En synpunkt som talar till materialets fördel är de genomförda undersökningar som gjorts på materialet. Med hjälp av *Duncan index of dissimilarity* konstateras att materialet ser bra ut. Intervjumaterialets sammansättning utifrån kön, ålder och partitillhörighet är tillfredsställande och innehåller inga stora och problematiska skevheter (Katz & Wesels 1999:249 ff.; Schmitt & Thomassen 1999:269 ff.).

sation, institution och aktör efterfrågat de nationella parlamentariker-
nas kontaktregelbundenhet. Svarsalternativen var inte desamma i den
svenska undersökningen som i övriga länder. Skälen för detta var dels
att den svenska forskargruppen anslöt sig till ett internationellt forsk-
ningsprojekt som inletts sedan tidigare, dels att det fanns önskemål om
att, såsom i bokens övriga kapitel, kunna göra tidsjämförande under-
sökningar med hjälp av tidigare svenska riksdagsundersökningar.¹⁷

I de följande delundersökningarna har jag utnyttjat två tillväga-
gångssätt för att hantera de olika svarsalternativen så att jämförbarhet
kunnat uppnås. Dels arbetar jag med en *dikotomisering*, dels arbetar
jag med en *femgradig skala*. Det första sättet att behandla svarskatego-
rierna – dikotomiseringen – bygger på skillnaden mellan parlamen-
tariker med någon kontakt och parlamentariker som aldrig har haft någon
kontakt.¹⁸ Det andra tillvägagångssättet med fem gemensamma svarsal-
ternativ bygger på en indelning där svarsalternativen givits värden från
0 till 4.¹⁹

Nationella parlamentarikers internationella kontakter inom EU

Så många som 1388 nationella parlamentariker från inte mindre än
elva länder i Europeiska unionen har aktivt deltagit i forskningsprojek-
tet *Political Representation in Europe* och besvarat frågor om sina kon-
takter nationellt och europeiskt. I det följande skall vi stifta närmare
bekantskap med dessa 1388 parlamentariker i syfte att undersöka om

¹⁷ Svartsalternativen var i den svenska undersökningen: "minst en gång i veckan", "en eller ett par gånger i månaden", "några gånger", "någon enstaka gång" och "aldrig". I det internationella forskningsprojektets frågeformulär utnyttjades svartsalternativen "åtminstone en gång i veckan" (at least once a week), "åtminstone en gång i månaden" (at least once a month), "åtminstone varje kvartal" (at least every three months), "åtminstone en gång om året" (at least once a year), "sällan" (seldom) samt "aldrig" (no contact). Att svartsalternativen var annorlunda formulerade i det svenska projektet får till konsekvens att jämförelser måste göras utifrån principen om "minsta gemensamma nämnare". Omkodningar av materialet har gjorts så att svarspersoner som angivit sina kontakter med någon kontaktyta omkodats från "missing data" till "aldrig"/"no contact" på de övriga kontaktytorna i samma frågesvit där svarspersonen inte avgett något svar.

¹⁸ Svartsalternativen "aldrig"/"no contact" har skilts från övriga alternativ.

¹⁹ Svartsalternativen "aldrig"/"no contact" har givits värdet 0, "någon enstaka gång"/"seldom" och "at least once a year" givits värdet 1, "några gånger"/"at least every three months" givits värdet 2, "en eller ett par gånger om året"/"at least once a month" givits värdet 3 samt "minst en gång i veckan"/"at least once a week" givits värdet 4.

institutionella arrangemang fungerar som en alternativ spridningsmekanism för internationella kontakter.

Först skall vi analysera parlamentarikers kontakter med *politiska institutioner*; därefter skall vi analysera deras motsvarande kontakter med *intresseorganisationer*. Bakgrunden till indelningen är en genomförd faktoranalys av kontaktmönstren bland nationella parlamentarikar i EU:s medlemsländer. Enligt den kan skillnad göras mellan kontakter med nationella respektive europeiska *politiska institutioner* och kontakter med nationella respektive europeiska *intresseorganisationer*.

I tabell 5.1 redovisas andelen parlamentsledamöter som har kontakter med olika nationella respektive europeiska *politiska institutioner*. Med kontakter avses att ledamöterna åtminstone haft någon form av kontakt. Parlamentariker som aldrig haft kontakt skiljs från parlamentariker med någon kontakt.²⁰ Nivån för vad som avses med kontakt är således betydligt lägre jämfört med analyserna i tidigare kapitel. I tabellen redovisas också ett sammanfattande mått där andelen ledamöter som haft kontakt med någon nationell respektive europeisk institution framgår.

Länderna grupperas efter om de varit med i EU-samarbetet från början eller anslutit sig efterhand, alternativt nyligen, i syfte att ge svar på frågan om deltagandet i ett institutionaliserat internationellt samarbete befrämjar förekomsten av internationella kontakter. Förväntningen är att andelen parlamentariker med någon form av internationella kontakter skall vara större i länder som varit med i EU under en längre tid jämfört med länder som anslutit sig nyligen eller långt efter grundandet av unionen.

Kontakter med det omgivande samhället präglar det parlamentariska beteendet; parlamentariker i EU:s nationella parlament har många samhällskontakter. Om det vittnar tydligt den genomförda analysen.

Nu är förvisso kraven på kontaktregelbundenhet lågt ställda i den här delen av analysen. För jämförbarhetens skull har vi tvingats sänka nivån rejält för vad som skall avses med kontakt. Om vi i tidigare kapitel talat om täta kontakter i betydelsen att ledamöter uppgivit sig ha månatligen återkommande kontakter använder vi oss nu av parlamentarikernas uppgifter om att de haft någon kontakt överhuvudtaget.

²⁰ Jfr. Katz 1999:65 ff.

Tabell 5.1 Nationella parlamentarikers kontakter med nationella och europeiska politiska institutioner efter längden på landets EU-medlemskap (procent).

	Ursprungliga EU-länder	Etablerade EU-länder	Nyblivna EU-länder	Samtliga	Differens
Nationella politiska institutioner					
Vanliga medborgare	100	99	99	100	+1
Intresseorganisationer	99	100	100	99	-1
Lobbyister	88	79	98	88	-10*
Journalister	98	98	99	98	-1
Nationella partiledningar	99	98	98	98	+1
Egna landets EU-parlamentariker	96	93	97	96	-1
Nationella regeringsledamöter	97	96	99	97	-2
Nationella tjänstemän	98	96	98	97	±0
Europeiska politiska institutioner					
Tjänstemän inom EU	72	65	79	72	-7*
EU-kommissionen	54	51	47	42	+7*
Europeiska rådet	40	41	32	42	+8*
Ekonomiska och sociala kommittén	40	34	23	35	+17*
EG-domstolen	26	19	15	22	+11*
COREPER	27	30	27	28	±0
Nationella parlamentariker i EU-länder	78	68	76	75	+2
Någon nationell politisk institution	100	100	100	100	±0
Någon europeisk politisk institution	90	82	90	88	±0
Antal svar	769	311	308	1388	

Kommentar: Resultaten visar andelen parlamentariker som har uppgivit sig ha "någon" kontakt med respektive kontaktyta, dvs. inte svarat med svarsalternativen "aldrig"/"no contact". Differensen återger skillnaden mellan *ursprungliga* och *nyblivna* EU-länder. * $p \leq 0.05$. *Källa:* Political Representation in Europe och Riksdagsenkät 1996.

I samtliga undersökta länder har parlamentariker väl utvecklade kontakter på nationell nivå; något annat var knappast heller att vänta. Det är välkänt inom parlamentsforskningen att folkvalda har omfattande kontaktnät.²¹ Resultaten bekräftar undersökningens validitet. Det

²¹ Aberbach m.fl. 1981, kap 7; Eldersveld m.fl. 1981, kap 7; Damgaard 1982:22 ff.; NOU 1982:3, s. 163 ff.; Christoffersson 1986; Holmberg & Esaiasson 1988:60 ff.

vi sedan tidigare vet om nationella parlamentarikers kontakter visar sig stämma också på EU:s medlemsländer.

Materialet uppvisar nästan inga variationer när det gäller kontakter med nationella institutioner. Någon skillnad kan inte utläsas i materialet beroende på om parlamentarikerna representerar ett land med lång eller kort erfarenhet av EU-medlemskapet.²²

Variationerna är större när det gäller kontakter som parlamentariker har med olika politiska institutioner inom Europeiska unionen. Nästan genomgående finns en något högre andel parlamentariker med kontakter i de ursprungliga EU-länderna om vi jämför med etablerade EU-länder eller nytilllkommande länder. På fem av sju europeiska politiska institutioner uppmäts högst andel kontakter bland parlamentariker i EU:s grundarländer.

Några skillnader i materialet är särskilt stora. Som nyblivet medlemsland uppvisar till exempel Sverige påtagligt lägre andel parlamentariker som haft någon som helst kontakt med EG-domstolen, Europeiska rådet och Ekonomiska och sociala kommittén (ECOSOC).²³ I övrigt är andelen parlamentariker med någon kontakt med olika politiska EU-institutioner ungefär densamma i Sverige som i länder som varit med sedan tidigare, eller till och med sedan EG grundades.

När vi ser till det sammanfattande måttet på parlamentarikernas internationella kontakter är andelen ledamöter med någon internationell kontakt högre i de ursprungliga EU-länderna jämfört med i etablerade EU-länder (90 procent jämfört med 82 procent). Det nyblivna EU-landet Sveriges parlamentariker har lika hög kontaktnivå med europeiska politiska institutioner som parlamentariker i EU:s grundarländer.

På en sammantagen nivå, och när samtliga internationella kontakter förs in i analysen, finns det en del som tyder på att länder med ett långvarigt EU-medlemskap tenderar att ha en högre andel parlamentariker med täta internationella kontakter jämfört med länder med en mer kortvarig EU-erfarenhet. Särskilt om vi jämför de ursprungliga EU-ländernas parlamentariker med etablerade EU-länders. Den genomsnittliga andelen ledamöter med kontakter är för sju europeiska institu-

²² Redovisningen av andelen parlamentariker med nationella kontakter har egentligen inget egenvärde. Analyserna i detta och bokens övriga kapitel avser att öka kunskapen om nationella parlamentarikers internationella kontakter. För studiens genomförande är det därför knappast något problem med den obefintliga variansen i dessa frågesvar.

²³ De uppmätta skillnaderna mellan nyblivna och ursprungliga EU-länder för dessa kontaktytor är samtliga statistiskt signifikanta.

tioner 48 procent i EU:s ursprungliga länder medan motsvarande andel är 44 procent för etablerade EU-länders parlamentariker respektive 43 procent för nyblivna EU-länders parlamentariker.

Skillnaderna är inte jättestora. Ett institutionellt arrangemang för internationellt samarbete behöver således inte med automatik ge en högre andel parlamentariker med utomnationella kontakter. De hittillsvarande analyserna ger oss anledning att vara försiktiga med att dra slutsatsen att den tid som ett land har varit medlem av ett institutionellt samarbete är den mest avgörande faktorn för i vilken utsträckning nationella parlamentariker har utvecklat internationella kontakter. Åtminstone inte om parlamentarikernas kontakter med *politiska institutioner* inom EU skall ligga till grund för slutsatsen. Frågan är om detsamma gäller när analyserna vidgas till att också gälla kontakter med olika *intresseorganisationer*.

Inte minst förekomsten av lobbyism ger oss anledning att förvänta oss att nationella parlamentariker har mer utvecklade kontakter med intresseorganisationer än med politiska institutioner. Inom EU-samarbetet är lobbyismen mest utvecklad gentemot EU:s institutioner.²⁴ Litteraturen på området har inte i samma utsträckning uppmärksammat lobbyismen gentemot nationella parlamentsledamöter.

Lobbyister och intresseorganisationer har dock skäl att också påverka nationella parlamentariker i syfte att få dem att i sin tur påverka den egna regeringens politik i EU-frågor.²⁵ Viktiga intresseorganisationer som Unice (Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe), ETUC (European Trade Union Conference) och COPA (Committee of Agricultural Organisations in the European Union) ger oss särskild anledning att ställa oss frågan om ett institutionellt arrangemang för internationellt samarbete ger en större andel parlamentariker med utomnationella intressegruppskontakter. I frågeformuleringarna har därför medvetet medtagits flera av de europeiska så kallade "superlobbyisterna".²⁶

Tabell 5.2 återger andelen parlamentariker som har kontakter med nationella respektive europeiska intresseorganisationer på olika områden. I tabellen redovisas även den procentuella andel parlamentariker

²⁴ Ahlsson 1999; Bergström 1998.

²⁵ Ett svenskt exempel på detta är de många kontakter som olika intresseorganisationer (t.ex. Industriförbundet) tog med svenska riksdagsledamöter i frågan om indirekt tobaksreklam under 1997 (Rydell 1997).

²⁶ Bergström 1998; Mazey & Richardson 1993:193 ff.

som uppgivit sig ha någon kontakt med nationella respektive europeiska intresseorganisationer.²⁷

Vi ser att nationella parlamentarikers kontakter med intresseorganisationer i det egna landet fördelar sig på ungefär samma sätt i alla undersökta EU-länder. Det är, som tidigare noterats, ett i parlamentsforskningen återkommande resultat att parlamentariker och intresseorganisationer utvecklar omfattande kontakter.²⁸ I vår undersökning uppger nästan samtliga parlamentariker i EU:s medlemsländer (97 procent) att de åtminstone har haft någon kontakt med nationella intresseorganisationer.²⁹

Lika välutvecklade är inte kontakterna med europeiska intresseorganisationer som med europeiska politiska institutioner. Trots det är det nära två tredjedelar av parlamentarikerna som uppger sig ha kontakter med någon europeisk intresseorganisation.

Det finns ingen skillnad mellan länder som varit med från samarbetets början eller anslutit sig något senare; båda grupperna av länder uppmäter att 63 procent av parlamentarikerna har haft någon kontakt med en europeisk intresseorganisation. Samtidigt är den genomsnittliga andelen ledamöter för samtliga nio europeiska intresseorganisationer densamma för dessa båda länderkategorier (42 respektive 41 procent).

Mer spännande är i så fall skillnaden mellan det nyblivna EU-landet Sverige och länder som varit med sedan tidigare. Om vi ser till andelen som haft kontakt med någon europeisk intresseorganisation är skillnaden hela fjorton procentenheter (63 procent mot 49 procent). Även om vi ser till den genomsnittliga andelen ledamöter för samtliga nio europeiska intresseorganisationer är skillnaden stor mellan det nyblivna medlemslandets parlamentariker och ursprungliga respektive etablerade medlemsländers parlamentariker (21 procent mot 42 respektive 41 procent).

På en sammantagen nivå visar således analysen att EU-medlemskapet befrämjar kontakter med europeiska intresseorganisationer. Andelen parlamentariker som har sådana är högst i länder med lång erfarenhet av EU-medlemskapet.

²⁷ För en kommentar om hur svarsalternativen har hanterats och om hur beräkningen av procentandelar har gjorts, se not 16-18.

²⁸ Hermansson m.fl. 1999:50 ff.; Riksdagskommittén 2001:36 och 50 ff.

²⁹ Inte heller nu är avsaknaden av varians i frågesvaren ett problem för analysen. Kontakterna med nationella intresseorganisationer är endast medtagna för att ställas mot de europeiska.

Tabell 5.2 Nationella parlamentarikers kontakter med nationella och europeiska intresseorganisationer efter längden på landets EU-medlemskap (procent).

	Ursprungliga EU-länder	Etablerade EU-länder	Nyblivna EU-länder	Samtliga	Differens
Nationella intresseorganisationer					
Konsumentorganisationer	94	93	91	93	+3*
Miljöorganisationer	96	94	93	95	+3*
Fackliga organisationer	96	99	97	97	-1
Yrkessammanslutningar	97	95	92	95	+5*
Jordbruk och fiske	83	87	88	85	-5*
Industri	94	90	96	93	-2
Transport	90	87	89	89	+1
Handel och service	93	92	91	92	+2
Bank och försäkring	87	82	88	86	-1
Europeiska intresseorganisationer					
Konsumentorganisationer	44	41	21	38	+23*
Miljöorganisationer	51	48	27	45	+24*
Fackliga organisationer	45	42	32	41	+13*
Yrkessammanslutningar	41	40	17	35	+24*
Jordbruk och fiske	40	40	19	35	+21*
Industri	42	42	23	37	+19*
Transport	38	37	19	34	+19*
Handel och service	39	38	15	33	+24*
Bank och försäkring	37	37	13	32	+24*
Någon nationell intresseorganisation	97	97	97	97	±0
Någon europeisk intresseorganisation	63	63	49	60	+14*
Antal svar	757	306	307	1370	

Kommentar: Resultaten visar andelen parlamentariker som har uppgivit sig ha "någon" kontakt med respektive kontaktyta, dvs. inte svarat med svarsalternativen "aldrig"/"no contact". Differensen återger skillnaden mellan *ursprungliga* och *nyblivna* EU-länder. * $p \leq 0.05$. *Källa:* Political Representation in Europe och Riksdagsenkät 1996.

Också vid en mer specificerad analys, gjord för varje enskild europeisk intresseorganisation, återfinns motsvarande skillnader. För samtliga nio studerade europeiska intresseorganisationer är det i de ur-

sprungliga och etablerade EU-länderna som den högsta andelen parlamentariker har utvecklat internationella kontakter.³⁰

Vi bör därför, när det gäller kontakter med europeiska intresseorganisationer, konstatera att medlemskapet i EU har en påverkan på andelen parlamentariker med internationella organisationskontakter. Parlamentariker i ett medlemsland som varit med i EU under en längre tid har mer utvecklade kontakter med europeiska intresseorganisationer än parlamentariker från länder som nyligen anslutit sig till unionen. I så måtto får också hypotesen om de institutionella arrangemangens betydelse för den internationella kontaktnivån stöd av analysen.

Institutionella arrangemang och elitfaktors betydelse för förekomsten av internationella kontakter

Nivån på andelen parlamentariker med kontakter på olika territoriella nivåer har studerats i syfte att undersöka om deltagandet i ett institutionellt arrangemang som EU verkar befrämjande för framväxten av internationella kontakter inom den länderkrets som samarbetet omfattar. Några tydliga resultat om att så är fallet har inte kunnat presenteras när det gäller europeiska politiska institutioner. Förekomsten av kontakter med internationella intresseorganisationer påverkades däremot av tiden för medlemskapet i EU. Andelen parlamentariker med europeiska intressegruppskontakter är högre i mer etablerade än i nyblivna EU-länder. Hypotesen får därmed ett visst stöd av analyserna.

En annan frågeställning för kapitlet har avsett att undersöka om längden på EU-medlemskapet har någon inverkan på i vilken utsträckning sociala och parlamentariska elitfaktorer har någon betydelse för utvecklandet av internationella kontakter. Det har utifrån diffusions-teoretiska utgångspunkter antagits att den betydelsen minskar i ett land som varit med i samarbetet under en längre tid. Minst avgörande antas sociala och parlamentariska elitfaktorer vara för parlamentariker i länder som under lång tid haft tillgång till institutionella arrangemang för internationellt samarbete.

Frågeställningen skall prövas på det EU-komparativa materialet. Om hypotesen om institutionella arrangemangs betydelse för framväxten av internationella kontakter skall anses ha fått stöd skall vi kunna utläsa

³⁰ Dessa skillnader är samtliga statistiskt signifikanta.

skillnader i elitfaktorerers effekter mellan olika EU-länder beroende på hur länge landet varit medlem av EU. Minst effekter skall uppmätas i de länder som varit med längst.

Antalet möjliga operationaliseringar av elitbegreppet är många. Det gäller även när en avgränsning görs till den sociala respektive parlamentariska eliten. I tidigare kapitel har ett flertal olika indikatorer kunnat utnyttjas för operationaliseringen. Det material som ligger till grund för detta kapitel innehåller dock inte lika utförlig information om parlamentarikernas bakgrund. Möjligheterna att arbeta med flera olika indikatorer har därför varit begränsade. Icke förty har jag kunnat arbeta med vad som måste betraktas som fullt tillfredsställande indikatorer.

I det följande kommer parlamentarikers utbildningsbakgrund att utnyttjas som indikator på social elit. Högre utbildning har i alla tider varit nära förknippad med en socialt och ekonomiskt stark ställning i samhället; den sociala eliten har ofta varit högt utbildad. På motsvarande sätt kommer tjänstgöringstidens längd hos parlamentarikerna att fungera som indikator på parlamentarisk elit. Parlamentsforskningen har ganska entydigt slagit fast att det finns ett samband mellan parlamentarisk ställning och tjänstgöringstidens längd; den parlamentariska eliten har det gemensamt att den har en hög anciennitet.³¹

Med tabell 5.3 kan vi få svaret på frågan om längden på EU-medlemskapet har någon inverkan på i vilken utsträckning elitfaktorer har betydelse för vilka parlamentariker som utvecklar internationella kontakter. Tabellen redovisar en analys av effekterna av sociala och parlamentariska elitfaktorer på internationella kontakter i tre olika ländergrupper. I tabellen redovisas både koefficienterna för bivariata regressionsanalyser med respektive förklaringsfaktor och en multivariat regressionsanalys med båda förklaringsfaktorerna. De oberoende variablerna – utbildning och anciennitet – har dikotomiserats och givits värdena 0 eller 1.³² Den beroende variabeln i varje analys, indexvärdet för kontakterna, kan variera mellan 0 och 4.³³

³¹ Hagevi 1995; 1998; Isberg 1999.

³² Utbildning har i den internationella undersökningen mätts med en fyrgradig skala: university degree, other higher education, secondary school och primary school. Ancienniteten har mätts med en tregradig skala: 0-5, 6-10 respektive 11 eller fler parlamentsår. I den svenska delen av forskningsprojektet har uppgifterna insamlats genom den officiella publikationen *Fakta om folkvalda* (Riksdagens förvaltningskontor 1995). I det internationella projektet har två enkätfrågor legat till grund för materialinsamlingen: "What is your highest level of education?" och "When were you first elected to

För att tesen i kapitlet skall anses ha fått stöd bör vi för de kontakter som gäller europeiska politiska institutioner och intresseorganisationer se mindre effekter av utbildning och anciennitet i de ursprungliga EU-länderna jämfört med nyblivna EU-länder. Vad gäller effekterna av utbildning och anciennitet på motsvarande nationella kontakter har vi ingen anledning att förvänta några specifika skillnader mellan olika ländergrupper. Någon diskussion om dessa effekter är därför inte nödvändig för att besvara frågeställningen i kapitlet. De redovisas för den intresserade läsarens skull.

Med hjälp av regressionskoefficienterna i tabellen kan vi avläsa svaret på vår frågeställning. För att vi skall sätta tilltro till hypotesen om att institutionella arrangemang minskar skillnaden mellan vilka grupper av parlamentariker som har internationella kontakter skall vi kunna avläsa allt högre regressionskoefficienter från vänster till höger i tabellen. Det betyder att effekten av elitfaktorer är mindre i länder som länge deltagit i EU-samarbetet. Först då, och inte annars, ger analysen stöd för att elitfaktorer betyder mindre när ett utvecklat institutionellt samarbete för internationella kontakter ligger för handen.

Materialet ger inget starkt stöd för att Europeiska unionen som ett institutionellt arrangemang minskar effekten av utbildning respektive anciennitet på ledamöternas internationella kontakter.

<COUNTRY PARLIAMENT>?”. För de följande delanalyserna har jag valt att diktomiserat de variabler för social respektive parlamentarisk elit som jag kunnat framställa med hjälp av uppgifterna om utbildningsbakgrund och anciennitet. För den sociala eliten gör jag skillnad mellan examen på universitetsnivå ("university degree") och lägre utbildningsnivå. För den parlamentariska eliten gör jag skillnad mellan de som suttit sex år eller längre i sitt parlament och andra parlamentariker.

³¹ Totalt utnyttjas fyra beroende variabler baserade på parlamentsledamöternas kontakter med "nationella politiska institutioner", "europeiska politiska institutioner", "nationella intresseorganisationer" och "europeiska intresseorganisationer". Varje index utgör en beräkning av det genomsnittliga värdet på samtliga kontaktytor som ingår i indexet. I indexet för "nationella politiska institutioner" ingår kontakter med "medborgare", "intresseorganisationer", "lobbyister", "journalister", "nationella partiledningar", "egna landets EU-parlamentariker", "nationella regeringsledamöter" och "nationella tjänstemän" (se tabell 5.1). I indexet för "europeiska politiska institutioner" ingår "tjänstemän inom EU", "EU-kommissionen", "Europeiska rådet", "Ekonomiska och sociala kommittén", "EG-domstolen", "COREPER", samt "nationella parlamentariker i EU-länder" (se tabell 5.1). I indexen för "nationella intresseorganisationer" och för "europeiska intresseorganisationer" ingår nationella och europeiska konsumentorganisationer, miljöorganisationer, fackliga organisationer, yrkessammanslutningar, samt nationella och europeiska organisationer för jordbruk, fiske, industri, transport, handel, service, bank och försäkring (se tabell 5.2).

Tabell 5.3 Sociala och parlamentariska elitegenskapers effekt på nationella och internationella kontakter (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	Ursprungliga EU-länder	Etablerade EU-länder	Nyblivna EU-länder	Samtliga	Antal svar
Bivariat analys					
<i>Nationell politisk institution</i>					
Utbildning	,03	,05	,02	,02	1367
Anciennitet	,18*	,11	,17*	,15*	1370
<i>Nationell intresseorganisation</i>					
Utbildning	-,09***	-,03	-,09	-,09**	1351
Anciennitet	,04	,13	,06	,06***	1352
<i>Europeisk politisk institution</i>					
Utbildning	,13*	-,05	,08	,09*	1370
Anciennitet	,18*	,23*	,27*	,21*	1370
<i>Europeisk intresseorganisation</i>					
Utbildning	,07***	-,16***	-,11**	,00	1352
Anciennitet	,09**	,24*	,12*	,13*	1352
Multivariat analys					
<i>Nationell politisk institution</i>					
Utbildning	,03	,05	,04	,02	1349
Anciennitet	,18*	,11***	,15*	,15*	1349
<i>Nationell intresseorganisation</i>					
Utbildning	-,09***	-,02	-,08	-,08**	1334
Anciennitet	,04	,12	,05	,06***	1334
<i>Europeisk politisk institution</i>					
Utbildning	,13*	-,03	,13**	,10*	1349
Anciennitet	,18*	,23*	,31*	,22*	1349
<i>Europeisk intresseorganisation</i>					
Utbildning	,07***	-,16***	-,09**	,00	1334
Anciennitet	,10**	,23*	,10**	,14*	1334

Kommentar: Parlamentarikernas kontakter har mätts med hjälp av fyra olika index som varierar från 0 till 4. B-värdena i tabellen kan utläsas som den förändring i parlamentarisk kontakter (på en skala från 0 till 4) som vi får om svarspersonen går från värdet 0 till 1 på den aktuella elitegenskapen. * $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$, *** $p \leq 0.10$. *Källa:* Political Representation in Europe och Riksdagsenkät 1996.

Om vi begränsar oss till de multivariata analyserna är effekterna för utbildning respektive anciennitet nästintill desamma för parlamentarikerna som representerar ursprungliga EU-länder och parlamentarikerna som representerar nyblivna EU-länder. Med en hårdragen prövning av tesen

på materialets fyra jämförelsepunkter får den endast stöd i ett enda fall. Ledamöternas tjänstgöringstid har i de ursprungliga EU-länderna något mindre betydelse för upprätthållandet av kontakter med europeiska politiska institutioner om vi jämför med det nyblivna medlemslandet Sveriges riksdagsledamöter. Regressionskoefficienterna är +.18 jämfört med +.31. I övriga tre fall är det snarast frånvaron av skillnader som illustreras i tabellen.

Med nu genomförda analyser har vi inte kunnat öka trovärdigheten i tesen att sociala och parlamentariska elitfaktorer betyder mindre i ett utvecklat institutionellt arrangemang för internationellt samarbete. Det är för ledamöter med och utan hög utbildning respektive låg och hög tjänstgöringsålder lika svårt, eller lätt, att utveckla internationella kontakter oberoende av hur länge landet deltagit i arrangemanget. Viss försiktighet bör dock iakttas. Undersökningsmaterialet har inte varit av lika hög kvalitet som i bokens båda tidigare kapitel.

Några svagheter i materialet har varit särskilt besvärliga att hantera. Materialet täcker till exempel inte in alla medlemsländer och upprätthåller inte heller lika höga svarsfrekvenser som vi är bortskämda med i Norden i de EU-länder där undersökningar trots allt gjorts. Därtill har det varit en brist att vi varit begränsade till att operationalisera social och parlamentarisk elit med endast utbildning och tjänstgöringstid. I tidigare kapitel har vi haft förmånen att kunna arbeta med flera olika indikatorer.³⁴

Svagheterna till trots kunde undersökningen ge oss intressanta besked om hur parlamentariker i nationella parlament inom hela Europeiska unionen utvecklar internationella kontakter. Med dess karaktär av pionjärundersökning av internationella kontakter på EU-nivå får vi nöja oss med dessa resultat. I framtida studier kan vi utveckla den teoretiska ramen för en motsvarande undersökning och kanske komma längre vad gäller insamlandet av viktiga bakgrundsinformationer om nationella parlamentariker i EU:s många nationella parlament.

³⁴ Vissa möjligheter att utnyttja andra operationaliseringar förelåg förvisso. Parlamentarikernas tidigare yrkestillhörighet är ett exempel på en sådan möjlig operationalisering av social elit. En bedömning gjordes dock att materialet i denna del var svårt att såväl analysera som tolka. För det här kapitlets syften var det insamlade materialet bristfälligt kategoriserat.

Inte heller institutionella arrangemang utgör en lösning

Någon stark anledning att tro att andelen parlamentariker med internationella kontakter ökar till följd av att ett land ansluter sig till ett institutionaliserat internationellt samarbete föreligger inte. I länderna inom EU-kretsen fanns små skillnader vad gäller nationella parlamentarikers kontakter gentemot olika politiska institutioner; nyblivna medlemsländers nationella parlamentariker uppvisar nästan men inte lika höga kontaktnivåer som parlamentariker från EU:s ursprungliga sex medlemsländer.

För den som vill tro på institutionella arrangemang som en lösning för att öka andelen parlamentariker med internationella kontakter utgör möjligen kontakterna med olika intresseorganisationer en ljusglimt. Andelen parlamentariker som utvecklar utomnationella kontakter med intresseorganisationer inom det institutionaliserade samarbetets territoriella gränser är högre i länder som varit med i det institutionaliserade samarbetet under en längre tid jämfört med länder som anslutit sig nyligen.

Något fullgott stöd för den för kapitlet styrande hypotesen har vi således inte. Hypotesen kan anses ha fått stöd med avseende på andelen parlamentariker som utvecklar kontakter med intresseorganisationer på internationell nivå. Den andelen är högre i länder som deltagit sedan lång tid i ett institutionaliserat internationellt samarbete jämfört med i länder som inte varit med under lika lång tid.

Materialet ger inte heller som en sammantagen helhet stöd för hypotesen att institutionella arrangemang tydligt minskar elitfaktorers effekt på vilka parlamentariker som utvecklar internationella kontakter. Vi kan därför inte förvänta oss att ett samarbete likt EU skall medföra en mer jämn spridning av de internationella kontakterna bland samtliga parlamentariker.

Vilka är lärdomarna av dessa slutsatser för framtiden och hur generellt giltiga kan de tänkas vara? Resultaten har naturligtvis särskild giltighet för de EU-länder där undersökningarna genomförts. Även om resultaten inte återspeglar beteendemönstret hos samtliga femton medlemsländers parlamentariker har vi anledning att tro att resultaten kan generaliseras så långt. För Sverige, Österrike och Finland innebär det att de framtida förändringar som kan förväntas vad gäller internationella kontakter först och främst är att vänta i parlamentarikernas kontakter med olika europeiska intresseorganisationer. På sikt kan dessa

beräknas växa i omfattning. I övrigt torde inga stora förändringar vara att vänta för parlamentariker i Sverige, Österrike och Finland om vi skall tro analyserna som gjorts i detta kapitel.

Utifrån tankar om hur demokratin kan och bör fungera är det intressant att ställa sig frågan hur generaliserbara resultaten är för andra länder. Europeiska unionen är inte det enda, om än kanske det mest utvecklade och långtgående, exemplet i världen på ett institutionaliserat internationellt samarbete. Det är inte omöjligt att resultaten äger giltighet även för andra exempel som finns runtom i världen, såsom NAFTA, ASEAN och APEC. Anledningen härtill är valet att studera EU som det mest långtgående exemplet på framväxten av ett institutionaliserat internationellt samarbete. Om vi inte ens i detta sammanhang, då förutsättningarna är som gynnsammast, kan återfinna en tydligt ökad andel internationella parlamentariker eller att elitegenskaper får mindre betydelse för internationella kontakter är det inte troligt att mindre utvecklade institutionella samarbeten skulle leda till något sådant. Europeiska unionen tjänar som ett *kritiskt test* på de i kapitlet prövade hypoteserna.

Ett institutionaliserat internationellt samarbete leder inte nödvändigtvis till en kraftigt ökad andel internationella parlamentariker och inte alls till att elitegenskaper får mindre betydelse för internationella kontakter. Om det skall bli fler parlamentariker som har internationella kontakter, och därtill en större utjämning mellan olika grupper av parlamentariker som har respektive inte har sådana kontakter, måste andra institutionella vägar beträdas.

Kapitel 6

Internationellt orienterade parlamentarikers åsiktsrepresentativitet

”Nu hava de gått som paddor, nu blevo de efter igen”. Med de drastiska orden konstaterar löjtnant Zidén, i Runebergs Fänriks Ståls sägner, att hans mannar ryckt fram betydligt mer försiktigt än han själv som tappert och ivrigt satt av mot ryssen i full fart.¹ I diskussionen om internationaliseringen finns motsvarande farhågor om ett glapp mellan elitens heta och medborgarnas svalare engagemang för internationella frågor. I forskningssammanhang talar man om en möjlig opinionseftersläpning.²

Med en fortgående internationalisering och ökade krav på parlamentariker att utveckla internationella kontakter ställs vi inför frågan om, och hur, den representativa demokratin påverkas av att fler ledamöter får internationella kontakter. Andelen parlamentariker med dessa kontakter har förvisso inte uppvisat någon markant ökning den senaste tioårsperioden. Det är ungefär en femtedel av parlamentarikerna som har vad som kan anses vara täta internationella kontakter.

Hittills har statsvetenskapen på teoretiska grunder argumenterat för att den representativa demokratin står inför stora utmaningar till följd av globaliseringen.³ Vad som saknas är empirisk forskning om hur internationaliseringen påverkar det representativa styrelseskicket. Vilka är implikationerna i representativa avseenden av att parlamentariker har eller inte har internationella kontakter?

Bokens perspektiv förskjuts därmed. I detta och nästföljande kapitel undersöks hur en specifik aspekt av internationaliseringen – omvärldskontakter bland folkvalda parlamentariker – påverkar det representativa styrelseskickets parlamentariker i representativa avseenden. Tidigare i boken har vi fått följa parlamentarikers internationella kontakter som beroende variabel. Nu kommer parlamentarikers internationella kon-

¹ Runeberg 1994:35.

² Morse 1970; Jerneck 1987; 1990; 1994:227 ff. och 244; Wessels 1995; Holmberg 1997; Dahl 1999:67 ff.

³ Held 1991; 1993; 1995; 1997; 1999a; 1999b. Jfr. Hansson & Stenelo 1990; Sannerstedt & Jerneck 1994:13; Giddens 2000; SOU 2000:1, s. 62 ff.

takter däremot att behandlas som oberoende variabel till två viktiga aspekter av representativ demokrati: representationen av åsikter och representationen av den egna valkretsen.

Valda representanters *representation av åsikter* är en viktig aspekt av representativ demokrati och återfinns i snart sagt alla demokratiuppfattningar.⁴ Representationsbegreppet är i och för sig omdebatterat i den politiska teorin och ett stort antal definitioner av begreppet förekommer i litteraturen.⁵ Någon definition som de flesta forskare sluter upp bakom finns inte. Det närmaste vi kommer är Hanna Pitkins, vari betoningen läggs på de valdas agerande och handlingar utifrån väljarnas reaktioner: "Representation here means acting in the interest of the represented, in a manner responsive to them".⁶

I Sverige har särskilt statsvetarna Sören Holmberg, Leif Lewin och Jörgen Westerståhl uppfattat hög åsiktsöverensstämmelse mellan representanter och representerade som ett centralt värde för den representativa demokratin. Trion har stöd av parlamentarikerna själva.⁷

Statsvetarsamhället är däremot inte helt enigt om åsiktsrepresentativitetens centrala värde i demokratin. Den svenska maktutredningen, under Olof Peterssons ledning, hade till exempel en annorlunda uppfattning. Maktutredningen menade att kravet på ansvarsutkrävande och partikonkurrens reducerar betydelsen av åsiktsöverensstämmelse. Vidare påstår kritikerna att forskningstraditionen underskattar frågeteknikens betydelse för de funna resultaten. Det råder således oenighet kring frågan om åsiktsrepresentativitet skulle vara någonting viktigt.⁸

⁴ Pitkin 1967; Manin 1997; Holmberg 1999b:48.

⁵ Diskussionen om representationsbegreppet bygger huvudsakligen på följande källor: Miller & Stokes 1963; Pitkin 1967; Eulau 1967; Helander & Ståhlberg 1973; Strömberg 1974; Holmberg 1974; Eulau & Karps 1977; Lewin 1977; Westerståhl & Johansson 1981; Jewell 1985; Converse & Pierce 1986; Bardi 1987; Holmberg & Esaiasson 1988; Holmberg 1989; Larsson 1994; Phillips 1995; Esaiasson & Holmberg 1996; Lewin 1996; Manin 1997; Holmberg 1999b; Schmitt & Thomassen 1999.

⁶ Pitkin 1967:209. Jfr. Jewell 1985:98; Phillips 1995:4.

⁷ En stor majoritet av parlamentarikerna delar uppfattningen att det är en ganska eller mycket viktig uppgift att avspejla väljarnas åsikter (Holmberg & Esaiasson 1988:254; Esaiasson & Holmberg 1996:240; Holmberg 1999b:48; Damgaard 2000:272).

⁸ Diskussionen om åsiktsöverensstämmelsens roll som demokratiskt värde är omfattande (Lewin 1970; 1977:103 ff. och s. 157; 1996; Helander & Ståhlberg 1973; Holmberg 1974:62 ff.; Westerståhl & Johansson 1981:20; Eriksson 1984:132; Petersson 1987:143; Boström 1988; Holmberg & Esaiasson 1988:80). Också internationellt är diskussionen om åsiktsöverensstämmelsens roll i den representativa demokratin omfattande (Miller & Stokes 1963; Pitkin 1967; Achen 1977; 1978; Dalton 1985; Converse & Pierce 1986; Arnold 1990; Thomassen 1991; Herrera m.fl. 1992; Huber & Powell 1994).

Valda representanter kan naturligtvis fatta beslut som står i överensstämmelse med folkviljan utan att själva dela folkviljans åsikter. Det räcker att folkvalda representanter har kännedom om opinionen i väljarkåren och fattar beslut som överensstämmer med densamma.⁹ Samtidigt kan det motsatta förhållandet inträda. Representanterna är åsiktsrepresentativa men fattar inte beslut i enlighet med sina åsikter, kanske till följd av bristande parlamentariskt stöd eller andra skäl. Hög åsiktsrepresentativitet garanterar således inte att de beslut som fattas blir representativa för väljarnas åsikter. Åsiktsrepresentativitet är dock, vilket har påpekats i litteraturen, en god början. Även i tider av internationalisering.

Det finns flera skäl som talar för att åsiktsrepresentativiteten är särskilt känslig för internationaliseringen. Ett skäl har att göra med samvaro och socialisation människor emellan; man påverkas av dem man umgås med.¹⁰ Internationaliserade parlamentariker kan därför tänkas vara påverkade i sina åsikter av sina internationella kontakter. Diffusionsteorin beskriver hur idéer sprider sig till medlemmar av ett socialt system eller från ett system till ett annat. Med internationaliseringen har spridningen av idéer mellan olika länder och världsdelar fått särskild uppmärksamhet. Antagandet har gjorts att personer som tidigt kommer i kontakt med nya idéer i andra sociala system också är först med att anamma desamma. Utifrån generell diffusionsteori skulle man därför anta att parlamentariker med internationella kontakter påverkas i sina politiska åsikter tidigare och i större utsträckning än enskilda medborgare och andra valda ledamöter som först senare kommer i kontakt med motsvarande idéer. Det kan göra åsiktsavspeglingen svår att uppnå.

Det är också känt att åsiktsöverensstämmelsen generellt sett är sämre i frågor som är nya på den politiska dagordningen än i frågor som sedan länge varit omdebatterade.¹¹ Därtill finns en risk att internationellt

⁹ Om folkvalda representanters perception av folkviljan, se Miller & Stokes (1963), Holmberg (1989; 1999a; 1999b:50 ff.) och Esaiasson & Holmberg (1996). Även om beslutsrepresentationen naturligtvis är central för den representativa demokratitanken är forskningen härom fortfarande relativt outvecklad (Jfr. Page & Shapiro 1992; Jacobs & Shapiro 1994).

¹⁰ Två kända sentenser som illustrerar detta påstående lyder: "Säg mig vem du umgås med och jag skall säga vem du är" och "Var du sitter bestämmer var du står [åsiktsmässigt]". (Holmberg & Esaiasson 1988:75; Wallin m.fl. 1999:103). Att social tillhörighet kan ha ett samband med åsikter är bakgrunden till att studier av folkvaldas sociala representation fått uppmärksamhet (Phillips 1995; Holmberg 1999b:49; Wängnerud 1998).

¹¹ Holmberg 1974; 1996:110 ff.

orienterade ledamöter tappar fotfästet och avlägsnar sig från folket. Internationellt orienterade parlamentariker förväntas av dessa skäl vara generellt sett mindre åsiktsrepresentativa jämfört med inte lika internationellt orienterade parlamentariker.

Ytterligare en reflexion kring internationellt orienterade parlamentarikers åsiktsrepresentativitet bör göras mot bakgrund av den specifika karaktär opinionsbildningen har i internationella frågor. I just internationella frågor talar den så kallade opinionseftersläpningen för det svåra i att uppnå åsiktsrepresentativitet mellan väljare och valda. Opinionseftersläpning innebär att parlamentariker och andra elitaktörer åsiktsmässigt går före breda befolkningsgrupper i internationella frågor, vilket naturligtvis får konsekvenser för åsiktsrepresentativiteten.¹²

Medborgare antas vara mindre intresserade av internationella frågor än av nationella, vilket påverkar möjligheterna att uppnå en fullgod representativitet mellan väljare och valda.¹³ Även om det inte föreligger någon fullständig enighet bland statsvetare om att medborgare är mindre engagerade i internationella frågor än i nationella borde man kunna enas om att väljarnas intresse och engagemang i utrikesfrågor är mindre än hos de mest internationellt orienterade parlamentarikerna, och troligen också mindre än engagemanget bland riksdagsledamöter i allmänhet. I förlängningen kan man förvänta sig att olikheter i intresset för utrikesfrågor avspeglas i analoga åsiktsskillnader mellan väljare och internationellt orienterade riksdagsledamöter. I frågor som inte uppmärksammas i den politiska debatten riskerar åsiktsöverensstämmelsen att bli låg. Vi torde därav kunna förvänta oss att åsiktsöverensstämmelsen är generellt sett sämre i internationella än i nationella frågor och att internationellt orienterade parlamentariker är mindre åsiktsrepresentativa än sina kollegor både i nationella och internationella frågor.

¹² Morse 1970; Jerneck 1987; 1990; 1994:227 ff. och 244; Wessels 1995; Holmberg 1997; Dahl 1999:67 ff.

¹³ Ponsonby 1915:vii; Almond 1960:83; Richards 1967:13; Vital 1968:73; Farrell 1969:129; Goldmann m.fl. 1986:7. Uppfattningen om medborgares och väljares bristande engagemang och intresse för utrikes- och internationella frågor har inte fått stå oemotsagd (Caspary 1970; Shapiro & Page 1988; 1992; Petersson m.fl. 1989:113 ff.; Hinckley 1992). För en översikt av forskningsdiskussionen kring väljares och medborgares intresse och engagemang i dessa frågor, se Bjereld & Demker (1995:42 ff). Diskussionen om huruvida väljare är engagerade och intresserade i utrikesfrågor återfinns också i svensk statsvetenskap (Goldmann 1981; Petersson 1982:109; 1984; Gilljam 1984a; 1984b; Holmberg & Gilljam 1987:276; Gilljam & Holmberg 1993:152 ff.).

Även empiriskt finns stöd för tanken att internationalisering och åsiktsrepresentativitet är svårförenliga storheter. Kjell Goldmann, Sten Berglund och Gunnar Sjöstedt prövade i boken *Democracy and Foreign Policy* en hypotes med innebörden att åsiktsrepresentativiteten är sämre i utrikes- och försvarsfrågor än eljest.¹⁴ Resultaten visade att graden av representation varierade mellan olika politikområden och att den var som sämst på det internationalistiska fältet. Särskilt frågor om bistånd, nedrustning och en kärnvapenfri zon ansågs problematiska ur representationssynpunkt.¹⁵

Det finns alltså teoretiska skäl att tro att parlamentarikers internationella kontakter inverkar negativt på åsiktsrepresentativiteten. Specifikt är det i två avseenden vi tror att åsiktsavspeglingen försämras av att parlamentariker har internationella kontakter. Först och främst antar vi att åsiktsöverensställelsen allmänt sett är sämre bland internationellt orienterade ledamöter än bland icke internationellt orienterade ledamöter. Vidare förmodar vi att internationellt orienterade parlamentariker åsiktsmässigt är mindre representativa i internationella frågor än i nationella frågor. Genom att närmare undersöka dessa förväntningar besvaras också kapitlets huvudfrågeställning om folkvaldas internationella orientering påverkar graden av åsiktsmässig representativitet och därmed har en inverkan på de nationella parlamentarikernas och den representativa demokratins funktionssätt.

Tillvägagångssättet för att studera graden av åsiktsöverensställelse mellan väljare och parlamentariker är enkelt. Väljare och valda kommer att jämföras utifrån graden av representativitet. Först jämförs väljare med de mindre internationellt orienterade ledamöterna, sedan jämförs väljare med de mer internationellt orienterade ledamöterna. Därigenom kan undersökningen pröva påståenden kring hur åsiktsrepresentativiteten påverkas av i vilken grad riksdagsledamöter är internationellt orienterade. För undersökningen har en enkel dikotomi skapats; parlamentariker med täta internationella kontakter har skilts från ledamöter med glesa internationella kontakter.¹⁶

¹⁴ Goldmann 1981; Goldmann m.fl. 1986:17 f. Jfr. Miller & Stokes 1963.

¹⁵ Goldmann m.fl. 1986:164 ff. Se även Jerneck (1987:330 f.).

¹⁶ Som indelningsgrund används det index som utnyttjats i tidigare kapitel. Riksdagsledamöternas självrapporterade kontakter i Norden, EU och med internationella organisationer har summerats till ett index som kan variera från 0 till 12. Värdet 0 innebär att ledamoten "aldrig" har kontakter på någon av de tre internationella nivåerna; värdet 12 innebär att ledamoten "minst en gång i veckan" har kontakter på alla tre nivåerna. Gränsen har dragits vid indexvärdet 7 för att skilja parlamentariker som

För att studera hur åsiktsrepresentativiteten varierar beroende på hur täta internationella kontakter parlamentariker har kommer åsiktsöverensstämelsen först att studeras i ett stort antal *politiska sakfrågor* över tid. Den därefter följande analysen kommer att göra en distinktion mellan *olika typer av politiska sakfrågor*. Den senare analysen avser att undersöka om åsiktsöverensstämelsen hos ledamöter med och utan internationella kontakter är olika i *nationellt* respektive *internationellt orienterade politiska sakfrågor*.

De förstnämnda analyserna kommer att göras på ett svenskt, tidsjämförande material; de sistnämnda kommer att genomföras på ett material från endast ett undersökningstillfälle. Det material som utnyttjas är hämtat dels från de tidigare utnyttjade *riksdagsundersökningarna*, dels från parallellt genomförda *valundersökningar* respektive *SOM-undersökningar*. Det använda undersökningsmaterialet är från åren 1988, 1994, 1996 och 1998.¹⁷

De flesta intervjufrågorna gällde politiska sakfrågor som varit aktuella i den politiska debatten under hela tidsperioden mellan 1988 och 1998. Hit hör naturligtvis frågan om det svenska medlemskapet i Europeiska unionen, men också frågor om den offentliga sektorns storlek, försvarsutgifternas storlek, privatiserad sjukvård, inkomstskillnaderna i samhället, införandet av sextimmars arbetsdag och frågan om kärnkraftens vara eller inte vara i Sverige. Jämställhetsfrågor har varit framträdande i den politiska debatten under den aktuella tidsperioden, likaså stod barnpornografifrågan högt upp på den politiska dagordningen. I analyserna har medtagits en mer allmänt formulerad fråga om förbud mot alla former av pornografi. Vidare har vi tagit med en fråga om

är internationellt orienterade från parlamentariker som är mindre internationellt orienterade.

¹⁷ De utnyttjade riksdagsundersökningarna är *Riksdagsenkät* 1988, 1994 och 1996 samt *Riksdagskandidat* 1998. De utnyttjade valundersökningarna är *Valundersökning* 1988, 1994 och 1998 samt *EU-parlamentsvalundersökning* 1995. SOM-undersökningar har använts i några enstaka fall för att komplettera valundersökningarna. Det har skett då en politisk sakfråga inte har varit ställd i valundersökningen ett visst år men ställd i motsvarande års SOM-undersökning. Se kapitel 2 för en diskussion om materialet. En metodologisk notering bör göras om att samtliga riksdagsundersökningar – med undantag av 1969 års undersökning – varit genomförda som postenkäter medan valundersökningarna genomförts med besöksintervjuer. Det har dock inte hindrat att materialet legat till grund för tidigare studier av åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda (Holmberg 1974; 1996; 1999a; 1999c; 2000a; Lewin 1977; Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996; Oskarson & Wängnerud 1996; Brothén 1997). SOM-undersökningarna genomförs, precis som riksdagsundersökningarna, med postenkätmetoden. Om skillnader mellan besöksintervjuer och postenkäter, se Schuman & Presser (1981), Dahmström (2000:61 ff. och 68 ff.) och Esaiasson m.fl. (2002).

förbud mot privatbilism i innerstäderna. Frågan bör ses mot bakgrund av att miljöfrågorna varit särskilt uppmärksammade under tidsperioden.¹⁸ Sammanlagt är det således hela nio politiska sakfrågor som varit likadant formulerade till väljare och valda i samtliga undersökningar.¹⁹

Det finns olika sätt att empiriskt mäta åsiktsöverensstämmelse.²⁰ I det följande kommer åsiktsavståndet mellan väljare och valda att mätas med två mått: dels ett *absolut procentdifferensmått*, dels en *överensstämmelsekoefficient*. Procentdifferensmättet är enklast att förstå. Differensmättet kan variera från 0 (fullständig överensstämmelse) till 100 (ingen överensstämmelse). Ju mindre procentdifferenser som uppmäts mellan ledamöternas och väljarnas åsikter desto högre är alltså åsiktsöverensstämmelsen.²¹

¹⁸ 1988 års val har till exempel i efterhand kommit att kallas "*miljövalet*" (Esaïasson 1990:442).

¹⁹ Frågorna har varit formulerade som påståenden om olika politiska sakfrågor som svarspersonerna fått ta ställning till. Påståendena har varit: "minska den offentliga sektorn", "förbjuda alla former av pornografi", "minska inkomstskillnaderna i samhället", "införa sex timmars arbetsdag för alla förvärvsarbetande", "bedriva mer av sjukvården i privat regi", "EU-medlemskap", "minska försvarsutgifterna", "behålla kärnkraften, även efter år 2010" och "stoppa privatbilismen i innerstäderna". Kärnkraftsfrågan har haft något olika formuleringar genom åren. Vid varje jämförelsepunkt har dock likadant formulerade frågor ställts till väljare och valda. 1988, 1994 och 1996 löd frågeformuleringen om kärnkraften: "behålla kärnkraften, även efter år 2010". 1998 löd frågeformuleringen: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften". Också EU-frågan har – till följd av den politiska utvecklingen och EU-medlemskapet – haft olika formuleringar genom åren. 1988 lät frågan som ställdes till väljare och valda: "ansöka om medlemskap i den Europeiska Gemenskapen (EG)". Svartalternativen var "mycket bra förslag", "ganska bra förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska dåligt förslag" samt "mycket dåligt förslag". 1994 löd frågan: "Är Du i huvudsak för eller emot ett svenskt medlemskap i den Europeiska unionen (EU) eller har Du ingen bestämd åsikt i frågan?". Svartalternativen var: "i huvudsak för ett svenskt medlemskap i EU", "i huvudsak emot ett svenskt medlemskap i EU" och "ingen bestämd åsikt i frågan". I 1996 och 1998 års undersökningar löd frågeformuleringen: "Är Du i huvudsak för eller emot det svenska medlemskapet i EU eller har Du ingen bestämd åsikt i frågan?". Svartalternativen var: "i huvudsak för det svenska medlemskapet i EU", "i huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU" och "ingen bestämd åsikt i frågan". På samtliga övriga frågor i undersökningen har svartalternativen varit: "mycket bra förslag", "ganska bra förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska dåligt förslag" samt "mycket dåligt förslag". Frågan om att "bedriva mer av sjukvården i privat regi" ställdes inte i 1995 års EU-parlamentsvalundersökning. Resultaten kommer därför från motsvarande års SOM-undersökning. Frågan om att "förbjuda alla former av pornografi" ställdes inte i 1988 års valundersökning. Resultaten kommer därför från motsvarande års SOM-undersökning.

²⁰ Sören Holmberg har till exempel i motsvarande analyser utnyttjat ett stort antal analytiska mått. Se t.ex. Holmberg (1996) för en översikt över några användbara mått. För en teoretiskt orienterad diskussion om vad olika mått står för och mäter, se t.ex. Holmberg (1974), Achen (1977; 1978) och Huber & Powell (1994). Om svårigheter att mäta åsiktsöverensstämmelse, se Jewell (1985:117).

²¹ Måttet har tidigare utnyttjats för att mäta åsiktsöverensstämmelse av t.ex. Holmberg (1974; 1996; 1999a; 1999b; 1999c; 2000a), Lewin (1977), Holmberg & Esaïasson (1988), Esaïasson & Holmberg (1996), Oskarson & Wängnerud (1996) och Brothén (1997).

Det andra måttet, överensstämmelsekoefficienten, kan variera mellan 0 (ingen överensstämmelse) och 1 (fullständig överensstämmelse).²² Måttet har en enkel användning och tolkning. Ju närmare koefficienten ligger värdet 1, desto större representativitet återfinns mellan parlamentariker och väljare.

Det är två anledningar till att jag utnyttjar mig av olika sätt att beräkna åsiktsöverensstämmelsen. Det ena skälet har att göra med den metodologiskt omdiskuterade frågan om hur "vet ej"- och "varken eller"-svar skall hanteras i analyser av åsiktsrepresentativitet.²³ Denna svårighet har jag kommit förbi genom att följa den av Sören Holmberg utarbetade tekniken att å ena sidan bortse från "varken eller"- och "vet ej"-svaren (procentdifferensmåttet), å andra sidan beakta dem (överensstämmelsekoefficienten).²⁴ Ett ytterligare skäl till att utnyttja två olika mått är den möjlighet att validera undersökningsresultaten mot varandra som härigenom erbjuds.

Åsiktsrepresentativiteten utifrån parlamentarikers internationella kontakter

Det är inte ett specifikt svenskt fenomen att parlamentsledamöter avspeglar väljaropinionen tämligen dåligt. Samma förhållandevis dåliga åsiktsöverensstämmelse gäller i land efter land där överensstämmelsen undersöks.²⁵ Vad som då undersöks är den allmänna åsiktsöverens-

²² Duncan & Duncan 1955; Asp 1983; 1986:135f.; Westerstähl & Johansson 1985:248 ff. Jfr. Gilljam & Holmberg 1993:219. Överensstämmelsekoefficienten beräknas för varje i analysen ingående sakfråga genom att halva summan av de absoluta procentdifferenserna mellan väljarnas och parlamentarikernas fördelningar dras från talet ett. Formeln som utnyttjas får därför följande utseende: $(1 - |D|/2)$.

²³ Schuman & Presser 1981. Ett i sammanhanget större problem är om människor överhuvudtaget har åsikter i politiska sakfrågor (Converse 1964; 1970; Zaller 1992). Kritiken mot Converse, som varit den som mest förknippats med tesen om att människor saknar åsikter, har tidvis varit hård och omfattande (Pierce & Rose 1974; Achen 1975; Erikson 1979). Något egentligt svar på frågan om människor har eller inte har åsikter tycks inte ha levererats (Gilljam 1988:112 ff.; Bennulf 1994:34; Krantz 1998).

²⁴ När procentdifferensmåttet utnyttjas för att beräkna åsiktsöverensstämmelse ingår således endast svarspersoner som tagit ställning och hade åsikter i de olika sakfrågorna. De väljare och riksdagsledamöter som inte besvarat intervjufrågorna eller som angav att de inte hade någon åsikt ("vet ej") är inte medtagna. Inte heller har personer som angav att de varken var för eller emot de olika förslag som omnämnts i frågorna (neutralt mittenalternativ) medtagits i analyserna. De senare har dock medtagits när åsiktsöverensstämmelsen beräknats med hjälp av överensstämmelsekoefficienten. Det förstnämnda måttet bygger därför på dikotomiserade svar av svarspersonerna (*bra/dåligt*) medan det sistnämnda måttet bygger på trikotomiserade svar (*bra/varken eller/dåligt*). Jfr. Holmberg 1974; 1996.

²⁵ Holmberg 1999a; 1999b; 1999c; 2000a.

stämelsen mellan parlamentariker och väljare i alla typer av frågor. Få är de undersökningar som på teoretiska grunder studerar skillnader i åsiktsöverensstämmelse mellan olika typer av parlamentariker och i olika typer av frågor.²⁶

Avsikten är att studera åsiktsöverensstämmelsen utifrån både parlamentarikerna (grad av internationella kontakter) och frågorna (nationella respektive internationella frågor). Den första analysen i tabellerna 6.1 och 6.2 avser att avgöra om åsiktsöverensstämmelsen är sämre bland internationellt orienterade ledamöter jämfört med bland ledamöter som inte är det. Fokus i analyserna ligger på de största partierna i Sverige: socialdemokraterna och moderaterna.²⁷

Resultaten i tabellerna visar i vilken utsträckning socialdemokratiska respektive moderata riksdagsledamöter och väljare hade samma åsikter i nio olika sakfrågor vid fyra olika mättillfällen 1988-1998. I tabellerna redovisas andelen ledamöter och väljare som uppgivit att de specificerade förslagen var mycket eller ganska bra. För både socialdemokrater och moderater redovisas andelen dels bland icke-internationellt orienterade ledamöter, dels bland internationellt orienterade ledamöter. Varje tabell anger den absoluta procentdifferensen och överensstämmelsekoefficienten för både de icke-internationellt orienterade ledamöterna och för de internationellt orienterade ledamöterna. Betydelsen av parlamentarikers internationella kontakter kan utläsas som skillnaden mellan procentdifferenserna respektive mellan överensstämmelsekoefficienterna för respektive sakfråga. I tabellerna har också beräknats den genomsnittliga procentdifferensen respektive överensstämmelsekoefficienten för de nio frågor som varit likadant formulerade i val- och riksdagsundersökningarna 1988, 1994, 1996 och 1998.

Generellt sett är nationellt orienterade parlamentariker något mer åsiktsrepresentativa än internationellt orienterade ledamöter. Oavsett

²⁶ Några exempel finns dock. Sören Holmberg har vid flera tillfällen studerat skillnader och likheter i åsiktsöverensstämmelse mellan partierna (Holmberg & Esaiasson 1988; Esaiasson & Holmberg 1996:100ff.; Holmberg 1996; 1999a; 1999c; 2000a). Lena Wängnerud och Maria Oskarson har presenterat ytterligare ett exempel på en studie av åsiktsrepresentativiteten bland olika typer av parlamentariker; skillnaden mellan manliga och kvinnliga ledamöter (Oskarson & Wängnerud 1996). Självt har jag studerat åsiktsöverensstämmelsen hos svenska EU-parlamentariker och jämfört de först indirekt valda med de senare direkt valda ledamöterna (Brothén 1997). I Goldmann m.fl. (1986) studeras åsiktsöverensstämmelsen i olika typer av politiska sakfrågor.

²⁷ En begränsning i undersökningarna följer av dikotomiseringen av ledamöter med och utan täta internationella kontakter. Åsiktsöverensstämmelsen kommer således endast att kunna studeras inom socialdemokraterna och moderaterna; i övriga partier är antalet parlamentariker med täta internationella kontakter för få.

vilket mått som utnyttjas är parlamentariker utan internationella kontakter aningen mer åsiktsrepresentativa jämfört med parlamentariker med internationella kontakter. Den genomsnittliga procentdifferensen är genomgående något större för internationellt orienterade parlamentariker än för mindre internationellt orienterade parlamentariker, vilket indikerar en sämre åsiktsrepresentativitet. Samma tolkning måste ges den genomsnittliga överensstämmelsekoefficienten; den är genomgående något lägre bland ledamöter som har internationella kontakter. Skillnaderna är dock små, om än återkommande vid varje mättillfälle.²⁸

Slutsatsen att parlamentariker som har internationella kontakter generellt sett är mindre åsiktsrepresentativa än parlamentariker som inte har motsvarande kontakter måste dras med viss försiktighet. Skillnaderna är inte så stora att de ger ett helt entydigt besked i frågan. Dessutom verkar skillnaderna ha minskat över tid. Störst var skillnaderna – både för socialdemokrater och moderater – vid det första mättillfället 1988. Skillnaderna var då åtta (socialdemokraterna) respektive sex procentenheter (moderaterna) för att tio år senare endast vara en procentenhet både för socialdemokrater och moderater.²⁹

²⁸ Undantaget socialdemokraterna 1996.

²⁹ Skillnaderna mätt med överensstämmelsekoefficienten har inte ändrats lika tydligt; från .04 (socialdemokraterna) respektive .06 (moderaterna) till .04 (socialdemokraterna) respektive .03 (moderaterna).

Tabell 6.1

Åsiktsöverensstämmelse för socialdemokratiska riksdagsledamöter med olika internationell orientering 1988-1998 (procent, procentdifferens, överensstämmelsekoefficient).

	1988								1994								1996								1998							
	Riksdags- ledamöter (s)	Väl- jare (s)	Procent- differens	Överens- stämmelse- koefficient	Riksdags- ledamöter (s)	Väl- jare (s)	Procent- differens	Överens- stämmelse- koefficient	Riksdags- ledamöter (s)	Väl- jare (s)	Procent- differens	Överens- stämmelse- koefficient	Riksdags- ledamöter (s)	Väl- jare (s)	Procent- differens	Överens- stämmelse- koefficient	Riksdags- ledamöter (s)	Väl- jare (s)	Procent- differens	Överens- stämmelse- koefficient	Riksdags- ledamöter (s)	Väl- jare (s)	Procent- differens	Överens- stämmelse- koefficient	Riksdags- ledamöter (s)	Väl- jare (s)	Procent- differens	Överens- stämmelse- koefficient				
	Nationell orientering	Internationell orientering	Samtliga	Väljare minus nationell orientering	Väljare minus internationell orientering	Väljare & nationell orientering	Väljare & internationell orientering	Nationell orientering	Internationell orientering	Samtliga	Väljare minus nationell orientering	Väljare minus internationell orientering	Väljare & nationell orientering	Väljare & abonell orientering	Nationell orientering	Internationell orientering	Samtliga	Väljare minus nationell orientering	Väljare minus internationell orientering	Väljare & nationell orientering	Väljare & internationell orientering	Nationell orientering	Internationell orientering	Samtliga	Väljare minus nationell orientering	Väljare minus internationell orientering	Väljare & nationell orientering	Väljare & internationell orientering				
Minska den offentliga sektorn	2	0	26	24	26	.69	.75	3	0	16	13	16	.83	.78	5	13	14	9	1	.89	.85	0	0	14	14	14	.78	.78				
Förbjuda alla former av pornografi	87	62	85	2	23	.96	.75	78	71	71	7	0	.95	.93	74	67	81	7	14	.93	.88	72	61	84	12	23	.90	.80				
Minska inkomstskillnaderna	99	100	85	14	15	.75	.79	98	100	88	10	12	.82	.81	97	94	89	8	5	.85	.95	97	100	88	9	12	.83	.82				
Sex timmars arbetsdag	81	88	82	1	7	.89	.92	49	43	74	25	31	.74	.68	61	60	80	19	20	.78	.74	48	65	71	23	6	.76	.91				
Mer sjukvård i privat regi ²⁾	0	0	36	36	36	.58	.68	0	0	15	15	15	.75	.76	0	0	8	8	8	.83	.86	5	0	19	14	19	.88	.75				
Sveriges EU-medlemskap	6	0	58	52	58	.57	.44	89	94	37	52	57	.38	.31	90	86	56	34	30	.61	.61	93	86	45	48	41	.46	.51				
Minska försvarsutgifterna	60	83	41	19	42	.60	.47	99	100	77	22	23	.75	.76	98	94	85	13	9	.86	.92	94	90	67	27	23	.80	.64				
Behålla kärnkraften	15	0	44	29	44	.71	.64	23	18	54	31	36	.71	.72	52	53	67	15	14	.85	.88	90	100	32	58	68	.69	.61				
Stoppa privatbilismen	90	82	76	14	6	.88	.89	64	82	68	4	14	.92	.87	75	61	74	1	13	.98	.85	36	29	55	19	26	.84	.78				
Genomsnitt 9 frågor				21	29	.74	.70				20	23	.76	.74				13	13	.84	.84				25	26	.77	.73				

Kommentar: Resultaten för riksdagsledamöter utan regelbundna internationella kontakter (nationell orientering), riksdagsledamöter med regelbundna internationella kontakter (internationell orientering) och väljare anger andelen personer som uppgivit att de specificerade förslagen var mycket eller ganska bra. Analysen bygger inte på svarspersoner som svarat "vet ej" eller "varken bra eller dåligt förslag". Procentdifferenserna kan variera mellan 0 (fullständig överensstämmelse) och 100 (ingen överensstämmelse). Överensstämmelsekoefficienten har beräknats på en trikotomisering av svarsalternativen. Svarspersoner som svarat "varken bra eller dåligt förslag" har medtagits i analysen. Koefficienten kan variera mellan 0 (ingen överensstämmelse) och 1 (fullständig överensstämmelse). Data för väljare år 1988 är hämtade från 1988 års SOM-undersökning. Data för väljare år 1996 är hämtade från 1995 års SOM-undersökning. Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 1994, 1996 och 1998, Valundersökningarna 1988, 1994, 1998 och EU-parlamentsvalundersökning 1995, SOM-undersökningarna 1988 och 1995.

Tabell 6.2

Åsiktsöverensstämmelse för moderata riksdagsledamöter med olika internationell orientering 1988-1998 (procent, procentdifferens, överensstämmelsekoefficient).

	1988				1994				1996				1998								
	Riksdags- ledamöter (m)	Val- jare (m)	Procent- differens	Överens- stämme- s-koefficient	Riksdags- ledamöter (m)	Val- jare (m)	Procent- differens	Överens- stämme- s-koefficient	Riksdags- ledamöter (m)	Val- jare (m)	Procent- differens	Överens- stämme- s-koefficient	Riksdags- ledamöter (m)	Val- jare (m)	Procent- differens	Överensstäm- melse- koefficient					
	Nationell orientering	Internationell orientering	Samtliga	Valjare minus nationell orientering	Valjare minus internationell orientering	Valjare & nationell orientering	Valjare & internationell orientering	Nationell orientering	Internationell orientering	Samtliga	Valjare minus nationell orientering	Valjare minus internationell orientering	Valjare & nationell orientering	Valjare & internationell orientering	Nationell orientering	Internationell orientering	Samtliga	Valjare minus nationell orientering	Valjare minus internationell orientering	Valjare & nationell orientering	Valjare & internationell orientering
Minska den offentliga sektorn	98	100	86	12	14	0.8	0.78	100	100	77	23	23	0.66	0.66	100	100	77	23	23	0.66	0.66
Forbjuda alla former av pornografi ¹⁾	39	0	73	34	73	0.69	0.38	33	25	55	22	30	0.79	0.77	21	7	73	52	66	0.61	0.52
Minska inkomstskillnaderna	19	0	40	21	40	0.82	0.60	4	0	47	43	47	0.69	0.66	5	17	43	38	26	0.71	0.62
Sex timmars arbetsdag	0	0	32	32	32	0.73	0.85	0	0	34	34	34	0.64	0.57	0	0	42	42	42	0.66	0.61
Mer sjukvård i privat regi ²⁾	100	100	94	6	6	0.88	0.86	100	100	67	33	33	0.46	0.43	98	100	69	29	31	0.62	0.62
Sveriges EU-medlemskap	100	100	93	7	7	0.90	0.83	100	100	86	14	14	0.72	0.72	100	100	93	7	7	0.76	0.76
Minska försvarsutgifterna	0	0	11	11	11	0.81	0.79	4	6	45	41	39	0.68	0.70	7	0	38	31	38	0.64	0.66
Behålla kärnkraften	100	100	81	19	19	0.75	0.69	97	95	80	17	15	0.78	0.71	98	89	91	7	2	0.78	0.80
Stoppa privatbilsmen	9	20	51	42	31	0.64	0.74	6	0	44	38	44	0.69	0.50	7	0	47	40	47	0.49	0.40
Genomsnitt 9 frågor				20	26	0.78	0.72			29	31	0.68	0.64			30	31	0.67	0.63		0.61

Kommentar: Resultaten för riksdagsledamöter utan täta internationella kontakter (nationell orientering), riksdagsledamöter med täta internationella kontakter (internationell orientering) och valjare anger andelen personer som uppgivit att de specificerade förslagen var mycket eller ganska bra. Analysen bygger inte på svarspersoner som svarat "vet ej" eller "varken bra eller dåligt förslag". Procentdifferenserna kan variera mellan 0 (fullständig överensstämmelse) och 100 (ingen överensstämmelse). Överensstämmelsekoefficienten har beräknats på en trikoromisering av svarsalternativen. Svarspersoner som svarat "varken bra eller dåligt förslag" har medtagits i analysen. Koefficienten kan variera mellan 0 (ingen överensstämmelse) och 1 (fullständig överensstämmelse). ¹⁾ Data för valjare år 1988 är hämtade från 1988 års SOM-undersökning. ²⁾ Data för valjare år 1996 är hämtade från 1995 års SOM-undersökning. *Källa:* Riksdagsundersökningarna 1988, 1994, 1996 och 1998, Valundersökningarna 1988, 1994, 1998 och EU-parlamentsvalundersökning 1995, SOM-undersökningarna 1988 och 1995.

Frågan om parlamentarikers internationella kontakter påverkar graden av åsiktsöverensstämmelse är dock mer mångfacetterad än vad analyserna i tabellerna 6.1 och 6.2 ger sken av. I den frågeställning som har rests för kapitlet – att avgöra om parlamentarikers internationella kontaktregelbundenhet påverkar åsiktsavståndet till väljarna – finns delvis ett förklarande syfte. Graden av internationell orientering i parlamentarikers kontakter antas förklara åsiktsavståndet till väljarna. Parlamentariker med få internationella kontakter antas ha åsikter som står närmare de egna väljarnas. Hittills har analyserna undersökt i vilken mån parlamentariker med och utan internationella kontakter som *grupp* och *kollektiv* representerar sina väljare. Teoretiskt mer motiverad är en undersökning av i vad mån parlamentariker med respektive utan internationella kontakter som *enskilda ledamöter* och *individer* representerar sitt partis väljare. Förklarar graden av internationell orientering i ledamöternas kontakter åsiktsavståndet till de egna väljarna?

En regressionsanalys hjälper oss att utläsa sådana individeffekter av att parlamentariker i olika utsträckning har internationella kontakter. Den gör det också möjligt att utnyttja materialet i sin helhet. Dels ges vi med hjälp av regressionsanalysen möjlighet att studera också andra partier än de två största, dels ges vi bättre möjligheter att ta vara på informationen i det insamlade materialet. Med regressionsanalysen behöver vi inte dikotomisera den oberoende variabeln (parlamentarikers internationella kontakter). Regressionsanalysen gör också den tidigare utnyttjade dikotomiseringen och trikotomiseringen av den beroende variabeln (åsiktsavståndet) omotiverad. Regressionsanalysen ger oss full möjlighet att utnyttja det intervallskaleantagande som ligger bakom det insamlade materialet för såväl den beroende som för den oberoende variabeln.

I de analyser som genomförs i det följande kommer direkteffekten av parlamentarikernas internationella kontakter på åsiktsavståndet till väljarna att beräknas. För analyserna används två konstruerade index. Parlamentarikernas internationella kontakter bestäms med hjälp av det index som utnyttjades i bokens tidigare kapitel. För varje ledamot har beräknats ett värde från 0 till 12, där höga värden motsvarar täta internationella kontakter. Åsiktsavståndet kommer att mätas som varje enskild ledamots åsiktsavstånd till de egna väljarnas åsikt. Med de egna väljarnas åsikt avses de egna väljarnas *genomsnittliga* ståndpunkt i en sakfråga när svarsalternativen har kunnat tilldelas värden från 1 till 5,

där värdet 3 används som mittenalternativ.³⁰ Varje ledamots ståndpunkt i en sakfråga relateras således till den genomsnittliga attityden hos det egna partiets väljare.

Tabell 6.3 omfattar tidsperioden mellan 1988 och 1998 och redovisar den bivariata direkta effekten, mätt som ostandardiserade regressionskoefficienter, av riksdagsledamöters internationella kontakter på åsiktsavståndet i nio olika sakfrågor. Vidare anges den bivariata direkta effekten av internationella kontakter på det genomsnittliga åsiktsavståndet för samtliga nio frågor. Analyserna redovisas dels för riksdagen som helhet, dels för vart och ett av partierna.

Om skillnaderna i föregående analyser är små är det på individnivå tydligt att internationella kontakter inte har en negativ effekt på ledamöternas åsiktsmässiga representation. Om kontakterna har negativa effekter på åsiktsavspeglingen bör effekter synas i tabellen.

Det mest slående i tabellen är dock frånvaron av effekter. Åsiktsavståndet till egna väljare påverkas inte av ledamöternas internationella engagemang. Någon effekt av internationella kontakter på avståndet till det egna partiets väljare har nämligen inte kunnat uppmätas. Varken då vi studerar effekten på åsiktsavståndet i enskilda politiska sakfrågor eller ser till effekten på ett genomsnittligt åsiktsavstånd i nio sakfrågor finns stöd för tanken att graden av internationell orientering hos enskilda parlamentariker förklarar åsiktsavståndet till det egna partiets väljare.

Resultatet står sig även om vi ser till effekterna över tid eller mellan olika partier. Inte i något parti eller något enskilt år uppmäter vi några effekter av internationella kontakter på åsiktsgapet till det egna partiets väljare. Det gäller vare sig vi ser till åsiktsavstånden i enskilda politiska sakfrågor eller till det genomsnittliga åsiktsavståndet för samtliga nio frågor.

³⁰ Åsiktsavståndsmåttet utgår från att svarsalternativen på sakfrågorna för både riksdagsledamöter och väljare har kunnat tilldelas värden från 1 till 5, där värdet 3 används som mittenalternativ. På varje sakfråga kan åsiktsavståndet för enskilda riksdagsledamöter således variera från 0 (absolut överensstämmelse; ledamoten har samma åsikt som partiets väljare i genomsnitt) till 4 (minimal överensstämmelse; ledamoten har helt motsatt uppfattning än partiets väljare i genomsnitt).

Tabell 6.3 Internationell orientering som förklaring till åsiktsöverensstämmelse 1988-1998 (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	1988								1994								1996								1998							
	alla	v	s	c	fp	m	kd	mp	alla	v	s	c	fp	m	kd	mp	alla	v	s	c	fp	m	kd	mp	alla	v	s	c	fp	m	kd	mp
Minska den offentliga sektorn	-.00	.06	.00	.01	-.05	.00	**	.03	.05	-.09	.09	-.05	.01	.02	-.04	-.03	.02	.04	.03	.01	.00	.01	-.11	-.13	.00	.00	.02	.02	.11	.00	-.03	-.10
Förbjuda alla former av pornografi ¹⁾	.02	.00	-.01	-.03	.06	.06	**	.00	.03	-.11	.09	.02	-.07	.05	.07	-.07	.05	.12	.04	.06	.09	.01	.04	.03	.02	.03	.03	-.01	.04	.05	-.01	.01
Minska inkomstskillnaderna	.02	-.04	.01	.01	-.03	.07	**	.09	.06	.01	.09	.00	.05	.05	.08	.11	.02	-.02	.01	-.01	.06	.02	-.06	.11	.01	.00	.00	.05	-.03	.04	-.01	-.04
Sex timmars arbetsdag	.01	.02	-.02	-.09	.05	.04	**	.00	.07	-.07	.18	.00	.06	.04	.04	-.02	.02	.02	-.02	-.03	.04	.03	.03	-.02	.00	.00	.01	-.01	.00	.03	.00	-.02
Mer sjukvård i privat regi ²⁾	-.04	*	-.04	.01	-.06	-.01	**	-.12	.02	-.03	.05	-.04	.00	-.01	-.10	-.06	.01	-.01	-.01	.01	-.06	.00	-.03	-.03	-.01	-.02	-.01	.00	-.02	.02	.01	-.03
Sveriges EU-medlemskap ³⁾	-.01	.03	.03	.01	.00	-.01	**	*	-.05	.00	.01	.00	*	*	*	*	-.03	*	.01	.07	*	*	*	*	.00	-.01	.00	.08	*	.00	.02	-.04
Minska försvarsutgifterna	.00	.04	-.01	-.06	.01	.00	**	.06	.05	.01	.10	-.01	-.01	.08	-.14	.06	.02	-.12	.16	-.02	-.01	.01	-.07	.09	.01	.01	.04	.00	.04	.00	-.03	.01
Behålla kärnkraften	.01	-.02	.00	.00	-.02	.01	**	*	.03	-.06	.06	.01	.01	.06	-.09	*	.10	-.02	.00	.02	-.02	.05	-.07	.08	-.01	-.02	.00	-.01	-.07	.00	-.01	-.05
Stoppa privatbilsmen	.00	.04	-.03	-.06	.00	.05	**	.01	.05	-.01	.10	.03	.02	.03	-.06	-.05	.02	-.05	.01	.01	.02	.03	-.06	.03	.00	-.04	.02	.04	.00	.01	.00	-.08
Genomsnitt 9 frågor	.00	.01	.00	-.02	.00	.02	**	.01	.03	-.04	.08	-.01	.01	.07	-.05	-.01	.01	-.01	.01	.01	.02	.02	-.04	-.01	.00	-.01	.01	.02	.01	.02	.00	-.04

Kommentar: Statistiskt signifikanta regressionskoefficienter har markerats med fet stil ($p \leq 0.10$). * Samtliga ledamöter har samma åsiktsavstånd. Någon ostandardiserad regressionskoefficient kan inte beräknas. ** Partiet var inte representerat i riksdagen.¹⁾ Data för valjare år 1988 är hämtade från 1988 års SOM-undersökning. ²⁾ Data för valjare år 1996 är hämtade från 1995 års SOM-undersökning. ³⁾ Data för valjare och riksdagsledamöter 1998 är hämtade från en fråga om olika sakfrågor i den politiska debatten med följande formulering: "Sverige bör uttrada ur EU", svarsalternativen var "mycket bra förslag", "ganska bra förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska dåligt förslag" och "mycket dåligt förslag". Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 1994, 1996 och 1998, Valundersökningarna 1988, 1994, 1998 och EU-parlamentsvalundersökning 1995, SOM-undersökningarna 1988 och 1995.

Åsiktsrepresentativiteten i nationella och internationella frågor

Hittills har analysen gällt åsiktsavstånd mellan väljare och valda i allmänhet. När vi talar om internationellt orienterade parlamentariker finns det skäl att dela upp analysen på nationella och internationella sakfrågor. De internationellt orienterade parlamentarikernas åsiktsavstånd till sina väljare kanske påverkas på olika sätt beroende på om frågorna gäller nationella eller internationella förhållanden. För det talade väljarnas svaga intresse för internationella frågor och den opinionseftersläpning som konstaterats i internationella frågor. Även empiriskt fanns belägg för att en indelning av sakfrågorna i nationellt och internationellt är motiverad när vi önskar undersöka i vilken grad åsiktsrepresentativiteten påverkas av parlamentarikernas internationella orientering. Den följande analysen syftar därför till att undersöka om åsiktsrepresentativiteten för parlamentariker med olika grad av internationell orientering är olika för nationella respektive internationella frågor.

Tillvägagångssättet är detsamma som tidigare. Skillnaden är att analysen har begränsats till ett mätillfälle. Som undersökningstillfälle har valts 1996. Om vi någon gång under perioden 1988-1998 kan förvänta oss stora åsiktsavstånd mellan väljare och valda och att åsiktsavstånden skall vara olika i nationella och internationella frågor är mitten av 1990-talet en lämplig tidpunkt. Sedan tidigare vet vi att till exempel åsiktsavståndet i frågan om ett svenskt EU-medlemskap var stort vid mitten av 1990-talet; de riksdagsledamöter som valdes i 1994 års riksdagsval var föga representativa för väljarna när det gäller inställningen till ett svenskt EU-medlemskap.³¹ Vi kan också förvänta oss en tydlig opinionseftersläpning i andra internationella frågor. Medlemskapet var nytt och elitaktörer med internationella kontakter förväntas i större utsträckning än medborgarna ha utvecklat åsikter i EU-relaterade sakfrågor om unionens framtid och liknande.

För analysen av skillnader och likheter i åsiktsrepresentativitet i nationella respektive internationella frågor kommer 1996 års *riksdagsun-*

³¹ Över 80 procent av riksdagens ledamöter efter 1994 års riksdagsval var till exempel för ett svenskt medlemskap. Motsvarande andel i valmanskåren var 49 procent (Holmberg 1996:111). Därefter har andelen i befolkningen minskat. Rutger Lindahl har konstaterat att motståndet mot EU ökade under de två följande åren, dvs. 1995 och 1996 (Lindahl 1998). Sedan 1996 har dock svensk EU-opinion blivit mindre negativ. Samtidigt har andelen EU-positiva svenskar endast visat en svag ökning. Ökningen återfinns inom gruppen svarande som inte hade någon bestämd åsikt i frågan (Lindahl 2001).

dersökning och 1995 års EU-parlamentsvalundersökning att utnyttjas.³² I dessa undersökningar finns ett tillfredsställande stort antal sakfrågor ställda med nationell och internationell orientering.

Frågor som i andra undersökningar klassificerats som internationella har också i denna undersökning blivit klassificerade som sådana. Övriga frågor har konstaterats vara nationella.³³ Till de sakfrågor som i tidigare undersökningar utnyttjats för att belysa åsiktsbildningen i internationella frågor finns frågor om försvarsutgifter, flyktingmottagande, EU-medlemskap och internationellt bistånd.³⁴ I 1995 års EU-parlamentsvalundersökning och i efterföljande riksdagsundersökning ställdes dessutom ett antal andra internationellt orienterade frågor om ett svenskt NATO-medlemskap, finansmarknadens inflytande, en EU-gemensam valuta, EU:s utvidgning, ett EU-gemensamt försvar samt om EU:s vetorätt. Som nationellt orienterade sakfrågor utnyttjas frågor om den offentliga sektorns storlek, inkomstskillnaderna i samhället, privatiserad sjukvård, sextimmarsdagen, förbud mot pornografi, narkotikafrågan, privatbilismen, kärnkraften, könskvoteringen och frågan om ett miljövänligt samhälle.³⁵

I tabell 6.4 analyseras åsiktsöverensstämmelsen i nationella och internationella sakfrågor inom socialdemokraterna och moderaterna. Tabellen redovisar andelen riksdagsledamöter och väljare som uppgivit att de specificerade förslagen var mycket eller ganska bra. För både socialdemokrater och moderater anges andelen dels bland icke-internationellt orienterade ledamöter, dels bland internationellt orienterade ledamöter. I tabellen har den absoluta procentdifferensen och överensstämmelsekoefficienten beräknats för både icke-internationellt orienterade ledamöter och för internationellt orienterade ledamöter.

³² I något fall kompletteras 1995 års EU-parlamentsvalundersökning med motsvarande års SOM-undersökning.

³³ I Goldmann m.fl. (1986) finns en typologi där sakfrågor indelats i fem huvudkategorier. En av dessa kategorier täcker den inrikespolitiska sfären och de övriga fyra den internationella. I boken förs ett resonemang om politiska frågor överhuvudtaget kan betraktas som nationella mot bakgrund av det rådande omvärldsberoendet. Nationella politiska beslut måste numera väga in yttre betingelser i sina beslutsalkyler. Därmed skall dock inte slutsatsen dras att samtliga sakfrågor tillhör det internationella politikområdet. Det som är avgörande för klassificeringen är om en enskild sakfråga handläggs i interaktion med andra internationella aktörer eller inte (Goldmann m.fl. 1986:27 ff. Se även Jerneck 1987:329).

³⁴ Petersson 1982; Holmberg & Gilljam 1987:276 ff.; Gilljam & Holmberg 1993:152 ff.; Bjøreld 1998:118 ff.

³⁵ Den utnyttjade klassificeringen medför att antalet politiska sakfrågor som är nationella respektive internationella är lika stort (tio vardera).

Som tidigare kan betydelsen av parlamentarikers internationella kontakter utläsas som skillnaden mellan procentdifferenserna respektive mellan överensstämmelsekoefficienterna för respektive sakfråga. I tabellen har dessutom den genomsnittliga procentdifferensen och den genomsnittliga överensstämmelsekoefficienten beräknats för de tio nationella sakfrågorna och för de tio internationella sakfrågorna.

Socialdemokratiska och moderata riksdagsledamöter uppvisar både likheter och skillnader. Gemensamt är det tidigare konstaterade mönstret att internationellt orienterade ledamöter är mindre åsiktsrepresentativa än nationellt orienterade ledamöter. Det är i alla fall den tolkning måtten på åsiktsöverensstämmelsen måste ges. Procentdifferensen är större medan överensstämmelsekoefficienten är mindre för de ledamöter som har täta internationella kontakter jämfört med de ledamöter som inte har sådana kontakter.

Skillnaderna är små. Däremot går skillnaderna, när vi ser till analysen av ett genomsnittligt åsiktsavstånd för tio nationella respektive tio internationella frågor, i samma riktning för både socialdemokrater och moderater. Socialdemokratiska riksdagsledamöter med internationella kontakter har ett genomsnittligt åsiktsavstånd till s-väljare som är 15 procentenheter i nationella frågor och 21 procentenheter i internationella frågor. För s-ledamöter utan internationella kontakter är motsvarande procentdifferenser 13 respektive 18 procentenheter. För internationellt orienterade moderatledamöter uppgår procentdifferenserna till 30 procentenheter i nationella frågor och till 24 procentenheter i internationella frågor. Mer nationellt orienterade moderater uppmäter procentdifferenser som är 28 respektive 23 procentenheter i nationella respektive internationella frågor. Det tolkas, både för socialdemokrater och moderater, som en sämre åsiktsrepresentativitet hos internationellt orienterade ledamöter jämfört med hos nationellt orienterade ledamöter.

Så långt talar vi om åsiktsrepresentativiteten för ledamöter med och utan täta internationella kontakter. När vi ser till den fråga som tabellen egentligen handlar om – huruvida det finns skillnader i åsiktsavspeglingen i nationella och internationella frågor – går resultaten för socialdemokrater och moderater i olika riktning.

Tabell 6.4 Åsiktsöverensstämmelse i nationellt och internationellt orienterade sakfrågor för socialdemokratiska och moderata riksdagsledamöter med olika internationell orientering 1996 (procent, procentdifferens, överensstämmelsekoefficient).

	Socialdemokraterna				Moderaterna			
	Riksdagsledamöter	Valjare	Procentdifferens	Överensstämmelsekoefficient	Riksdagsledamöter	Valjare	Procentdifferens	Överensstämmelsekoefficient
	Nationell orientering Internationell orientering	Samtliga	Väljare minus nationell orientering Väljare minus internationell orientering	Väljare & nationell orientering Väljare & internationell orientering	Nationell orientering Internationell orientering	Samtliga	Väljare minus nationell orientering Väljare minus internationell orientering	Väljare & nationell orientering Väljare & internationell orientering
Nationella sakfrågor								
Minska den offentliga sektorn	5 13	14	9 1	,89 ,85	100 100	77	23 23	,66 ,64
Minska inkomstskillnaderna	97 94	89	8 5	,85 ,95	5 17	43	38 26	,62 ,65
Mer sjukvård i privat regi ¹⁾	0 0	8	8 8	,83 ,86	98 100	69	29 31	,57 ,53
Sex timmars arbetsdag	61 60	80	19 20	,78 ,74	0 0	42	42 42	,53 ,49
Förbjuda alla former av pornografi	74 67	81	7 14	,93 ,88	21 7	65	44 58	,62 ,52
Stoppa privatbilismen	75 61	74	1 13	,98 ,85	7 0	47	40 47	,64 ,49
Behålla kärnkraften	52 53	67	15 14	,85 ,88	98 89	91	7 2	,86 ,94
Satsa på ett miljövänligt samhälle	44 27	92	48 65	,63 ,51	3 0	50	47 50	,60 ,46
Könskvotering	39 39	43	4 4	,85 ,95	7 0	16	9 16	,88 ,74
Avkriminalisera bruket av hasch	1 0	8	7 8	,93 ,91	2 0	6	4 6	,94 ,89
Internationella sakfrågor								
Sveriges EU-medlemskap	90 86	56	34 30	,61 ,61	100 100	93	7 7	,91 ,91
Minska försvarsutgifterna	98 94	85	13 9	,86 ,92	7 0	38	31 38	,59 ,52
Minska finansmarknadens inflytande	96 95	85	11 10	,77 ,80	6 17	47	41 30	,70 ,79
Ta emot färre flyktingar	18 13	57	39 44	,70 ,64	67 56	74	7 18	,91 ,85
Minska u-hjälpen	14 6	26	12 20	,90 ,73	87 67	51	36 16	,76 ,90
Svenskt NATO-medlemskap	1 0	14	13 14	,79 ,81	74 83	58	16 25	,87 ,83
EU-gemensam valuta	46 58	30	16 28	,79 ,73	95 100	75	20 25	,72 ,60
EU:s utvidgning	86 89	76	10 13	,92 ,73	98 95	75	23 20	,62 ,64
EU-gemensamt försvar	5 0	27	22 27	,76 ,71	91 79	72	19 7	,85 ,81
EU:s veto rätt	43 47	32	11 15	,82 ,84	70 93	41	29 52	,74 ,58
Genomsnitt 10 nationella frågor			13 15	,85 ,84			28 30	,69 ,64
Genomsnitt 10 internationella frågor			18 21	,79 ,75			23 24	,77 ,74

Kommentar: Resultaten för riksdagsledamöter utan täta internationella kontakter (nationell orientering), riksdagsledamöter med täta internationella kontakter (internationell orientering) och väljare anger andelen personer som uppgivit att de specificerade förslagen var mycket eller ganska bra. Analysen bygger inte på svarsalternativ som svarat "vet ej" eller "varken bra eller dåligt förslag". Procentdifferenserna kan variera mellan 0 (fullständig överensstämmelse) och 100 (ingen överensstämmelse). Överensstämmelsekoefficienten har beräknats på en trikotomisering av svarsalternativen. Svarspersoner som svarat "varken bra eller dåligt förslag" har medtagits i analysen. Koefficienten kan variera mellan 0 (ingen överensstämmelse) och 1 (fullständig överensstämmelse). ¹⁾ Data för väljare är hämtade från 1995 års SOM-undersökning. **Källa:** Riksdagsundersökning 1996, EU-parlamentsvalundersökning 1995 och SOM-undersökning 1995.

Socialdemokratiska riksdagsledamöter är oavsett internationellt engagemang generellt sett mer åsiktsrepresentativa i nationella än i internationella frågor. Moderata riksdagsledamöter är istället mer åsiktsrepresentativa i internationella än i nationella sakfrågor. Det gäller både om m-ledamöterna har eller inte har internationella kontakter.

Det återstår att undersöka i vilken utsträckning graden av internationellt engagemang kan förklara enskilda ledamöters åsiktsavstånd till sina väljare i nationella respektive internationella frågor. Om en regressionsanalys genomförs på samtliga ledamöter och utan att vare sig den beroende eller oberoende variabeln dikotomiseras kan vi studera dessa effekter närmare precis som vi gjorde i det föregående avsnittet.

I tabell 6.5 genomförs en sådan analys för att studera den bivariata direkta effekten av riksdagsledamöters internationella orientering på åsiktsavståndet i tio nationella och tio internationella sakfrågor. Som tidigare anges även effekten av internationella kontakter på det genomsnittliga åsiktsavståndet för de nationella respektive internationella frågorna. Regressionskoefficienterna redovisas dels för riksdagen som helhet, dels med hänsyn till partitillhörighet.

En tidigare analys visade att enskilda ledamöters åsiktsavstånd till sitt partis väljare inte förklarades av ledamotens internationella orientering. Varken över tid, i något enskilt parti eller för någon enskild politisk sakfråga kunde vi uppmäta effekter av internationella kontakter på åsiktsgapet till det egna partiets väljare.

Inte heller när en uppdelning görs i nationella och internationella frågor har internationella kontakter någon direkt effekt på opinionsavståndet till ledamotens egna väljare. Resultatet är detsamma, oavsett om vi studerar åsiktsrepresentativiteten i nationella eller internationella frågor. Åsiktsavståndet varken ökar eller minskar av att parlamentariker utvecklar mer eller mindre omfattande internationella kontakter. Några effekter som visar att graden av internationell orientering i ledamöternas kontakter påverkar åsiktsavstånden till det egna partiets väljare återfinns inte i något parti.

Tabell 6.5 Internationell orientering som förklaring till åsiktsöversensstämelse i nationella och internationella sakfrågor (ostandardiserade regressionskoefficienter).

	Parti							
	alla	v	s	c	fp	m	kd	mp
Nationella sakfrågor								
Minska den offentliga sektorn	,02	,04	,03	,01	,00	,01	-,11	-,13
Minska inkomstskillnaderna	,02	-,02	,01	-,01	,06	,02	-,06	,11
Mer sjukvård i privat regi ¹⁾	,01	-,01	-,01	,01	-,06	-,03	-,03	-,03
Sex timmars arbetsdag	,02	,02	-,02	-,03	,04	,03	,03	-,01
Förbjuda alla former av pornografi	,05	,12	,04	,06	,09	,01	,04	,03
Stoppa privatbilismen	,02	-,05	,01	,01	,02	,03	-,06	,04
Behålla kärnkraften	,01	-,02	-,02	,02	-,02	,05	-,07	,08
Satsa på ett miljövänligt samhälle	,02	-,03	,03	,00	-,01	,08	-,10	-,04
Könskvotering	,00	-,09	,02	-,01	,03	-,04	-,04	,03
Avkriminalisera bruket av hasch	-,01	-,04	,05	,03	*	-,03	*	-,03
Internationella sakfrågor								
Sveriges EU-medlemskap	-,03	*	,01	,07	*	*	*	*
Minska försvarsutgifterna	,02	-,12	,02	-,02	-,07	,09	-,17	,09
Minska finansmarknadens inflytande	,00	-,02	-,01	,09	,02	,01	-,01	-,01
Ta emot färre flyktingar	,04	-,08	,03	,01	,08	,02	,03	,02
Minska u-hjälpen	,02	,03	,01	,03	,00	,03	,00	-,04
Svenskt NATO-medlemskap	,00	-,01	,00	,06	-,02	,00	,00	*
EU-gemensam valuta	,03	-,02	,05	,05	,01	,04	-,03	*
EU:s utvidgning	,04	,04	,04	,08	,00	,04	,00	,13
EU-gemensamt försvar	,00	,01	,00	,00	-,07	,02	-,04	*
EU:s vetorätt	,01	,06	-,02	,02	,04	,03	,01	-,01
Genomsnitt 10 nationella frågor	,02	-,01	,01	,01	,02	,02	-,04	,01
Genomsnitt 10 internationella frågor	,01	-,02	,01	,04	,00	,02	-,01	,02

Kommentar: Statistiskt signifikanta regressionskoefficienter har markerats med fet stil ($p \leq 0,10$). * Samtliga ledamöter har samma åsiktsavstånd. Någon ostandardiserad regressionskoefficient kan inte beräknas. ¹⁾ Data för väljare år 1996 är hämtade från 1995 års SOM-undersökning. *Källa* Riksdagsenkät 1996, EU-parlamentsvalundersökning 1995 och SOM-undersökning 1995.

Internationella kontakter ökar inte åsiktsavstånden

Det demokratiteoretiskt mest intressanta är att resultaten säger oss att åsiktsrepresentativiteten inte minskar av att parlamentariker utvecklar internationella kontakter. Ledamöter som i stor utsträckning har internationella kontakter är något mindre representativa för väljare i allmänhet än ledamöter som inte har internationella kontakter i samma utsträckning. På det hela taget finns dock inget stöd för att opinionsavståndet hos individuella ledamöter låter sig förklaras av innehållet i ledamotens kontaktnät. Några effekter som visar att graden av internationell orientering påverkar åsiktsavstånden till det egna partiets väljare återfinns inte i något parti.

Resultatet är detsamma om vi delar upp analysen och ser till frågor som antingen är nationella eller internationella. Gemensamt för socialdemokrater och moderater är att den grupp ledamöter inom vardera parti som har täta internationella kontakter är mindre representativ åsiktsmässigt än den grupp ledamöter som inte har lika täta internationella kontakter. Däremot finns inte några effekter, vare sig vi ser till nationella eller internationella frågor, som visar att graden av internationell orientering i enskilda ledamöters kontakter påverkar opinionsavståndet till det egna partiets väljare.

Tidigare forskning kring åsiktsavspeglingsen i nationella och internationella frågor får ett halvhjärtat stöd. Vi finner olika tendenser i fråga om nationella respektive internationella frågor hos moderata och socialdemokratiska ledamöter. Moderata ledamöter uppvisar ett något mindre åsiktsavstånd till m-väljare i internationella frågor jämfört med nationella frågor. Moderata riksdagsledamöter är alltså mer åsiktsrepresentativa i internationella än nationella frågor, något som motsäger tidigare etablerade forskningsresultat. Socialdemokratiska riksdagsledamöter uppvisar däremot ett något större åsiktsavstånd i internationella än i nationella frågor och faller därmed in i mönstret från tidigare studier om att åsiktsavspeglingsen är sämre i internationella frågor jämfört med i nationella frågor.

Den samlade bilden av analyserna måste vara att åsiktsrepresentationen inte nödvändigtvis behöver påverkas negativt av att ledamöter utvecklar internationella kontakter. De skillnader som finns i åsiktsöverensstämmelse går förvisso i hypotesens riktning men skillnaderna är ytterst små. Även om parlamentariker med internationella kontakter som grupp är mindre opinionsrepresentativ än parlamentariker utan lika frekventa internationella kontakter ger analyser på individnivå inget starkt stöd för att internationella kontakter ökar avståndet till det egna partiets väljaråsikter.

Analyserna har tydligt visat att internationella kontakter i det närmaste saknar effekt på enskilda ledamöters åsiktsrepresentativitet. Varken i nationella eller internationella frågor är den internationella kontaktregelbundenheten en bra indikator på hur åsiktsrepresentativ en ledamot är för sina väljare. De förväntningar som fanns om att internationella kontakter kunde tänkas påverka ledamöters åsiktsrepresentativitet negativt får inget stöd av analyserna.

I sig är det närmast konstigt och slående att den internationella orienteringen hos ledamöterna inte betyder särskilt mycket vad gäller åsiktsrepresentativiteten, vare sig i nationella eller internationella frågor. De åsikter och uppfattningar enskilda ledamöter har verkar inte vara påverkade av vilka internationella kontakter eller vilket internationellt umgänge de har.

Vad anledningen härtill är ger dock analyserna inget besked om. Det har inte heller varit kapitlets huvudsyfte. Oavsett bakgrunden till resultaten i kapitlet förefaller det inte finnas skäl att resa något varningens finger för den representativa demokratin. Åtminstone inte om vi ser ledamöters representation av åsikter som en central och viktig aspekt av representativ demokrati. En fortsatt internationalisering med fler parlamentariker som utvecklar internationella kontakter behöver inte innebära att opinionsgapet mellan väljare och valda ökar. Några stora farhågor om vidgade åsiktsmässiga klyftor mellan väljare och valda till följd av internationalisering och därmed ökade internationella kontakter för parlamentariker behöver vi således inte ha.

Kapitel 7

Glokala parlamentariker?

Redan 1844 markerade den brittiske parlamentsledamoten Benjamin Disraeli valkretsens stora betydelse för det parlamentariska uppdraget: "The country is nothing; it is the constituency you have to deal with".¹ Uttalandet står sig fortfarande; i det representativa styrelseskicket är den folkvaldes kommunikation med den egna valkretsen central.² Teorier om representation och representativ demokrati har det gemensamt. Relationen mellan representanter och representerade utgör kärnan i teorierna. Inte minst viktiga är de faktiska relationerna – kontakterna – mellan väljare och valda.

Relationen är dubbelsidig. Parlamentariker kan dels fungera på nationell nivå som talesmän och förkämpar för den egna landsändan och valkretsen, dels fungera på lokal nivå som budbärare och förmedlare av beslut fattade på nationell nivå. I de allra flesta demokratier fyller därför valkretsen en viktig funktion.³ Genom nationella parlamentarikers kontakter med väljare fullgörs den representativa uppgiften att fungera som länk mellan nationen och det lokala. Således är det främst i den egna valkretsen som parlamentarikers lokala och regionala kontaktnät förväntas vara starkt och välutvecklat.

¹ Disraeli 1844:83. Disraeli lät dock uttalandet läggas i romanfiguren Mr Rigbys mun.

² Jewell 1985:101.

³ I Sverige har valkretsen en statsrättsligt stark ställning. Genom valkretsar tryggs den lokala och regionala representationen i riksdagen (SOU 1963:17, s. 121 och s. 295; SOU 1970:17, s. 41). Tidigare, under tvåkammartiden, fanns för andra kammarens ledamöter till och med ett *lagstadgat* bostadsband; i första kammaren växte efter hand fram ett *faktiskt* bostadsband (SOU 1963:17, s. 110; Andersson 1970:38). Också i enkammarriksdagen finns tydliga exempel på valkretsens starka ställning i det representativa politiska systemet. Nomineringen av kandidater till riksdagen ligger till exempel på de regionala partiorganisationernas ansvar; från centralt håll finns inga formella möjligheter att påverka nomineringsprocessen (Sköld 1958; Brändström 1972; Back & Berglund 1978:103 ff.). Att valkretsarna har en framskjuten plats i det politiska livet manifesteras också av ledamöternas placering i riksdagens kammare. En annan indikator på detta är förekomsten av ledamöter som är fortsatt aktiva i lokala politiska församlingar i sin hemkommun eller i landstinget. Att enskilda riksdagsledamöter har uppdrag för det egna partiet på lokal eller regional nivå är också tämligen vanligt (SOU 1965:54, s. 45; Larsson 1986:73; Roth 1996:118 ff.; Riksdagskommittén 2001:43 ff. Jfr. Christoffersson 1986).

Statsvetaren Nils Stjernquist skriver på följande sätt: "[L]edamöterna är i varje fall numera – anspråken har vuxit – mycket angelägna om att hålla god kontakt med sin valkrets och med de lokala och regionala partiorganisationerna."⁴ Statsvetaren och tidigare riksdagsledamoten Bertil Fiskesjö beskriver också hur viktiga kontakterna i den egna hemorten och valkretsen är, men finner också arbetssituationen för ledamöterna något besvärlig: "Samtidigt kan [aktiviteten i den egna landsändan] ibland vara jobbig att förena med en fullödlig insats i riksdagen, särskilt inom ett mindre parti och under de delar av riksdagssessionerna då arbetsbelastningen är speciellt stor."⁵

Även utredningsväsendet har framhävt betydelsen av kontakter mellan väljare och valda. Bland annat har möjligheterna att ge ledamöter tillräcklig tid att hålla kontakt med sina väljare undersökts.⁶ 1993 års riksdagsutredning konstaterade till exempel i samband med överväganden kring riksdagens sammanträdesperioder:

"Det främsta är att riksdagsarbetet inte får låsa ledamöterna till riksdagshuset – kontakter utåt är en grundläggande del av uppdraget som ledamot. Utrymme måste därför finnas för ledamöternas kontakter med hemorten, det lokala partiarbetet, väljarna och för andra uppdrag som ligger ledamotskapet nära, t.ex. deltagande i utredningar m.m."⁷

Trots den vikt som den representativa demokratin tillskriver parlamentarikers lokala och regionala kontakter var statsvetenskaplig forskning kring dessa ovanlig fram till Richard Fennos banbrytande studie från 1978. I boken *Home Style* diskuterade Fenno just skillnader i förekomsten av valkretskontakter. Huvudfrågeställningen lød: "Which members go home most often and which less so – and why?"⁸

Med Fennos studie följde ett ökat intresse för valda representanters kontakter i valkretsen med till exempel väljare, massmedier, partiorganisationer och myndigheter.⁹ Glenn Parker har studerat den tid parla-

⁴ Stjernquist 1990:88

⁵ Fiskesjö 1996:83.

⁶ Isberg 1984:268 ff.; SOU 1993:21; SOU 1996:66.

⁷ Riksdagsutredningen 1993:86.

⁸ Fenno 1978:35. Jfr. Fenno 1996.

⁹ Fenno 1978; 1996; Cain m.fl. 1979; 1987; Eide 1984; Bogdanor 1985; Cook 1989. Som tidiga exempel på denna forskningsinriktning, och före Richard Fenno, märks Mayhew (1974), Richards (1972) samt Kornberg & Mishlers (1976). Det är inte

mentariker tillbringar i valkretsen. I en senare undersökning, tillsammans med Suzanne Parker, har han på individnivå försökt förklara vad som avgör graden av valkretsutppmärksamhet.¹⁰ Också i svensk och nordisk statsvetenskap finns exempel på studier kring riksdagsledamöters lokala och regionala kontakter.¹¹ Resultaten av dessa undersökningar är relativt samstämmiga och pekar på det lokala och det regionala som en väsentlig del av det parlamentariska uppdraget. Parlamentsledamöter världen över ägnar sina lokala och regionala kontakter stor uppmärksamhet.¹²

Lokala och regionala kontakter är dock inte allt. Med en tilltagande internationalisering ställs krav på parlamentariker att också ha internationella kontakter. Internationaliseringen innebär därför en risk att internationellt orienterade ledamöter inte har möjlighet att upprätthålla täta kontakter med valkretsen och väljarna. Statsvetaren Magnus Jerneck har skrivit att "[parti]internationaliseringen skapar en ny sorts politisk elit, vars kontakter med den politiska hemmabasen kan bli svåra att upprätthålla."¹³ Han menar att det finns anledning att vara uppmärksam på de förankringsproblem som internationaliseringen kan ge upphov till.¹⁴ I förlängningen skulle utvecklingen kunna gå mot en vidgad klyfta mellan väljare och valda.

Om behovet av att inte glömma bort de viktiga kontakterna med valkretsen när man som riksdagsledamot utvecklar internationella kontakter har Mats Hellström skrivit: "Goda personliga relationer och informella nätverk är emellertid tveklöst viktiga också i detta slags internationella politik. - - -. Men då gäller det också att underhålla de personliga relationerna på hemmaplan och i den egna valkretsen!"¹⁵

bara i västerländska demokratier de folkvaldas kontakter i hemvalkretsen har stimulerat till forskning. Ett flertal exempel kan t.ex. hämtas från den växande litteraturen om parlament i utvecklingsländer (Maheshwari 1976; Narain & Puri 1976; Ong 1976; Musolf & Springer 1979; Kim m.fl. 1983). Vidare har specifika studier genomförts av det omvända förhållandet; väljarnas kontakter med partier, kandidater och folkvalda (Holmberg & Gilljam 1987:56 ff.; Gilljam & Holmberg 1990:33 ff.; Gilljam & Holmberg 1993:22 ff.; Gilljam & Holmberg 1995:172 ff.; Brothén 1999e:260 ff.).

¹⁰ Parker 1989:29 ff; Parker & Parker 1993.

¹¹ Larsson 1986; Pierre 1986; Holmberg & Esaiasson 1988; Johansson 1995; Esaiasson & Holmberg 1996; Roth 1996; Petersson m.fl. 1997a:104 ff.

¹² Parker 1989:29 ff; Parker & Holmberg 1993; Christoffersson 1986; Esaiasson & Holmberg 1996:268 ff; Petersson m.fl. 1997a:104 ff.

¹³ Jerneck 1997:163.

¹⁴ Även Anthony Giddens befarar begränsningar av människors möjligheter till lokal förankring när globaliseringen suddar ut gränserna mellan det nationella, internationella och globala (Giddens 1990:64; Allardt 1999:22).

¹⁵ Hellström 1999:153. Hellström (s) var ledamot av riksdagen 1969-96 och statsråd i regeringen 1983-91 och 1994-96.

En statsvetenskapligt relevant frågeställning är därför hur *parlamentarikers representation av den egna valkretsen* påverkas av att ledamöter i nationella parlament har internationella kontakter. Särskilt relevant är det att ställa frågan om kontakterna mellan väljare och valda påverkas. Är det möjligt för parlamentariker att *kombinera* kontakter på olika territoriella nivåer eller tvingas de välja mellan att *antingen* odla sina kontakter på den ena *eller* andra territoriella nivån? Det är rimligt att ställa frågan om parlamentarikers kontakter är *kumulativa* eller *alternativa*.¹⁶

Parlamentariker har begränsad tid till sitt förfogande och frågan är om det är möjligt att kombinera kontakter på olika territoriella nivåer (*den kumulativa situationen*) eller om ledamöter tvingas välja mellan att antingen odla kontakter på den ena eller andra nivån (*den alternativa situationen*). I det förra fallet innebär internationaliseringsprocessen att ledamöters internationella kontakter lagts till ett redan stort och omfattande nätverk av kontakter på lokal, regional och nationell nivå. I det senare fallet innebär processen att internationella kontakter reducerat möjligheterna att ha kontakter på andra nivåer i det representativa systemet.

I det följande skall tre argument för vardera situationen diskuteras. Tre skäl talar för att parlamentariker har möjlighet att kombinera kontakter på olika territoriella nivåer (*den kumulativa situationen*). Samtidigt talar tre andra skäl för att ledamöter tvingas välja mellan kontakter på den ena eller andra territoriella nivån (*den alternativa situationen*).

Om vi börjar med skälen som talar för att parlamentarikernas situation är kumulativ är det två välkända distinktioner från den legislativa parlamentsforskningen som vägleder oss: distinktionerna mellan *show horses* och *work horses*, respektive mellan *generalister* och *specialister*.

Enligt Donald Matthews, som var först att formulera distinktionen mellan olika typer av folkvalda representanter i termer av *show horses* och *work horses*, väljer folkvalda representanter att arbeta internt eller externt.¹⁷ Applicerat på parlamentarikers kontakter skulle förväntningen vara att parlamentariker med omfattande internationella kontakter

¹⁶ Maktutredningen använder terminologin *kumulativa* och *komplementära* (Petersson m.fl. 1989:69; SOU 1990:44, s. 211 ff.). För egen del tycker jag att *alternativa* är bättre än *komplementära*.

¹⁷ Matthews 1960. Distinktionen är inte oproblematisks och har på senare år ifrågasatts (Hess 1986; Sinclair 1986; Langbein & Sigelman 1989).

också har omfattande kontakter på lokal, regional och nationell nivå. Ledamöter som är utåtriktade och har kontakter på en territoriell nivå kan förväntas ha det också på andra territoriella nivåer. Dessa ledamöter kan därför beskrivas som *show horses*, i motsats till *work horses*, och arbetar hellre externt och utåtriktat än internt och inåtriktat.

En annan distinktion i parlamentsforskningen gör åtskillnad mellan generalister och specialister.¹⁸ Att samhällsutvecklingen blivit mer komplex och sammansatt borde märkas också i parlamentariska förhållanden. Bilden är dock inte helt entydig och avspeglar den begreppsliga vagheten i forskarnas användning av distinktionen. Peter Esaiasson menar att utvecklingen gått mot en ökad andel generalister bland folkvalda parlamentariker. Trots det synes specialiseringen alltjämt vara tämligen stark i nordiska parlament; specialiseringen är mer tydligt på reträtt i den amerikanska kongressen.¹⁹ Analyserna i detta kapitel är inte svåra att applicera på diskussionen om generalister och specialister. Det ligger nära till hands att förvänta sig att generalister kombinerar kontakter på olika territoriella nivåer i motsats till specialiserade ledamöter. Specialister förväntas fokusera huvudsakligen på en territoriell nivå. Deras kontaktmönster är därför alternativa.

En tredje anledning till antagandet att parlamentarikers internationella kontakter skulle vara kumulativa och att det är möjligt för parlamentariker att ha globala kontakter hämtar stöd från kunskapen om hur det politiska deltagandet är organiserat på massnivå. Genom tidigare undersökningar vet vi att politisk aktivitet på medborgarnivå är kumulativ. Medborgare som är politiskt aktiva på en nivå är det också i hög grad på andra nivåer.²⁰ Samma förväntning kan naturligtvis uppställas när parlamentarikers kontaktaktiviteter analyseras. Parlamentariker som är aktiva på en nivå bör också vara aktiva på andra nivåer.

Mot dessa tre argument för varför parlamentarikers kontakter skulle vara kumulativa talar tre skäl som får oss att tro att kontakterna är alternativa. Det första skälet till att kontakterna skulle vara alternativa är kunskap vi har om parlamentarikers kontaktnät. Sedan tidigare vet vi att internationella kontakter är ett begränsat fenomen bland parla-

¹⁸ Forskningsdiskursen om graden av specialisering i det parlamentariska arbetet är omfattande (Matthews 1960; Wahlke m.fl. 1962; Damgaard 1977; Searing 1987; Wallenberg 1989; Mattson 1994; Jensen 1995b; Hagevi 1998).

¹⁹ Sinclair 1989:209; Hibbing 1991:119 ff; Esaiasson & Holmberg 1996:298 ff. Jfr. Mattson 1994:324; Hagevi 1998:225.

²⁰ Petersson m.fl. 1989:69 ff.; Gilljam & Holmberg 1995:181; Petersson m.fl. 1998:53 ff.

mentariker såväl i Sverige som i andra länder. Internationaliseringen har inte följts av en utveckling där flertalet parlamentariker utvecklar internationella kontakter. Vi vet också att kontakter i den egna hemvalkretsen är vanliga bland parlamentariker; nästan alla parlamentariker har täta kontakter i hemvalkretsen.

Sammantaget ger det en bild av nationella parlament där en liten aktiv grupp ledamöter utvecklar internationella kontakter medan majoriteten av ledamöterna utvecklar kontakter i den egna valkretsen, alternativt nationellt. Det är möjligt att detta kan föras tillbaka på en inneboende svårighet att förena och kombinera ett omfattande internationellt engagemang med en lika omfattande och regelbunden valkretskontakt. Det skulle innebära att vi kan förvänta oss att kontakterna snarare är alternativa än kumulativa.

Också parlamentarikers normativa syn på uppgiften att representera sin valkrets indikerar det svåra i att förena täta internationella kontakter med lika regelbundna valkretskontakter.²¹ Det framkommer i analyser av hur parlamentarikers *representationsfokus* skiljer sig åt beroende på grad av internationell orientering.²² En analys av parlamentarikers representationsfokus visar nämligen att parlamentariker med internationella kontakter är något mindre benägna än andra ledamöter att normativt bedöma den egna valkretsen som viktig att representera.²³ Som representationsfokus har alltså valkretsen en svagare ställning hos

²¹ Hellström 1999:153.

²² Med representationsfokus avses normalt de grupper och intressen som en ledamot anser det vara viktigt att representera. Hit räknas till exempel den egna regionen och valkretsen, organiserade intressen och nationen som helhet. (Eulau m.fl. 1959; Wahlke m.fl. 1962). Representationsfokus (*representational focus*) skall skiljas från representationsstil/inriktning (*representational style*) som anger ledamotens syn på hur han eller hon skall fatta sina beslut. Se även ett specialnummer av *The Journal of Legislative Studies* (Müller & Saalfeld 1997).

²³ Analysen har gjorts på 1994 och 1998 års svenska riksdagsundersökningar. Ett samband har beräknats mellan parlamentarikers grad av internationella engagemang och uppfattning om vikten av att representera och arbeta för den egna valkretsen. Sambandsmättet Pearson's r bygger i detta sammanhang på ett index för ledamöternas internationella kontakter (0-12) och på ett index för ledamöternas uppfattning om vikten av att representera och föra fram enskilda väljares problem respektive den egna valkretsens intressen och åsikter (0-3). Indexet för ledamöternas internationella kontakter har tidigare presenterats i bokens tidigare kapitel. Indexet om parlamentarikernas representationsfokus bygger på en fråga om vilka uppgifter som riksdagsledamoten ansåg viktiga och avsåg "enskilda väljares/människors problem" samt "egna regionens/valkretsens intressen/åsikter". Svartalternativen var "mycket viktig" (3), "ganska viktig" (2), "ganska oviktig" (1) och "helt oviktig" (0). Såväl 1994 som 1998 kunde ett negativt samband uppmätas. Parlamentariker med internationella kontakter var mindre benägna att normativt bedöma den egna valkretsen som viktig i representations-sammanhang. Ett av fyra uppmätta samband var statistiskt signifikant ($p \leq 0.01$).

ledamöter med täta internationella kontakter jämfört med andra ledamöter. Hur dessa indirekta resultat av valkretsrepresentationen återspeglas i ett faktiskt beteende återstår dock att undersöka. I nuläget ger resultatet dock anledning att tro att parlamentariker i en relativt liten utsträckning kombinerar internationella kontakter med valkretskontakter.

Ytterligare en anledning ger oss skäl att tro att det är svårt att kombinera kontakter på olika territoriella nivåer. Enklare är det troligen att kombinera kontakter på territoriella nivåer som ligger på ett nära avstånd. SNS Demokratiråd, som gjort empiriska analyser kring denna frågeställning, har konstaterat följande: "förbindelser mellan näraliggande nivåer är vanligare än dem som innebär ett hopp över flera nivågränser. Även om 'glokala' relationer förekommer spelar de ännu så länge en tämligen undanskymd roll".²⁴

Sammantaget är det således tre skäl som talar för att internationella kontakter är alternativa och inte kumulativa. Tidigare kunskap om parlamentarikers internationella och lokala kontakter, parlamentarikers normativa representationsfokus och genomförda analyser av hur politiker förenar kontakter på olika territoriella nivåer ger en och samma förväntning: parlamentarikers internationella kontakter är alternativa och ett sådant mönster framträder särskilt tydligt när det är fråga om kontakter på olika territoriella nivåer och territoriella nivåer med stort avstånd. Tre är också antalet skäl till att vi kan förvänta den motsatta situationen, att parlamentarikers internationella kontakter är kumulativa. För detta talar att parlamentariker med utåtriktade internationella kontakter troligen också i andra avseenden (lokalt, regionalt och nationellt) är utåtriktade (show horses), den ökande andelen generalister och kunskapen om hur politiskt deltagande är organiserat på massnivå.

Teoretiskt är det svårt att göra den ena förväntningen mer trolig än den andra. Analyserna i det följande får fälla avgörandet om parlamentarikernas internationella kontakter är alternativa eller kumulativa i förhållande till lokala, regionala och nationella kontakter. Därmed får vi också svar på den viktiga frågan om parlamentariker med utvecklade internationella kontakter även har nationella, lokala respektive regionala kontakter.

²⁴ Petersson m.fl. 1997a:105.

Flera olika studier kommer att genomföras för att ge svar på kapitlets huvudfrågeställning. Först kommer att avgöras i vilken utsträckning parlamentariker kombinerar internationella kontakter med nationella kontakter och med kontakter i den egna valkretsen. I båda dessa fall bör den empiriska analysen utvisa att parlamentariker i begränsad utsträckning uppvisar sådana kombinationsmönster för att förväntningen om kontakterna som alternativa skall anses ha giltighet. Om det däremot kan visas att parlamentariker med internationella kontakter kombinerar internationella kontakter med olika typer av kontakter på nationell och lokal nivå har denna förväntning kunnat avskrivas. Något stöd för att internationella kontakter skulle vara alternativa anses då inte föreligga. Kontakterna är då snarare kumulativa.

Analyserna genomförs på det material som utnyttjats i bokens tidigare kapitel. Materialet för de följande analyserna utgörs främst av de i Sverige genomförda riksdagsundersökningarna och de inom *Nordleg*-projektet komparativt jämförbara undersökningar som genomförts i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. I kapitlet kommer också motsvarande undersökningar, genomförda inom forskningsprojektet *Political Representation in Europe*, att utnyttjas.²⁵

Parlamentarikers kombination av nationella och internationella kontakter

I analyserna står jämförelsen mellan parlamentariker med och utan täta internationella kontakter i fokus. Indelningsgrunden för parlamentarikers internationella kontakter får därmed stor betydelse. Det finns olika sätt att kategorisera parlamentariker utifrån grad av internationellt engagemang. Tidigare i boken har jag använt dels en nivåskattning av andelen parlamentariker med täta kontakter på internationell nivå, dels ett index som kunnat variera från inga internationella kontakter överhuvudtaget till maximalt antal internationella kontakter. Därtill har jag utnyttjat ett mått som anger andelen parlamentariker med åtminstone någon kontakt på internationell nivå.

I det följande kommer parlamentarikerna att indelas utifrån de två sistnämnda måtten. Åtskillnad görs mellan parlamentariker med återkommande kontakter på åtminstone någon internationell nivå och le-

²⁵ En närmare presentation av materialet finns i kapitel 2.

damöter utan sådana kontakter. I de nordiska undersökningarna har indexet för ledamöternas internationella kontakter kunnat variera från 0 till 12. I motsvarande analyser där EU:s medlemsländer ingår har indexet kunnat variera mellan 0 och 36. När det gäller andelen ledamöter i nationella parlament som uppgivit sig ha åtminstone någon internationell kontakt avses i de nordiska undersökningarna att kontakter har förekommit på internationell nivå minst en eller ett par gånger i månaden. I det EU-jämförande materialet avses åtminstone någon internationell kontakt några gånger om året.²⁶

Resultaten i tabell 7.1 visar andelen riksdagsledamöter med täta kontakter med olika nationella organisationer, grupper eller myndigheter utifrån ledamöternas internationella kontakter. Ett enkelt procent-differensmått utnyttjas för att avgöra om riksdagsledamöter med internationella kontakter skiljer sig jämfört med andra ledamöter vad gäller nationella kontakter. Måttet har en enkel tolkning: ju större procent-differensen är mellan de båda grupperna desto större påverkan har ledamöternas internationella kontakter på andra kontakter. Positiva procentdifferenser är sålunda inte bara ett tecken på att parlamentariker med täta internationella kontakter också har täta nationella kontakter. Det är också ett tecken på att de till och med i större utsträckning än sina parlamentarikerkollegor har utvecklat sådana nationella kontakter.

I tabellen redovisas också styrkan i sambandet mellan parlamentariernas internationella och nationella kontakter (Pearson's r). Måttet, som är ett statistiskt korrelationsmått för att studera sambandet mellan två variabler, kan variera från -1,0 (perfekt negativt samband) till +1,0 (perfekt positivt samband).²⁷ Tolkningen av sambandsmåttet är enkel.

²⁶ Det vill säga "at least every three months" eller "less often"/"någon enstaka gång".

²⁷ I sambandsanalyserna i tabellen kan parlamentariernas internationella kontakter variera mellan 0 och 12, medan kontakterna på respektive lokal, regional och nationell nivå kan variera mellan 0 och 4. Riksdagsledamöternas internationella kontakter mäts således med det index som utnyttjats tidigare. Variationen i de övriga kontaktfrekvenserna mäts med hjälp av de svarsalternativ som utnyttjats i frågeformuläret. Kontakterna för övriga kontaktytor kan därför variera från 0 ("aldrig") till 4 ("minst en gång i veckan"), där värdena 1, 2 och 3 står för "någon enstaka gång" (1), "några gånger" (2) respektive "en eller ett par gånger i månaden" (3).

Tabell 7.1 Andel riksdagsledamöter med täta nationella kontakter efter olika grad av internationella kontakter 1994 och 1998 (procent, Pearson's r).

	1994				1998			
	Internationell orientering	Nationell orientering	Differens	Pearson's r	Internationell orientering	Nationell orientering	Differens	Pearson's r
Arbetsmarknad								
LO/enskilda LO-förbund	28	44	-16	-,09	38	37	+1	,22*
TCO/enskilda TCO-förbund	22	18	+4	,15*	21	14	+7	,32*
SACO/enskilda SACO-förbund	12	6	+6	,28*	16	5	11	,35*
LRF/andra jordbruksorganisationer	23	14	+9	,18*	13	10	+3	,22*
SAF/andra arbetsgivarorganisationer	19	9	+10	,30*	19	12	+7	,30*
Företagarorganisationer/branschorganisationer	35	16	+19	,28*	32	23	+9	,27*
Myndigheter								
Statsråd	86	54	+32	,41*	76	37	+39	,55*
Högre departements tjänstemän	82	45	+37	,47*	71	33	+38	,51*
Andra centrala statliga myndigheter	67	34	+33	,47*	70	33	+37	,49*
Egna partiorganisationen								
Lokala/regionala partiorganisationer utanför valkretsen	80	48	+32	,40*	78	51	+27	,33*
Centrala partiinstanser utanför riksdagen	88	52	+36	,44*	81	60	+21	,34*
Organisationer/grupper								
Handikapporganisationer	15	11	+4	,15*	22	14	+8	,17*
Miljöorganisationer	26	11	+15	,22*	16	9	+7	,26*
Pensionärsorganisationer	11	9	+2	,10	21	11	+10	,16*
Religiösa organisationer/kyrkor/samfund	16	3	+13	,28*	13	12	+1	,14**
Nykterhetsorganisationer	7	3	+4	,18*	3	4	-1	,14**
Kvinnoorganisationer	34	19	+15	,08	44	20	+24	,32*
Flykting-/invandraroorganisationer	20	10	+10	,15*	21	12	+9	,35*
Svenska organisationer som sysslar med internationella frågor	58	9	+49	,57*	62	11	+51	,65*
Genomsnittligt antal svar	73	245		318	63	256		319

Kommentar: Frågeformuleringen löd: "Den här frågan gäller Dina kontakter som politiker med olika organisationer, grupper och myndigheter under det senaste året. Oavsett hur kontakten togs, hur ofta har Du under det senaste året haft skriftliga eller muntliga kontakter med nedanstående organisationer, grupper eller myndigheter:". Med internationella kontakter (ja) avses att ledamoten haft kontakter minst en eller ett par gånger i månaden på åtminstone någon av de tre internationella nivåer som undersökts. Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. * $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$. *Källa:* Riksdagsenkät 1994 och Riksdagskandidat 1998.

Höga positiva korrelationer säger oss att parlamentariker som har uppgivit sig ha frekventa internationella kontakter också i stor utsträckning uppgivit sig ha frekventa kontakter på nationell nivå.

Resultaten visar tydligt att ledamöter som har täta internationella kontakter också tenderar att ha täta kontakter på nationell nivå. Förekomsten av täta kontakter på det internationella planet tycks således inte innebära att utrymmet för andra kontakter begränsas. Det är till och med så att det är en större andel parlamentariker bland internationellt orienterade ledamöter som har olika typer av nationella kontakter. Skillnaderna mellan ledamöter med olika regelbundenhet i sina internationella kontakter återkommer för i stort sett samtliga kontakter som parlamentariker har.²⁸ Skillnaderna är därtill relativt stora i många fall. Sambanden mellan att ha internationella kontakter och kontakter på andra nivåer är nästan genomgående positiva och starka.²⁹ Påståendet om att parlamentarikers internationella kontakter skulle vara alternativa måste därför ifrågasättas. Bilden tecknas snarast av att internationella kontakter är kumulativa.

Det är dock för tidigt att dra slutsatsen att parlamentariker i allmänhet skulle kombinera kontakter på olika territoriella nivåer, även om resultaten hittills går i den riktningen. Först bör analysen vidgas till ett större antal länder. Valkretsrepresentationens betydelse för representativa demokratier är generellt giltig för fler länder än Sverige. Frågeställningen om hur parlamentariker kombinerar olika territoriella kontakter kan därför appliceras också på andra representativa demokrati-

²⁸ Analyser har genomförts i syfte att undersöka om resultaten återspeglar en tendens hos ledamöterna att överskatta *samtliga* sina kontakter. Något stöd för en sådan misstanke har dessa analyser inte givit vid handen. Effekten av ledamöternas internationella kontakter på nationella, lokala och regionala kontakter har studerats med hjälp av en serie multivariata regressionsanalyser. De nationella, regionala och lokala kontakterna var desamma som i tabell 7.1 och kunde variera mellan 0 ("aldrig" några kontakter) och 4 (kontakter "minst en gång i månaden"). Ledamöternas internationella kontakter kunde variera från 0 ("aldrig" någon kontakt på någon internationell nivå) till 12 (kontakter "minst en gång i veckan" på varje internationell nivå). Som kontrollvariabel infördes i analysen ett *överskattningsindex*. Indexet kunde variera mellan 0 (ingen eller låg överskattning) och 7 (hög överskattning). Indexet byggdes utifrån ledamöternas svar på frågor om sina kampanjaktiviteter under valrörelsen; svar som visat på genomgående hög aktivitet (utnyttjat respektive kampanjaktivitet elva gånger eller fler under valrörelsens slutmånad) ansågs vara en indikator på överskattningssvar. I en multipel regressionsanalys med överskattningsindexet som kontrollvariabel är effekterna av ledamöternas internationella kontakter på andra kontakter oförändrade. Slutsatsen måste vara att resultaten i tabell 7.1 inte behöver återspegla en överskattningstendens hos ledamöterna; i så fall borde effekterna ha minskat, ändrat riktning eller försvunnit helt.

²⁹ Svaga är sambanden i och för sig för några kontaktytor i 1994 års riksdagsundersökning; sambandsmättet Pearson's r för sambanden mellan internationella kontakter och kontakter med LO, pensionärsorganisationer och kvinnoorganisationer uppgår som mest till +.10. Det mest intressanta resultatet i undersökningen är dock att valkretsrepresentationen – i form av kontakter med myndigheter och den egna partiorganisationen – inte påverkas av i vilken grad ledamöterna har internationella kontakter.

er. Vi börjar med att analysera situationen bland nordiska parlamentsledamöter.

Tabell 7.2 Sambanden mellan nordiska parlamentarikers internationella och nationella kontakter (Pearson's r).

	Land					
	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Alla
Arbetsmarknad						
Facklig organisation (arbetare)	,22**	,22**	,32**	,02	-,09	,03
Facklig organisation (tjänstemän)	,32*	,25**	,37**	,20**	,15*	,15*
Facklig organisation (akademiker)	,37*	,28*	,27	,17**	,28*	,27*
Jordbruksorganisationer	,11	,10	,10	,09	,18*	,12*
Arbetsgivarorganisationer	,30*	,24**	,23	,03	,30*	,25*
Företagarorganisationer/branschorganisationer	,24**	—	-,04	,06	,28*	,21*
Myndigheter						
Statsråd	,30*	,36*	,22	,14	,41*	,37*
Högre departementstjänstemän	,24**	,36*	,29	,18**	,47*	,37*
Andra centrala statliga myndigheter	,33*	,18	,19	,14	,47*	,36*
Egna partiorganisationen						
Lokala/regionala partiorganisationer utanför valkretsen	,44*	,41*	,44*	,14	,40*	,34*
Centrala partiinstanser utanför riksdagen	,39*	,37*	,34**	,34*	,44*	,38*
Organisationer/grupper						
Handikapporganisationer	,35*	,04	,45*	,21**	,15*	,17*
Miljöorganisationer	,32*	,22**	,46*	,30*	,22*	,26*
Pensionärsorganisationer	,41*	-,03	,44*	,22*	,10	,16*
Religiösa organisationer/kyrkor/samfund	,26*	-,03	,16	,17**	,28*	,17*
Nykterhetsorganisationer	,24**	—	,30	,18**	,18*	,14*
Kvinnoorganisationer	,41*	—	-,03	,14	,08	,08**
Flykting-/invandrarorganisationer	,54*	—	,19	,36*	,15*	,23*
Svenska organisationer som sysslar med internationella frågor	,66*	,59*	,38**	,64*	,57*	,58*
Genomsnittligt antal intervjuade	99	111	43	138	318	688

Kommentar: Frågeformuleringen löd: "Den här frågan gäller Dina kontakter som politiker med olika organisationer, grupper och myndigheter under det senaste året. Oavsett hur kontakten togs, hur ofta har Du under det senaste året haft skriftliga eller muntliga kontakter med nedanstående organisationer, grupper eller myndigheter:". Pearson's r redovisas för sambandet mellan parlamentarikernas internationella kontakter (index 0-12) och respektive kontaktyta (0-4). Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. * $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$. *Källa:* Nordleg.

I tabell 7.2 har analysen därför överförs på samtliga nordiska länder. I analysen har sambanden mellan parlamentarikers internationella kontakter och andra kontakter i det representativa systemet under-

sökts. I tabellen redovisas styrkan i sambandet mellan parlamentariskernas internationella och nationella kontakter (Pearson's r). Det är samma mått som utnyttjades för analyserna av det svenska materialet. Som i föregående analys kan parlamentariskernas internationella kontakter variera mellan 0 och 12, medan kontakterna på respektive nationell nivå varierar mellan 0 och 4.

Resultaten uppvisar stora likheter med den tidigare genomförda analysen av det svenska materialet. Generellt sett tycks parlamentariker med omfattande internationella kontakter också ha omfattande kontakter på övriga nivåer. Kontakter på internationell nivå kombineras med kontakter med nationella intresseorganisationer, centrala partiinstanser och statliga myndigheter i hemlandet.

Låt oss avslutningsvis se på sambanden mellan kontakter på nationell och internationell nivå bland parlamentariker i Europeiska unionens medlemsländer. Om vi, som i det ovanstående, kunnat se att nordiska parlamentariker kombinerar kontakter på internationell nivå med kontakter på nationell nivå talar det mesta för att motsvarande gäller också inom EU.

Det europeiska integrationsarbetet vilar på tanken om ömsesidiga kontakter mellan länderna för personer, varor, tjänster och kapital. EU:s integrationsprocess är möjlig att betrakta som ett fall av internationalisering. Inte sällan omnämns den europeiska integrationsprocessen och den allmänna internationaliseringsprocessen som parallella och jämförbara; europeiseringen ses som ett exempel och fall av en mer omfattande internationaliseringsprocess.³⁰ I Eivind Smiths bok *National Parliaments as Cornerstones of European Integration* betraktas de nationella parlamenten som hörnstenarna i integrationsprocessen. Det har också inom EU och det europeiska integrationsarbetet ansetts möjligt att möta internationaliseringen genom parlamentarikers internationella kontakter.³¹

Om nationella parlamentariker i EU:s medlemsländer kan kombinera kontakter på internationell och nationell nivå bör resultaten vara generellt giltiga också för parlamentariker som i andra ländersamman-

³⁰ Allardt 1999:32; Jönsson m.fl. 2001:22. Gunnar Sjöblom har uttryckt detta på följande sätt: "EG:s inre marknad" är här anført som ett exempel på 'internationalisering', varmed här avses ett vidgat utbyte över de nationella gränserna av varor, tjänster, kapital, arbetskraft, turister, informationer, 'kulturprodukter' etc., men även ett uppbyggande och utvidgande av internationella organisationer och beslutsorgan" (Sjöblom 1989:64).

³¹ Smith 1996.

hang påverkas av en internationaliseringsprocess. Det skall för nationella parlamentariker i EU:s medlemsländer undersökas genom att parlamentarikernas kontakter på nationell nivå skiljs från motsvarande kontakter på europeisk nivå.

Tabell 7.3 redovisar sambanden (Pearson's r) mellan parlamentarikernas internationella och nationella kontakter. De internationella kontakterna har beräknats som ett additivt index av de nationella parlamentarikernas kontakter med olika europeiska intresseorganisationer. Indexet för parlamentarikernas internationella kontakter kan variera mellan 0 och 36, medan kontakterna på nationell nivå varierar mellan 0 och 4. Sambandsmättet varierar mellan -1,0 (perfekt negativt samband) och +1,0 (perfekt positivt samband). Tolkningen av sambandsmättet är densamma som tidigare, vilket innebär att positiva värden nära 1,0 skall tolkas som ett starkt samband mellan att ha kontakter på europeisk/internationell nivå och på nationell nivå.

I flertalet av EU:s medlemsländer går de tidigare iakttagna resultaten igen. Om vi godtyckligt väljer att endast se på de fall där Pearson's r är statistiskt signifikant *och* överstiger +.20 utgör dessa fall merparten i tabellen, eller 59 av 99 möjliga fall (60 procent). Parlamentariker som ofta har kontakter med olika europeiska intresseorganisationer har också kontakter på nationell nivå med olika intresseorganisationer. Sambanden är starka och i de allra flesta fall statistiskt signifikanta.³²

³² Luxemburg, Nederländerna och Portugal är de tre länder där sambanden inte i samma utsträckning som i andra länder visat sig vara statistiskt signifikanta. Här är inte platsen att fördjupa sig i diskussioner om orsaken bakom de iakttagna länderlikheterna/olikheterna.

Tabell 7.3 Sambanden mellan parlamentarikers internationella och nationella kontakter inom EU:s medlemsländer (Pearson's r).

	Land											
	Samtliga	Belgien	Frankrike	Tyskland	Grekland	Irland	Italien	Luxemburg	Nederländerna	Portugal	Spanien	Sverige
Nationella intresseorganisationer												
Konsumentorganisationer	,36**	,37**	,47**	,38**	,54**	,37**	,47**	,02	,12	,24	,28**	,35**
Miljöorganisationer	,25**	,21*	,24**	,24**	,52**	,23	,27*	,32	,19	,14	,18	,33**
Fackliga organisationer	,14**	,23*	,17	,13*	,21	,09	,21	,10	,24	,08	,10	,24**
Yrkessammanslutningar	,30**	,40**	,24**	,39**	,10	,32*	,20	,11	,25	,21	,36**	,27**
Nationella ekonomiska intresseorganisationer												
Jordbruk och fiske	,30**	,26**	,41**	,44**	,26*	,46**	,11	,20	,31*	,26	,20*	,26**
Industri	,29**	,49**	,41**	,38**	,13	,46**	,30**	,26	,07	,26	,15	,34**
Transport	,29**	,39**	,43**	,38**	,21	,31*	,11	,24	,18	,33*	,25**	,36**
Handel och service	,33**	,36**	,29**	,37**	,24	,44**	,33**	,17	,21	,30*	,24*	,38**
Bank och försäkring	,34**	,43**	,42**	,43**	,42**	,54**	,33**	,01	,27*	,46**	,22*	,29**
Genomsnittligt antal svar	1295	123	132	294	60	63	82	27	58	50	112	296

Kommentar: Frågeformuleringen löd: "How often do you have contact with the following interest group?" I den svenska undersökningen, Riksdagsenkät 1996, var frågeformuleringen: "Den här frågan gäller Dina kontakter som politiker med olika organisationer, grupper och myndigheter under det senaste året. Oavsett hur kontakten togs, hur ofta har Du under det senaste året haft skriftliga eller muntliga kontakter med nedanstående organisationer, grupper eller myndigheter:". Pearson's r redovisas för sambandet mellan parlamentarikernas kontakter med europeiska intresseorganisationer (index 0-36) och respektive kontakt (0-4). Parlamentarikernas EU-kontakter mäts med ett index som kan variera från 0 till 36, där värdet 0 innebär att ledamoten "aldrig" har kontakter med någon intresseorganisation på europeisk nivå. Värdet 36 innebär att ledamoten varje vecka ("at least once a week"/"minst en gång i veckan") har kontakter med samtliga nio europeiska intresseorganisationer som utnyttjats för att beräkna indexet. Variationen i kontakterna med de nationella intresseorganisationerna mäts med hjälp av de svarsalternativ som utnyttjats i frågeformuläret. Dessa kontakter kan därför variera mellan 0 ("no contact"/"aldrig") och 4 ("at least once a week"/"minst en gång i veckan"), där värdena 1, 2 och 3 står för kontaktregelbundenhet däremellan. * $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$. Källa. Political Representation in Europe.

Utifrån de genomförda analyserna är det svårt att dra någon annan slutsats än att parlamentarikers internationella kontakter kombineras med olika nationella sådana. Därmed sviktar stödet för tanken att parlamentarikers internationella kontakter är alternativa. De är snarare att betrakta som kumulativa. I nästföljande analys skall frågeställningen ges sin striktaste prövning. Då skall de internationella kontakterna ställas mot valkretskontakterna. Det territoriella avståndet mellan kontaktnivåerna maximeras.

Parlamentarikers kombination av lokala, regionala och internationella kontakter

Parlamentarikers internationella kontakter tycks huvudsakligen vara kumulativa. Parlamentariker kombinerar internationella och nationella kontakter. Nu återstår att avgöra om parlamentariker också kombinerar internationella kontakter och lokala respektive regionala kontakter i den egna valkretsen. Kombinationer mellan territoriella nivåer på olika stort avstånd är enligt SNS Demokratiråd ovanliga.³³ Särskilt när det gäller parlamentarikers lokala och regionala kontakter kan vi förvänta oss att det finns skillnader mellan ledamöter som ofta har internationella kontakter och ledamöter som inte har det.

Tabell 7.4 redovisar andelen riksdagsledamöter som har täta kontakter i den egna valkretsen, dels med myndigheter, dels med partiorganisationen. Procentdifferensmättet anger hur andelen ledamöter med sådana valkretskontakter varierar beroende på riksdagsledamöternas internationella kontakter. Ju större skillnaderna är mellan de båda grupperna, desto större betydelse har ledamöternas internationella kontakter på valkretskontakterna. När procentdifferenserna är positiva skall detta tolkas som att parlamentariker med täta internationella kontakter också har täta kontakter i valkretsen och dessutom i större utsträckning än sina övriga kollegor. Tabellen anger dessutom styrkan i sambandet mellan parlamentarikernas internationella kontakter och kontakter på valkretsnivå (Pearson's r).

³³ Petersson m.fl. 1997a:104 ff.

Tabell 7.4 Andel riksdagsledamöter med täta kontakter i den egna valkretsen efter olika grad av internationella kontakter 1994 och 1998 (procent, Pearson's r).

	1994				1998			
	Internationell orientering	Nationell orientering	Differens	Pearson's r	Internationell orientering	Nationell orientering	Differens	Pearson's r
Statliga eller kommunala myndigheter i valkretsen	65	64	+1	,03	68	68	±0	,01
Lokala/regionala partiorganisationer i valkretsen	100	98	+2	-.02	98	96	+2	,02
Genomsnittligt antal svar	73	245		318	63	256		319

Kommentar: Frågeformuleringen löd: "Den här frågan gäller Dina kontakter som politiker med olika organisationer, grupper och myndigheter under det senaste året. Oavsett hur kontakten togs, hur ofta har Du under det senaste året haft skriftliga eller muntliga kontakter med nedanstående organisationer, grupper eller myndigheter:". Med internationella kontakter (ja) avses att ledamoten haft kontakter minst en eller ett par gånger i månaden på åtminstone någon av de tre internationella nivåer som undersökts. Analysen bygger enbart på svarspersoner som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. * $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$. *Källa:* Riksdagsenkät 1994 och Riksdagskandidat 1998.

Jämfört med den tidigare analysen av hur parlamentariker kombinerar internationella och nationella kontakter är resultaten synnerligen intressanta. Lokala och regionala kontakter som riksdagsledamöter har i den egna valkretsen följer inte det tidigare iakttagna mönstret. Riksdagsledamöters kontakter med valkretsen är lika vanliga oavsett om ledamöterna har eller inte har täta kontakter på det internationella planet. Det fanns vare sig 1994 eller 1998 någon statistiskt signifikant skillnad mellan riksdagsledamöter med olika grad av internationella kontakter. Valkretsrepresentationen – i form av kontakter med myndigheter och den egna partiorganisationen – tycks således inte påverkas av i vilken grad ledamöterna har internationella kontakter.

När vi i tabell 7.5 vidgar kretsen av undersökta fall till hela Norden blir resultatet likartat.³⁴

³⁴ Det är samma mått som utnyttjades för analyserna av det svenska materialet 1994 och 1998 i föregående tabell och de internationella kontakterna kan variera mellan 0 och 12 medan valkretskontakterna kan variera mellan 0 och 4.

Tabell 7.5 Sambanden mellan nordiska parlamentarikers internationella kontakter och valkrets-kontakter (Pearson's r).

	Land					
	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Alla
Statliga eller kommunala myndigheter i valkretsen	,09	,01	,11	,06	,02	,04
Lokala/regionala partiorganisationer i valkretsen	,37 *	,19 **	,14	,15	-,02	,07
Genomsnittligt antal svar	99	111	43	138	318	688

Kommentar: Frågeformuleringen löd: "Den här frågan gäller Dina kontakter som politiker med olika organisationer, grupper och myndigheter under det senaste året. Oavsett hur kontakten togs, hur ofta har Du under det senaste året haft skriftliga eller muntliga kontakter med nedanstående organisationer, grupper eller myndigheter:". Pearson's r redovisas för sambandet mellan parlamentarikernas internationella kontakter (index 0-12) och respektive kontaktyta (0-4). Analysen bygger enbart på svars-personer som angivit sina kontakter på samtliga tre internationella nivåer. * $p \leq 0.01$, ** $p \leq 0.05$. *Källa:* Nordleg.

Mönstret från de svenska undersökningarna för åren 1994 och 1998 avspeglas i analysen. Sambandet mellan internationella kontakter och kontakter med partiorganisationer i valkretsen är svagt positivt i flera länder; endast i Danmark och Finland är sambanden signifikanta. För dessa länder kan vi konstatera att parlamentariker med täta internationella kontakter också har täta kontakter med den egna partiorganisationen i valkretsen. När det gäller sambandet mellan internationella kontakter och kontakter med statliga eller kommunala myndigheter i valkretsen är sambandet i de nordiska länderna inte statistiskt signifikant och inte lika tydligt. Sambandet är dock svagt positivt i samtliga länder.

De genomförda analyserna kan rimligen inte tas som intäkt för ett påstående om att parlamentarikers internationella kontakter skulle innebära en risk att valda representanter fjärmars från väljarna i den egna valkretsen. Kontakterna hemåt i valkretsen påverkas åtminstone inte i negativ riktning av att ledamöter utvecklar utomnationella kontakter; ledamöter med och utan täta internationella kontakter har i samma omfattning kontakter i den egna valkretsen. De framförda farhågorna om ett ökat avstånd mellan väljare och valda tycks vara starkt överdrivna. Samtidigt måste tanken att parlamentarikers internationella kontakter är alternativa avvisas. Analyserna har istället visat att

parlamentariker i hög grad kombinerar kontakter på olika territoriella nivåer, även om dessa befinner sig på ett stort avstånd.

Innan det helt fastslås att internationella kontakter inte utgör något hot mot kontakterna i den egna valkretsen bör undersökningens validitet diskuteras och prövas. En invändning som då gör sig påmind är av mätteknisk art. Att det inte handlar om överskattningseffekter har i möjligaste mån kunnat uteslutas genom särskilda analyser. Däremot kan de hittillsvarande analyserna inte helt och hållet befrias från misstanken om att måtten för valkretskontakterna varit för allmänt hållna. De två valkretsorienterade kontaktmöjligheter som ingått i mätserierna – *"statliga eller kommunala myndigheter i valkretsen"* och *"lokala/regionala partiorganisationer i valkretsen"* – är möjligen för grova mått på de kontakter ledamöter av nationella parlament har med sin valkrets.³⁵

För att validera resultaten borde mer preciserade uppgifter om parlamentarikernas valkretskontakter undersökas. I den bästa av världar skulle en studie motsvarande den som Richard Fenno (1978) genomfört kunna ge svar på frågan om våra resultat återspeglar verkligheten. Ett annat sätt vore att ställa mer preciserade frågor om valkretskontakter i framtida parlamentsundersökningar.

Som substitut för sådana möjliga och tänkbara undersökningar i framtiden har vi möjlighet att redan nu utnyttja ett undersökningsmaterial från 1985 års riksdagsundersökning. I den ställdes frågor kring ledamöternas konkreta kontakter med enskilda väljare i den egna valkretsen. Analyser av detta material visar att sambanden går i samma riktning som tidigare analyser i kapitlet. 1985 års riksdagsundersökning visar att det finns ett positivt samband mellan att ha täta internationella kontakter och många väljarkontakter i den egna valkretsen.³⁶

³⁵ Den frågeformulering som utnyttjas gör dessutom ingen skillnad på kontakter som ledamöten själv tagit initiativ till och sådana kontakter som initierats från andra än ledamöten själv. Skillnad görs inte heller mellan skriftliga och muntliga kontakter.

³⁶ Pearson's $r = +.18$ och statistiskt signifikant på 0.01-nivån. Frågan om ledamöternas kontakter med enskilda väljare i valkretsen var formulerad: "På ett ungefär, hur många gånger i månaden tar olika enskilda väljare i Din valkrets muntligen eller skriftligen kontakt med Dig?". Svar från 1 till 100 avgavs. Som indikator på om ledamöter haft internationella kontakter eller inte har frågan om ledamöternas kontakter med "organisationer som sysslar med internationella frågor" utnyttjats. I de senare årens riksdagsundersökningar (1988, 1994 och 1998) finns ett starkt och positivt samband mellan dessa kontakter och det index (0-12) som i denna bok utnyttjats för att beskriva ledamöternas internationella kontakter (Pearson's r är $+.61$ för år 1988, $+.57$ för år 1994 och $+.65$ för år 1998).

Parlamentariker kan kombinera kontakter på olika territoriella nivåer

Avsikten med kapitlet har varit att närmare undersöka nationella parlamentarikers kontakter med avseende på hur det lokala, nationella och internationella kombineras och förenas hos enskilda ledamöter. I förlängningen handlar problematiken om hur nationella parlament fungerar dels i förhållande till det omgivande internationella samhället, dels i förhållande till det egna landets medborgare och väljare. Kort sagt handlar kapitlet, som boken i sin helhet, om den representativa demokratis funktionssätt i en internationaliserad omgivning.

Den viktigaste lärdomen av undersökningarna är att parlamentariker kan ha internationella kontakter och kombinera dessa med kontakter såväl nationellt som lokalt och regionalt. Något stöd för att parlamentarikers internationella kontakter skulle vara att betrakta som i huvudsak *alternativa* har alltså inte kunnat spåras. Tvärtom. Det mesta tyder på att parlamentariker kombinerar kontakter på olika territoriella nivåer, och att dessa snarast beskrivs bäst som *kumulativa*. Kontakter på internationell nivå utvecklas inte *istället* för kontakter på nationell och lokal respektive regional nivå, utan *parallellt* med sådana valkretsnära kontakter.

Parlamentariker är som folk är mest. Maktutredningens medborgarundersökning visade på sin tid att medborgare som är aktiva inom ett område inte sällan återfinns bland dem som är aktiva i ett annat avseende.³⁷ Till detta kan nu läggas ett likartat resonemang om parlamentariker. Nationella parlamentariker som är aktiva på en territoriell nivå är ofta aktiva även på andra territoriella nivåer.³⁸ Resultaten visar därmed att politisk aktivitet hos folkvalda parlamentariker, precis som hos väljare, är kumulativ.

Parlamentariker med internationella kontakter skulle kunna sägas vara *glokala*; lokala kontakter går hand i hand med nationella och internationella. Frågetecknet i kapitelrubriken skulle därför kunna tas bort; att däremot rätta ut det till ett utropstecken vore en överloppsgärning. Än är det som vi vet från tidigare kapitel i boken en begränsad andel ledamöter som dels utvecklat internationella kontakter, dels kunnat kombinera dessa kontakter med andra kontakter i det representativa systemet. Det återstår fortfarande mycket innan det stora flerta-

³⁷ Petersson m.fl. 1989:69 ff.; SOU 1990:44, s. 211 ff.; Gilljam & Holmberg 1995:181; Petersson m.fl. 1998:53 ff.

³⁸ Petersson m.fl. 1997a:104 ff.

let ledamöter kan sägas vara glokala.³⁹ Däremot visar erfarenheten att det som folkvald är möjligt att ha internationella kontakter utan att valkretskontakterna blir lidande.

Det intressanta med analyserna är dessutom att resultaten går igen i många olika länder. Frågeställningen har prövats på inte mindre än femton länder i Europa. Resultaten håller i Sverige över tid, inom Norden och inom Europeiska unionen. Det finns därför anledning att anta att de återfunna resultaten har en generell giltighet. Genom kunskapen om hur politisk aktivitet är ordnad på medborgarnivå kan vi tro att resultaten i kapitlet återspeglar ett allmängiltigt och mänskligt fenomen. Vi kan anta att parlamentariker i åtminstone västerländska demokratier kombinerar kontakter på olika territoriella nivåer.

Om vi utifrån representativ demokratiteori bedömer kontakter mellan folkvalda och väljare, organiserade intressen, myndigheter och den egna partiorganisationen som viktiga inslag i det representativa styrelseskicket tycks internationaliseringen, med sin betoning på ett ökat omvärldsberoende och ökade internationella kontakter, inte utgöra något allvarligt hot. Någon överhängande fara för den representativa demokratin, med avseende på kontakterna mellan folkvalda och det omgivande samhället, behöver inte ökade internationella kontakter bland parlamentariker innebära.

³⁹ Petersson m.fl. 1997a:105.

Kapitel 8

I kontakt med omvärlden

Riksdagsledamöter har internationella kontakter. Riksdagsledamöter har alltid haft internationella kontakter.¹ Så har också riksdagsledamöter i alla tider haft omfattande kontakter överhuvudtaget med sin omvärld.² Det nya i det till synes självklara påståendet att riksdagsledamöter har internationella kontakter är att statsvetenskapliga definitioner av internationaliseringsbegreppet ställer tydliga krav på nationella parlamentariker att ha just internationella kontakter.³ Därmed är den nationella representativa demokratins förhållande till förekomsten av internationella kontakter statsvetenskapligt intressant och relevant.

Det råder varken i statsvetenskaplig diskussion eller i allmän politisk debatt någon egentlig oenighet om att globaliseringen och internationaliseringen utsätter nationalstater och samhällets representativa institutioner för ett omvandlingstryck.⁴ Meningarna går dock isär när det gäller hur stort detta tryck är och om det verkligen föreligger en allvarlig och problematisk konflikt mellan internationaliseringen och det representativa styrelseskicket. Frågan är med andra ord om det går att förena internationalisering och representativ demokrati.⁵

Syftet med denna bok har varit att öka förståelsen för hur nationella parlament fungerar i en internationaliserad omgivning, dels när det gäller relationen till den internationella omgivningen, dels när det gäller relationen till medborgare och väljare. Konkret är det två frågor som jag har sökt svaren på. För det första har frågan ställts om det finns spridningsmekanismer som underlättar att internationella kontakter

¹ Lönnroth 1986; Schück m.fl. 1992:148; Lindqvist 1998:273.

² Fenno 1978; 1996; Cain m.fl. 1979; 1987; Aberbach m.fl. 1981; Damgaard 1982; Jewell 1985; NOU 1982:3; Eide 1984; Bogdanor 1985; Christoffersson 1986; Holmberg & Esaiasson 1988; Cook 1989; Esaiasson & Holmberg 1996; Petersson m.fl. 1997a.

³ NOU 1982:3; Underdal 1984:4; Gidlund & Jerneck 1996:17; Beukel 1997:97; Goldmann 1999:17 ff.; 2001:8ff.; Østerud 1999a.

⁴ Jfr. Petersson m.fl. 2001.

⁵ SOU 2000:1, s. 67. En avgränsning görs i studien såtillvida att den fokuserar på den internationalisering som Kjell Goldmann benämner samhällsinternationalisering. Problem- och beslutsinternationalisering behandlas däremot inte (Goldmann 1999:17 ff.; 2001:17ff.).

blir allmänt spridda bland ledamöter i nationella parlament. För det andra har undersökts om nationella parlamentariker fungerar representativt sett annorlunda beroende på om de har eller inte har internationella kontakter.

Tanken med slutkapitlet är i första hand inte att sammanfatta resultaten från tidigare kapitel. För sådana uppsummeringar hänvisas till de avslutande avsnitten i respektive kapitel. Istället avser jag här att kommentera och diskutera vad några av de viktigaste resultaten innebär för parlamentens funktionssätt i en internationaliserad omgivning.

Diskussionen i det här kapitlet skall behandla bokens resultat med avseende på den representativa demokratin ur ett teoretiskt och praktiskt perspektiv. Bokens resultat är främst betydelsefulla eftersom de identifierar vilka områden framtida forskningsansträngningar bör koncentreras på. Men resultaten är också viktiga eftersom de för nationella parlament identifierar hinder som ligger i vägen för en utveckling där fler parlamentariker utvecklar internationella kontakter. Genom att både fokusera diskussionen på hur statsvetenskapen kan gå vidare utifrån resultaten och på vilka lärdomar nationella parlament och parlamentariker kan dra får vi en uppfattning om vilka implikationer resultaten har i praktiken för den statsvetenskapliga forskningen och för den representativa demokratin.

Innan vi kommer så långt skall vi dock mycket kortfattat rekapitulera svaren på bokens frågeställningar. Först diskuteras resultaten från analyserna av mekanismerna för spridning av internationella kontakter bland nationella parlamentariker. Därefter diskuteras resultaten från analyser av hur internationella kontakter hos parlamentariker kan påverka det representativa demokratiidealet. Studiens övergripande forskningsstrategiska uppläggning för att förstå de nationella parlamentens funktionssätt i en internationaliserad omgivning – och därmed dispositionen i kapitel 3 till 7 – framskymtar därför också i slutkapitlet.

Boken inleddes med analyser av i tur och ordning betydelsen av *tid*, *kulturell gemenskap* och *institutionella arrangemang* för internationellt samarbete som tänkbara mekanismer för spridningen av internationella kontakter i kretsen av nationella parlamentariker.

Andelen parlamentariker med internationella kontakter har varit stabil under lång *tid*. Vi har kunnat följa den ur internationaliseringshänseende viktiga tioårsperioden mellan 1988 och 1998. Trots en alltmer tilltagande internationalisering av samhällslivet har inte någon tydlig

ökning av andelen svenska parlamentariker med internationella kontakter kunnat skönjas i bokens resultat. En viss mindre uppgång i enlighet med bokens förväntningar kunde dock iakttas. Mest tydlig var uppgången 1988 till 1996, men den kan också påvisas mellan 1988 och 1998.

Tiden har således inte den tydliga betydelse för spridningen av internationella kontakter bland nationella parlamentariker som vi förväntade oss. Resultaten visade även att tiden har blott en måttlig betydelse när det gäller vilka parlamentariker som har internationella kontakter. Parlamentariker utanför den sociala respektive parlamentariska eliten eller utanför den krets som har en specialisering mot internationellt samarbete blir inte nödvändigtvis mer internationellt orienterade med tiden. Andelen internationellt orienterade parlamentariker är således ungefär densamma efter omkring tio års intensiv internationalisering. Effekten av elitegenskaper och specialisering har inte heller påtagligt minskat med tiden.

Bokens resultat fick oss inte heller att se *kulturell gemenskap* som en mekanism som starkt bidrar till spridningen av internationella kontakter. Andelen svenska och nordiska ledamöter med internationella kontakter var förvisso något högre inom än utanför den kulturella gemenskapen i Norden, men knappast uppenbart högre. Inte heller är effekten av sociala och parlamentariska elitegenskaper eller effekten av arbetsdelning och specialisering mindre just inom den kulturella gemenskapen. Om den kulturella gemenskapen i världen ökar till följd av internationaliseringen behöver det inte påverka andelen parlamentsledamöter med internationella kontakter. Det gör det troligen inte heller påtagligt enklare för parlamentariker utan social eller parlamentarisk elitbakgrund, alternativt internationell specialisering, att utveckla internationella kontakter. Den kulturella gemenskapen är till hjälp men ingen särskilt stark spridningsmekanism för ökade internationella kontakter bland parlamentariker.

Inte heller leder ett *institutionellt arrangemang* för internationellt samarbete inom EU till betydligt högre andelar internationellt orienterade parlamentariker. Det leder inte heller till att elitegenskaper får mindre betydelse för internationella kontakter. Resultaten går förvisso i den riktning vi kan förvänta oss. Institutionella arrangemang lever dock inte upp till de starka förväntningar vi tillskriver arrangemangen. För att fler parlamentariker skall utveckla internationella kontakter

och att en större utjämning mellan olika grupper av parlamentariker som har respektive inte har sådana kontakter skall åstadkommas måste andra mekanismer utnyttjas än ett institutionaliserat internationellt samarbete.

Tid, kulturell gemenskap och institutionellt arrangemang skall dock inte avfärdas helt som spridningsmekanismer för internationella kontakter i nationella parlament. De bidrar alla i enlighet med uppställda förväntningar till spridningen av internationella kontakter bland parlamentariker. Men betydelsen är förhållandevis liten. Vad som därför måste avfärdas är en stark tilltro till just dessa spridningsmekanismer betydelse. De har betydelse – om än inte så stor betydelse som vi antog. Det gäller både för ökningen av andelen parlamentariker med internationella kontakter och utjämningen i internationella kontakter mellan olika grupper. Särskilt i det sistnämnda avseendet är det tydligt att mekanismerna inte riktigt har den kraft som kunde förväntats.

Det är känt att innovationer sprider sig olika lätt. I fallet med internationella kontakter utbredning bland nationella parlamentariker har vi sett att tre alternativa spridningsmekanismer – tid, kulturell gemenskap och institutionella arrangemang – förvisso bidrar till spridningen men att de empiriska resultaten visat att förväntningarna var för högt ställda. Riktigt så kraftfullt som förväntades kunde inte spridningsmekanismerna bidra till den internationella kontaktnivån bland nationella parlamentariker.

En rad kännetecken påverkar spridningen av innovationer. Det gäller kännetecken hos sändargruppen, mottagargruppen och innovationen i sig. Det gäller också kännetecken hos det sociala system inom vilket innovationen sprider sig.⁶ I alla dessa avseenden är den nu aktuella undersökningen särpräglad. Innovationsspridningen sker inom vad som får betraktas som ett mindre och slutet socialt system.⁷ Själva innovationen i sig – internationella kontakter – skiljer sig också mycket från den typ av innovationer som vanligen studeras inom diffusionsforskningen. Diffusion av ett socialt beteende såsom internationellt kontaktskapande skiljer sig åtskilligt från till exempel policydiffusion eller diffusion av tekniska produkter.

Frederick Frey har påtalat svårigheten i att relatera diffusion i ett avseende till generaliseringar gjorda utifrån andra diffusionsstudier.

⁶ Katz m.fl. 1963:247 ff.; Rogers & Shoemaker 1971:19 ff.; Karvonen 1981:8.

⁷ Frey 1973:397 f.; Karvonen 1981:14.

Variationen i de studerade innovationerna, typen av involverade aktörer och skillnader i den samhälleliga omgivningen lägger hinder i vägen för sådana jämförelser mellan olika undersökningar.⁸

Tidens betydelse varierar högst avsevärt beroende på vilken innovation och vilka aktörer som är involverade.⁹ På samma sätt är det med betydelsen av kulturell gemenskap och institutionella arrangemang. Beroende på typ av innovation och vilka aktörer som är involverade är betydelsen av dessa mekanismer stor eller liten.

Ingen har tidigare studerat internationella kontakter som en innovation. Inte heller har någon tidigare studerat en innovations spridning i det speciella sociala system som ett nationellt parlament utgör. Det närmaste vi kommer är studiet av policydiffusion och spridning av lagstiftning mellan olika delstater eller mellan olika länder. Spridning av ett beteende inom nationella parlament mellan enskilda parlamentariker har inte tidigare varit föremål för någon diffusionsstudie.

Den för undersökningen viktigaste slutsatsen är således att resultaten i alla sammanhang pekar i den riktning som vi kunnat förvänta oss, om än inte så tydligt som våra förväntningar varit formulerade. Varken tid, kulturell gemenskap eller institutionella arrangemang ökar påtagligt andelen parlamentariker med internationella kontakter. Inte heller bidrar de starkt till en utjämning av vilka parlamentariker som engagerar sig i internationella kontakter.

Sammantaget ger analyserna anledning att fundera på hur nationella parlament skall verka för att sprida det internationella kontaktskapandet bland ledamöterna. De diffusionsteoretiska mekanismerna för spridning av internationella kontakter (tid, kulturell gemenskap och institutionella arrangemang) räcker inte särskilt långt när det gäller att hitta lösningar på hur spridningen av internationella kontakter skall åstadkommas. Någon enkel väg finns inte som nationella parlament kan följa för att dels öka andelen parlamentariker med internationella kontakter, dels minska skillnaderna mellan vilka grupper av parlamentariker som har respektive inte har internationella kontakter.

Resultaten är därför inte bara intressanta för framtida statsvetenskaplig forskning. De är också intressanta för nationella parlament och parlamentariker. Det visar inte minst en av den svenska riksdagen initierad utvärdering som nyligen har analyserat hur internationalise-

⁸ Frey 1973. Jfr. Karvonen 1981:14.

⁹ Rogers & Shoemaker 1971:24 ff.; Karvonen 1981:8.

ringen påverkar riksdagen och riksdagsarbetet. Riksdagskommittén uttrycker viss förvåning över resultat som visar att andelen riksdagsledamöter med internationella kontakter inte har ökat över tid. I sitt betänkande skriver ledamöterna i kommittén – med hänvisning till resultat som jag tidigare publicerat¹⁰ – att de ”är något överraskade över att undersökningar visat att ledamöternas kontakter inte utvecklats lika påtagligt [som de institutionella kontakterna och innehållet i riksdagsarbetet]. Nedgången mellan 1994 och 1998 kan förvisso vara ett tillfälligt fenomen”.¹¹ Det troliga är därmed att Riksdagskommittén förväntar sig att andelen ledamöter med internationella kontakter kommer att öka över tid. Det är samma förväntan som väglett analyserna i denna bok. Det är dock enbart genom ny forskning som vi kan avgöra om förväntningarna infrias.

Det är dock tydligt att någon kraftfull ökning inte har åstadkommits. Åtminstone inte hittills. Internationella kontakter har ännu inte spridits till alla riksdagens ledamöter. Fortfarande är det en begränsad, om än inte nödvändigtvis liten, grupp ledamöter som har täta internationella kontakter.

Det finns inga enkla rekommendationer att ge för hur andelen parlamentariker med internationella kontakter skulle kunna öka respektive hur spridningen av sådana kontakter skulle kunna fördelas jämnare på olika kategorier av parlamentariker. Vi får – åtminstone i dagsläget – hålla till godo med kunskapen om att varken tid, kulturell gemenskap eller institutionella arrangemang kan fungera som självklara murbräckor i dessa båda avseenden.

Det räcker till exempel inte med att låta sammansättningen av nationella parlament ändras så att andelen parlamentariker med social respektive parlamentarisk elitbakgrund ökar. Så kraftigt bidrog inte dessa förklaringsfaktorer till utbredningen av internationella kontakter.

Representativitetsaspekter talar dessutom emot en lösning med en ökad andel parlamentariker med social respektive parlamentarisk elitbakgrund. Ett alternativt sätt vore därför att tvinga fram fler internationella kontakter bland parlamentarikerna på något sätt. Inte heller en sådan lösning kan förespråkas. Ledamöternas självständighet att utforma innehållet i det parlamentariska mandatet talar emot en ökad styrning mot ökade internationella kontakter.

¹⁰ Brothén 1999a.

¹¹ Riksdagskommittén 2001:60.

Men man kan också vända på resonemanget. Det gjorde vi i kapitel 6 och 7. Där genomfördes analyser i syfte att undersöka i hur hög grad parlamentsledamöter med internationella kontakter fungerar annorlunda än andra parlamentariker. Svaret var att en ökande andel parlamentariker med internationella kontakter inte behöver vara problematisk utifrån representativitetsaspekter. Resultaten i boken har inte visat på några problem för internationellt orienterade parlamentariker att upprätthålla de representativa demokratiidealerna. Fler parlamentariker kan ha internationella kontakter utan att viktiga värden för den representativa demokratin hotas.

Den samlade bilden av hur åsiktsrepresentativiteten påverkas av att parlamentariker utvecklar internationella kontakter sätter inte fingret på något allvarligt problem för den representativa demokratin funktionssätt i en internationaliserad omgivning. Resultaten skulle i och för sig kunna tolkas som att de pekar i hypotesens riktning och i riktning mot att parlamentariker med internationell orientering är något mindre åsiktsrepresentativa. Men på en sammantagen nivå står det dock klart att internationella kontakter i det närmaste saknar effekt på enskilda ledamöters åsiktsrepresentativitet. Åsiktsrepresentationen behöver alltså inte påverkas negativt av att ledamöter utvecklar internationella kontakter.

Det betyder inte att tidigare forskning om åsiktsöverensstämmelse behöver ifrågasättas. Både ledamöter med och utan internationella kontakter faller in i mönstret av parlamentariker som inte fullt ut återspeglar väljarnas politiska sakfrågeåsikter.¹² Internationellt orienterade ledamöter är i det avseendet inte bättre eller sämre än sina mindre internationellt orienterade kollegor.

Tidigare forskning har också sagt att åsiktsavspeglingen är sämre i internationella frågor än i nationella frågor.¹³ Det är ett resultat som stöds av analyserna i kapitel 6. Men – vilket är det nya – resultaten visar att det inte finns skillnader i åsiktsöverensstämmelse i internationella frågor mellan ledamöter med olika grad av internationell orientering. Det faktum att ledamöter i olika hög utsträckning har internationella kontakter medför inga dramatiska skillnader i åsiktsavspeglingen mellan väljare och valda, vare sig i nationella eller internationella frågor.

¹² Holmberg 1999a; 1999b; 1999c; 2000a.

¹³ Miller & Stokes 1963; Goldmann m.fl. 1986.

För den representativa demokratins praktik har resultaten en given tolkning. Varken i nationella eller internationella frågor är den internationella kontaktregelbundenheten en bra indikator på hur åsiktsrepresentativ en ledamot är för sina väljare. Ledamöters återspeglning av väljaropinionen påverkas inte särskilt mycket av egna internationella kontakter. En fortsatt internationalisering med fler parlamentariker som utvecklar internationella kontakter behöver inte innebära att opinionsgapet mellan väljare och valda ökar.

Inte heller när vi ser till resultaten av hur parlamentariker kombinerar kontakter på lokal, nationell och internationell nivå går det att upptäcka några problem för den representativa demokratin. Det viktigaste resultatet i detta avseende var att parlamentariker mycket väl kan ha internationella kontakter och kombinera dessa med såväl nationella som lokala och regionala kontakter. Parlamentariker kombinerar kontakter på olika territoriella nivåer. Kontakter på internationell nivå utvecklas inte som ett konkurrerande kontaktnät till kontakter på nationell och lokal respektive regional nivå, utan samtidigt med – och i kombination med – sådana valkrets nära kontakter. Folkvalda parlamentariker har möjlighet att ha internationella kontakter utan att valkretskontakterna behöver bli lidande. Däremot kan ännu inte det stora flertalet ledamöter sägas vara glokala.¹⁴

I det avseendet är parlamentariker som folk är mest. Ett av den omfattande participationsforskningens viktigaste resultat handlar nämligen om att medborgarnas politiska aktivitet är kumulativ. Medborgare som är aktiva inom ett område tenderar att vara aktiva även inom andra områden.¹⁵ Det resultatet ser vi nu återspeglat i nationella parlamentarikers kontakter på olika territoriella nivåer.

För den representativa demokratin är beskeden betryggande. Utifrån det representativa demokratiidealet om vikten av kontakter mellan folkvalda och väljare, organiserade intressen, myndigheter och den egna partiorganisationen synes internationaliseringen, med sin betoning på ett ökat omvärldsberoende och ökade internationella kontakter, inte behöva utgöra något allvarligt hot. Det finns inte någon överhängande fara att den representativa demokratin, med avseende på kontakterna

¹⁴ Jfr. Petersson m.fl. 1997a:105.

¹⁵ Petersson m.fl. 1989:69 ff.; SOU 1990:44, s. 211 ff.; Gilljam & Holmberg 1995:181; Petersson m.fl. 1998:53 ff.

mellan folkvalda och det omgivande samhället, skadas av ökade internationella kontakter bland parlamentariker.

* * *

En boktitel skall helst säga något om huvudresultatet i boken. Jag har valt att kalla boken – och bokens avslutande kapitel – *I kontakt med omvärlden*. Därmed betonar jag det centrala i att parlamentariker inte låter sig isoleras från sin omgivning och omvärld. Parlamentariker måste ha kontakter utanför den egna institutionen. Inte nödvändigtvis bara kontakter i utlandet utan också i den mer nära omvärlden, nationellt, regionalt och lokalt. Internationella kontakter har till följd av internationaliseringen blivit viktiga men utesluter inte behovet av att också ha kontakter på hemmaplan.

Det vi nu vet är att parlamentariker har internationella kontakter. Omkring var femte ledamot har vad som i boken anses vara täta internationella kontakter. Andelen har ökat något mellan 1988 och 1998. Boken har däremot inte syftat till att avgöra om den internationella kontaktnivån är låg eller hög, eller ens om den är tillräcklig. Därtill saknas en teoretiskt motiverad grund för att avgöra vad som är en tillräcklig internationell kontaktnivå.

Boken har istället handlat om att avgöra hur fler parlamentariker skall kunna utveckla internationella kontakter och vad som händer med parlamentarikers representativitet när de utvecklar sådana. I det avseendet följde boken utgångspunkten i den litteratur som hävdar att internationaliseringen innebär ett ökat behov av internationella kontakter. Någon självklar mekanism som medför att det stora flertalet parlamentariker utvecklar internationella kontakter kunde dock inte återfinnas. Samtidigt kan konstateras att det för den representativa demokratin inte behöver medföra några allvarliga negativa konsekvenser om fler parlamentariker utvecklar internationella kontakter. Parlamentariker med utomnationella kontakter är inte nödvändigtvis mindre åsiktsrepresentativa. De har inte heller färre valkretskontakter än andra ledamöter.

Låt oss därför avslutningsvis återknyta till den konflikt som i allmän politisk debatt och statsvetenskaplig forskningsdiskurs uppmålats mellan nationell representativ demokrati och internationalisering. Såsom representativ demokrati och internationalisering kommit att

bestämmas i denna bok måste allt tal om oförenlighet mellan internationalisering och representativ demokrati anses starkt överdrivet. Globaliseringen och internationaliseringen behöver inte leda till att parlamentets ställning i den nationella folkstyrelsen försvagas.¹⁶ Parlamentariker kan ha internationella kontakter utan att viktiga representativa demokrativärden går förlorade. Hittills finns inga starka belägg för att klyftorna mellan väljare och valda ökar när parlamentariker utvecklar internationella kontakter.

¹⁶ Jfr. Petersson m.fl. 2001.

Litteratur

- Aberbach, J. D., Putnam, R. D. & Rockman, B. A. (1981) *Bureaucrats and Politicians in Western Democracies*, Cambridge: Mass. Harvard University Press.
- Achen, C. (1975) "Mass Political Attitudes and the Survey Response", i *American Political Science Review*, 69:1218-31.
- Achen, C. (1977) "Measuring Representation: Perils of the Correlation Coefficient", *American Journal of Political Science*, 21:808-815.
- Achen, C. (1978) "Measuring Representation", *American Journal of Political Science*, 22:475-510.
- Ahland, T. & Zachrisson, B. (1996) *Berättelser om Palme*, Stockholm: Norstedts.
- Ahlsson, G. (1999) *Lobbning, Demokratiutredningens skrift nr 18*, SOU 1998:146, Stockholm: Fakta info direkt.
- Allardt, E. (red.) (1981) *Nordic Democracy*, Copenhagen: Det Danske Selskab.
- Allardt, E. (1999) "Globaliseringen, demokratin och välfärdssamhället", i *Globaliseringen och demokratin*, SOU 1999:56. Dokumentation från ett seminarium, Demokratiutredningens skrift nr. 22, Stockholm: Fakta info direkt.
- Allgårdh, A. & Norberg, S. (1999) *EU och EG-rätten. Studentutgåva*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Almond, G. A. (1960) *The American People and Foreign Policy*, New York: Praeger.
- Amore, L., Dodgson, R., Gillis, B. K., Langley, L. & Marshall, D. (1997) "Overturning 'Globalisation'. Resisting the Teleological Reclaiming the 'Political'", i *New Political Economy*, 2:179-195.
- Andersen, S. S. & Burns, T. (1996) "The European Union and the Erosion of Parliamentary Democracy: A Study of Post-Parliamentary Governance", i Andersen, S. S. & Eliassen, K. A. (red.) *The European Union: How Democratic Is It?*, London: Sage.
- Andersson, C. & Lindahl, R. (1994) *Europaparlamentet. EG:s demokratiska ansikte*, Stockholm: SNS Förlag.
- Andersson, H. G. (1970) *Specialisering och samordning inom de politiska partiernas riksdagsgrupper*, SOU 1970:16, Stockholm: Grundlagberedningen.
- Antman, P. & Schori, P. (1996) *Olof Palme, den gränslöse reformisten*, Stockholm: Rabén Prisma, Tiden Debatt.
- Arnold, D. (1990) *The Logic of Congressional Action*, New Haven: Yale University Press.
- Arter, D. (1984) *The Nordic Parliaments. A Comparative Analysis*, London: C. Hurst & Company.
- Asker, B. & Norberg, A. (1996) *Enkammarriksdagen 1971-1993/94. Ledamöter och valkretsar*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Asp, K. (1983) "The Struggle for the Agenda. Party Agenda, Media Agenda and Voter Agenda in the 1979 Swedish Election Campaign", *Communication Research*, 3:333-355.
- Asp, K. (1986) *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*, Stockholm: Akademilitteratur.
- Back, P-E. & Berglund, S. (1978) *Det svenska partiväsendet*, Stockholm: AWE/Geber.
- Barber, B. R. (1996) *Jihad vs. McWorld. How Globalism and Tribalism Are Reshaping the World*, New York: Ballantine Books.
- Bardi, L. (1987) *Representation in the European Parliament*, Ann Arbor, Baltimore: Johns Hopkins University.
- Bauman, Z. (1998) *Globalization: The Human Consequences*, Cambridge: Polity Press & New York: Columbia University Press.

- Beck, U. (1998) *Vad innebär globaliseringen? Missuppfattningar och möjliga politiska svar*, Göteborg: Daidalos.
- Bennett, A. & George, A. (1997) "Process Tracing in Case Study Research". Paper presented at the MacArthur Foundation Workshop on Case Study Methods, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard University, October 1997.
- Bennett, A. (1999) "Causal Inference in Case Studies. From Mill's Methods to Casual Mechanisms". Prepared for delivery at the 1999 Annual Meeting of the American Political Science Association, Atlanta, September 1999.
- Bennulf, M. (1994) *Miljöopinionen i Sverige*, Lund: Dialogos.
- Bergqvist, C. (1994) *Mäns makt och kvinnors intressen*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Bergström, H. J. (1998) "Från Magna Charta till Motionerna – Om lobbning i USA, EU/Europa och Sverige", i Amnå, E. (red.) *Lobbning, Demokratiutredningens skrift nr 18*, SOU 1998:146, Stockholm: Fritzes.
- Beukel, E. (1997) "Globalisering", i Goldmann, K., Pedersen, M. N. & Østerud, Ø. (red.) *Statsvetenskapligt lexikon*, s. 79-80, Stockholm: Universitetsforlaget.
- Bildt, C. (1991) *Hallänning, svensk, europé*, Stockholm: Bonniers.
- Bildt, C. (1997) *Uppdrag fred*, Stockholm: Norstedts.
- Bjerdeld, U. & Demker, M. (1995) *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna*, Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Bjerdeld, U. (1998) *Kön och politiskt våld. Attityder under svensk efterkrigstid*, Hedemora: Gidlunds Förlag.
- Boalt, G. & Björkman, N-M. (1985) "Riksdagsledamöter och väljare hösten 1982, en jämförelse", i Boalt, G. *Vad vill väljarna? Åsiktsförskjutningar 1979-1983*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Bogdanor, V. (red.) (1985) *Representatives of the People. Parliamentarians and Constituents in Western Democracies*, London: Gower.
- Boström, B-O. (1988) *Samtal om demokrati*, Lund: Doxa.
- Bottomore, T. B. (1970) *Klass och elit*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Boyce, B. (1993) "The Democratic Deficit and the European Community", i *Parliamentary Affairs*, 46:458-477.
- Boyer, R. & Drache, D. (red.) (1996) *States Against Markets: The Limits of Globalization*, London och New York: Routledge.
- Brandorf, M., Håkansson, N. & Esaiasson, P. (1996) "Svenska valfrågor. Partiernas valdebatt 1902-1994", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 99:1-36.
- Brothén, M. (1997) "Svenska EU-parlamentarikers representativitet", i Mattson, I. & Wängnerud, L. (1997) *Riksdagen på nära håll*, Stockholm: SNS Förlag.
- Brothén, M. (1999a) "Glokala riksdagsledamöter?", i Amnå, E. (red.) *Globalisering, Demokratiutredningens forskarantologi IX*, SOU 1999:83, Stockholm: Fakta info direkt.
- Brothén, M. (1999b) "Parlamentariker emellan – om kontakter mellan svenska riksdagsledamöter och EU-parlamentariker", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 102:378-395.
- Brothén, M. (1999c) *Riksdagskandidat 1998. Dokumentation*, stencil, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Brothén, M. (1999d) "Personliga valkampanjer", i Holmberg, S. & Möller, T. (red.) *Premiär för personval*, SOU 1999:92, Stockholm: Rådet för utvärdering av 1998 års val (Justitiedepartementet).
- Brothén, M. (1999e) "Stigande förtroende för riksdagen under valår", i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Ljusnande framtid, SOM-rapport nr 22*, Göteborg: SOM-institutet.
- Brothén, M. (2000) "International Networking", i Esaiasson, P. & Heidar, K., (red.) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Ohio: Ohio State University Press.

- Brothén, M., Esaiasson, P. & Holmberg, S. (1996) *EU-kandidatenkät 1995. Dokumentation*, stencil, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Brändström, D. (1972) "Nomineringsförfarandet vid riksdagsval. En studie av partiernas kandidatnomineringar inför 1970 års riksdagsval", i *SOU 1972:17, Nomineringsförfarande vid riksdagsval. Riksdagen i pressen*, Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Burton, S. & Blair, E. (1991) "Task Conditions, Response Formulation Processes, and Response Accuracy for Behavioral Frequency Questions in Surveys", i *Public Opinion Quarterly*, 55:50-79.
- Cain, B., Ferejohn, J. & Fiorina, M. (1979) "The House Is Not a Home: British MPs in Their Constituencies", i *Legislative Studies Quarterly*, 4:501-523.
- Cain, B., Ferejohn, J. & Fiorina, M. (1987) *The Personal Vote. Constituency Service and Electoral Independence*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Carlsson, I. (1990) "30 år i regeringskansliet", i *Att styra riket. Regeringskansliet 1840-1990*, Departementshistoriekommittén, Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Caspary, W. R. (1970) "The 'Mood Thero': A Study of Public Opinion and Foreign Policy", i *American Political Science Review*, vol. 64, 1970:2.
- Cayrol, R., Parodi, J.-L. & Ysmal, C. (1976) "French Deputies and the Political System", i *Legislative Studies Quarterly*, 1:67-99.
- Cerha, J. (1967) *Selective Mass Communication*, Upplands Väsby: Umeå Universitet.
- Christoffersson, U. (1986) "Riksdagsledamöternas arbetsveckor", i *Folkets främsta företrädare. Tre undersökningar av riksdagsledamöternas arbete i och utanför riksdagen*, SOU 1986:27, Stockholm: Justitiedepartementet.
- Chrysoschoou, D. N. (1998) *Democracy in the European Union*, London: Tauris Academic Studies.
- Collier, D. & Messick, R. E. (1975) "Prerequisites versus Diffusion. Testing Alternative Explanations of Social Security Adoptions", i *American Political Science Review*, 69:1299-1315.
- Converse, P. & Pierce, R. (1986) *Political Representation in France*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Converse, P. (1964) "The Nature of Mass Beliefs Systems", i Apter, D. (red.) *Ideology and Discontent*, New York: Wiley.
- Converse, P. (1970) "Attitudes and non-attitudes: continuation of a dialogue", i Tufte, E. (red.) *The Quantitative Analysis of Social Problems*, Reading: Addison-Wesley.
- Cook, T. (1989) *Making Laws and Making News*, Washington: Brookings.
- Dagens Nyheter (1986) Olof Palme – i Sverige och världen. Ett urval artiklar ur Dagens Nyheter söndagen den 16 mars 1986, Stockholm: Dagens Nyheters förlag.
- Dahl, R. & Tufte, E. (1973) *Size and Democracy*, Stanford: Stanford University Press.
- Dahl, R. (1989) *Democracy and Its Critics*, New Haven: Yale University Press.
- Dahl, R. (1999) "Kan internationella organisationer vara demokratiska?", i Amnå, E. (red.) *Bör demokratin avnationaliseras?, Demokratiutredningens skrift nr 21*, SOU 1999:11, Stockholm: Fakta info direkt.
- Dahmström, K. (2000) *Från datainsamling till rapport. Att göra en statistisk undersökning*, Lund: Studentlitteratur.
- Dalton, R. (1985) "Political Parties and Political Representation. Party Supporters and party Elites in Nine Nations", i *Comparative Political Studies*, 18:267-99.
- Damgaard, E. (1977) *Folketinget under forandring. Aspekter af Folketingets udvikling, virkemåde og stilling i det politiske system*, København: Samfundsvidenskabeligt forl.
- Damgaard, E. (1981) "Politiske sektorer: Jerntrekanter eller løse netværk?", i *Nordisk administrativt tidsskrift*, 62:396-411.
- Damgaard, E. (1982) *Partigrupper, repræsentation og styring*, København: Schultz.

- Damgaard, E. (1992) "Denmark: Experiments in Parliamentary Government", i Damgaard, E. (red.) *Parliamentary Change in the Nordic Countries*, Oslo: Scandinavian University Press.
- Damgaard, E. (1994) "The Strong Parliaments of Scandinavia. Continuity and Change of Scandinavian Parliaments", i Copeland, G. W. & Patterson, S. C. (red.) *Parliaments in the Modern World. Changing Institutions*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Damgaard, E. (2000) "Parliament and Government", i Esaiasson, P. & Heidar, K., (red.) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Ohio: Ohio State University Press.
- Dehousse, R. (1995) "Constitutional Reform in the European Community. Are There Alternatives to the Majority Avenue?", i *West European Politics*, 18:118-136.
- Disraeli, B. (1844) *Coningsby – or the New Generation*, Leipzig.
- Ds 1993:44 (1993) *Statsförvaltningens internationalisering. En vitbok om konsekvenser för den statliga sektorn i Sverige*, Stockholm: Finansdepartementet.
- Duggan, T. & Dean, C. (1968) "Common Misinterpretations of Significance Levels in Sociological Journals", i *American Sociologist*, 2:45-46.
- Duncan, O. D. & Duncan, B. (1955) "A Methodological Analysis of Segregation Indexes", *American Sociological Review*, 20:210-217.
- Eckstein, H. (1975) "Case Study and Theory in Political Science", i Greenstein, F. I. & Polsby, N. W. (red.) *Handbook of Political Science*, Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Eckstein, H. (1992) *Regarding Politics. Essays on Political Theory, Stability, and Change*, Berkeley: University of California Press.
- Edlund, P.-O. (1997) *SPSS för Windows 95. Multipel regressionsanalys*, Lund: Studentlitteratur.
- Eide, M. (1984) "Etter det vi forstår på politisk hold...". *Politikere og Massmedia*, Bergen, Stavanger och Tromsø: Universitetsforlaget.
- Ejlertsson, G. (1996) *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*, Lund: Studentlitteratur.
- Ekengren, M. (1996) "The Europeanisation of State Administration – Adding the Time Dimension", i *Cooperation and Conflict*, Vol 31, No 4.
- Elder, N., Thomas, A. H. & Arter, D. (1988) *The Consensual Democracies? The Government and Politics of the Scandinavian States*, Oxford: Basil Blackwell.
- Eldersveld, S. J., Kooiman, J. & van der Tak, T. (1981) *Elite Images of Dutch Politics. Accommodation and Conflict*, Haag: Martinus Nijhoff Publishing.
- Elmbrant, B. (1991) *Fälldin*, Stockholm: Fischer.
- Elmbrant, B. (1996) *Palme*, Stockholm: Fischer.
- Elmbrant, B. (1997) *Dom där uppe, dom där nere. Om demokratin i Sverige*, Stockholm: Atlas.
- Engberg, J. (1985) "Den privata internationalismen: Organisations-Sverige söker sig utomlands", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1985:331.
- Erikson, R. S. (1979) "The SRC Panel Data and Mass Political Attitudes", i *British Journal of Political Science*, 9:89-114.
- Eriksson, E. (1984) *Klassisk demokratiteori*, Stockholm: Liber/Allmänna Förlaget.
- Esaiasson, P. & Heidar, K. (red.) (2000) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Ohio University Press.
- Esaiasson, P. & Holmberg, S. (1996) *Representation from Above. Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*, Aldershot: Dartmouth.
- Esaiasson, P. (1990) *Svenska valkampanjer 1866-1988*, Stockholm: Allmänna förlaget.
- Esaiasson, P. (1999) "Not All Politics Is Local: The Geographical Dimension of Policy Representation", i Miller, W. E., Pierce, R., Thomassen, J., Herrera, R., Holmberg, S., Esaiasson, P. & Wessels, B. (1999) *Policy Representation in Western Democracies*, Oxford: Oxford University Press.

- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2002) *Metodpraktikan*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Esaiasson, P., Holmberg, S. & Brothén, M. (1995) *Riksdagsenkät 1994. Dokumentation*, stencil, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Eulau, H. & Czudnowski, N. M. (1976) *Elite Recruitment in Democratic Politics. Comparative Studies Across Nations*, Beverly Hills och London: Sage Publications.
- Eulau, H. & Karp, P. D. (1977) "The Puzzle of Representation: Specifying Components of Responsiveness", *Legislative Studies Quarterly*, 2:233-254.
- Eulau, H. (1967) "The Congruence Model Revisited", i *Legislative Studies Quarterly*, 12:171-214.
- Eulau, H., Wahlke, J., Buchanan, W. & Ferguson, L. (1959) "The Role of the Representative: Some Empirical Observation on the Theory of Edmund Burke", i *American Political Science Review*, 53:742-756.
- Evans, P. (1997) "The Eclipse of the State? Reflections on Stateness in an Era of Globalization", i *World Politics*, 50:62-87.
- Farrell, B. (1969) *The Making of Canadian Foreign Policy*, Scarborough: Prentice-Hall of Canada.
- Fenno, R. F. (1978) *Home Style. House Members in Their Districts*, Glenview, Ill.: Scott, Foresman and Co.
- Fenno, R. F. (1996) *Senators on the Campaign Trail. The Politics of Representation*, London: University of Oklahoma Press.
- Fiskesjö, B. (1996) "Bertil Fiskesjö (c)", i Gustafsson, L. (red.) *Riksdagsutskotten inifrån. Tretton ledamöters hågkomster*, Stockholm och Hedemora: Riksbankens Jubileumsfond och Gidlunds Förlag.
- Fredriksson, G. (1996) *Olof Palme*, Stockholm: Svenska Institutet.
- Frey, F. W. (1973) "Communication and Development", i Ithiel de Sola Pool et alia, *Handbook of Communication*, Chicago: Rand McNally.
- Fälldin, T. (1998) *En bonde blir statsminister. Thorbjörn Fälldin samtalar med Arvid Lagercrantz*, Stockholm: Bonniers.
- Gahrton, P. (1983) *Riksdagen inifrån. En studie av parlamentarisk handfallenhet inför ett samhälle i kris*, Stockholm: Prisma.
- Galtung, J. (1966) "East-West Interaction Patterns", i *Journal of Peace Research*, 3:146-177.
- George, A. & McKeown, T. (1985) "Case Studies and Theories of Organizational Decision Making", i *Advances in Information Processing in Organizations*, 2:21-58.
- Giddens, A. (1973) *The Class Structure of the Advanced Societies*, London: Hutchinson.
- Giddens, A. (1990) *The Consequences of Modernity: Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (2000) *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*, New York: Routledge.
- Gidlund, G. (1992) *Partiernas Europa*, Stockholm: Natur och Kultur, Institutet för framtidsstudier.
- Gidlund, J. & Jerneck, M. (1996) "Svenskt EMU-medlemskap som proaktiv strategi och integrationsdilemma", Bilaga 17 till EMU-utredningen, *Sverige och EMU*, SOU 1996:158, Stockholm: Fritzes.
- Gilljam, M. & Holmberg, S. (1990) *Rött Blått Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*, Stockholm: Bonniers.
- Gilljam, M. & Holmberg, S. (1993) *Väljarna inför 90-talet*, Stockholm: Norstedts juridik, Fritzes.
- Gilljam, M. & Holmberg, S. (1995) *Väljarnas val*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Gilljam, M. (1984a) "Väljarna och världspolitik", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1984:171-174.

- Gilljam, M. (1984b) "Slutreplik", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1984:271-273.
- Gilljam, M. (1988) *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning*, Lund: Studentlitteratur.
- Gilljam, M., Holmberg, S. & Bennulf, M. (1991) *Valundersökning 1988. Teknisk rapport*, Stockholm och Göteborg: Statistiska centralbyrån och Statsvetenskapliga institutionen.
- Goldmann, K. (1981) "I utrikes- och försvarsfrågor fungerar inte demokratin. Preciserings av en hypotes", *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1981:123-134.
- Goldmann, K. (1993) "Internationalisering, internationalism och nationell självständighet", i von Sydow, B., Wallin, G. & Wittrock, B. (red.) *Politikens väsen. Idéer och institutioner i den moderna staten*, Stockholm: Tiden.
- Goldmann, K. (1994) "Sverige, EG och politikens internationalisering", i EG-konsekvensutredningarna (1994) SOU 1994:12 *Suveränitet och demokrati*, bilagedel med expertuppsatser, Stockholm: Fritzes.
- Goldmann, K. (1999) "Politikens internationalisering – introduktion", i Goldmann, K., Hallenberg, J., Jacobsson, B., Mörtz, U. & Robertson, A. (1999) *Politikens internationalisering*, Lund: Studentlitteratur.
- Goldmann, K. (2001) *Transforming the European Nation-State*, London, Thousand Oaks och New Delhi: Sage Publications.
- Goldmann, K., Berglund, S. & Sjöstedt, G. (1986) *Democracy and Foreign Policy. The Case of Sweden*, Aldershot: Gower.
- Goul Andersen, J. & Munk Christiansen, P. (1991) *Skatter uden velfærd: de offentlige udgifter i international belysning*, København: Jurist- og Økonomforbundets forlag.
- Graubard, S. R. (red.) (1986) *Norden – The Passion for Equality*, Oslo: Norwegian University Press.
- Gray, V. (1973) "Innovation in the States. A Diffusion Study", i *American Political Science Review*, 67:1174-85.
- Griffith, J. A. G. (1974) *Parliamentary Scrutiny of Government Bills*, London: Allen & Unwin.
- Guéhenno, J.-M. (1995) *The End of the Nation-State*, Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Gummesson, J. (2001) *Olof Palmes ungdomsår. Bland nazister och spioner*, Stockholm: Ekerlid.
- Gustafsson, A. & Jonsson, R. (1984) *De folkvalda om fackligt inflytande. Resultat från en enkät med riksdagens ledamöter*, forskningsrapport 1984:1, Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- H.M. Konung Carl XVI Gustaf (1999) *Tal till svenska folket nyårsafton 1999*, Stockholm: Kungliga Slottet.
- Hadenius, S. & Weibull, L. (1997) *Massmedier. En bok om press, radio och TV*, 6., helt omarb. uppl., Stockholm: Bonnier Alba.
- Hagevi, M. (1995) *Riksdagen utifrån. En gahrtonsk teori synas i sömmarna*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Hagevi, M. (1998) *Bakom riksdagens fasad*, Göteborg: Akademiförlaget Corona.
- Hagevi, M. (2000) "Nordic Light on Committee Assignments", i Esaiasson, P. & Heidar, K., (red.) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Ohio: Ohio State University Press.
- Hall, P. A. & Taylor, R. C. R. (1997) "La science politique et les trois néo-institutionalismes", i *Revue française de science politique*, 47:469-496.
- Hansson, G. & Stenelo, L.-G. (red.) (1990) *Makt och internationalisering*, Stockholm: Carlssons.
- Hardarson, Th., O. (1997) *Nordleg: Report on the Althingi Survey*, paper, Reykjavik: Faculty of Social Science, University of Iceland.
- Harisalo, R. (1982) "Diffusion of Innovation in Finnish Municipal Administration", i *Scandinavian Political Studies*, 5:169-86.

- Haste, H., Olsson, L. E. & Strandberg, L. (1986) *Boken om Olof Palme. Hans liv, hans gärning, hans död*, Stockholm: Tiden.
- Hegeland, H. & Mattson, I. (1997) "The Swedish Riksdag and the EU: Influence and Openness", i Wiberg, M. (red.) *Trying to Make Democracy Work – The Nordic Parliaments and the European Union*, Stockholm och Hedemora: Riksbankens Jubileumsfond och Gidlunds Förlag.
- Hegeland, H. (1999a) "Riksdagen och EU", i Amnå, E. (red.) *Globalisering, Demokratiutredningens forskarantologi IX*, SOU 1999:83, Stockholm: Fakta info direkt.
- Hegeland, H. (1999b) *Riksdagen, Europeiska unionen och demokratin. En studie av riksdagens arbete med EU-frågor*, Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Hegeland, H. (1999c) "Den svenska riksdagen och EU", i Johansson, K. M. (red.) *Sverige i EU*, Stockholm: SNS Förlag.
- Heidar, K. & Svåsand, L. (red.) (1997) *Partier uten grenser?*, Oslo: Tano Aschehoug.
- Heidar, K., Marthe Narud, H., Valen, H. & Berglund, F. (1996) *Rapport om data og datainsamling for spørreskjemaundersøkelse med stortingsrepresentanterne 1996*, Oslo: Department of Political Science, University of Oslo och Institute for Social Research.
- Heimisson, M. (1996) *En studie av isländska politikernas syn på det nordiska samarbetet och Islands omvärldskontakter*, D-uppsats, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Helander, V. & Ståhlberg, K. (1973) "Några kritiska synpunkter på den svenska kommunforskningsgruppens demokratimodell", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 76:66-69.
- Held, D. (1991) "Democracy, the Nation-State and the Global System", i Held, D. (red.) *Political Theory Today*, Cambridge: Polity Press.
- Held, D. (1993) "From City-States to a Cosmopolitan Order", i Held, D. (red.) *Perspectives for Democracy*, Cambridge: Polity Press.
- Held, D. (1995) *Democracy and the Global Order. From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, Cambridge: Polity Press.
- Held, D. (1997) "Democracy and Globalization", i *Global Governance*, 3:251-267.
- Held, D. (1999a) "Kan globaliseringen regleras?", i Amnå, E. (red.) *Bör demokratin avnationaliseras?*, SOU 1999:11, Stockholm: Fakta info direkt.
- Held, D. (1999b) "The Transformation of Political Community. Rethinking Democracy in the Context of Globalization", i Shapiro, I. (red.) *Democracy's Edge*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hellevik, O. (1969) *Stortinget - en sosial elite? En undersøkelse av sammenhengen mellom sosial bakgrunn og politisk karriere*, Oslo: PRIO publikasjon, Maxi Pax.
- Hellevik, O. (1983) "Politisk deltakelse i Norge – begrenset og skjev?", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 24:3-30.
- Hellström, M. (1999) *Politiskt liv*, Stockholm: Hjalmarson & Högberg.
- Hermansson, J. (1993) *Politik som intressekamp. Parlamentariskt beslutsfattande och organiserade intressen i Sverige*, Stockholm: Norstedts juridik och Fritzes.
- Hermansson, J., Lund, A., Svensson, T. & Öberg, P. O. (1999) *Avkorporativisering och lobbyism, Demokratiutredningens forskarvolym XII*, SOU 1999:121, Stockholm: Fakta info direkt.
- Hernes, G. & Nergaard, K. (1989) *Oss i mellom. Konstitusjonelle former og uformelle kontakter Storting-Regjering*, Oslo: FAFO.
- Hernes, G. (1971) *Interest, Influence, and Cooperation. A Study of the Norwegian Parliament*, Ann Arbor: University Microfilms.
- Hernes, G. (1977) "Interests and the Structure of Influence: Some Aspects of the Norwegian Storting in the 1960s", i Aydelotte, W. (red.) *The History of Parliamentary Behavior*, Princeton: Princeton University Press.
- Hernes, G. (1983) *Makt og styrning*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

- Hernes, G. (1984) "Segmentering og samordning", i Berg, O. & Underdal, A. (red.) *Fra valg til vedtak*, Oslo: Aschehoug.
- Herrera, C., Herrera, R. & Smith, E. (1992) "Public Opinion and Congressional Representation", i *Public Opinion Quarterly*, 56:185-205.
- Hess, S. (1986) *The Ultimate Insiders. U.S. Senators in the National Media*. Washington D.C.: Brookings.
- Hibbing, J. R. (1991) *Congressional Careers, Contours of Life in the U.S. House of Representatives*, Chapel Hill och London: The University of North Carolina Press.
- Hinckley, R. H. (1992) *People, Polls and Policymakers. American Public Opinion and National Security*, New York: Lexington Books.
- Hirst, P. & Thompson, G. (1996) *Globalization in Question*, Cambridge: Polity Press.
- Hjarvard, S. (red.) (2001) *News in a Globalized Society*, Göteborg: Nordicom.
- Hobsbawn, E. (1995) *Age of Extremes. The Short Twentieth Century, 1914-1991*, London: Abacus.
- Holmberg, E. & Stjernquist, N. (1980) *Grundlagarna med tillhörande författningar*, Stockholm: P A Norstedt & Söners Förlag.
- Holmberg, E. & Stjernquist, N. (2000) *Vår författning, tolfte upplagan*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Holmberg, S. & Esaiasson, P. (1986) *Riksdagsledamöternas kontaktnät. En tabell-sammanställning*, stencil, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Holmberg, S. & Esaiasson, P. (1988) *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*, Stockholm: Bonniers.
- Holmberg, S. & Gilljam, M. (1987) *Väljare och val i Sverige*, Stockholm: Bonniers.
- Holmberg, S. (1974) 'Riksdagen representerar svenska folket'. *Empiriska studier i representativ demokrati*, Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg, S. (1989) "Political Representation in Sweden", i *Scandinavian Political Studies*, 12:1-36.
- Holmberg, S. (1996) "Svensk åsiktsöverensstämmelse", i Rothstein, B. & Särilvik, B., (red.) *Vetenskapen om politik. Festskrift till professor emeritus Jörgen Westerstål*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Holmberg, S. (1997) "Dynamic Opinion Representation", i *Scandinavian Political Studies*, 20:265-83.
- Holmberg, S. (1999a) "Wishful Thinking Among European Parliamentarians", i Schmitt, H. & Thomassen, J. (red.) *Political Representation and Legitimacy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.
- Holmberg, S. (1999b) *Representativ demokrati. Demokratiutredningens skrift nr 24*, SOU 1999:64, Stockholm: Fakta info direkt.
- Holmberg, S. (1999c) "Collective Policy Congruence Compared", i Miller, W. E., Pierce, R., Thomassen, J., Herrera, R., Holmberg, S., Esaiasson, P. & Wessels, B. (1999) *Policy Representation in Western Democracies*, Oxford: Oxford University Press.
- Holmberg, S. (2000a) "Issue Agreement", i Esaiasson, P. & Heidar, K., (red.) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Ohio: Ohio State University Press.
- Holmberg, S. (2000b) *Välja parti*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Holmberg, S., Esaiasson, P., Brothén, M. & Kumlin, S. (1998) *Riksdagsenkät 1996. Dokumentation*, stencil, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997) *Forskningsmetodik*, Lund: Studentlitteratur.
- Horsman, M. & Marshall, A. (1994) *After the Nation-State: Citizens, Tribalism and the New World Disorder*, London: Harper-Collins.
- Huber, J. & Powell, B. (1994) "Congruence Between Citizens and Policymakers in Two Visions of Liberal Democracy", i *World Politics*, 46:291-326.
- Håkansson, N. (1999) *Valretorik. Om politiskt språk i partipropagandan*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

- Hägerstrand, T. (1970) *Innovation Diffusion as a Spatial Process*, Lund: Gleerups.
- Isaksson, C. (1995) *Palme privat*, Stockholm: Ekerlid.
- Isberg, M. (1984) "Utredning om folkstyrelsens villkor", i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1984:268-270.
- Isberg, M. (1999) *Riksdagsledamoten i sin partigrupp. 52 riksdagsveteraners erfarenheter av partigruppernas arbetssätt och inflytande*, Hedemora: Gidlunds Förlag i samarbete med Riksbankens Jubileumsfond.
- Jacobs, L. & Shapiro, R. Y. (1994) "Studying Substantive Democracy", *Political Studies*, 27:9-17.
- Jacobsson, B. & Sundström, G. (1999) *Invävd i Europa. En undersökning av den svenska statsförvaltningens EU-arbete*, Stockholm: Stockholms centrum för forskning om offentlig sektor (SCORE).
- Jacobsson, B. (1993) "Europeiseringen av statsförvaltningen", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 2:113-137.
- Jacobsson, B. (1997) *Europa och staten. Europeiseringens betydelse för svensk statsförvaltning*, rapport till Förvaltningspolitiska kommissionen, i SOU 1997:30, Stockholm: Fritzes.
- Jensen, T. (1995a) *Rapport vedrørende data og dataindsamling i forbindelse med Spørgeskemaundersøgelsen i Folketinget i forsommeren 1995*, stencil, Århus: Department of Political Science, Århus University.
- Jensen, T. K. (1995b) *Politik i praxis. Aspekter af danske folketingsmedlemmers politiske kultur og livsverden*, København: Samfundslitteratur.
- Jerneck, M. & Gidlund, J. (2001) *Komplex flernivådemokrati: Regional lobbying i Bryssel*, Malmö: Liber Förlag.
- Jerneck, M. (1987) "Den internationaliserade riksdagen", i Stenelo, L-G. (red.) *Statsvetenskapens mångfald. Festskrift till Nils Stjernquist*, Lund: Lund University Press.
- Jerneck, M. (1990) "Internationalisering och svensk partidiplomati", kapitel 5, i Hansson, G. & Stenelo, L-G. (red.) *Makt och internationalisering*, Stockholm: Carlssons.
- Jerneck, M. (1994) "Demokrati och internationalisering", i Sannerstedt, A. & Jerneck, M. (red.) *Den moderna demokratins problem*, Lund: Studentlitteratur.
- Jerneck, M. (1996) "Democracy and Interdependence", i Stenelo, L-G. & Jerneck, M. (red.) *The Bargaining Democracy*, Lund: Lund University Press.
- Jerneck, M. (1997) "De svenska partiernas utlandsförbindelser – från internationalisering till europeisering", i Heidar, K. & Svåsand, L. (red.) *Partier uten grenser?*, Oslo: Tano Aschehoug.
- Jewell, M. E. (1985) "Legislators and Constituents In the Representative Process", i Loewenberg, G. Patterson, S. C. & Jewell, M. E. (1985) *Handbook of Legislative Research*, Cambridge: Massachusetts och London: Harvard University Press.
- Johansson, B. (1998) *Nyheter mitt ibland oss. Kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*, Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Johansson, F. (1995) *Riksdagen och massmedia*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Johansson, J. (1999) "EU, kommunerna och regional mobilisering", i Johansson, K. M. (red.) *Sverige i EU*, Stockholm: SNS Förlag.
- Johansson, K. M. (1997) *Transnational Party Alliances. Analysing the Hard-Won Alliance Between Conservatives and Christian Democrats in the European Parliament*, Lund: Lund University Press.
- Jonsson, E. (1996) "Elver Jonsson (fp)", i Gustafsson, L. (red.) *Riksdagsutskottens inifrån. Tretton riksdagsledamöters bakomster*, Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Gidlunds Förlag.
- Jönsson, C. (1999) "Nätverkens Europa", i Amnå, E. (red.) *Globalisering, Demokratiutredningens forskarantologi IX*, SOU 1999:83, Stockholm: Fakta info direkt.

- Jönsson, C. (2001) "Internationell och internationaliserad förvaltning", i Rothstein, B. (red.) *Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem*, Stockholm: SNS Förlag.
- Jönsson, C., Jerneck, M. & Stenelo, L.-G. (red.) (2001) *Politik i globaliseringens tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, I. (red.), Gidlund, G., Gidlund, J., Johansson, B., Sörlin, S. & Törnqvist, G. (1997) *Territoriets gränser*, Stockholm: SNS Förlag.
- Karvonen, L. & Sundelius, B. (1987) *Internationalization and Foreign Policy Management*, Aldershot, Hong Kong och Singapore: Gower.
- Karvonen, L. (1981) *Med vårt västra grannland som förebild. En undersökning av policydiffusion från Sverige till Finland*, Åbo: Åbo Akademi.
- Karvonen, L. (2001) "Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience, Bokomtaler", i *Norsk statsvitenskaplig tidsskrift*, 3:364-369.
- Katz, E., Levin, M. & Hamilton, H. (1963) "Traditions of Research on the Diffusion of Innovation", i *American Sociological Review* 1963:2.
- Katz, R. S. & Wessels, B. (1999) *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*, Oxford: Oxford University Press.
- Katz, R. S. (1999) "Role Orientations in Parliaments", i Katz, R. S. & Wessels, B. *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*, s. 61-85, Oxford: Oxford University Press.
- Kim, C. L., Barkan, J. D., Turan, I. & Jewell, M. E. (1984) *The Legislative Connection. The Politics of Representation in Kenya, Korea, and Turkey*, Durham, NC: Duke University Press.
- Koch, H. & Ross, A. (red.) (1949) *Nordisk demokrati*, Oslo: Halvorsen og Larsen Forlag.
- Konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU07, *Personuppgiftslagens överföringsregler*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Kornberg, A. & Mishlers, W. (1976). *Influence in Parliament: Canada*, Durham, N.C.: Duke University Press.
- Krantz, P. (1998) "John R Zaller: The Nature and Origins of Mass Opinion", anm. i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, årg. 101, 1998:2.
- Kulturutskottets betänkande 1999/2000:KrU02, *Bibliotek, litteratur och kulturtidsskrifter (förnyad behandling)*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Laffan, B. (1996) *Constitution-Building in the European Union*, Dublin: Institute of European Affairs.
- Lafferty, W. M. (1981) *Participation and Democracy in Norway. The «Distant Democracy» Revisited*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Langbein, L. & Sigelman, L. (1989) "Show Horses, Work Horses and Dead Horses", *American Politics Quarterly*, 17:80-95.
- Larsson, T. (1986) "Att vara riksdagsledamot", i *Folkets främsta företrädare. Tre undersökningar av riksdagsledamöternas arbete i och utanför riksdagen*, SOU 1986:27, Stockholm: Justitiedepartementet.
- Larsson, T. (1994) *Det svenska statsskicket*, Lund: Studentlitteratur.
- Lewin, L. (1970) *Folket och eliterna. En studie i modern demokratisk teori*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lewin, L. (1977) *Hur styrs facket? Om demokratin inom fackföreningsrörelsen, Fackföreningsundersökningen 1*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lewin, L. (1992) *Samhället och de organiserade intressena*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Lewin, L. (1996) *Votera eller förhandla?: om den svenska parlamentarismen*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Lindahl, R. (1998) "EU-opinionen efter tre års medlemskap", i Holmberg, S. & Weibull, L., (red.) *Opinionssamhället, SOM-rapport nr 20*, Göteborg: SOM-institutet.

- Lindahl, R. (2001) "Stabilitet och rörlighet i EU-opinionen", i Holmberg, S. & Weibull, L., (red.) *Land, Du välsignade?*, SOM-rapport nr 26, Göteborg: SOM-institutet.
- Lindberg, S. (1998) *Regering, riksdag, myndigheter och frivilligorganisationer på nya internationella arenor. Vem har makten över svensk utrikespolitik i FN-frågor?*, Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Lindqvist, H. (1998) *Hermans historia. Kungar och drottningar, öden och äventyr i Sveriges förflutna*, Stockholm: MänPocket.
- Loewenberg, G. & Patterson, S. C. (1977) *Comparing Legislatures*, Boston and Toronto: Little Brown.
- Lönnroth, E. (1986) *Den stora rollen. Kung Gustaf III spelad av honom själv*. Stockholm: Norstedts.
- Maheshwari, S. (1976) "Constituency Linkage of National Legislators in India", *Legislative Studies Quarterly* 1:331-354.
- Manin, B. (1997) *The Principles of Representative Government*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Martin, H. P. & Schumann, M. (1997) *Globaliseringsfällan: Angreppet på demokrati och välfärd*, Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Martinussen, W. (1973) *Fjerndemokratiet*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Matthews, D. (1960) *U.S. Senators and Their World*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Mattson, I. (1994) "Parliamentary Question in the Swedish Riksdag", i Wiberg, M. (red.) *Parliamentary Control in the Nordic Countries. Forms of Questioning and Behavioural Trends*, Helsingfors: The Finnish Political Science Association.
- Mattson, I. & Ström, K. (1995) "Parliamentary Committees", i Döring, H. (red.) *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*, Frankfurt och New York: Campus och St. Martins.
- Mattson, I. & Wängnerud, L. (1997) *Riksdagen på nära håll. Sju studier av riksdagsarbetet*, Stockholm: SNS Förlag.
- Mayhew, D. R. (1974) *Congress. The Electoral Connection*, New Haven: Yale University Press.
- Mazey, S. & Richardson, J. J. (1993) "Interest Groups in the European Community", i Richardson, J. J. (red.) *Pressure Groups*, Oxford: Oxford University Press.
- McAdam, D. & Rucht, D. (1993) "The Cross-National Diffusion of Movement Ideas", i *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 528:56-74.
- McGrew, A. (1995) "World Order and Political Space", i Anderson, J., Brook, C. & Cochrane, A. (red.) *A Global World?*, Oxford: Oxford University Press.
- Merton, R. (1968) "Patterns of Influence: Local and Cosmopolitan Influentials", i *Social Theory and Social Structure*, 441-474.
- Mezey, M. (1979) *Comparative Legislatures*, Durham, N.C.: Duke University Press.
- Miller, W. & Stokes, D. (1963) "Constituency Influence in Congress", i *American Political Science Review*, 57:45-56.
- Morse, E. (1970) "The Transformation of Foreign Policies. Modernization, Interdependence and Externalization", i *World Politics*, 22:371-392.
- Musolf, L. D. & Springer, J. F. (1979) *Malaysia's Parliamentary System. Representative Politics and Policymaking in a Divided Society*, Boulder, CO: Westview Press.
- Müller, W. C. & Saalfeld, T. (red.) (1997) *Members of Parliament in Western Europe. Roles and Behaviour*, London: Frank Cass.
- Mörth, U. (1996) *Vardagsintegration - La vie quotidienne - i Europa. Sverige i EUREKA och EUREKA i Sverige*, Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen.
- Narain, I. & Puri, S. L. (1976) "Legislators in an Indian State. A Study of Role Images and the Pattern of Constituence Linkages", i *Legislative Studies Quarterly* 1:313-330.

- Narud, H. M. & Valen, H. (2000) "Does Social Background Matter?" i Esaiasson, P. & Heidar, K., (red.) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Ohio: Ohio State University Press.
- Neunreither, K. (1994) "The Democratic Deficit of the EU: Towards Closer Cooperation Between the EP and National Parliaments", i *Government and Opposition*, 29:299-314.
- Newman, M. (1996) *Democracy, Sovereignty and the European Union*, London: Hurst & Company.
- Norberg, A., Asker, B. & Tjerneld, A. (1985-1992) *Tvåkammarriksdagen 1867-1970. Ledamöter och valkretsar*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- NOU (1982) *Maktutredningens slutrapport*, NOU 1982:3.
- Ong, M. (1976) "The Member of Parliament and His Constituency. The Malaysian Case", i *Legislative Studies Quarterly*, 1:405-422.
- Oskarson, M. (1994) *Klassröstning i Sverige. Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian*, Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Oskarson, M. & Wängnerud, L. (1996) "Vem representerar kvinnorna?", i Rothstein, B. & Särilvik, B. (red.) *Vetenskapen om politik. Festskrift till professor emeritus Jörgen Westerståhl*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Page, B. I. & Shapiro, R. Y. (1992) *The Rational Public: Fifty Years of Trends in Americans' Policy Preferences*, Chicago: University of Chicago Press.
- Parker, G. R. (1989) *Characteristics of Congress. Patterns in Congressional Behavior*, Englewood Cliffs, N.J.; Prentice Hall.
- Parker, G. R. & Parker, S. L. (1993) "Why Do We Trust Our Congressman?", i *The Journal of Politics*, 55:442-453.
- Parry, G. (1970) *Politiska eliter*, Stockholm: Bokförlaget Aldus/Bonniers.
- Payne, A. (2000) "Globalization and Modes of Regionalist Governance", i Pierre, J. (red.) *Debating Governance. Authority, Steering and Democracy*, Oxford: Oxford University Press.
- Petersson, O. (1977) *Väljarna och valet 1976*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Petersson, O. (1982) *Väljarna och världspolitiken*, Stockholm: Norstedts.
- Petersson, O. (1984) "Genmåle", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1984:270-271.
- Petersson, O. (1987) *Metaforernas makt*, Stockholm: Carlssons.
- Petersson, O. (1989) *Maktens nätverk*, Stockholm: Carlssons.
- Petersson, O. (1995) *Nordisk politik*, 3 uppl., Stockholm: Publica.
- Petersson, O. (1996) *Politikens möjligheter. Har folkstyrelsen någon framtid?*, Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, O. (1998) "I den globala världen", i *Svenska Dagbladet*, 8 februari 1998.
- Petersson, O. (1998) *Nordisk politik*, fjärde upplagan, Stockholm: Norstedts juridik.
- Petersson, O. (1999) *Samhällskonsten*, Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, O. (2000) *Nordisk politik*, 5:e uppl., Stockholm: Norstedts juridik.
- Petersson, O., Hermansson, H., Micheletti, M., Teorell, J. & Westholm, A. (1998) *Demokrati och medborgarskap. Demokratirådets rapport 1998*, Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, O., Hermansson, J., Micheletti, M. & Westholm, A. (1996) *Demokrati och ledarskap. Demokratirådets rapport 1996*, Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, O., Hermansson, J., Micheletti, M. & Westholm, A. (1997a) *Demokrati över gränser. Demokratirådets rapport 1997*, Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, O., Hermansson, J., Micheletti, M. & Westholm, A. (1997b) *Undersökningen om väljare och valda: dokumentation*, stencil, Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, O., Johansson, K. M., Mörh, U. & Tarschys, D. (2001) *Demokrati utan land, Demokratirådets rapport 2001*, Stockholm: SNS Förlag.
- Petersson, O., Westholm, A. & Blomberg, G. (1989) *Medborgarnas makt*, Stockholm: Carlssons.
- Phillips, A. (1995) *The Politics of Presence*, Oxford: Clarendon Press.

- Pierce, J. C. & Rose, D. D. (1974) "Nonattitudes and American Public Opinion: The Examination of a Thesis", i *American Political Science Review* 68:626-649.
- Pierre, J. (1986) "Riksdagsledamöter och de regionala partiorganisationerna", i *Folkets främsta företrädare. Tre undersökningar av riksdagsledamöternas arbete i och utanför riksdagen*, SOU 1986:27, Stockholm: Justitiedepartementet.
- Pierre, J. (1999) *Marknaden som politisk aktör, Demokratiutredningens forskarvolym XI*, SOU 1999:131, Stockholm: Fakta info direkt.
- Pilcher, D. M., Ramirez, C. J. & Swihart, J. J. (1968) "Some Correlates of Normal Pensionable Age", i *International Social Security Review*, 68:3.
- Pitkin, H. F. (1967) *The Concept of Representation*, Berkeley: University of California Press.
- Platon (1984) *Skrifter*, i svensk tolkning av Claes Lindskog, Lund: Doxa.
- Polsby, N. W. (1968) "The Institutionalization of the U.S. House of Representatives", i *American Political Science*, 62:144-168.
- Ponsonby, A. (1915) *Democracy and Diplomacy*, London: Methuen.
- Putnam, R. D. (1976) *The Comparative Study of Political Elites*, Englewood Cliffs, N.J.; Prentice-Hall.
- Reimers, E. (1997) *PM angående sekretess inom riksdagen (med inriktning på utskottsverksamheten) och om hantering av allmänna handlingar*, stencil, Stockholm: Riksdagens konstitutionsutskott.
- Richards, P. G. (1967) *Parliament and Foreign Affairs*, London: Allen & Unwin Ltd.
- Richards, P. G. (1972) *The Backbenchers*, London: Fletcher.
- Riksdagens förvaltningskontor (1989) *Fakta om folkvalda. Riksdagen 1988-1991*, Stockholm: Liber/Allmänna Förlaget, Riksdagens förvaltningskontor.
- Riksdagens förvaltningskontor (1995) *Fakta om folkvalda. Riksdagen 1994-1998*, Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.
- Riksdagens förvaltningskontor (1999) *Fakta om folkvalda. Riksdagen 1998-2002*, Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.
- Riksdagens förvaltningskontor (1999) *Årsredovisning för riksdagsförvaltningen 1998*, Stockholm: Sveriges riksdag, informationsenheten.
- Riksdagens protokoll 1995/96:44.
- Riksdagskommittén (2001) *Riksdagen inför 2000-talet, Riksdagskommitténs förslag till riksdagen 2000/01:RS1*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Riksdagsutredningen (1993) *Reformera riksdagsarbetet! Betänkande*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Robertson, A. (1999) "Medierna och internationaliseringen", i Goldmann, K., Hallenberg, J., Jacobsson, B., Mörth, U. & Robertson, A. (1999) *Politikens internationalisering*, Lund: Studentlitteratur.
- Robertson, R. (1995) "Globalization", i Featherstone, M. (red.) *Global Modernities*, London: Sage.
- Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. (1971) *Communication of Innovations. A Cross-Cultural Approach*, New York: The Free Press.
- Rokkan, S. (1975) "Dimensions of State Formation and Nation-Building", i Tilly, C. (red.) *The Formation of National States in Western Europe*, Princeton: Princeton University Press.
- Rokkan, S. (1981) "Territories, Nations Parties: Towards a Geo-economic – Geopolitical Model for the Explanation of Variations within Western Europe", i Merrit, R. & Russett, B. M. (red.) *From National Development to Global Community. Essays in Honor of Karl W. Deutsch*, London: George Allan and Unwin.
- Rose, L. E. & Waldahl, R. (1982) "The Distribution of Political Participation in Norway: Alternative Perspectives on a Problem of Democratic Theory", i *Scandinavian Political Studies*, 5:285-314.

- Rosén, T. (1994) "Kommunerna och internationaliseringen", i *Demokrati i förändring – forskning, lagstiftning och internationalisering*, Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Rosenau, J. (1961) *Public Opinion and Foreign Policy*, New York: Random House.
- Rosenau, J. (1997) *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Roth, P.-A. (1996) *Riket, valkretsen och hemkommunen. Lokal och regional representation i den svenska riksdagens andra kammare 1969*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Rothstein, B. (1992) *Den korporativa staten. Interesseorganisationer och statsförvaltning i svensk politik*, Stockholm: Norstedts juridik/Allmänna förlaget.
- Rothstein, B. (1996) "Political Institutions", i Goodin, R. E. & Klingemann, H.-D. (red.) *A New Handbook of Political Science*, Oxford: Oxford University Press.
- Runeberg, J. L. (1994) *Fänrik Ståls sägner*, Stockholm: Informationsförlaget.
- Rustow, D. (1956) "Scandinavia: Working Multiparty Systems", i Neumann, S. (red.) *Modern Political Parties*, Chicago: University of Chicago Press.
- Rydell, C. (1997) *Indirekt tobaksreklam, promemoria/stencil*, Stockholm: EU-nämnden, Sveriges riksdag.
- Sannerstedt, A. & Jerneck, M. (red.) (1994) *Den moderna demokratins problem*, Lund: Studentlitteratur.
- Sannerstedt, A. & Sjölin, M. (1994) "Folkstyrets problem", i Sannerstedt, A. & Jerneck, M. (red.) *Den moderna demokratins problem*, Lund: Studentlitteratur.
- Schmidt, S., (1986) *Pionjärer, efterföljare och avvaktare. Innovationer och deras spridning bland de svenska primärkommunerna*, Lund: Kommunfakta.
- Schmitt, H. & Thomassen, J. (red.) (1999) *Political Representation and Legitimacy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.
- Schmitter, P. (1993) "The International Context of Contemporary Democratization", i *Stanford Journal of International Affairs*, 2:1-34.
- Schmitter, P. (1997) "The Problematic Triumph of Liberal Democracy. Justice and Equality in International Perspective", i Hadenius, A. (red.) *Democracy's Crisis and Victory*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schuman, H. & Presser, S. (1981) *Questions and Answers in Attitude Surveys. Experiments on Question Form, Wording, and Context*, New York: Academic Press.
- Schiück, H., Rystad, T., Metcalf, M., Carlsson, S. & Stjernquist, N. (1992) *Riksdagen genom tiderna*, Stockholm: Sveriges riksdag och Riksbankens Jubileumsfond.
- Searing, D. (1987) "New Roles for Postwar British Politics. Ideologues, Generalists, Specialists, and the Progress of Professionalization in Parliament", i *Comparative Politics*, 19:431-453.
- Shapiro, R. Y & Page, P. I. (1988) "Foreign Policy and the Rational Public", i *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 32, 1988:2.
- Shapiro, R. Y & Page, P. I. (1992) *The Rational Public. Fifty Years in Americans' Policy Preferences*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Shively, P. (1980) *The Craft of Political Research*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Siegel, S. (1956) *Nonparametric Statistics for the Behavioral Sciences*, New York: McGraw-Hill Book Company.
- Simon, J. (1985) *Basic Research Methods in Social Science*, 3rd ed., New York: Random House.
- Sinclair, B. (1986) "Senate Styles and Senate Decision Making 1955-1988", i *Journal of Politics*, 48:877-908.
- Sinclair, B. (1989) *The Transformation of the U.S. Senate*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

- Sjöblom, G. (1989) "Notater om politiska partier och internationalisering", i Heurlin, B. & Thune, C. (red.) *Danmark og det internationale system. Festschrift till Ole Karup Pedersen*, København: Politiske studier.
- Sjölin, M. (1991) "Decline of Parliaments-tesen och den svenska riksdagens makt under 1970- och 1980-talet", i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 94:125-148.
- Sjölin, M. (1993) *Coalition Politics and Parliamentary Power*, Lund: Lund University Press.
- Sjövik, K. (1999) "Det demokratiska dilemma", i Johansson, K. M. (red.) *Sverige i EU*, Stockholm: SNS Förlag.
- Sköld, L. (1958) *Kandidatnominering vid andrakammarval*, SOU 1958:6, Stockholm: Författningsutredningen, Statens offentliga utredningar.
- Smith, E. (red.) (1996) *National Parliaments as Cornerstones of European Integration*, London: Kluwer Law International.
- Socialutskottets betänkande 1999/2000:SoU04, *Vissa alkoholfrågor*. Stockholm: Sveriges riksdag.
- SOU 1963:17, *Författningsutredningen: Sveriges statsskick, del 2 Motiv*, Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 1963:19, *Författningsutredningen*, Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 1965:54, *Länsdemokratiutredningen. Författningsfrågan och det kommunala sambandet*, Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 1970:17, *Grundlagberedningen: Ersättare för riksdagsledamöter*, Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 1972:15, *Ny regeringsform, ny riksdagsordning*, Grundlagberedningen, Stockholm: Justitiedepartementet.
- SOU 1990:44, *Demokrati och makt i Sverige*, Maktutredningens huvudrapport, Stockholm: Statsrådsberedningen.
- SOU 1993:21, *Ökat personval*, betänkande av Personvalskommittén, Stockholm: Allmänna förlaget.
- SOU 1996:66, *Utvärderat personval*, betänkande av Nomineringsrätts- och valkretskommittén, Stockholm: Fritzes.
- SOU 2000:1, *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet. Demokratiutredningens betänkande*, Stockholm: Fakta info direkt.
- Stenelo, L-G. (1999) "Samråd och tystnad i förhandlingsdemokratin", i Amnå, E. *Globalisering, Demokratiutredningens forskarantologi IX*, SOU 1999:83, Stockholm: Fakta info direkt.
- Stjernquist, N. (1966) *Riksdagens arbete och arbetsformer. Samhälle och Riksdag IV*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Stjernquist, N. (1990) "Sveriges riksdag", i Ståhlberg, K. (red.) *Parlamenten i Norden*, Åbo: Åbo Akademi.
- Strand, D. (1986) *Med Palme. Scener ur en partiledares och statsministers liv*, Stockholm: Norstedts.
- Strömberg, L. (1974) *Väljare och valda. En studie av den representativa demokratin i kommunerna*, Göteborg: Kommunalforskningsgruppen.
- Sudman, S. & Bradburn, N. (1974) *Response Effects in Surveys. A Review and Synthesis*, Chicago: Adline.
- Sundberg, H. G. F. (1941) *Den nordiska frågan*, Stockholm: Fahlerantz & Gumaelius.
- Sundelius, B. (1990) "Internationaliseringens gränser", i Hansson, G. & Stenelo, L-G. (red.) *Makt och internationalisering*, Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Svenska Akademiens ordbok (SAOB Arkiv), excerpt med ordet "lokal" från Svenska Dagbladet, Näringsliv (22 april 1993).
- Särilvik, B. (1969) *Representationsundersökningens forskningsprogram. Relationer mellan väljare och valda på rikspolitisk nivå*, stencil, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Tallberg, J. (2001) *EU:s politiska system*, Lund: Studentlitteratur.

- Thomassen, J. (1991) "Empirical Research into Political Representation", i Klingemann, H-D., Stöss, R. & Wessels, B. (red.) *Politische Klasse und Politische Institutionen*, Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Togeby, L. (1989) *Ens og forskellig. Græsrodsdeltagelse i Norden*, Aarhus: Politica.
- Trost, J. (1994) *Enkätboken*, Lund: Studentlitteratur.
- Uhlin, A. (1995) *Democracy and Diffusion. Transnational Lesson-Drawing among Indonesian Pro-Democracy Actors*, Lund: Lund Political Studies.
- Uhrwing, M. (2001) *Tillträde till maktens rum. Om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande*, Hedemora: Gidlunds Förlag.
- Underdal, A. (1984) "Internasjonalisering og offentlig politikk. Problemer, muligheter og svar", i *Statsviteren*, 1:4-22.
- Wahlke, J., Eulau, H., Buchanan, W. & Ferguson, L. (1962) *The Legislative System. Explorations in Legislative Behavior*, New York: John Wiley and Sons.
- Valen, H., Narud, H. M. & Hardarson, O. Th. (2000) "Geography and Political Representation", i Esaiasson, P. & Heidar, K., (red.) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Ohio: Ohio State University Press.
- Walker, J. L. (1969) "The Diffusion of Innovations among the American States", i *American Political Science Review*, 63:880-899.
- Wallenberg, J. (1989) *Den moderna demokratins problem. Om partiarbete och riksdagsarbete*, Lund: Doxa.
- Wallin, G., Ehn, P. & Linde, C. (1999) *Makthavare i fokus*, Stockholm: SNS Förlag.
- van Schendelen, M.P.C.H. (1983) "Learning from Recent Interviewing of Dutch MP's", i *European Journal of Political Research* 11:413-26.
- Weibull, L. (1983) *Tidningsläsning i Sverige*, Stockholm: Liber Förlag.
- Weiler, J. H. H., Haltern, U. R. & Mayer, F. C. (1995) "European Democracy and Its Critics: Polity and System", i Weiler, J. H. H. *The Constitution of Europe. "Do the New Clothes Have an Emperor?" and Other Essays on European Integration*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Wessels, B. (1995) "Support for Integration: Élite or Mass Driven?", i Niedermayer, O. & Sinnott, R. (red.) *Public Opinion and International Governance*, Oxford: Oxford University Press.
- Westerståhl, J. & Johansson, F. (1981) *Medborgarna och kommunen. Studier av medborgarlig aktivitet och representativ folkstyrelse*, Rapport 5 från Kommunaldemokratiska forskningsgruppen Ds Kn 1981:12, Stockholm: Kommunaldemokratiska kommittén.
- Westerståhl, J. & Johansson, F. (1985) *Bilden av Sverige. Studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*, Stockholm: Studieförbundet näringsliv och samhälle.
- Wiberg, M. (1997) *Report on the Eduskunta-Survey 1995*, stencil, Turku: Department of Political Science.
- Williams, S. (1990) "Sovereignty and Accountability in the European Community", i *The Political Quarterly*, 61:299-317.
- Winch, R. & Campbell, D. (1969) "Proof? No. Evidence? Yes. The Significance of Tests of Significance", i *American Sociologist*, 4:140-143.
- Vital, D. (1968) *The Making of British Foreign Policy*, London: Allen & Unwin.
- von Platen, G. (1996) *Resa till det förflutna. Minnen. Att få börja ett nytt liv*, del 3, Stockholm: Fischer.
- Wängnerud, L. (1998) *Politikens andra sida. Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag*, Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Wärneryd, B. (1990) *Att fråga*, Stockholm: SCB.
- Zaller, J. R. (1992) *The Nature and Origins of Mass Opinion*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Åberg, M. (2001) *Riksdagens internationella verksamhet*, stencil, Stockholm: Riksdagens internationella kansli.

- Öberg, P. O. (1994) *Särintresse och allmänintresse. Korporatismens ansikten*, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 122, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Östergren, B. (1984) *Vem är Olof Palme? Ett politiskt porträtt*, 2. uppl., Stockholm: Timbro.
- Østerud, Ø. (1999a) "Den postnasjonale utfordringen . Mellom globalisert makt og nasjonalt demokrati", i *Nytt norsk tidsskrift* 4/99.
- Østerud, Ø. (1999b) "Globalisering og demokratiske styring", i *Globaliseringen och demokratin*, SOU 1999:56. *Dokumentation från ett seminarium, Demokratiutredningens skrift nr. 22*, Stockholm: Fakta info direkt.

Summary

In Touch with the Outside World

There is virtual unanimity, among political scientists as well as in the general political debate, that globalisation and internationalisation cause pressure of transformation on nation states and representative institutions. There is, however, some controversy regarding the strength of this pressure, and whether a serious and problematical conflict really is at hand between internationalisation and the representative form of governing. In other words, the question is whether internationalisation is compatible with representative democracy.

Almost all political issue areas and levels of decision-making are influenced by this development, albeit to varying extents. Thus, internationalisation also affects all actors in the national democracy, such as government, the civil service, political parties and interest organisations. This study focuses on the consequences of internationalisation on what must be said to be the most central institution in a representative system – the national parliament. The study is not confined to the Swedish *Riksdag*, but deals with national parliaments and parliamentarians in general.

The purpose of this book is to increase our understanding of how national parliaments work in an internationalised environment; first, concerning the relation to the international society, and second, concerning the relation to citizens and voters.

The concept of internationalisation has been given many definitions. Most definitions emphasise contacts across national borders. For example, political scientist Kjell Goldmann makes the distinction between three variants of internationalisation, namely the internationalisation of a) problems, b) decisions and c) societies.

All these three variants of internationalisation could contribute to our understanding of how national parliaments work in an internationalised environment. However, this study focuses on the form of internationalisation labelled the *internationalisation of society*. Goldmann defines internationalisation of society as various kinds of increased contacts across national borders, via personal contacts and the exchange of information, goods, capital, services, information and

ideas. Contacts both broaden and increase in quantity, in civil society as well as in the civil service, government and parliament.

Goldmann is not alone in treating international contacts as central to the concept of internationalisation. It has become a well-established idea in political science that internationalisation is responsible for increased contacts across national borders. On the theoretical level it is apparent that different attempts to define, and increase the precision of, the concept of internationalisation lead to the assessment that international contacts across borders are of importance.

Although the concept of internationalisation has been theoretically defined in terms of increased international connections, and although the importance of such connections is given much attention in the literature, there is still a shortage of empirical studies on the international contacts of parliaments and parliamentarians.

However, the few empirical studies that exist on the development of the international contacts of individual parliamentarians point in the same direction. Despite the process of internationalisation being general, and in common for all parliamentarians, only a limited number of Members of Parliament have developed international contacts and networks.

The finding that only a *limited* elite in the parliaments has international contacts, is the one piece of knowledge there is about how national parliaments function in an internationalised environment, in terms of parliamentarians' relations with the international system and citizens, respectively. A *small* number of MPs have international contacts. At the same time these MPs display clear *elite characteristics*: they are resourceful in social as well as economical and parliamentary terms.

The finding of a limited elite with international contacts suggests two things. First, that there are obstacles against international contacts becoming more widespread among MPs in general. Second, that parliamentarians with international contacts, like other elite groups, deviate from other parliamentarians in important aspects, and may be less representative of their voters. The question is whether this is inevitable, or if there are mechanisms to make international contacts a generally and evenly distributed phenomenon among parliamentarians.

In order to study of the functioning of national parliaments in an internationalised world, I will focus on two lines of thought in the litera-

ture on the internationalisation of national parliaments. First, that a small elite among MPs has international contacts. Second, that parliamentarians with international contacts, like other elite groups, deviate in important representative aspects.

In concrete terms, I will be looking for the answer to two questions. The first question is whether there are diffusion mechanisms that enable international contacts to become more common among members of national parliaments. The second question is whether national parliamentarians differ as representatives, depending on whether they have international contacts or not.

The first question will be answered by treating the international contacts of parliamentarians as a dependent variable, based on the *general diffusion theory*. The second question will be answered by treating the international contacts of parliamentarians as an independent variable, based on *theories on representative democracy*.

The first research question concerns the obstacles that exist against international contacts becoming more widespread among parliamentarians; obstacles against more parliamentarians getting more international contacts and obstacles against international contacts becoming more evenly distributed within national parliaments. Thus, focus is on how an even distribution could be obtained. This will be studied using the general diffusion theory.

Diffusion is usually defined as a process whereby innovations spread to members of a social system, or from one system to another. In the theoretical literature, the entity subjected to diffusion is described as an *innovation*. An innovation could be a product, an object, a societal reform, an idea or, as in this case, an act or a pattern of behaviour. In this study, the behaviour among parliamentarians to have international contacts is treated as an innovation subjected to diffusion. It is the diffusion of such contacts within the social system that is a parliament that will be investigated.

In diffusion theory, *time* is an important factor behind the possibilities of a phenomenon, such as a parliamentarian's international contacts, to be diffused among, or adopted by, many parliamentarians; including parliamentarians with lower social and parliamentary status. When a phenomenon such as international contacts is new, parliamentarians with certain characteristics take the lead. Other parliamentarians follow, and the behaviour spreads. Over time, experience from in-

ternational contacts spreads from the elite to all parliamentarians. The process thus acquires elements of automatism. The importance of belonging to the elite gradually diminishes.

There is, however, reason to not only view time as diffusion mechanism. There are, of course, other possible mechanisms that facilitate the diffusion of international contacts. Two alternatives to *time* as a diffusion mechanism for international contacts will be tested in this book: *cultural community* and *institutional arrangements*.

Cultural community between people from different countries could be a factor that contributes to the diffusion of international contacts. To a great extent, the scholarly discussion on globalisation deals with growing cultural convergence. It is a widely held view that contact networks, forms of co-operation and communication are favoured and reinforced between actors with similar experiences, a common history, culture, language bonds, legal traditions, laws and institutions. The existence of cultural community, such as that in the Nordic countries, could be expected to promote an increased contact level in general, and a more equal distribution of international contacts among national parliamentarians.

Another possible way to facilitate the diffusion of an innovation is institutional arrangements. Internationalisation has contributed to the growth of different institutional arrangements for international co-operation. The European Union is probably the most developed example of such an institutional arrangement. Such arrangements between different countries, institutions and organisations also offer possibilities for individuals to make contacts across national borders. In this sense, institutional arrangements can contribute to a process of diffusion, where international contacts become more widely, and evenly, spread among parliamentarians.

On the whole, then, three different mechanisms have been identified for the diffusion of international contacts to a wider, and less elite oriented, group of parliamentarians. It can be expected that time, cultural community and institutional arrangements contribute to an increase in, and a more equal distribution of, international contacts among parliamentarians.

The capacities of the three diffusion mechanisms to contribute to the diffusion of international contacts among parliamentarians have been tested empirically in three contexts. The accuracy of the assertion that

time contributes to the diffusion of innovations is tested on longitudinal data. If international contacts have become more widely and more equally spread over time in national parliaments, it will be concluded that time is a diffusion mechanism. For this to be the case, the number of parliamentarians to have developed international contacts will have to have increased, and the international contacts will have to have become more widespread over time, outside elite segments.

The Nordic region is a geographical area with a high degree of cultural community. Thus, it makes sense to subject the proposition that cultural community is conducive to the growth of international contacts to a test among Nordic parliamentarians. First, Nordic parliamentarians could be expected to have relatively extensive foreign contacts within their own cultural community. Second, these contacts could be expected to be more evenly spread among different groups of parliamentarians.

In order to determine whether institutional arrangements can work as a diffusion mechanism for international contacts, patterns of contact are investigated among national parliamentarians in the EU. The institutional arrangements within the EU have partially evolved with the purpose of facilitating increased international contacts. If institutional co-operation, such as the EU, contributes to the diffusion of international contacts among national parliamentarians, then it ought to be possible to observe a higher degree of international contacts and a more even distribution of the contacts in the original EU member nations.

The research questions of the book are answered using unique material. The analyses are based on no less than 18 questionnaire surveys among national parliamentarians. Swedish parliamentarians have been interviewed in 1988, 1994, 1996 and 1998. In addition, data from parallel surveys in the parliaments of all the Nordic countries, and eleven EU member nations, are used.

Chapter 3 deals with time as a mechanism for the diffusion of international contacts among national parliamentarians. The finding is that the proportion of parliamentarians with international contacts has been stable for a long *time*. It has been possible to follow the development between 1988 and 1998, a period which is significant in terms of internationalisation. Despite a general increase of internationalisation during this period, the data display no signs of a clear increase in the

proportion of parliamentarians with international contacts. A small increase, in line with the expectations discussed above, can be observed. The clearest increase took place between 1988 and 1996, but can also be detected between 1988 and 1996.

Thus, *time* cannot be attributed the expected clear effect on the diffusion of international contacts among national parliamentarians. The data also show that time is only of moderate importance when it comes to which parliamentarians have international contacts. Parliamentarians not belonging to the social or parliamentary elites, or who are not specialised on international co-operation, do not become more internationally oriented over time. In other words, the proportion of internationally oriented parliamentarians remained about the same after about ten years of intensive internationalisation. Nor have the effects of elite characteristics and specialisation been reduced over time.

The findings in chapter 4 are also negative. *Cultural community* does not seem to make a significant contribution to the diffusion of international contacts. True, the proportion of Swedish and Nordic parliamentarians with international contacts is somewhat higher within the Nordic cultural community, but the difference is hardly overwhelming. Nor is the effect of social and parliamentary elite characteristics, or the effect of division of labour and specialisation, smaller within the cultural community. If there is a global increase in cultural community caused by internationalisation, it does not have to affect the proportion of parliamentarians that have international contacts. Nor, in all probability, does it make it considerably easier for parliamentarians without a social and parliamentary background, or who are not specialised on international matters, to develop international contacts. Cultural community does make a contribution, but is not a particularly strong diffusion mechanism for international contacts among parliamentarians.

A certain *institutional arrangement* for international co-operation, such as the EU, does not lead to substantially higher proportions of internationally oriented parliamentarians. Nor, according to the results in chapter 5, does it lead to elite characteristics having a reduced effect on international contacts. True, the findings point in the expected direction. However, institutional arrangements do not have as strong an effect as expected. For parliamentarians to develop international contacts, and for a more equal distribution of such contacts among differ-

ent groups of parliamentarians to be achieved, other mechanisms than institutionalised international co-operation must be used.

However, time, cultural community and institutional arrangements cannot be rejected out of hand as diffusion mechanisms for international contacts in national parliaments. They all make a contribution, in accordance with the expectations of the diffusion of international contacts among parliamentarians. But their importance is relatively limited. Thus, what needs to be rejected is a strong belief in the importance of these diffusion mechanisms. They are important, but not as important as expected. This applies to the increase of the proportion of parliamentarians with international contacts, as well as the levelling of international contacts between different groups. Especially in the latter case it is apparent that the mechanisms do not quite have the expected strength.

Chapters 6 and 7 deal with the second research question of the book, namely the assumption that parliamentarians with international contacts are in danger of losing touch with the voters. It is not necessary to go as far as to say that internationalisation and representative democracy are incompatible or even conflicting. It is sufficient to say that internationalisation, with its clear demands on parliamentarians to keep international contacts, and to show international awareness, influence representative democracy as well as the functioning of national parliaments in relation to their international environment and the citizens of their own country.

Political scientists highlight two types of risk of an increased gap between voters and their elected representatives. There are alleged risks of *an opinion gap*, and of *a gap in contacts*, between voters and their representatives.

According to most democratic perspectives, possibly with varying emphasis, it is a widely held view that elected representatives should be reasonably representative of their voters in terms of ideological outlook, and opinions concerning political issues. In other words, representatives should be reasonably close to their voters in terms of opinion. Similarly, close contacts between voters and elected politicians are considered as an important component in theories on representative democracy. These contacts are held to be vital and necessary for nationally elected parliamentarians' representation of their own constituency. Through various forms of contacts it has been possible for the

parliamentarian to nationally represent his/her own constituency and his/her own voters.

Thus, opinion representativeness and constituency contacts are two central components in theories on representative democracy. Hence, one way to investigate whether representative democracy is affected by parliamentarians developing international contacts, is to check whether parliamentarians with such contacts are different compared to other parliamentarians.

To analyse the opinion representativeness of the parliamentarians the earlier mentioned survey data have been used, complemented with other survey data, based on representative samples of the electorates.

The analysis in chapter 6 suggests no clear evidence of parliamentarians' international contacts having an effect on their representativeness in terms of opinion. Thus, the findings do not in this respect indicate any serious problem regarding the functioning of representative democracy in an internationalised environment. A weak tendency for internationally oriented parliamentarians to be less representative may be detected. On the whole, however, it is clear that international contacts have virtually no effect on the representativeness of individual MPs. Therefore; opinion representativeness does not have to be negatively affected by parliamentarians developing international contacts.

Nor can any problem for representative democracy be found in terms of how parliamentarians combine local, national and international contacts. The most important finding in chapter 7 is that parliamentarians may very well combine international contacts with national, local and regional contacts. They combine contacts on different territorial levels. International contacts are not developed as a network of contacts competing with national and regional contacts. Instead they develop simultaneously, and in combination, with contacts in or near the constituency. Elected parliamentarians can develop international contacts without it being at the expense of constituency contacts.

Parliamentarians can therefore be regarded as being *in touch with the outside world*. The study shows that parliamentarians do not let themselves be isolated from their surroundings. They need to have contacts outside their own institution. Not necessarily only contacts abroad, but also in the near surroundings; nationally, regionally and locally. Internationalisation has made international contacts important, but this does not preclude the need for domestic contacts.

In this study, it is shown that national parliamentarians have international contacts. Roughly one in five MPs has frequent international contacts; understood as contacts at the international level at least once or twice a month. The proportion increased somewhat between 1994 and 1998. However, it is not the purpose of this study to determine whether the frequency of international contacts is low or high, or even whether it is sufficient. There is no theoretically motivated criterion to determine what constitutes a 'sufficient' level of international contacts.

Instead, the book deals with the mechanisms that can contribute to more parliamentarians developing international contacts, and what happens to their representativeness when they develop such contacts. In that respect, the book follows a line of thought in the literature that argues that internationalisation implies an increased need for international contacts. However, no obvious mechanism of diffusion is found that leads to the majority of parliamentarians developing international contacts. At the same time, it is concluded that it does necessarily have any serious negative effects for representative democracy if more parliamentarians develop international contacts. Parliamentarians with foreign contacts are not necessarily less representative in terms of opinion. Nor are they less frequently in contact with their respective constituencies, in comparison with other MPs.

In political science as well as the general political discussion, a conflict is sometimes claimed to exist between national representative democracy and internationalisation. The findings in this book suggest that this claim seems strongly exaggerated; at least the way internationalisation and representative democracy are operationalised here. Globalisation and internationalisation do not necessarily lead to a weakening of popular democracy, in the sense that national parliamentarians are excluded from international networks. Parliamentarians can also have international contacts without important representative democratic values being lost. So far, there is no strong evidence to support the allegation that the gap between voters and their elected representatives is widened when parliamentarians develop international contacts.

DEN MODERNA DEMOKRATIN står inför stora utmaningar till följd av internationaliseringen. Inte minst påverkas nationella parlament och parlamentariker av utvecklingen. *I kontakt med omvärlden* handlar om hur nationella parlament och parlamentariker fungerar i en internationaliserad omgivning. Det gäller relationen till det omgivande internationella samhället samt relationen till medborgare och väljare.

Två konsekvenser av internationaliseringen och parlamentarikers internationella kontakter analyseras: dels olika mekanismer som kan underlätta att internationella kontakter blir allmänt spridda bland ledamöter i nationella parlament, dels vad som händer med parlamentariker som utvecklar internationella kontakter. Frågan är om nationella parlamentariker fungerar på olika sätt i representativa avseenden, beroende på om de har eller inte har internationella kontakter.

Ett unikt material – inte mindre än arton enkätundersökningar i olika nationella parlament – ligger till grund för analyserna. Samtliga svenska riksdagsledamöter har ingått i undersökningar vid fyra tillfällen mellan 1988 och 1998. Dessutom redovisas undersökningar genomförda parallellt i samtliga nordiska länder och i elva av EU:s medlemsländer.

MARTIN BRÖTHÉN är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.